

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE SİYASAL DERGİLERDE
IRKÇI-AYRIMCI SÖYLEMLER

Yüksek Lisans Tezi

Mehtap GÜNEŞ

Ankara-2013

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM
ANABİLİM DALI

TÜRKİYE'DE SİYASAL DERGİLERDE
IRKÇI-AYRIMCI SÖYLEMLER

Yüksek Lisans Tezi

Mehtap GÜNEŞ

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Fatih KESKİN

Ankara-2013

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(...../...../20....)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin
Adı ve Soyadı

.....

İmzası

.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i-ii
TABLO LİSTESİ	iii
ŞEKİL LİSTESİ	iv
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM:

IRKÇI VE AYRIMCI SÖYLEMLERİN KURULUŞU VE DOLAŞIMA GİRME BİÇİMLERİ

A. Tarihsel Gelişim İçinde Irk ve Irkçılık Kavramları	14
B. Yeni Irkçılığın Söylemsel Görünümleri	25
C. Irk ve Irkçılık Kavramlarının Farklı Görünümleri	32
C.1. Irk, Irkçılık, Ayrımcılık ve Kurumsal Irkçılık Kavramlarının Değişen Anlamları ve Tartışmaları Üzerine	32
C.1.1. Irkçılık İdeolojilerinin Diğer İdeolojilerle İlişkilendirilmesi: Cinsiyet ve Milliyetçilik	46
C.1.2. Irkların Sınıflandırılması	52
C.2. Elit Söylemlerinin Irkçı Kanı ve Yargıları Yaygınlaştırmadaki Rolü	57

İKİNCİ BÖLÜM:

MEDYA VE IRKÇI SÖYLEMLERİN YAYGINLAŞTIRILMASI

A. Medya Elitlerinin Irkçı-Ayrımcı Söylemleri Dolaşıma Sokma ve Yaygınlaştırma Stratejileri	67
A.1. Medya Kavramı: Tanımı ve Kamuoyunun Oluşumuna Etkisi	67
A.2. Medyanın Objektifliği ve Etik Söylemi Üzerine	72
A.3. Medya ve Medya Elitlerinin Güçlü Rolü: Irkçı-Ayrımcı Söylemleri Üzerine	78
B. Türkiye'de Anaakım Medyada Irkçı-Ayrımcı Söylemler	89
B.1. Türkiye'de Medyanın Tarihsel Gelişim Süreci	89
B.1.1. Osmanlı Dönemine Genel Bir Bakış	90
B.1.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Basın Özgürlüğü ve Yasal Düzenlemeler	94
B.1.3. Türkiye'deki Medya Yapısı: Medyanın Değişimi ve Dönüşümü	98

B.2. Türkiye'de Anaakım Medyanın Irkçı-Ayrımcı Söylemleri Yaygınlaştırma Stratejilerinin Örnek Çalışmalar Üzerinden Değerlendirilmesi	102
---	-----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

TÜRKİYE'DE SİYASAL DERGİLERDE IRKÇI-AYRIMCI SÖYLEMLERİN İNCELENMESİ

A. Türkiye'de Siyasal Dergiciliğe ve Çalışmanın Yöntemine Genel Bir Bakış	112
B. Türkiye'de Siyasal Dergilerde Irkçı-Ayrımcı Söylemler.....	117
B.1. Siyasi Dergilerde Irkçılık-Ayrımcılık Karşıtı İçeriklerin İncelenmesi	124
B.2. Siyasi Dergilerde Irkçı-Ayrımcı İçeriklerin İncelenmesi	134
B.2.1. Haber Başlıklarında Geçen Sözcükler	135
B.2.2. Siyasi Dergi İçeriklerinde Mağdur Tanımı: Müslüman ve Türkler	138
B.2.3. Terör, Kürt Açılımı ve Kürt Sorununun Haber Başlıklarına Taşınma Biçimleri	141
B.2.4. Dolaylı Şekilde Alevileri Dışlayan Söylem	147
B.2.5. Ermeniler ve Ermeni Sorununun Başlıklarda Gizlenmesi	148
B.2.6. Dış İlişkilerin Başlıklardaki Görünümü: AB, ABD ve İsrail'le İlişkiler	150
B.2.7. Müslümanların Mağduriyeti ve Üstünlüğünün Başlıklardaki Görünümü	159
B.2.8. Başlıklarda Türklerin/Türkiye'nin/Osmanlının Üstünlüğü ve Milli Kimlik Vurgusu	163
B.2.9. Başlıklarda Erdoğan ve Diğer Türk Politikacıların Hedef Gösterilmesi	167
B.3. Irkçı-Ayrımcı İçeriğe Sahip Haberlerin Konularına ve Çoğunluk Aktörlerine Göre Değerlendirilmesi	169
SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	174
KAYNAKÇA	179
EKLER	192
ÖZET	202
ABSTRACT	203

TABLO LİSTESİ

Tablo-1: Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haberlerin kimleri konu edindiği ve dergilere göre dağılımı

Tablo-2: Irkçılık-ayrımcılığı kimlerin yaptığı ve dergilere göre dağılımı

Tablo-3: Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına göre dağılımı

Tablo-4: Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına ve dergilere göre dağılımı **Tablo-5:** Haber başlıklarında geçen sözcüklerin kullanılış sıklığına göre dağılımı

Tablo-6: Irkçı-ayrımcı içeriğe sahip haber ve yazıların konularına göre dağılımı

Tablo-7: Irkçı-ayrımcı içeriğe sahip haber ve yazıların konularına ve dergilere göre dağılımı

Tablo-8: Haber ve yazılarda çoğunluk aktörlerinin dağılımı

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil-1: Irkçı-ayırıcı içeriğin ve ırkçılık karşıtı içeriğin yer aldığı haber ve yazıların dergilere göre dağılımı

Şekil-2: Dergilerde yer alan haber ve yazıların aylara göre dağılımı

Şekil-3: Irkçı/ayırıcı içerik taşıyan haberlerin kapsadığı alan

Şekil-4: Irkçılık/ayırıcılık karşıtı içerik taşıyan haberlerin kapsadığı alan

Şekil-5: Irkçılık-ayırıcılık içeren yazıların türsel özelliklerine göre dağılımı

Şekil-6: Irkçılık-ayırıcılık karşıtı yazıların türsel özelliklerine göre dağılımı

Şekil-7: Irkçı-ayırıcı içeriklerin yer aldığı yazıların türlerine göre dağılımı

Şekil-8: Metinlerde çoğunluk aktörlerinin tanımlanma biçimleri

Şekil-9: Metinlerde yer alan çoğunluk aktörlerinin dağılımı

Şekil-10: Metinlerde azınlık aktörlerinin tanımlanma biçimleri

Şekil-11: Metinlerde yer alan azınlık aktörlerinin dağılımı

GİRİŞ

"Türkiye'de Siyasal Dergilerde İrkçi-Ayrımcı Söylemler" başlıklı tez, Türkiye'de yayınlanan siyasal içerikli dergilerde ırkçı-ayrımcı söylemlerin incelenmesini konu edinmektedir. Çalışma Türkiye'de milliyetçi, İslami ve ulusalcı sol yayın çizgisinde yayın yapan dergilerin farklı kimlikleri dışlayıp, ırkçı-ayrımcı kanı ve görüşleri ne ölçüde dolaşıma soktuğunu, yaygınlaştırdığını ve dergilerin farklılaşan politik çizgilerine göre bu dergilerde karşılaşılan ırkçı ve ayrımcı söylemlerin hedef aldıkları gruplar ve başvurdukları söylemsel stratejiler açısından nasıl farklılaştığını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Gerek ulusal gerekse uluslararası düzeyde çok sayıda yasa ve düzenlemeye karşın etnik, dinsel, cinsiyete dayalı ve kültürel sebeplerle açık veya gizli ayrımcılık neticesi kimi birey ve/veya grupların eşitsiz bir durumda olmaları en önemli toplumsal sorunlardan birini oluşturmaktadır.

Günlük yaşamda zaten var olan ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılması ve pekiştirilmesinde medyanın büyük bir rolü vardır. Şöyle ki, medya bilgi edinme ve düşüncenin oluşumu sürecinde kamuoyunu etkilemede başvurulan önemli bir araçtır. Bu konuya ilişkin rolü ve konumunu inceleyen çalışmalar da medyanın etnik/dini/cinsiyet temelli ayrımcı-ırkçı söylemlerin yaygınlaştırılması ve meşrulaştırılmasında simgesel kaynakların kontrolünü elinde bulundurduğunu ortaya koymaktadır. Örneğin Sevilay Çelenk "Ayrımcılık ve Medya" (2010) başlıklı çalışmasında, medyanın toplum yaşamındaki ayrımcılıkları tekrardan oluşturduğunu, yaygınlaştırdığını ve yeni ayrımlar üretebilme görevini üstlendiğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan Eser Köker ve Ülkü Doğanay da "Türkiye'yi Vurdular:

Yazılı Basının Hrant Dink Cinayetini Adlandıramaması" (2010a) başlıklı çalışmalarında, medyanın ayrımcı kanı ve görüşü yaygınlaştırmada ve meşrulaştırmada önemli bir rol üstlendiğini belirtmişlerdir. Çalışma, medyanın bazı birey veya grupların haklarından yoksun bırakılmasını olağanlaştırdığını ve haklılaştırdığını vurgulamaktadır. Bu bağlamda medya elinde bulundurduğu güç sayesinde hem ırkçı-ayrımcı söylemleri hem de bireylerin, grupların eşitsizliklerini olağan ve meşru göstererek toplumda önyargının yerleşmesine yol açmaktadır.

Anaakım medyada ırkçı ve ayrımcı kanı ve yargılar daha üzeri örtülü biçimde dolaşıma girerken siyasi dergiler sınırlı ve politik olarak bağlanmış bir hedef kitleye seslendikleri için, kendi politik konumlarıyla ilişkili olarak daha uçtaki yargılara ve söylemlere yer verebilmektedir. Türkiye’de çeşitli sivil toplum kuruluşları bu sorun karşısında medyayı takip etme ve tepki oluşturma konusunda harekete geçmiş olup¹, yukarıda da değinildiği üzere anaakım medyada ırkçı söylemlerle ilgili pek çok çalışma yürütülmüştür. Ancak sınırlı bir okur kitlesine hitap etmekle birlikte bu kitlenin politik bağlanmışlığı nedeniyle ırkçı söylemlerin hedefi olan kişi ve gruplar açısından daha büyük bir tehdit oluşturabilecek olan siyasal dergiler daha az takip edilmiştir. Bu da kamuoyunda ve özellikle de bu dergilerin okur kitlesi içinde,

¹ Bu kuruluşların çalışmalarından bazıları şunlardır: Pembe Hayat LGBTT Dayanışma Derneği tarafından düzenlenen “Medyadaki Transfobik Nefret Söylemi ve Mücadele Yöntemleri” Paneli 18 Kasım 2011 tarihinde Ankara’da yapılmıştır. Panelde Türkiye medyasına hakim ötekileştirici ve nefreti körükleyen dili tartışılmıştır. Sosyal Değişim Derneği tarafından 19 Kasım 2011 tarihinde İstanbul’da düzenlenen "Nefret Söylemi ve İfade Özgürlüğü: Dilin Kemiği Yok mu?" adlı diğer panelde ise nefret söylemlerini olağanlaştıran medyanın görevini yerine getiremediği vurgulanmıştır. Panelde Türkiye’de insan haklarına dayalı medya takibine gereksinim olduğu da vurgulanmıştır. Ayrıca Hrant Dink Vakfı tarafından yürütülen “Medyada Nefret Söylemi” projesi kapsamında 25 Haziran 2011’de Malatya’da yerel gazetecilere yönelik nefret söylemi konulu bir atölye çalışması düzenlenmiştir. Bu atölye çalışması ile, toplumdaki önyargıları yeniden üreten, ayrımcı duyguları güçlendiren ve nefret suçlarına yol açan nefret söylemiyle ilgili farkındalık yaratılmaya çalışılmıştır. Sivil toplum örgütlerinden MAZLUMDER ise ATV televizyon kanalında yayınlanan "Tatlı Sert" adlı programın sunuculuğunu yapan Müge Anlı hakkında 25 Ekim 2011 tarihinde suç duyurusunda bulunmuştur. Van’da meydana gelen deprem sonrası Müge Anlı’ nın canlı yayında sarfettiği cümleler nefret suçu içerdiği için MAZLUMDER böyle bir tepki oluşturma konusunda hareket etmiştir.

siyasal dergilerin politik konumlanmalarına göre etnik, dinsel, kültürel ya da cinsiyete dayalı farklı kimliklerle, gruplarla ilgili aşırı uçtaki ırkçı yargıların dolaşıma girmesi ve haklılaştırılmasını pekiştirmektedir.

Bu çalışma Türkiye'de farklı politik çizgilerde yayın yapan dergiler içinde ırkçı-ayrımcı söylemlerin nasıl kurulduğunu, kimleri, nasıl hedef aldığını, kendi politik mağduriyetlerini sorunlaştırırken farklı kimlikleri nasıl dışlayıp hedef haline getirdiklerini ve ırkçı yargılarla damgalayabildiklerini sorunsallaştırmaktadır.

Türkiye'de cinsiyet ayrımcılığı, gençlere karşı uygulanan ayrımcılık, engellilere karşı uygulanan ayrımcılık, ulusal ve uluslararası bağlamda ele alınan ayrımcılık, hukuksal bağlamda ele alınan ayrımcılık, etnisite ve milliyetçilik gibi bağlamlarda konu edinilen ayrımcılık sorununu ele alan dikkate değer sayıda tez çalışması bulunmasına karşın², ırkçı-ayrımcı dilin medya aracılığıyla dolaşıma girme ve yaygınlaştırılması az sayıda yüksek lisans ve doktora çalışması tarafından sorunlaştırılmıştır.³ Türkiye'de anaakım medyada ırkçı söylemlerle ilgili sınırlı

² Söz konusu tezlerden bazıları şunlardır: Gülcan, S., (2004), *İşletmelerde Kadın-Erkek Ayrımcılığı ve Cinsel Taciz*, Yüksek Lisans, Birik, I., (2004), *Çalışma hayatında meslekte ilerlemede cinsiyet ayrımcılığı: Türkiye örneği*, Yüksek Lisans, Muğan, G., (2005), *Alışveriş merkezlerinde 13-19 yaş grubundaki gençlere karşı uygulanan toplumsal ayrımcılık: Migros Alışveriş Merkezi'nde bir alan çalışması*, Yüksek Lisans, Türemen, E., D., (2006), *AB ülkeleri ve Türkiye'de, eğitim ve öğretim odaklı, engellilere karşı yapılan ayrımcılık*, Yüksek Lisans, Demirkollu, C., (2007), *Ayrımcılığa ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemeler*, Yüksek Lisans, Demir, A., (2007), *Avrupa insan hakları sözleşmesinde ve Türk Hukukunda ayrımcılık yasağı*, Yüksek Lisans, Delilbaşı (Savcı), S., (1998), *Kürtlerin Etnik Kökenleri ile İlgili Teoriler*, Yüksek Lisans.

³ Bu çalışmalardan bazıları şunlardır: *Varlık Vergisi Yıllarında Türkiye Basınında İrkçi ve Milliyetçi Söylemler* (2004) başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında İlksen Selime Dinçtürk, İkinci Dünya Savaşı yıllarında Türkiye 'de tek parti sisteminin uygulandığı otoriter yönetimin hakim olduğu yıllarda yaşanan ekonomik sıkıntıların giderilmesi amaçlanarak çıkarılan Varlık Vergisinin, uygulama açısından ırkçı ideolojinin bir parçası haline geldiğini saptar. Vatandaşlık ve toprak esasına dayalı milliyetçilik anlayışı üzerine kurulan Türkiye'de savaş yıllarında basın siyasal iktidarın kontrolü ve baskısı altında olduğunu öne süren Dinçtürk, siyasal iktidarın azınlıkları hedef alan vergi uygulamasının basına yansımaları ırkçı ideolojinin söylemi içerisinde geliştiğini iddia eder. *Kriz dönemlerinde Türk basınında ırkçı milliyetçilik ve "Rum" algısı* (2008) başlıklı yüksek lisans tez çalışmasında, Fazıl Ekin Karaca, Balkan Savaşları ile doruğa ulaşan Türkiye-Yunanistan ilişkilerinin gerilme sürecinde Türklerin ulus-devlet olmasıyla uluslaşma için çözüm gören Cumhuriyet kadrolarının gayrimüslim vatandaşları uluslaşma süreci için olası tehlike olarak değerlendirdiklerini öne sürer. Bu çalkantılı süreçte en fazla zararı Rum ve Türk azınlıkların çektiğinin altını çizen Karaca, özellikle basın yolu ile halka empoze edilen ırkçı söylemlerin, azınlıklar için hayatı yaşanmaz kıldığı

sayıda da olsa çeşitli çalışmalar yürütülmüş ve çeşitli sivil toplum kuruluşları da medyayı takip etme ve tepki oluşturma konusunda harekete geçmiştir.

Ancak sınırlı bir okur kitlesine hitap etmekle birlikte bu kitlenin politik bağlanmışlığı nedeniyle ırkçı söylemlerin hedefi olan kişi ve gruplar açısından daha büyük bir tehdit oluşturabilecek olan siyasal dergiler ise akademik çalışmalarda sınırlı bir ilgi görmüşlerdir. Siyasal dergilerde ırkçı içerikli dergilerin incelenmesini konu edinen "Tek Parti Döneminde Yayınlanan ırkçı Turancı İçerikli Dergilerin İncelenmesi (Orhun, Bozkurt, Ergenekon, Gök-Börü) " (2011) başlıklı tek çalışma bulunmaktadır⁴.

Bu tez çalışması ise siyasal dergilerde ırkçı-ayırıcı söylemleri içeren yazıları inceleyerek, alana küçük bir katkıda bulunmayı hedeflemesi nedeniyle önemlidir. Çalışma bu konuda yapılacak başka çalışmalar için mütevazı bir başlangıç oluşturabilecektir.

Çalışma, siyasal dergilerdeki ayırıcı-ırkçı söylemlerin dolaşıma girme ve yaygınlaşma stratejilerinin incelenmesini temel olarak yapılmıştır. Tezde ayırıcı-ırkçı söylemler üzerine yapılan tartışmalarda kullanılan iddialar, Etienne Balibar'ın ırkçılık kavramı üzerine yaptığı tartışmalardan elde edilen bilgilere dayanmakla birlikte; temel olarak kuramsal tartışmanın oluşturulmasında Köker ve Doğanay tarafından kaleme alınan "ırkçı Değilim Ama... Yazılı Basında ırkçı-Ayırıcı

sonucuna varır. *Türkiye'de gayri müslimlere karşı ayırıcı basın söylemi: 1934 Trakya olaylarının 1942 varlık vergisinin ve 6/7 eylül olaylarının basında yansımalarının eleştirel söylem analizi* (2009) başlıklı doktora tez çalışmasında Aysun Akan, Türkiye'de basının gayri-Müslimleri temsil ederken kullandığı ayırıcı dili saptamayı amaçlamaktadır. Akan, gayri-Müslimlerin hayatlarında üç önemli olay olan ve 1934 Trakya Olayları, 1942 Varlık Vergisi ve 6/7 Eylül 1955 Olaylarının bu dönemlerde ana akım kabul edilen gazetelerin haber, başmakale ve köşe yazılarında ayrı ayrı olmak üzere eleştirel söylem analizi yaparak ayırıcı dilin kullanıldığının altını çizer.

⁴ Canan Çılgın tarafından ele alınan bu çalışmanın ayrıntılarına kuramsal tartışmada yer verilecektir.

Söylemler” (2010b) başlıklı çalışmadan yararlanılmıştır. Bu bilgiler ışığında Balibar'ın ifade ettiği gibi ırkçılığın geniş tanımı:

... biyolojik kuramlaştırmaları olsun olmasın, tüm dışlama ve azınlıklaştırma biçimlerini hesaba katar... (Ö)zellikle de farklılıkların doğallaştırılmasında kullanılan ortak mekanizmayı inceleyebilmek için, biçimsel olarak eşitlikçi bir toplumda toplumsal grupların (etnik grupların, fakat aynı zamanda kadınların, cinsel sapkınların, akıl hastalarının, proletaryanın altındakilerin vb.) ‘ırklaştırılması’ görüngülerine yol açan azınlıkların ezilmesi görüngülerini ırkçılık adı altında topla(r) (2000b: 65-66).

Bu bağlamda, sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan üstün olanın diğerlerine karşı dışlayıcı uygulamalarla ayrımcılık politikaları geliştirmesi bireyler arasında eşitsizliğin oluşmasına sebep olmaktadır.

İrkçılığın "milliyetçilik zemininde" ilerlediği iddialarına dayanarak Balibar, ırkçılığın oluşmasında milliyetçiliğin büyük bir rolü olduğunu saptar (2000b:50). Bununla birlikte milliyetçi kesimler ırkçılığın milliyetçilikten ayrı bir yerde olduğunu savunmaktadırlar. Ancak, Köker ve Doğanay'ın vurguladığı gibi ayrımcılığa sebep olan "ırkçılık, cinsiyetçilik ve milliyetçilik⁵ söylemleri hem birbirleri ile hem de içlerinde öylesi eklektik bir araya gelme ve etkileşim döngüsü kurmaktadırlar ki, birini diğerinden ayıran sınırlar çoğu zaman belirsizleşmektedir" (2010b:3). Bu bağlamda, çalışma içerisinde ayrımcılık ve ırkçılık kavramları iç içe geçerek kullanılmaktadır.

Ayrımcılık, "politik, ekonomik, sosyo-kültürel eşitsizlik" öğelerini içeren bir düzende gerçekleşebilmektedir (Köker ve Doğanay, 2010b:3). Bu bağlamda

⁵ Milliyetçiliği tanımlamanın çok sıkıntılı olduğunu vurgulayan Balibar bunun nedenini, "bu kavram hiçbir zaman tek başına işlev görmez, her zaman hem en önemli hem de en zayıf halkası olduğu bir zincirin içinde yer alır. Bu zincir sürekli olarak, ara ya da uç yeni terimlerle zenginleşmiştir: yurttaşlık, yurtseverlik, popülizm, 'etnizm', 'etnosantrizm', yabancı düşmanlığı... Bu gösterim farklarının her birini değişik kullanımları aynı anlama gelecek biçimde kesin olarak sabitleştirmenin mümkün olmadığını düşünüyorum" belirten Balibar, milliyetçilik hakkında genel olarak, "milliyetçilik-ulus ilişkisi açısından, anlamın özü 'gerçekliğe' yani ulusa karşı, bir ideolojiyi yani milliyetçiliği" koyduğunu savunur (2000:62).

ayrımcılık eşitsizliklerin oluşmasını sağlayan bir araçtır ve bu araç eşitsizliğin pekiştirilmesine sebep olmaktadır. Ancak ırkçılık, "eksenel işbölümüyle ilişkili olan coğrafi yoğunlaşmaların dışavurumu, itici gücü ve sonucudur" (Wallerstein, 2000-102). Böylece ırk bir insanın kimliğini ve sınıfını açık bir şekilde niteleyen toplumsal bir gerçek haline gelmiştir (Downing ve Husband, 2005:2). Bedensel ve kültürel özelliklerin farklılıklarına dayanarak oluşturulan ırkçılık hakkında Balibar'ın ifadesiyle:

... farklılık işaretlerinin (isim,derinin rengi, dinsel ibadet) etrafında eklemelenen ve korunma ya da ayırım hayalinin (toplumsal bünyeyi arılaştırma, 'kendi', 'biz' kimliğini her türlü melezleşme, karışma ve istiladan koruma zorunluluğu) zihinsel ürünleri olan söylemlerde, temsillerde ve pratiklerde (şiddet, horgörme, hoşgörüsüzlük, aşağılama, sömürü biçimlerinde) kayıtlıdır (2000a:25-26).

Bedensel ve kültürel farklılıklarına göre grupların "sınıflandırma işlevinden" söz edilebilir ki sınıflandırma da "farkçılık ve eşitsizlik" yapılarını esas alarak şekillendiği için "hiyerarşiye" sebep olabilmektedir (Balibar, 2000b:75-76)⁶. "Sınıflandırma ve hiyerarşi, tarihsel ve toplumsal farklılıkların doğallaştırılması ya da daha doğrusu bunların hayali bir doğanın ufkuna yansıtılması işlemidir" (2000b:76) belirten Balibar ırkçılığın da "bir tarih felsefesi" (2000b:74) olduğunu vurgulamaktadır.

Tamamen farklı 'tabiat'lara sahip toplumsal grupları, özellikle de 'yabancı' toplulukları ve 'aşağı ırkları', kadınları, 'sapkınları' aynı anda hedefleyen 'azınlıklaştırma' ve 'ırklaştırma' görünüşü, birbirinden bağımsız bir dizi tanımsız nesne karşısında uygulanan, sadece benzer söylem ve tutumların yan yana gelmesini değil, birbirine bağlı, birbirini tamamlayan dışlama ve tahakkümlerin oluşturduğu tarihsel bir sistemi temsil etmektedir (Balibar, 2000b:66).

⁶ "Farkçılık, nasıl 'ırklar' ın doğallığını 'ırkçı tutumların' doğallığına kaydırmaktaysa, ayrımcılığı da sınıflandırılmış grupların doğrudan görünüşünden sınıflandırma ölçütlerine aktararak ayrımcılığın yerini değiştirir, 'ikinci konum' da bir ırkçılıktır."(Balibar, 2000:76).

Milliyetçiliğin "tarihsel 'zemininde', milliyetçilik ve ırkçılık arasındaki belirlenimde her zaman karşılıklılık olduğunu" vurgulayan Balibar'a (2000b:70) göre, "milliyetçilikten sürekli olarak ırkçılık çıkmaktadır" (2000b:72). Milliyetçilik ile ırkçılık arasındaki bu bağ ayrımcılığa maruz kalan kesimler için bir tehdit unsuru oluşturmaktadır. İki kavram arasındaki karşılıklılık, "ulusal bütünlüğün tehlikede olduğu, kimliğin ve kültürün soysuzlaştığı iddiaları ile açık bir görünürlük kazanmıştır" (Köker ve Doğanay, 2010b:3).

Öteki olarak nitelendirilen azınlıkların daha az güce sahip olduğu toplumlarda eşitsizliklerin "oluşum sürecinde dilin/söylemin/metinlerin rolü" oldukça önemlidir (Van Dijk, 2003:126). Van Dijk, bu eşitsizlik sürecinin oluşumunda ve desteklenmesinde önemli görevlere sahip olan bir takım "kurumlar ve örgütler" in varlığını vurgulamaktadır (2003:54). Ancak medyanın bu kurumlar içinde eşitsizliği oluşturmada büyük bir payı olduğu söylenebilir. Ayrımcı ve dışlayıcı dili incelediğimizde "Medya, etnik ve ırk ilişkileri konusunda yaygın rızanın üretiminde gerekli olan sembolik kaynakların kontrolüne sahip olması nedeniyle kamuoyundaki ayrımcı-ırkçı kanı ve görüşleri yaygınlaştırma, meşrulaştırma ve yeniden üretmede önemli bir rol oynamaktadır" (Köker ve Doğanay, 2010a:98). Medyanın bu rolünü ve konumunu inceleyen çalışmalar, bilgi edinme ve düşüncenin oluşumu sürecinde kamuoyunu etkilemede başvurulan önemli bir güç olduğunu vurgulamaktadır. Van Dijk da medyanın kamuoyunu etkilediğini vurgulayarak, insanların "sosyal ve siyasi bilgileri ve dünyaya dair" fikirlerinin sürekli olarak okudukları ve gördükleri çok sayıdaki "haberden" oluştuğunu (2007:2) belirtmektedir. Bu bağlamda, tercih edilen kelimelerin ve anlatım şekillerinin haberi sunmada kamuoyunu önemli ölçüde etkilediği söylenebilir.

Haberî sunma sürecinde, hedef aldığı grubun eşitliğini inkar eden ve "toplumun tek tek bütün bireylerine zarar verme yetisine sahip olan" nefret söylemleri⁷ medya aracılığıyla yaygınlaştırılan bir ayrımcılıktır (Çelenk, 2010:215). Ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılmasında önemli bir rol üstlenen medyada "sözel ve görsel sunumlar ve kurulan söylem sayesinde bazı kişiler veya kesimler dışlanarak veya dışlanmalarına *aracılık edilerek* 'ayrımcılık' üretilir" (Çelenk, 2010:222).

Türkiye'de anaakım medyanın ayrımcı-ırkçı söylemleri haberleştirme sürecindeki rolünü irdeleyen çalışmalarda, "etnik/dini/cinsiyet temelli ayrımcılığın, biz ve onlar kurgusunun varlığı" tespit edilmiştir (Köker ve Doğanay, 2010b:8). Televizyon haberleri üzerinden yürütülen, Karaduman ve Batu'nun 2011 yılında yaptığı "Televizyon Haberlerinde Terörizm Olgusunun TRT'nin Haber Söylemi Bağlamında İncelenmesi" başlıklı çalışmasında haberlerin kamuoyu üzerinde oynadığı rolü "haber söylemi öyle bir yapılandırılır ki, 'açık söylem'in ardındaki 'örtük söylemi' algılamak zorlaşır" diye belirtirler (362). Bu bağlamda Karaduman ve Batu'nun İnal'a atıf yaparak ifade etmiş oldukları gibi "haber medyası bu yolla, egemen söylemleri uyuşma dönüşürmekte ve bu süreç içinde hegemonyaya yönelik rızanın oluşumunda aktif bir rol oynamaktadır (İnal,1996:114)" (2011:362). Medya sağladığı hegemonya ile ırkçı-ayrımcı söylemleri olağan ve meşru göstererek bireylerin, grupların eşitsiz konuma gelmelerine aracılık etmektedir. Bu söylemlerin

⁷ Çelenk, ırkçı-ayrımcı söylemlerle arasında kavramsal bir tercih farkı olan nefret söylemini Pankowski'ye atıfla "'bir kişi ya da grubu ırkı, cinsiyeti, yaşı, etnisitesi, milliyeti, dini, cinsel yönelimi, cinsel kimliği, engelliliği, ahlaki ya da politik görüşleri, sosyoekonomik sınıfı, mesleği ya da görünüşü (boy, kilo veya saç rengi gibi), zihinsel kapasitesi ve benzeri herhangi bir özelliği nedeniyle küçük düşürmeye, yıldırımaya ve onlara karşı şiddet veya önyargıyı kışkırtmaya niyet eden söylemleri' ifade etmek için kullanılmaktadır (Pankowski, 2007)" şeklinde tanımlamıştır.

olağanlaştırılması ve "kamuoyunun gözünden gizlenmesi" sürecinde medya üstün bir konumdadır (Köker ve Doğanay, 2010b:4).

Eser Köker ve Ülkü Doğanay'ın "İrkçı Değilim Ama... Yazılı Basında İrkçı-Ayrımcı Söylemler" (2010b) başlıklı çalışması milliyetçiliğin ırkçılıkla eklemlenmesi ve medyanın ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılmasındaki rolünün önemini vurgulamış olup gazeteler üzerinden yürütülmüştür. Gazeteler üzerinden yürütülen diğer bir örnek ise, Deniz Kılıç'ın "Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Basında Eşcinselliğin Sunumu: Hürriyet ve Sabah Örneği (2008-2009)" (2011) başlıklı çalışmasıdır. Bu çalışmada "farklı medya gruplarını temsil eden ulusal gazetelerde yayınlanmış olan haberlerde içerik analizi yöntemi kullanılarak eşcinsellerin nasıl temsil edildiği değerlendirilmiştir" (143).

Faik Bulut'un 1992 yılında yayımlanan "Türk Basınında Kürtler" adlı kitabı ise, Türk basınının Kürtlere yaklaşımını konu edinmektedir. Basının Kürtleri aşağılama görevini üstlendiğini belirten bu kitap da medyanın ayrımcı söylemleri yaygınlaştırmada önemli bir araç olduğunu vurgulamaktadır.

Yukarıda da belirtildiği üzere anaakım medyanın ırkçı söylemleri yaygınlaştırmasını ele alan çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Bu söylemlere tepki oluşturmak adına yapılan çalışmaların dışında çeşitli sivil toplum kuruluşları da harekete geçmiştir, ancak sınırlı bir okur kitlesine hitap etmekle birlikte bu kitlenin politik bağlanışlığı nedeniyle ırkçı söylemlerin hedefi olan kişi ve gruplar açısından daha büyük bir tehdit oluşturabilecek olan siyasal dergiler ise daha az takip edilmiş olup, bu konuda akademik çalışmalar bulunmamaktadır⁸. İrkçı ve ayrımcı

⁸ Siyasal dergilerde ırkçı içerikli dergilerin incelenmesini ele alan Canan Çılgın tarafından yapılan "Tek Parti Döneminde Yayınlanan İrkçı Turancı İçerikli Dergilerin İncelenmesi(Orhun, Bozkurt, Ergenekon, Gök-Börü) " (2011) isimli çalışma bulunmaktadır. Çılgın, yüksek lisans düzeyindeki bu

söylemlerin dolaşıma girme ve yaygınlaşmasında medyanın bu söylemleri haberleştirme sürecindeki rolünü akademik çalışmaların temel kabullerinden yola çıkan bu çalışmada ise, Türkiye'deki siyasi dergilerin ırkçı-ayrımçı söylemlerin yaygınlaştırılması ve meşrulaştırılmasındaki rolünü ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye'de siyasal yelpazenin uçlarında yer alan "siyasal dergi"lerden ulusalcı sol yayın çizgisindeki "*Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*", milliyetçi yayın çizgisindeki "*Türk Yurdu*" ve İslamcı yayın çizgisindeki "*Baran*" dergisinin 2009 yılının son üç ayında yayımlanan sayılarının ırkçı-ayrımçı dilinin meşrulaştırma biçimleri ve yaygınlaştırılma stratejileri bakımından analiz edilmiştir. 2009 yılının Ekim ayında Türkiye gündeminde Artuklu Üniversitesi'nde 2009–2010 akademik yılında başlatılan Yaşayan Diller Enstitüsü'nün çalışmalarına kaynaklık etmesi için 1 Ekim 2009'da İsveç'ten gelen 300 Kürtçe kitaba Mardin Emniyet Müdürlüğü'nün el koyması; Hrant Dink'in 19 Ocak 2007'de öldürülmesine ilişkin davanın 11. duruşmasının görülmesi; Lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüellerin maruz kaldıkları ayrımcılığa karşı örgütlenebilmeleri için İzmir'de kurulan Siyah Pembe Üçgen Derneği hakkında "genel ahlak" ve "Türk aile yapısına aykırı olması" gerekçesi ile İzmir Valiliği'nin kapatma davası açması; hükümet tarafından "demokratik açılım" görüşme taleplerinin dile getirilmesi ve bunun üzerine bazı kentlerde Kürtlere, Demokratik Toplum Partisi'nin (DTP) binalarına ve sendikalı işçilere yönelik fizikî şiddetin görülmesi gibi olaylar dergilerin bu dönemde yayımlanan sayılarının seçilmesinde etkili olmuştur.

çalışmasında 1940'lı yıllarda yayımlanan dört Türkçü dergideki milliyetçiliği incelemiş olup, dört dergideki konuları yayımlanma sırasına göre belli başlı "milliyetçilik", "köycülük", "gençlik", "kadın" ve "dil" gibi konu başlıkları altında tartışmıştır. Ancak bu çalışma her türlü ayrımcılığı içermeyip, Kemalizm'in Türkçü grupları nasıl ve ne kadar etkilediği üzerinedir.

Temel amacı, "'haber vermek' değil, okuyucuları özel bir konuda aydınlatmak veya yorumlar yapmak" olan dergilerin önem kazandıkları konuları Duman üç maddede sıralar:

- a) Herhangi bir konuda son bilgilere ihtiyaç duyulduğunda, kitaplardaki bilgiler dondurulmuş olduğundan çoğunlukla müsbet ilimler ve teknolojiye, siyasi ekonomik ve endüstriyle ilgili sorunların çözümlenmesinde önemlidir.
- b) Kütüphanede belirli bir konuyla ilgili kitabın bulunmadığı veya böyle bir eserin yazılmadığı hallerde bu sorun, özellikle bölgesel konularda önemlidir.
- c) Belirli bir konuda çağdaş şahısların fikirlerini öğrenmek için sık sık aranılır (1968:25-26).

"Bütün yeni ülkeler ve görüşler, kitaplardan önce dergiler yoluyla" tartışılıp, tanıtıldığı için "fikir hayatında dergilerin rolü büyüktür" (Duman, 1968:25). Gazeteler daha ziyade günlük haber ve yorumları okuyucuya iletirken, özellikle siyasal dergilerin daha köklü konu ve sorunlara değindiğini ve daha kalıcı yargılarda bulunduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda, yazılı medyada diğer yayın kuruluşlarına oranla siyasal dergilerin daha sınırlı ve politik olarak bağlanmış bir okuyucu kitlesi vardır. Bu sebeple de kendi politik görüşleriyle ilişkili olarak daha uçtaki söylemlere yer verebilmektedirler.

Bununla birlikte, üç ana bölümden oluşan bu çalışmanın ilk bölümünde, ırkçı-ayrımcı söylemlerin kuruluşu ve dolaşıma girme biçimleri üzerine odaklanılmıştır. Birinci bölümde öncelikle 'ırk' düşüncesinin tarihsel süreç içerisinde farklılaşan anlamlarına ve yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren değişikliğe uğrayarak 'yeni ırkçılık' olarak tanımlanan ırkçılık kavramının söylemsel görünümüne yer verilmiştir. Daha sonra ırk, ırkçılık, ayrımcılık ve kurumsal ırkçılık kavramlarının karmaşık tanımlarının yanı sıra; ırkçılığın cinsiyetçilik ve milliyetçilik ideolojileriyle benzerlikleri ve farklılıkları incelenmiştir. Bu bölümün içerisinde ayrıca insan

ırklarının tarih boyunca farklı gruplara ayrılarak sınıflandırılması ve daha sonraki alt başlıkta ise elit söylemlerinin ırkçı kanı ve yargıları nasıl meşrulaştırıp, yaygınlaştırdığı sunulmuştur.

İkinci bölümde, ilk olarak medya sözcüğünün tanımı ve objektifliği ile ilgili bilgi verilmiş olup; medyanın ırkçı-ayırıcı söylemleri dolaşıma sokma ve yaygınlaştırmada büyük bir rolünün olduğunu ve haber editörlerinin ayırıcı dili yayınlarına nasıl yansıtıkları ele alınmıştır. Daha sonra ise, Türk medyasının tarihsel gelişimi incelenmiştir. Türkiye'de anaakım medyanın hem ayırıcı ve dışlayıcı dili hem de farklı politik çizgilerde yayın yapsalar dahi milli/ulusal değerleri öne çıkardıkları anlatılmıştır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise, siyasal yelpazenin uçlarında yer alan ve farklı politik çizgilerde yayın yapan; milliyetçi yayın çizgisindeki dergiler içinden "*Türk Yurdu*", ulusalcı sol yayın çizgisindeki dergiler içinden "*Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*" ve İslamcı yayın çizgisindeki dergiler içinden de "*Baran*" dergisinde 2009 yılının son üç ayında yayımlanan yazıların etnik, dinsel, kültürel ya da cinsiyet bakımından ayrımcılığa maruz kalan birey ya da gruplara yönelik ırkçı ve ayırıcı söylemleri meşrulaştırma ve yaygınlaştırma biçimleri incelenmiştir. İçerik ve söylem analizlerini temel alan bu çalışma bağlamında, haber ve yazıların siyasi dergilerde nasıl değişim gösterdiği genel olarak şu sorulara cevap aranarak ele alınmıştır:

- Siyasal dergiler farklı siyasal çizgilerine göre ırkçı-ayırıcı söylemleri ne ölçüde barındırmaktadır?

- Milliyetçi, İslami ve ulusalcı sol yayın çizgisinde yayın yapan dergilerdeki ayrımcı söylemler nasıl farklılaşıyor, bu söylemler kimleri hedef alıyor, kimleri konu ediniyor ve kimler tarafından aktarılıyor?
- Farklılaşan siyasal çizgilerine göre dergilerin ırkçı-ayrımcı kanı ve yargıları yaymada kullandıkları söylemsel stratejiler nelerdir?

Bu çalışmaya önce içerik sonra da söylem analizinin uygulanması ile yine bu soruların cevaplarını SPSS programı kullanılarak ortaya koyabilmek amaçlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

IRKÇI VE AYRIMCI SÖYLEMLERİN KURULUŞU VE DOLAŞIMA GİRME BİÇİMLERİ

A. Tarihsel Gelişim İçinde Irk ve Irkçılık Kavramları

'Irk' düşüncesi on altıncı yüzyılın başında genellikle biyolojik nitelikleri göz önünde bulundurmamak yerine Avrupa tarihine ve milli oluşumuna vurgu yaparak, aristokratik soya ait olma anlamı ile bağlantılı olup, İngiliz dilinde ortaya çıkmıştır⁹. Bu terimin çağdaş dönemdeki anlamıyla ilk kez kullanımının onyedinci yüzyılın sonlarına doğru olduğuna dair yaygın bir görüş vardır (Bernasconi, 1999:35). Özellikle onyedinci yüzyılın sonu, onsekizinci yüzyılın başında bu terimin kullanılmaya başlanmasında ırkların ve insan topluluklarının karışması, bir araya gelmeleri sebep olarak gösterilebilmektedir. Bu topluluklar bir araya geldiklerinde de kendilerinden farklı gördükleri insanlar ile aynı ortamda bulunmayı kabul etmemişlerdir. Dolayısıyla uzun süredir çeşitli soylardan gelen insan topluluklarının bilincinde olan Avrupalılar kendilerinden farklı olan bu halklar ile yaşamayı tercih etmemiş, aksine araya mesafeler koymuşlardır. Kendilerinden farklı olan bu toplulukları ırk gruplarına ayırarak dışlamışlardır. Bu dönemlerde değişik halkların varlığı öncelikle dini etmenler çerçevesinde değerlendirilmiştir. Milattan sonra (MS) sekizinci yüzyıldan itibaren "tek uluslararası statü grubu kategorisi" (Wallerstein, 2007:243) olan dinin yerini 'ırk' kavramı almaya başlamıştır.

⁹ OED'nin tanımında ise 'ırkçılık' İngilizce'ye 1930'ların ortalarında girmiş bir sözcüktür. "OED'nin 1982 eki ırkçılığı 'ayırteci insan niteliklerinin ve yeteneklerinin ırk tarafından belirlendiğini söyleyen kuram' olarak tarif ediyor ve İngiliz dilinde ilk olarak 1930'lu yıllarda kullanıldığını kaydediyor" (Miles, 2000:62-63).

Neredeyse onsekizinci yüzyıla kadar, insan grupları arasındaki farklılıkların açıklanmasına yönelik Avrupa'daki yaygın görüş dini inançlar doğrultusunda şekillenmiştir (Banton, 2000:52). Bununla birlikte 'ırk' ve farklılıkların açıklanması ile ilgili görüşler onsekizinci yüzyılda pek çok Avrupa dilinde geliştirilmeye başlanmıştır.

Onsekizinci yüzyılın sonunda Afrikalıların biyolojik anlamda köleliğe elverişli olduğu düşüncesi yavaş yavaş ortaya çıkmıştır. Bu dönemde Avrupalılar, Afrikalıların başta deri renkleri olmak üzere kültürel özelliklerine de dikkat çekip, onların farklı değerlere sahip olduklarını iddia ederek "Öteki" söylemi yaratmışlardır. Dolayısıyla "Avrupalı Öteki tanımlarında var olan farklılık düşüncesi 'ırk' farklılığı olarak, yani temelde biyolojik ve doğal olan kalıtsal ve değiştirilemez farklılıklar olarak yorumlandı" (Miles, 2000a:46). Bu bağlamda bilimlerin de gelişmesi sonucu 'ırk' fikri yeni bir anlam kazanarak nüfusların biyolojik özellikleri ile ilişkili şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Aynı zamanda onsekizinci ve ondokuzuncu yüzyıllarda siyahların köle olarak çalıştırılıp, ötekileştirildiği ve kendinden farklılaştırıldığı toplumlarda bireyci yapıyı temel alan kapitalizm ile ırkçılık arasında etkileşim olduğu gözlemlenebilmektedir. Ancak Miles ırkçılığın kapitalizm üretim biçiminin egemen olmadığı toplumlarda önceki zamanlarda da üretildiğini belirtmektedir. "Irkçılık ideolojisinin varlık koşulları, kapitalist üretim tarzına özgü bir sınıf olan ve dolayısıyla tarihin belirli bir dönemine ait olan burjuvazinin çıkarlarından, en azından kısmen, bağımsızdır" (Miles, 2000a:140). Kapitalizmin egemen olmadığı topluluklarda da görülmüş olsa bile yine de kapitalizmin ilerleme gösterdiği dönemlerde ırkçılığa, milletleri birbirinden ayıran nitelikleri biyolojik açıdan değerlendirdiği bağlamında, bir anlam yüklenmiştir. Bununla birlikte bazı

kaynaklar¹⁰ ırkçılığın ancak kapitalist düzenin ilerleyerek küresel bir boyuta ulaşması ile gerçekleşebileceğini savunmaktadır.

Banton (2000:51)'a göre ondokuzuncu yüzyıla kadar 'ırk' tanımında bireylerin sosyal sınıfları arasındaki değişim, fenotipik özellikleri¹¹ vurgulanırken; ondokuzuncu yüzyılda uluslara göre ırkın belirlenmesi, ulusal köken gibi farklı uluslardaki bireyler arasında meydana gelen değişiklikler vurgulanmaya başlanmıştır. Söz edilen dönemde bazı kaynaklar¹² ırkçılığın bu kuramsal inşasını daha farklı bir şekilde belirtmektedir. Bu kaynaklar ise, ondokuzuncu yüzyıl boyunca ve yirminci yüzyılın ilk yarısında dolanımında olan ve 'biyolojik ırkçılık' diye adlandırılan klasik ırkçılığın varlığından söz etmektedir. Ondokuzuncu yüzyılda 'ırk' kavramının fenotipik özellikler doğrultusunda anlamlandırılmaya çalışılma girişimleri başarısızlıkla sonuçlandığı için başka farklılıklara dikkat çekme gibi yeni arayışlar içine girilmiştir. Böylece ırkçılığın biyolojik özelliklere¹³ dayalı, bilimsel kanıtlardan uzak, önyargılarla oluşturulduğu bir süreç başlamıştır. Örneğin 1890'larda Amerika Birleşik Devletleri'nde denenen zeka testleri ile ırklar arasındaki farklılıkları belirlemek amaçlanmış olup bu testlerin sonuçları "Kızılderililerin algılamada ve de uyarıcılara tepki göstermede en hızlı, Beyazların en ağır

¹⁰ Fazla bilgi için Özgür Üniversite Kavram Sözlüğü II, Söylem ve Gerçek s:327-330 arasına bakınız.

¹¹ Fenotipik özellikler, canlıların deri rengi, kafatası şekli gibi gözlenebilen fiziksel özelliklerine denir.

¹² Özgür Üniversite Kavram Sözlüğü II bu kaynaklara örnek olarak gösterilebilir. Detaylı bilgi için Özgür Üniversite Kavram Sözlüğü II, Söylem ve Gerçek, Editör: Fikret Başkaya, 2006, Maki Basın Yayın, Ankara, s:327-330 bakınız.

¹³ UNESCO grupların arasında gözlemlenen farklılıkların biyolojik özelliklere dayandırılmasını "antisosyal inanış ve davranışlar" (Şenel, 1993:126) olarak yorumlamaktadır.

olduklarını" gösterdiği halde çok farklı bir şekilde yorumlanarak Beyazların daha akıllı oldukları gösterilmiştir (Şenel, 1993:79).¹⁴

Bu dönemde birçok toplumsal olay 'ırk' kavramına dayanak gösterilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Hatta anılan dönemin ırkçı ideologları Joseph Arthur Comte De Gobineau¹⁵ (1816-1882) ve Houston Stewart Chamberlain (1855-1927) uygarlığın ilerlemesini 'ırk'ın belirlediğini savunmuşlardır. Genel olarak, Darwin'in evrim teorisine kadar olan sürede, ondokuzuncu yüzyılda, 'ırksal tipoloji kuramları' doğrultusunda 'ırk' tanımlanmaya çalışılmıştır. Bu yönüme göre belirli bir grubun içinde yer alan bireylerin değişikliğe uğramayan nitelikleri temel alınarak sistemli bir sınıflandırma yapılmaktadır. Ondokuzuncu yüzyılda Charles Robert Darwin'in (1809-1882) evrim kuramı ile birlikte 'ırksal tipoloji kuramları' geçerliliğini kaybetmeye başlamıştır. Böylece Linnaeus' ın da değişmeyen nitelikler olarak gördüğü ırksal özelliklerin evrim kuramı ile birlikte iklim, değişen şartlar ve çevre gibi faktörler neticesinde değişim gösterdikleri fikri gündeme gelmiştir. Bu kuram tüm insanların aynı soydan geldiklerini, nesilden nesile kalıtsal bir değişim gösterdiklerini savunmuştur. Ondokuzuncu yüzyılın antropologları arasında zaten ırkların birbirlerinden farklı olduklarını "ölçme, sayısal değerlerle bilimsel olarak ortaya koyma eğilimi" başlamışken; "evrim kuramı bu eğilimi daha da güçlendirip"

¹⁴ Farklı yorumlama sebebi olarak sundukları gerekçe ise; Beyazların "düşünerek davranan, düşünceler kuran bir ırk oldukları için, tepkileri, düşünmeden davranan öteki ırkların tepkilerinden elbette daha ağır olacaktı" (Şenel, 1993:79).

¹⁵ Levi-Strauss ve Anderson gibi düşünürler ırkçığın babasının Gobineau olduğunu savunmaktadır. Bernasconi ise ilk ırk teorisinin yaratıcısının Alman filozofu Immanuel Kant olduğunu belirtmektedir. "Kant, ırk kavramına daha önce sahip olmadığı entelektüel tutarlılığı veren ilk düşünürdür" (Bernasconi, 1999:45). "Kant ırk kavramına entelektüel bir tutarlılık kazandırırken farklı ırkları ayırmak için kullandığı kıstas yıkılmaktaydı. Buna rağmen, Kant ırk ile çeşitlilik arasındaki ayrımı açıkça ortaya koymuştur. Irk, zürriyette kaçınılmaz bir şekilde ortaya çıkan kalıtsal özelliklerle belirlenmiştir. Oysa ki çeşitlilikte böyle bir şey söz konusu değildir" (Bernasconi, 1999:46). Ayrıca Kant ırkların bir araya gelerek birbirine karışması sonucu 'iyi ırk'ın kötüleşeceğine vurgu yapmaktadır (Bernasconi, 1999:62).

hızını artırmıştır (Şenel, 1993:67). Darwin'in evrim kuramı tüm insanlığın sadece bir türden geldiğini ve yalnızca coğrafi açıdan farklılaşabileceğini dile getirdiği için ırk kuramları üzerinde olumsuz etkilere yol açmaktadır (Şenel, 1993:16).

Fransız Devrimi'nin büyük etkisiyle, dünyada ırkçılıkla birlikte milliyetçilik de yayılmaya başlamıştır (Belge, 2002:181). Miles, ondokuzuncu yüzyılda Avrupa'daki bu milliyetçilik söylemlerinin ırk söylemini de içinde barındırarak ulus kavramını ön plana çıkardığını belirtmektedir. "Avrupalılar ondokuzuncu yüzyılda ulusal sınırları yaratır ve sağlamlaştırırken, kendilerini farklılaştırıp ırksallaştırdılar" (Miles, 2000a:160). Aynı zamanda ondokuzuncu yüzyıl Osmanlı aydınları¹⁶ tarafından sıklıkla milliyetçilik asrı olarak adlandırılmıştır (Kösoğlu, 2002:208). Milliyetçiliğin topluluklarda pek çok şekilde karşılaşılabileceği gerginliğin kaynağı haline gelmesi böyle bir adlandırmaya sebep gösterilebilir. Sosyal-Darwinizm'in ön planda olduğu dönemde de, ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, ırk kavramı ulusal özelliklerle ilişkilendirilerek açıklanmaya çalışılmıştır. Hatta yirminci yüzyılın başlarında milliyetçilik öyle bir boyuta gelmiştir ki; bir zamanlar toplum ve milletlerin arasında önemli bir unsur olan dini duygulardan ağır basmaya başlamıştır

İrkçilik evrenselciliğe karşı bir kavram olduğundan kapitalizmin bir sistem olarak devam etmesine yardımcı olmaktadır (Wallerstein, 2007:48). Kapitalizmin gösterdiği değişiklikler aşamasında ırkçılık kavramı da onunla birlikte değişim

¹⁶Osmanlı aydınlarının milliyetçilik fikri ile karşılaşmaları çökmek üzere olan bir imparatorluğu kurtarmak için savaş verildiği döneme denk düşmektedir. "Milliyetçiliğe yönelişteki temel muharrik buydu; devleti kurtarma. Tabii ki, sorun sadece siyasal değildi; hayatın her alanında vardı. Osmanlı aydınları uzun yıllardır, biriken sorunlarına çözüm getirememiş ve Batı'ya yönelmeye başlamışlardı. Soğuma halindeki milli kültürlerine olan güvenleri sarsılmış, şüpheye düşmüşlerdi. Geleneksel değerlere dayalı yeni bir diriliş için gerekli gerilimi bulamıyorlardı. İslamcı aydınların kuramsal olarak tamamen doğru ilkelere dayanan çağrı ve gayretleri de, toplumda yeni bir diriliş için gerekli inanç heyecanını yaratmıyordu. Bu bağlamda milliyetçilik, toplumsal silkiniş için yeni bir inanç ve güç kaynağıydı" (Kösoğlu, 2002:209).

sürecinde yer almıştır. Ticari kapitalizmin hakim olduğu dönemlerde ırkçılık özellikle de siyahların köle olarak çalıştırılıp, eziyete maruz bırakılması olarak kendini göstermiştir. Endüstriyel üretim merkezlerinin ortaya çıkmasıyla birlikte ise ırkçılık daha geniş çaplı ve etraflıca ilerlemeye başlamıştır. "Bunun doğal sonucu olarak yalnızca 'uzak öteki' (sömürge halkları) değil aynı zamanda 'yakın öteki' de (alt sosyal sınıflar, azınlıklar¹⁷, etnik gruplar) ırkçılığın nesnesi haline getirildi" (Başkaya, 2006:327-330).

Wallerstein ve Miles'ın vurguladığı üzere kapitalizmin ilerlemesinde katkısı bulunan ırkçılığın ilişkili olduğu cinsel ayrımcılık¹⁸ ve milliyetçilik¹⁹ kavramları da bu ilerleme sürecinden önemli ölçüde etkilenmektedir. "Kapitalizm 'serbest pazar'ı ve

¹⁷ Dündar, azınlıklar ile ilgili Türkiye'deki literatürde sıklıkla birbirine benzeyen cümleler ve kaynakçalar kullanıldığını eleştirerek bu çalışmalarını "cut-paste" metinleri olarak adlandırmaktadır (2003:895). "Azınlıklar üzerine yerli literatürümüzü kısaca bir paragrafla özetlemek mümkündür: Türk ırkı ne kadar arı ise azınlıklar o derece karışmıştır, Türk ne kadar köklüye azınlık o kadar hamdır, Türkçe ne kadar zengin ve özgün ise azınlık dilleri bir o kadar fakir ve karmaşıktır; Türk yerliken azınlıklar sonradan gelme ve yeri yurdu belli olmayanlardır; Türk tarihi ışıl ışılken azınlığın tarihi karanlıkta kalmıştır" (Dündar, 2002:900). Türkçülük alanında çeşitli faaliyetlerde bulunanlar arasında Nihal Atsız ve Oğuz Türkkkan vardır. Çok devlet kuran bir toplum olmayı eleştiren Atsız bu tepkisini şu sözleriyle ifade etmektedir: "Çok devlet kurmak, ilk bakışta bir meziyet gibi gözükmekle beraber, dikkatle mütalaa olununca böyle olmadığı anlaşılır. Çünkü çok devlet kurmak iddiası kabul edilince bunun tabii neticesi olarak bu devletlerin gayet kısa ömürlü birer müessese olduğu da benimsenmiş olur ki, bundan da Türklerin devamlı devlet kurmak kabiliyetinden yoksun, istikrarsız bir millet oldukları sonucu çıkar" (1997:29). Atsız' a göre daha aşırı ırkçı bir görüşü savunan Türkkkan, "her ırkın üstünde Türk ırkı" nın olduğunu dile getirerek, "Türk, doğuştan üstün ve kabiliyetlidir. Zekasını, yiğitliğini, askeri dehasını ve her hususta büyük kabiliyet ve istidadını kanından alır. Eğer Türk'ün kanı yabancı kanlarla bulanırsa, melez ve karışık kanlı olarak doğacak nesiller, Türk'ün maddi manevi hususiyetlerini taşımazlar ve öz bir Türk gibi üstün soydan olamazlar" (1944:12) sözleriyle de Türklerin yabancı ırklarla evlenmelerini kesinlikle onaylamamaktadır.

¹⁸ "Cinsel ayrımcılık ve ırkçılık arasındaki bağlantı, ve bizim sınıf ilişkilerini anlamamıza etkisi son dönemde tartışma konusu oldu ve feminist hareket içinde ırkçılığın önemi tartışması içinde araştırılmaya başlandı" (Miles, 2000:124-125).

¹⁹ "Milliyetçilik onsekizinci yüzyılın sonunda yaratılan bir ideolojydi ve Avrupa'daki kralcı ve soylu hükümete karşı politik direnişle yakından ilgiliydi. Milliyetçilik ulusları her biri kendi niteliklerine ve kendi yazgısına sahip evrensel varlıklar şeklinde tartışılmaz bir ilk gerçek olarak sunar. Ve her ulus zaman içinde kendisini yeniden üretme yeteneğine sahip bir birlik olarak tanımlandığı için, kadınların ve erkeklerin bu birlikte yer aldığını her zaman açıkça belirtmez, ancak varsayar. Sonuç olarak, milliyetçilik ile cinsel ayrımcılık arasında bağlantı için uygun zemin vardır" (Miles, 2000:126).

'uluslararası işbölümü' nü gerçekleştirme sürecinde teknolojik devrimlerle birlikte köklü yapısal değişimlere yol açmış ve bunun ideolojik yansıması ırkçılık boyutuyla kendisini göstermiştir" (Alver, 2008:226). Tarih boyunca kapitalizmin bir eşitsizlik durumu yarattığı işgücü piyasasında arz edilenin karşılanabilirliğinin talepten az olması durumunda işgücünün büyük bir çoğunluğu alması gereken ücretin altında çalıştırılmıştır.

'Irk' kavramı İkinci Dünya Savaşı, Nazizm'in yükselmesi, büyük Avrupa imparatorluklarının sonunun gelmesi, Afrika'nın dekolonizasyon süreci ve ABD siyah nüfusunun şehirleşme süreci ve modern sivil haklar hareketinin yükselişi gibi önemli olaylar gerçekleşmeden önce bile Avrupa ve Kuzey Amerika'da büyük ölçüde kullanılmıştır (Winant, 2000:181). Bu dönem 'sömürgeci ırkçılık' olarak da nitelendirilmektedir. Balibar (2007:57) bu tür ırkçılığın, 'dış ırkçılığın' bir benzeri olabileceğini; "korcu ve horgörüü birleştiren yabancı düşmanlığının uç bir varyantı olup sömürgecilerin, kalıcı bir düzen kurmuş olma iddialarına rağmen bu düzenin tersyüz edilebilecek bir güç ilişkisine dayandığının bilincinde olmalarıyla" yaşatılabileceğini belirtmektedir. Böylece, 'sömürgeci ırkçılık' döneminde sömürge altındaki ırkların aşağılayıcı tavırlara maruz bırakıldığı varsayılmıştır. Balibar, 'sömürgeci ırkçılık' ile Nazi antisemitizminin arasında pek çok antitez olduğundan ve bu sebeple de uzlaşamama eğiliminde olan iki tipin varlığından söz etmektedir:

Bir yanda yalnızca 'asimile' olmakla kalmayıp başlangıçlarından bu yana Avrupa uluslarının ekonomilerinin ve kültürlerinin tümleyici bir parçasını oluşturmuş olan bir iç azınlığı saf dışı bırakmaya çalışan bir ırkçılık; diğer yanda ise zorla kuşatılmış bir çoğunluğu yurttaşlıktan, egemen kültürden, toplumsal otoriteden hem fiili hem de hukuksal olarak dışlamaya devam eden, yani sınırsızca 'dışlayan' bir ırkçılık vardır (2007:57).

Bu bağlamda Nazi antisemitizmi ve sömürgeci ırkçılığın her daim olabileceği; bazen bilerek bazen de farkında olmadan, güncel gelişmeler doğrultusunda ilerleyebilen tutum ve davranışları düzenlemeye yardımcı olduğu söylenebilir.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise 'ırk' düşüncesi bilimsel bulgularla desteklenmeksizin söylemde kullanımını sürdürmeye devam etmiştir. Onsekizinci yüzyıldan İkinci Dünya Savaşı'na kadar deri rengi, kafatası şekli gibi özellikleri dikkate alan 'bilimsel ırk' kavramı kültürel özelliklerle nedensel ilişkilendirilirken İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra bu kavramların hiçbir şekilde ilişkilendirilemeyeceği bilimsel olarak kanıtlanmıştır (Miles, 2000a:55-56). İnsanları dış görüntüleri ve kalıtsal özelliklerinde gözlemlenen değişikliklere dayanarak küçümseme, yok sayma ve bazı durumlarda (Nazizm hareketi gibi) daha da ileri giderek ortadan kaldırmayı hedefleyen fikir ve davranışların bütünü klasik ırkçılık (biyolojik ırkçılık) olarak ondokuzuncu yüzyıldan yirminci yüzyılın ikinci yarısına kadar süren dönemde kendini göstermiştir. Yine aynı dönem boyunca, "ırkın kültürü etkileyip etkilemediği, etkiliyorsa ne şekilde etkilediği sorusu" na cevap aranmıştır (Levi-Strauss, 1994:80).

İnsanların biyolojik evriminin ritmini ve yönelimini büyük ölçüde belirleyen, insanların değişik yerlerde benimsedikleri kültürel biçimler ve geçmişte ya da günümüzde hala geçerli oldukları halleriyle hayat tarzlarıdır. Kültür ırkın bir türevi midir, değil midir, diye sormak şöyle dursun, ırkın -ya da bu terimden genel olarak anlaşılan şeyin- kültürün türevlerinden biri olduğunu keşfediyoruz (Levi-Strauss, 1994:80).

Weber toplumların oluşumunda önemli rolü olan iktisadi ve toplumsal nitelikleri inceleyerek 1909 yılından sonra 'ırk' kavramının kesinlikle toplumsal

olduğu yargısına varmış olup; ona göre "etnik"²⁰ toplulukların su yüzüne çıkması aile, din ya da klan gibi toplulukların doğuşunda görülen özel durumlardı; etnilerarası ilişkiler, genel anlamda toplumsal ilişkilerin aldığı biçimlerden biriydi" (Schnapper, 2005:81).

Yirminci yüzyılın son döneminde ırkçılık tanımının "kısmen Nazi antisemitizmi, sonra Amerika Birleşik Devletleri'nde Siyahlara karşı (uzun bir kölelik cefası olarak algılanan) ayrımcılık ve nihayet fetihlerin, savaşların ve sömürge egemenliklerinin emperyalist ırkçılığı" modellerine göre oluşturulduğunu belirten Balibar (2007:52) bu modeller üzerine düşünüldüğünde 'kuramsal (öğretisel) ırkçılık' ve 'kendiliğinden ırkçılık (ırkçı önyargı)' olmak üzere birçok ayrımın meydana çıktığı sonucuna varmaktadır. Balibar (2007:53) 'kendiliğinden ırkçılığın' kolektif psikoloji görüngüsü olabileceği gibi bilinçli bir bireyin yapabileceği davranış da olabileceğini belirtmektedir. Geçmişe ait toplumsal bilgilere dayanarak ya da şahsi bilgi, gözlem ve yaşadığı olaylara dayanarak ırkçı önyargılar oluşmaktadır. Bunun sonucunda, oluşan önyargılar ırkçı düşüncelerin artmasına sebep olarak gösterilerek; ayrımcılığa maruz kalan her kesimin aşağı ırk olarak kabul edilmesi ve dışlanılmasından kaynaklanan bir sorunla karşılaşmaktadır.

Tarih boyunca 'üstün ırk'ın 'aşağı ırk'ı ezmesi ve onların ölümüne sebep olan birtakım olayların²¹ gerçekleştirilmesi dolayısıyla yirminci yüzyılın sonlarına²² doğru

²⁰ Etnisite öncelikle Max Weber tarafından incelenen yeni bir kavram olarak sosyal ve siyasal bilimler alanına İkinci Dünya Savaşı sırasında girmiş bulunmaktadır. "Weber'e göre bir etnik grup 'fiziksel tip veya geleneklerin veya her ikisinin benzerlikleri veya kolonileşme ve göç hatıraları sebebiyle ortak bir kökene dair öznel bir inanç taşıyan insan gruplarıdır'. Etnik grubun bir üyesi olmak için 'nesnel bir kan bağı olup olmaması' önemli değildir" (Sağır ve Akıllı, 2004:7).

²¹ Bu olaylardan bazıları şunlardır: "Onaltıncı ve onyedinci yüzyılda birkaç Avrupa ülkesindeki ticari sermayenin organize ettiği köle ticareti; 1933-1945 arasında Almanya'daki faşist hükümetin yönetimi altında yaklaşık dokuz milyon Yahudi'nin öldürülmesi; ondokuzuncu yüzyılın sonundan 1960'lara kadar Birleşik Devletlerde uygulanan ayrımcılık; Güney Afrika'da 'ırk' ayrımının resmi devlet

"ırkçı görüş ifade eden ve/veya bu görüşle hareket edenlerin, bu düşüncelerinin bilimsel olarak değersiz olduğu ve insanları ahlaki olarak kabul edilemez davranışlara sürüklediği için suçlanması gerektiği şeklinde ortak bir resmi görüş" oluşmuştur (Miles, 2000a:10-11). İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Nazilerin öncelikle Yahudiler olmak üzere küçümsedikleri birçok topluma karşı kötü muameleler sergilemişlerdir. Batılı devletler bu ırkçı davranışlardan etkilenen insanları güvence altına almak, bu insanların yaşadığı kaygı ve korku ile ilerleyen dönemlerde yeniden karşılaşmasını engellemek adına bir takım girişimlerde bulunmuşlardır. "En önemli girişim UNESCO²³ tarafından yapıldı ve amaçlarına haklılık kazandırmak için bilimin katkısını, uluslararası işbirliği ve görüş birliği talep etti" (Miles, 2000a:68). Ayrıca 'Birleşmiş Milletler Uluslararası Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 19.²⁴ ve 20.²⁵ maddeleri ile 'Her Türlü Irk Ayrımcılığının

politikası olarak kurulması ve uygulanması" (Miles, 2000:10-11). Bununla birlikte Şenel, "ırkçılığın tarihsel kökenlerinde koloniciliğin, köleciliğin ve emperyalizmin yattığı" (1993:135). nı belirtmiştir. Bu bağlamda ırkçılık tarih boyunca sözü edilen kavramların ideolojik ürünü olarak değerlendirilebilir.

²² Seksenli/doksanlı yıllardan beri iyice artan Türk milliyetçiliği "dünyada, bilhassa Türkiye'nin kesişim odağında bulunduğu Balkanlar-Ortadoğu-Kafkasya üçgeninde kabaran milliyetçi dalgaya koştur bir gelişme" (Bora, 1994:9) olarak gösterilmektedir ve globalleşme, esasen milliyetçiliğe aykırı olmak yerine teşvik ederek, onu harekete geçirmektedir.

²³ UNESCO Anayasası Başlangıç Bölümü'nde "insan onuru, eşitliği ve insanın kişiliğine saygıya ilişkin demokratik ideal"e atıfta bulunulmakta ve "ırklar ve insanların eşit olmadığını ileri süren her türlü dogma" reddedilmektedir (İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/biyoetik_komitesi/insangenomu.pdf), (erişim tarihi: 11.10.2012).

²⁴ 19. madde şöyledir: "1. Herkesin bir müdahale ile karşılaşmaksızın fikirlere sahip olma hakkı vardır. 2. Herkes ifade özgürlüğü hakkına sahiptir; bu hak bir kimsenin ülke hudutlarıyla sınırlanmaksızın sözlü, yazılı veya basılı veya sanatsal ürün şeklinde veya kendi tercih ettiği başka bir iletişim vasıtasıyla her türlü bilgi ve düşünceyi arama, edinme ve ulaştırma özgürlüğünü de içerir. 3. Bu maddenin ikinci fıkrasındaki haklar özel bir ödev ve sorumlulukla kullanılır. Bu nedenle bu hak, sadece hukukun öngörülen ve aşağıdaki sebeplerle gerekli olan sınırlamalara tabi tutulabilir: a) Başkalarının haklarına ve itibarına saygı; b) Ulusal güvenliği veya kamu düzenini (ordre public) veya sağlık ve ahlakı koruma" (Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>), (erişim tarihi: 11.10.2012).

²⁵ 20. madde ise şu şekildedir: "1. Her türlü savaş propagandası hukuk tarafından yasaklanır. 2. Ayrımcılığa, kin ve nefrete veya şiddete tahrik eden her hangi bir ulusal, ırksal veya dinsel düşmanlığın savunulması hukuk tarafından yasaklanır" (Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>), (erişim tarihi: 11.10.2012).

Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi'nin 4.²⁶ maddesi de bu girişimler arasındadır. Bu önemli milletlerarası belgeler ırkçı söylemlere ve her türlü ırk ayrımcılığına müdahale etmeyi amaçlamaktadır.

Alınan birçok önlemlere karşın ırkçı düşünceler gerek eski görünümüleriyle gerekse yeni isimlerle varlıklarını devam ettirmektedirler. Bu durumdan özellikle siyahlar etkilenmiş olup, çalışma koşullarında ciddi bir iyileşme olmamıştır. Bunun sonucunda meydana gelen, metropollerde görülen ilk sınıfsal hareket olan, siyah işçilerin bağımsızlıklarını kazanıp direnişlerini fabrika dışına taşıdıkları Black Power hareketi 'ırk' bilincinin tekrardan tartışılmasına sebep olmuştur. Siyah işçilerin şehir merkezlerinde yaptığı eylemleri izlemekle yetinen beyaz solun bu hareketle birlikte bir sınıfa değil bir ırka mensup olduğu görülmektedir (James, 2009:98). Siyah hareketinden sonra ise bu hareketten ilham alarak kadın hareketi meydana gelmiştir.

²⁶ İlgili sözleşmenin 4. maddesi şu şekildedir: "Taraflar Devletler bir ırkın veya belli bir renge veya etnik kökene mensup bir grubun üstünlüğü fikirlerine ya da teorilerine dayanan ya da her ne şekilde olursa olsun ırkçı nefreti ve ayrımcılığı haklı çıkarmaya ya da yüceltmeye çalışan tüm propaganda ve tüm örgütleri kınarlar ve bu tür ayrımcılık faaliyetleri ile ayrımcılığı teşviki ortadan kaldırmaya yönelik acil ve olumlu önlemler almayı üstlenirler ve bu amaçla İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde yer alan ilkelere ve bu Sözleşme'nin 5 inci maddesinde açıkça sıralanan haklara saygı göstermek kaydıyla, diğer önlemler arasında, a) Irkçı üstünlüğe ya da nefrete dayalı tüm fikirlerin yayılmasını, ırk ayrımcılığını teşviki, herhangi bir ırka ya da başka bir renk ya da etnik kökene mensup bir gruba yönelik şiddet eylemlerini ya da bu tür eylemleri teşviki ve ayrıca ırkçı eylemleri finanse etmek dahil bu eylemlere her türlü yardım sağlamayı yasayla cezalandırılacak suç olarak ilan edeceklerdir. b) Irk ayrımcılığını destekleyen ya da bu tür ayrımcılığa teşvik eden tüm örgütleri ve ayrıca örgütlü ve diğer tüm propaganda faaliyetlerini yasa dışı ilan edecek ve yasaklayacaklar ve bu tür örgütlere ya da faaliyetlere katılımı yasayla cezalandırılacak bir suç olarak ilan edeceklerdir. c) Yerel veya ulusal kamu kurum ve yetkililerinin ırk ayrımcılığını desteklemesine ya da ırk ayrımcılığına teşvik etmesine izin vermeyeceklerdir" (Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4750.html>), (erişim tarihi: 11.10.2012).

B. Yeni İrkçılığın Söylemsel Görünümleri

İkinci Dünya Savaşı sırasında çeşitli kimliklere sahip milyonlarca insanın öldürülmesi üzerine 'ırkçılık' kavramına olan ilgi de artırmıştır. Bu dönemlerde 'ırk' terimi bilimselliğini yitirdiği halde Anglosakson ülkelerde 'ırksız ırkçılık' denilen bir olgu olarak varlığını sürdürmüştür. Yirminci yüzyılın ikinci yarısından itibaren ırkçılık kavramı değişikliğe uğramıştır. İrkçılık kavramının şekil değiştirmesinde, çalışmanın ilerleyen sayfalarında ortaya konulmaya çalışılacak etkilerin yanı sıra, Avrupa'da 1945 yılından itibaren başlayan göçlerin de büyük etkisi olmuştur (Miles, 2000a:91). Bu süreçten itibaren yapılan göçler 1970'li yılların ikinci yarısına gelindiğinde gerçekleşen doğumların da etkisiyle, İngiltere'de Asya ve Karayip kökenli göçmen nüfusunda büyük bir artış yaşanmasına sebep olmuştur. "Göç kategorisinin -ırk kavramını ikame edici ve sınıf bilincini parçalayıcı etken olarak- işleyişi" (Balibar, 2007:31) İngiliz halkının göçmenlere karşı tepki göstermesine neden olmuştur. Sözü edilen bu gelişmelerle birlikte insanların kendi grubundan olanlarla birlikte yaşamak istemelerinin normal karşılandığını ve böylece en baştan beri ortak yaşam kültürünün içinde olmayan insanları dışlamanın da gayet normal olduğunu savunan bir politik söylem oluşturulmuştur. Çünkü "farklı kültürler, kültürün edinilmesinin önünde engel oluşturan ya da engel olarak kurulan kültürler" (Balibar, 2007:38) şeklinde görülmektedir. Barker²⁷ bu durumun doğal olduğunu ve yeni ırkçılığın özünü şu şekilde belirtmiştir:

...İnsan yapısı üzerine bir teori. Sınırları belli bir topluluk, diğer uluslardan farklı yönlerinin bilincinde olan bir ulus meydana getirmek, insan yapısına göre doğaldır. Uluslar daha iyi ya da daha kötü değildir. Fakat topluluğa yabancılar girerse düşmanlık duyguları ortaya çıkar... Her bir topluluk insan

²⁷ Miles Barker'in ırkçılık tanımının "ırkçılığın milliyetçilik ve cinsiyetçilik ayırımı ile olan farkını ortadan kaldır"dığını (Miles, 2000:95) belirtmektedir.

doğasının ortak bir ifadesidir; yabancıları dışarıda bırakma duygusunu paylaşırken, her birimiz özel kişilere açık topluluklar yaratıyoruz (akt. Miles, 2000a:91-92).

Barker'in teorisinde, insanların yapıları gereği yabancıları içlerinde istemediği ve dışladığı öne sürülmüştür. Bu teori insan yapısı ile ilgili olduğunu savunduğu için de verilen tepkilerin, topluluğa yabancıları sokmak istememelerinin, son derece doğal olduğu sonucuna ulaşmaya çalışmaktadır. "Bu tür iddialar ırklar hiyerarşisinden ya hiç bahsetmedi²⁸, ya da bazı durumlarda reddetti ve bu şekilde Öteki'nin onsekizinci yüzyıla kadar giden özgül bir söylemiyle bağlantısını kopardı" (Miles, 2000a:91). Dolayısıyla, yirminci yüzyılın ikinci yarısından sonra şekil değiştirmeye başlayan ırkçılık o zamana kadar 'biyolojik ırkçılık' tanımıyla ön planda iken artık literatürde 'kültürel ırkçılık' olarak da bilinen ve Martin Barker' in ilk kez kullandığı 'yeni ırkçılık' kavramı bu tanımın yerini almıştır. Bu bağlamda yeni ırkçılık, azınlıkların biyolojik nitelikleri açısından aşağılanması, dışlanması demek değildir; farklılık söylemlerinin vurgulanması demektir. İrkçılığın çağdaş biçimleri; eski ırkçılık, ayrımcılık, sistematik ayrımcılık, kölelik, linç, beyazların üstünlük duyguları, kamusal söylem ve günlük konuşmalarda açık bir şekilde kullanılan ayrımcılıktan birçok bakımdan farklılık göstermektedir (van Dijk, 2000:33-34). Van Dijk(2000:34) yeni ırkçılığın demokratik ve saygın olmak istediğini, dolayısıyla öncelikle ırkçı olduğunu reddettiğini vurgularken; bu düşünce çerçevesinde gerçek ırkçılığın sadece aşırı sağda gerçekleşeceğini belirtmektedir. Yeni ırkçılıkta 'ırk' sınıflandırması sistemi uygulanmamakta olup; bu kavram dolaylı bir şekilde

²⁸ Balibar bu durumun aksini iddia ederek yeni ırkçılıkta hiyerarşi temasının sadece görünüşte kaybolduğunu savunmaktadır. "Hiyerarşinin saçmalığı yüksek sesle ilan edilebilecek kadar ileri gidilebilir; aslında hiyerarşi düşüncesi kendini bir yandan öğretinin pratik kullanımında, diğer yandan kültürlerin farklılığını kavramak için kullanılan ölçütlerin tipinde bile yeniden oluşturur ve yine 'ikinci konum' un, meta-ırkçılığın mantıksal olanaklarını tehlikeye soktuğu görülür" (Balibar, 2007:37).

faaliyette bulunarak dışlayıcı siyasetin yeni biçimini oluşturmaktadır (Ansell,1997:21). Buna göre, biyolojik niteliklerden daha çok kültürel, dinsel özellikler, coğrafi faktörler, sınıfsal ve etnik köken gibi farklılıklara dikkat çekilmektedir. Böylece "etnomerkezcilik²⁹ ve kültüralizm³⁰, yeni ırkçılığı yabancı düşmanlığı düşüncesi çerçevesinde desteklemektedir" (Sumbas,2009:267).

Gerek eski gerekse yeni ırkçılık kavramlarının ortaya çıkmasında yapılan göçlerin önemli bir etkisi olduğu gözlemlenmektedir. Bu bağlamda, "kapitalizmle birlikte Avrupalıların dışa göçü sömürgeci 'eski ırkçılık' akımını doğurmuştur; Avrupalıların eski sömürgelerinin ve geri kalmış ülkelerin emekçilerinin, Avrupa'ya göçleri faşist 'yeni ırkçılığı' yaratmıştır" (Şenel, 1993:158). Her iki ırkçılık şeklinin oluşumunda göçlerin ciddi bir etkisi olmasının yanında birbirlerinden tamamen bağımsız değillerdir. İngiltere'de 1960'lı yılların sonunda görülen ırkçılık ile 1980'li yıllarda görülen yeni ırkçılık arasında mantıksal bir ilişki olmakla birlikte "her iki tartışma da, biyolojik olarak değersiz 'ırk' ve üstün 'ırkların' varlığı iddialarının en azından resmi politik alanda büyük oranda yok olduğunu, fakat Öteki söyleminin yeni bir ideolojik içerikle devam ettiğini gösteriyor" (Miles, 2000a:95-96). Bununla birlikte, yeni ırkçılık klasik ırkçılığın bir devamı gibi görünse de, daha önce de

²⁹ Etnik merkezlik ya da etnik benmerkezcilik de denilen bu terimi "ilk olarak, ona bölgecilik, kültürel dargörürlük anlamlarını vererek W.G.Summer, Folkways (1906) adlı yapıtında ortaya atmıştır" (Şenel, 1993:41). Ayrıca "Adorno ve arkadaşları, bu terimin, ırkçılığı, antisemitizmi ve dilsel, dinsel, kültürel vb. ayrımcılıkları da içererek, her türden öteki gruplara karşı olumsuz, kendi grubuna karşı olumlu önyargıları kapsayan tutumları dile getiren bir kavram olarak kullanılmasını önerdiler. Yeniçağ öncesinde, daha doğrusu endüstri devrimi ya da çağdaş kapitalizm, kolonicilik öncesi toplumlarında, ortaçağda; antik Yunan ve Roma'da öteki antik Ortadoğu imparatorluklarında; daha gerilere gidersek ırksal birimle toplumsal birimin çakışabildiği ilkel topluluklarda, klan, kabile toplumlarında ırkçılık bilinci, ırk ayrımı yoktu. Ama bazı çağdaş yazarların ırkçılıkla karıştırabilecekleri, ırkçılığa benzer bir tutum, bir davranış, bir düşünüş ve kültür vardı: etnosantrizm" (Şenel, 1993:42).

³⁰ Bu akım, kültürün insanların durum ve davranışları üzerinde gösterdiği etkiler üzerinde durmaktadır.

belirtildiği üzere uyguladıkları sistem bakımından farklı yönleri oldukça çoktur. Aralarındaki en önemli fark, klasik ırkçılık (biyolojik ırkçılık) söylemlerinde toplumdaki insan gruplarının 'eşitsizliği' yer alırken; bu insan gruplarının biyolojik özelliklerine göre sınıflandırılmayacağı bilimsel olarak kanıtlandığı için yeni ırkçılıkta (kültürel ırkçılık) ise 'farklılıkları'³¹ yer almaktadır (Sumbas, 2009:265). Bu bağlamda yukarıda da değinildiği üzere kültür ve yaşam biçimi gibi farklılıkları esas alan 'yeni ırkçılık' ırk kavramının yerine kültürel özellikleri ön plana çıkartarak biyolojik ve fiziksel niteliklere göre sınıflandırma yönteminden vazgeçmiştir. Barker'in 'yeni ırkçılık' kavramını kullanırken esinlendiği kişilerden biri olan Franz Fanon bu kavramla ilgili görüşlerini şu şekilde özetlemiştir:

1-Irkçılık statik bir olgu değildir, sürekli yenilenir, değişir ve dönüşür.

2-Biyolojik temelli ve sınıflandırmaya dayalı ilkel ırkçılık, sömürgeciliğin daha önceki bir aşamasına dayanır (çünkü bu Almanya'da faşizmin yükselişi ile birlikte anlamsızlaştı).

3-Irkçılık, sömürgeleştirme sürecinin çok önemli ve merkezi bir parçası idi, diğer mekanizmalarla beraber sömürgeleştirilmiş grupları, sömürgecinin amaçları doğrultusunda kullanılmak üzere nesneye dönüştürüyordu (aktaran Somersan, 2004:58).

Fanon 'yeni ırkçılık' kavramını dile getirmese de ırkçılığın değişme göstererek devamlılığını sağladığını belirtmektedir. Ayrıca biyolojik nitelikler doğrultusunda değerlendirilen klasik ırkçılığın sürdürülmediğini de ekleyerek, Barker ile birlikte günümüz ırkçılığı hakkında genel bilgiye ulaşmamıza sebep olmuştur. Fanon ırkçılığın yeni tipini değerlendirirken sömürgeciliğin öncesi ve sömürgeleştirme

³¹ "Baskın temanın biyolojik soyaçekim değil, kültürel farklılıkların aşılabilirliği olduğu bir ırkçılık; ilk bakışta bazı grup ya da halkların diğerlerine üstünlüğünü değil, sadece sınırların kaldırılmasının sakıncasını, hayat tarzlarının ve geleneklerin bağdaşmazlığını savunan böyle bir ırkçılık, haklılıkla, farkçı-ırkçılık olarak adlandırılabilir" (Balibar, 2007:32).

sürecini dikkate almıştır. "Yeni ırkçılık, sömürgecilikten kurtuluş çağına, eski sömürgelerle eski metropoller arasındaki nüfus hareketlerinin tersine çevrilişi, insanlığın tek bir siyasal alan içinde parçalanışı çağına ait bir ırkçılıktır" (Balibar, 2007:32). Bu görüşler doğrultusunda kapsamlı kültürel farklılıklara dayanan ırkçılığın yeni şekli politik bir bağlamda değerlendirilmektedir. Hatta Banton (2000:62) 'ırk' kavramının günümüzde, soyaçekimden kaynaklanan başlıca farklılıkları ima etme amacı olmadan³², toplulukları belirlemek için sadece politik amaçlarda kullanıldığını savunmaktadır. Farkçı-ırkçılık olarak da bilinen yeni ırkçılık, ırkçılığı savunanlar ile ırkçılığa karşı mücadele verenler arasında yaşanan gerilimlerden etkilenmiş olup, "toplumsal saldırganlığın nedenlerine siyasal olarak müdahale edebilecek gibi görünen bir meta-ırkçılık³³ ya da ikinci konum olarak adlandırabileceğimiz türden bir ırkçılıktır" (Balibar, 2007:34). Buna göre, ırkçılık kelimesinin kazanmış olduğu yeni anlam toplumsal çatışmalara bir bakıma engel olmak adına politik amaçlar neticesinde oluşturulmuştur. "Emperyalist bir tarihten çıkartılan düşünceler ve iddialar sürekli olarak yeniden işlenir ve çağdaş endogenous³⁴ politik-ekonomik güçlerin sonucu olarak" sürekli değişim geçiren ırkçılığa yeni anlamlar verilmektedir (Miles, 2000a:92-93).³⁵ Ancak yeni ırkçılığın

³² Balibar yeni-ırkçı ideologların "soyaçekim mistikleri" olmadığını, "gerçekçi sosyal psikoloji teknisyenleri" olduklarını belirtmektedir (Balibar, 2007:35).

³³ Köker ve Doğanay Murat Ergin'e atıfta bulunarak, meta-ırkçılığın "gruplar arasındaki farklılıkları ve eşitsizlikleri tarihsel ve kültürel değişimlere bağlamak yoluyla daha tehlikeli bir temele oturduğuna değin"erek tanımlamaktadır (2010b:3). "Meta-ırkçılığın temel stratejilerinden biri ise sürekli kendisine referans verip ırkçı olmadığını, çünkü farklılıkları biyolojik değil de kültürel ya da dilsel olarak kurguladığını ısrarla savunmasıdır. Bir yandan dil, gelenek, yaşam biçimi gibi kültürel öğelerin etrafına aşılmaz duvarlar ören bu yaklaşım, öte yandan kendisini ırkçılık karşıtı bir düşünce olarak sunar" (akt. Köker ve Doğanay, 2010b:3).

³⁴ Yazar İngilizce bir kelime olan 'endogenous' kelimesini kullanmayı tercih etmiş olup; bu kelimenin Türkçe anlamı 'iç kaynaklı, içsel' dir. Dolayısıyla bu kelime burada 'iç siyasi güç' anlamında kullanılmaktadır.

³⁵ ırkçılık kavramı olumsuz bir anlam taşıdığından bu kavramı kullanmayı sürdürmek için "iyi politik ve ahlaki nedenler vardı. Birini ya da bir şeyi ırkçılık örneği olarak adlandırmak, o kişi ya da olayı uygarlık sınırları dışına koymaktı" (Miles, 2000:97). Fakat Miles (2000:97) bu politik bakış açısının

yalnızca politik amaçlarla kullanılmadığını dile getiren birçok görüş mevcuttur. Bu kavram sıklıkla sömürgeleştirme süreci ile ilişkilendirilirken Somersan, bu süreçten başka örneklerin de mevcut olduğunu Anthony Giddens'a atıfta bulunarak "İngiltere'de, ilk ve ortaöğretimde tarih ve edebiyat temel programlarında, burada yaşayan çok çeşitli halkların yazarları yerine, hala İngiliz yazarlar yeğleniyor" (2004:58) şeklinde açıklamaktadır. Bu tarz durumlara Türkiye de dahil olmak üzere başka ülkelerden de örnekler verilebilir. Her çeşit farklılığın kolayca ırkçılığın araştırılabildiğini ve bundan dolayı da ırkçılığın günümüzde değişim göstererek arttığını belirten Başkaya (2006:330-331), yeni ırkçılığın sadece günlük hayatta ve politik amaçlarla kullanılmadığını; bilimsel olan çalışma ve söylemlerde de bir kez daha yerini aldığını ifade etmektedir.³⁶ Çalışmanın sonraki bölümlerinde değinilecek olan elit söylemlerinden bilim insanları ve eğitimcilerin kullandığı ayrımcı dil bilimsel çalışmalarda ırkçılığın varlığını kanıtlarken; siyasal elitlerin kullandığı dil ise bu kavramın politik amaçlarla kullanıldığının önemli bir göstergesidir.

Yeni ırkçılık değişim gösterdiği boyutta, bu kavramın tanımında artık olmadığı iddia edilen, biyolojik niteliklere her çeşit farklılıklar ilave edilerek ilerleme

iki nedenden ötürü sorun yaratacağını belirtmektedir: "Birincisi sürekliliğin zorunlu olması anlayışı sorguya açıktır. Kıyıda merkeze göç sadece coğrafi değil, aynı zamanda bir üretim tarzından bir başka üretim tarzına geçiş, dolayısıyla bir ilişkiler yumağından diğerine geçiştir. Ve kapitalist üretim tarzı içinde sermaye birikimi, burjuva bireyciliği, commodification ve kişisel bağımlılık ilişkilerinden göreceli olarak kopma arasındaki karmaşık ilişkiler, en azından daha önce doğrudan sömürgecilik ve köleci üretim ilişkileriyle yönetilen bazı insanlar için daha farklı sınıfsal konumlara gelme imkanı yaratır. İkincisi, 1960'tan bu yana kapitalizm ve ırkçılık hakkındaki İngiliz ve Kuzey Amerikan teorileri ırkçılığın kesin çözüm nedeniyle elde ettiği kayda değer ahlak dışı konumunun üstünü çizerken, ondokuzuncu ve yirminci yüzyılda Avrupa'daki ırkçılığın büyük kısmını açıklamak için, dar kapsamlı bir sömürgeci model kullanıyor".

³⁶ Bu çalışmaların sayısında 1970'li yılların ortalarından itibaren büyük bir artış yaşanmıştır. "Evrimsel biyoloji ve etoloji gibi geçmişi eskiye dayanan disiplinler ile 1970'lerin ortalarında adından yeni bir disiplin olarak söz edilmeye başlanan sosyobiyojide kimi zaman açıktan kimi zaman da örtük biçimde ırkçılığı (ve cinsiyet ayrımcılığını) olumlayan/destekleyen çalışmaların sayısında belirgin artışlar gözlenmektedir. Sözü edilen bu çalışmalarda insan yaşamı ve kültüründeki pek çok ayırım ve farklılığın alttan alta doğal (ve dolayısıyla değiştirilmesi mümkün olmayan gerçekler) olduğu kurgusu sürekli olarak işlenmektedir" (Başkaya, 2006:330-331).

kaydetmiştir. Solomos ve Back de ırk kavramının değişim gösterdiğini ve yeni kültürel ırkçılık için ırkçılık kavramının iyi bir şekilde kavranmasının çok önemli olduğunu belirtmişlerdir (1996:18). Şöyle ki, ırkçılığın yeni görünümü elit söylemleri ile birlikte daha etkili bir hal almıştır. Böylece, ilerleyen başlıklarda daha ayrıntılı inceleneceği üzere, bu söylemlerin yeniden üretilmesi, meşrulaştırılması ve doğallaştırılması kolaylıkla mümkün olabilecektir.

Günümüzdeki ırkçılık söylemi, köken bakımından incelendiğinde klasik ırkçılıkla ilişkilendirilmiş olup, kültürel farklılıklara uzanan bir değişim ve ilerleme süreci olarak anlatılmaktadır. Yeni ırkçılık söylemi, Balibar'ın da belirttiği üzere hiyerarşik ilişkileri terk etmemiştir: "kültür bireyleri ve grupları *a priori* olarak bir soy kütüğüne, dokunulmaz ve değişmez bir soy belirlenimine hapsedme yolu olarak iş görebilir" (2007:33). Kültürlere uygulanan hiyerarşik bir modeli benimseyen yeni ırkçılıkta belirli bir soya mensup olma düşüncesi, aksi iddia edilse de, ırkçılık söyleminde devamlılığını sürdürmektedir. "Her ne kadar günümüzde biyolojik olarak insan gruplarını sınıflara ayırmak mümkün olmasa da, aynı kökenden gelen insanların bir arada olduğu inancı ulus, milliyet ve ırk söylemlerini temellendirmektedir" (Sumbas, 2009:270). Irkçılığın bu söylemsel görünümü klasik ırkçılıkta da gözlemlenebilecek olan temel ideolojileri içermektedir. Ancak Balibar'ın araştırmasının vardığı sonuç daha derin bir anlam içermektedir. Bu araştırmasıyla Balibar (2007:251-252), günümüze kadar yapılan toplumların ırklaştırılması yöntemlerinin tamamının "maddi ve manevi sefalet, suç oranı, soydan gelen kötü alışkanlıklar (alkolizm, uyuşturucu), bedensel ve ahlaki kusurlar, bedensel kirlilik ve cinsel kontrolsüzlük, insanlığı soysuzlaşmayla tehdit eden özel hastalıklar" söylemlerinde toplandığı sonucuna varmaktadır.

Özetle belirtmek gerekirse, yeni ırkçılık söylemlerinde hiyerarşik ilişkiler ve biyolojik niteliklere artık referansta bulunulmadığını belirten görüşler bulunmaktadır. Ancak görüldüğü gibi, günümüz ırkçılığında bulunmadığı iddia edilen bu özelliklere dolaylı bir şekilde de olsa rastlanmıştır. Dolayısıyla, kültürel farklılıkları esas alan yeni ırkçılık kavramının söylemleri klasik ırkçılık söylemlerinden, elbette değişik yönleri bulunmakla birlikte, büyük ölçüde farklılık göstermemektedir.

C. Irk ve Irkçılık Kavramlarının Farklı Görünümleri

C.1. Irk, Irkçılık, Ayrımcılık ve Kurumsal Irkçılık Kavramlarının Değişen Anlamları ve Tartışmaları Üzerine

Irk ve ırkçılık kavramları, sosyal bilimler alanında kullanılan bazı kavramlara benzer şekilde oldukça karmaşık bir tanıma sahip olmalarıyla birlikte içinde birçok anlamı da barındırmaktadırlar. Çok farklı taraflardan ele alınabilmesi ve birçok toplumsal olayla kolaylıkla ilişkilendirilmesinden dolayı bu kavramlar net bir anlama sahip olmamakla birlikte bunların tam olarak ne zaman ortaya çıktıkları konusunda bir konsensüs söz konusu değildir.

Bilimsel gelişmelerle birlikte daima bir takım değişikliklere maruz kalan 'ırk' tartışmalı ideolojik³⁷ bir kavramdır. Bu kavramın icadı, "insan topluluklarının renk

³⁷ ideoloji kavramını Althusser'den önce Marksist düşünür olan Gramsci ciddi derecede incelemiş olup "bağımsız bir ideoloji teorisi" olmadığını ele almıştır (Althusser, 1991:8). Gramsci'nin çalışmalarını başlattığı ideoloji teorisi Althusser'in katkılarıyla ciddi biçimde ilerlemiştir. Gramsci, ideoloji ile ilgili olarak "sınıf mücadelesinin ihmal edilmemesi gereken önemli ve özerk bir alan" olduğunu belirtmektedir (Althusser, 1991:10). Alver ise (2003:111) ırkçılık ile bağlantılı olan ideoloji kavramı hakkında Colette Guillaumin (1998:160)'den aktararak şunları ifade etmektedir: "İdeoloji; önyargıların, değerlerin bütünsel olarak formüle edilmesi ve toplumsal değişimin ya da yönetimin bir projesidir. Bu anlamda ırkçılık bir ideolojidir. Eşitlikçilik, Elitizm, Komünizm, Liberalizm, Faşizmi Nasyonal Sosyalizm gibi ırkçılık da bir ideolojidir. İdeoloji, aynı zamanda toplumsal, kurumsal bir pratik veya devlet yönetme biçimidir' ". Bir ideolojik öge olarak ırkçılığın açıklanmasında, "Althusser'in genel ideoloji içinde çeşitli sınıfların sınıf ideolojilerini oluşturmak üzere seçip alarak eklemlendirecekleri ideolojik öğelerin bulunduğu görüşünden çıkılarak, ırkçılığın hangi ideolojilerle, hangi koşullarda nasıl eklemlendirildiği gösterilebilir. Son olarak, ırkçılığın, egemen sınıfların bilinçli

esasına, geldikleri yerlere ve diğer özelliklere göre kabaca ayrılmaya başlamasından ve daha öncesinde zaman zaman 'ırklar' diye söz edilen şeyin içine sokulmasından belli bir zaman sonra gerçekleşmiştir" (Bernasconi, 1999:33). 'İrk' kavramının tanımlanması aşamasında Miles (2000a) iki anlam üzerinden değerlendirme yapmaktadır. Bu değerlendirmede birinci anlam olarak, çıplak gözle görülemeyecek olan biyolojik³⁸ özelliklere ya da fiziksel özelliklere göre yapılan "sınıflandırma sistemi" ni ele almaktadır. Diğer anlam olarak ise, insanların deri rengi, kafatası şekli gibi çıplak gözle ayırt edilebilecek olan fenotipik özelliklerinde görülen farklılıkları belirtecek şeklini ele almaktadır. Böylelikle ırk söyleminin tanımlanmasında birtakım fiziksel nitelikler ön plana çıkmaktadır. Ancak Levi-Strauss (1994:66), ırklardan söz ederken deri rengi, kafatası şekli, boy uzunlukları, saç çeşitleri vb. belirgin niteliklere "sokaktaki insanın" başvurabileceğini savunmaktadır. Bu durumda bilimsel bir çalışma doğrultusunda çıplak gözle görülebilen özellikler kadar görülemeyecek özellikler de dikkate alınmalıdır. Bununla birlikte bu süreçte fenotipik özelliklerin yanı sıra sözü edilen biyolojik değişikliklerin belirlenmesine çevre ile karşılıklı etkileşim de sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda, ırk kavramına anlam yüklerken nüfusların fiziksel özellikleriyle birlikte biyolojik ve kültürel özelliklerinin de değerlendirilmesi gerekmektedir.

Afrika üzerine yapılan çalışmalarda ırk terimi temel olarak, Avrupa kökenli beyaz insanlar ile kıtanın yerli nüfusu siyahlar arasında yaşanan gerilim ve sorunlara göndermede bulunmak üzere sıklıkla kullanılırken; bu terimin kıtanın yerli siyah

ideolojileri ile halk kültürünün önyargılarının birleşmesinin ürünü olduğu da söylenebilir" (Şenel, 1993:138).

³⁸ Bir zamanlar herkesin onayladığı, insanların biyolojik özellikleri bakımından farklı ırkları olduğu düşüncesini Weber de onaylamakla birlikte ırkçı fikrin en temel noktasını reddetmiştir: "Belli bir ırkın ayırt edici özellikleri toplumdaki olguları açıklayamazdı" (Schnapper, 2005:81).

nüfusunun kendi içindeki farklılara vurgu yapmak üzere kullanılmasına çok fazla rastlanmamaktadır (Balibar, 2007:227).

Balibar (2007:244), ırkçılık kavramının, sadece mevcut olan toplumsal yapıyı olduğu haliyle muhafaza etme davranışı olduğunu; ırk ayrımcılığını tanımlamak için oluşturulmuş bir sözcük olmadığını belirtmektedir. Ancak bu durumdan ırk ve ırkçılık kavramlarının birbirinden tamamen farklı olduğu sonucu çıkartılamaz. Şöyle ki Bernasconi (1999:33-34)' ye göre genel olarak ırkçılık, ırkların varlığı öğretisine dayanmakta olup, ırk olmadan bu kavramdan bahsetmek mümkün değildir.

Irkçılık kuşkusuz ayrımcılığı ,taktik cephanesinin bir parçası, bir ana silah olarak açıkça kullanır. Ama doğrudan anlamıyla herhangi bir ayrımcılık söz konusu olmadan da ırkçılığın görülebileceği birçok olası durum vardır. Daha zor gibi görünmesine rağmen, belki ırkçılık olmadan ayrımcılık³⁹ bile olabilir. Anlaşılması gereken şey, bu kavramların farklı toplumsal örgütlenme düzeylerindeki eylemlere atıfta bulduklarıdır; ırkçılık dünya arenasındaki eyleme atıfta bulunmakta; ayrımcılık görece olarak küçük ölçekli toplumsal örgütlenmeler içindeki eylemlere atıfta bulunmaktadır (Balibar, 2007:244).

Bu bağlamda ırkçılık belirli, özel olayların birleştirilmesinden ziyade çağdaş toplumlarla ilişkili olup, o tarihin şartlarına göre oluşan davranışları düzenlemeyi sağlamaktadır. "Irkçılık, ırkçı kişilerin basit bir hezeyanı değil toplumsal bir ilişkidir⁴⁰" (Balibar, 2007:56). Balibar (2007:55) bu durumu Nazizm ile örneklendirerek açıklamaktadır: "Nazi antisemitizminin ve sömürgeci ırkçılığın,⁴¹

⁴⁰ "Irkçı söylemin şiddet ve zulüm senaryoları tasarlayarak gerçek olanı inkar ediş şekli yüzünden, ırkçı kompleks tanımlanmaya çalışıldığında, hezeyan kategorisi kendiliğinden akla geliyor. Ancak bu kategoriye düzeltme yapmadan kullanamayız: Bir taraftan ırkçılığın sürekli yürüttüğü düşünce etkinliğini maskeleyen tehlikesi taşıdığı için, diğer taraftan toplu hezeyan kavramı terimler arası çelişkinin sınırında olduğu için" (Balibar, 2007:56).

⁴¹Sömürgeci ırkçılık ve antisemitizm arasındaki pek çok karşı sav, baskı ve yok etme arasındaki ayrıma ve fark edici özelliğe dayanmaktadır; bu şekilde uzlaşmama durumunda olan iki grup olacaktır: Bir tarafta sadece " 'asimile' olmakla kalmayıp başlangıçlarından bu yana Avrupa uluslarının ekonomilerinin ve kültürlerinin tümleyici bir parçasını oluşturmuş olan bir iç azınlığı saf dışı bırakmaya çalışan bir ırkçılık; diğer yanda ise zorla kuşatılmış bir çoğunluğu yurttaşlıktan, egemen

hatta köleliğin simgeleri ne şu ya da bu 'ırkçı patlamanın' katıksızlık ve tehlikelilik derecesinin ölçülebileceği modeller olarak ne de tarihte ırkçılığın yerini sınırlayan olaylar ya da dönemler olarak hatırlanmalıdır". Bu bağlamda ırkçılık kavramının güncel şartlardan oluşan davranışları düzenlemeye yardım eden oluşumlar olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Ayrıca tarihsel oluşa eleştirel soruların hakim olması gerektiğini vurgulayan Balibar (2007:74-75) ırkçılık söyleminin kesin bir biçimde eleştirel olmadığını belirtmiştir.

Miles (2000a:63-64)' a göre 'ırkçılık' kavramının kökeni ve kullanılmaya başlanması değişik kültür ve kabiliyete sahip toplumların farklı olduğu düşüncesinin bilimsel çalışmalarla desteklenmesiyle; Almanya'da Nazizm hareketinin başlamasının ardından 'ırk' fikrinin Avrupa ve Kuzey Amerika'da daha çok farkına varılması olaylarının aynı zaman dilimine denk gelmesiyle olmuştur. 'Irk' düşüncesi bilimsel kanıtlarla açıklanmaya çalışılsa da Miles, Haddon ve Huxley gibi, bu fikrin bilimsel etiğe ters düştüğünü belirtip bilimde kullanılmasını kabul etmemektedir. Sıradan ırkçının bir kuramcı olamayacağını belirten Todorov (2000:64) da bu davranışların bilimsel kanıtlarla doğrulanamayacağını belirtmektedir. Şenel de Todorov ve diğer düşünürlerle aynı görüşü paylaşmaktadır. Şenel (1993:33-34), ırkçılık öğretilerinin diğer bilim dallarıyla çelişki içinde olduğunu savunmaktadır:

a. fizik niteliklerinin yanı sıra psikolojik, düşünsel hatta kültürel niteliklerin de kalıtımla geçtikleri, b. bu sözde kalıtımsal niteliklerin bazı topluluklarda bulunup bazılarında bulunmadıkları, bazılarında az bazılarında çok bulunabildikleri, c. bunlarla bağlantılı olarak, bazı ırkların üstün bazılarının

kültürden, toplumsal otoriteden hem fiili hem de hukuksal olarak dışlamaya devam eden, yani sınırsızca 'dışlayan' bir ırkçılık vardır" (Balibar, 2007:57). Antisemitizm kırklı yıllardan yetmişli yıllara kadar uzanan süreçte Yahudi düşmanlığı, milliyetçi siyasal edebiyatta geniş yer almıştır (Bora, 2003:915). Antisemitist ırkçılık "koloniciliğin Beyaz ırkçılığı ile emperyalizmin Beyaz ırkçılığı" (Şenel, 1993:102) arasında yer aldığı söylenebilir. Kırklı yıllarda neredeyse tüm dünyayı etkisi altına alan antisemitizm Türkiye'de ellili yıllardan sonra daha çok etkisini göstermeye başlamıştır.

aşağı fizik, psikolojik, düşünsel ve kültürel yeteneklere sahip oldukları, d. sonuç olarak, üstün ırkların aşağı ırklar üzerinde, onları yok etmekten yönetmeye, çalıştırmaktan sömürmeye dek doğal hakları olduğu düşüncelerinden oluşur... Genetik, antropoloji ve öteki ilgili bilim dallarına göre ise, a. ırk, kültürel, etnik, dilsel değil, biyolojik bir kavramdır. b. bazı patolojik psikolojik nitelikler dışında, psikolojik niteliklerin, düşünsel, kültürel niteliklerin kalıtımla geçtiği yolunda şimdiye dek hiçbir bilimsel kanıt bulunamamış, tersine, yapılan araştırmalarda, bu niteliklerin çevresel, kültürel yollarla edinildiğini gösteren pek çok kanıt bulunmuştur. c. Bir kalıtsal niteliğin bir topluluğun tüm üyelerinde bulunmadığı, demek ki saf ırk topluluklarının bulunmadığı gibi, söz konusu kalıtsal nitelik öteki toplulukların üyelerinde bulunabilmektedir, bir topluluğun içindeki farklılıklar iki topluluk arasındakinden daha fazla olabilmektedir; d. bazı ırkların öteki ırklardan kalıtsal olarak kültürel, düşünsel, psikolojik, hatta fizik üstünlüklere sahip olduğu savı şimdiye dek kanıtlanamamıştır, e. melez ırkların gen havuzları daha zengin olacağı için çevreye uyum şansları daha fazla olabilir, f. ırklar ya da topluluklar arası ilişkilerin eşitlikçi mi eşitsizlikçi mi, savaşçı mı barışçı mı olmasının gerektiği, doğa bilimlerinin değil, toplum bilimlerinin, felsefenin, felsefenin de etik dalının sorunudur.

Dolayısıyla Şenel de ırkçılık öğretilerinin bilimsel bir dayanağı olmadığını, diğer bilim dallarıyla çelişkili olduğunu, yanlış temellere dayandırılmaya çalışıldığını vurgulamaktadır. Oysa ki Benedict Anderson (1995:167) 'ırkçılık' kavramının kökeninin ulus olmadığını "sınıf ideolojilerinde, en çok da yöneticilerin kutsallık, 'mavi' ya da 'beyaz' kan iddialarında, aristokratlar içi üremelerde" olduğunu belirtmiştir. Böylece Anderson Miles, Haddon ve Huxley' in ortaya attığı iddiaları savunanların aksine 'ırk' fikrinin bilimsel terim olarak kalmasını savunmuştur. "Sahte bilimsel temellere dayansa da ırkçılık, bilimsel bir söylem biçiminde ortaya konulduğu için, eşitsizlikçi dünya görüşünün çağdaş görünümlerinden biri" (Şenel, 1993:10) olup, ihmal edilemeyecek kadar önemli bir sorundur. Bilimsel söylemin içinde yer alan ırkçılık çalışmanın ilerleyen bölümlerinde elit söylemlerinin içinde ayrıntılı bir şekilde incelenecektir. Böylece, ırkçı söylemlerin elit kesimler tarafından bilimsel temellere dayandırılarak nasıl meşrulaştırıldığı açıklanacaktır.

İrkçilik kavramı genel anlamda 'ideoloji' ve bizim niteliklerimizden farklı olarak tanımlanmış fiziksel özelliklere sahip bireylere karşı nefret⁴² ve aşağılama belirtisi olan bir 'davranış' olmak üzere iki farklı boyutta ele alınmaktadır. Bu iki farklı anlam birbirleriyle bağlantılı olması gibi bir zorunluluk taşımamaktadır. Bir taraftan, insan ırklarıyla ilgilenen doktrin olup bir ideoloji mesele iken; diğer taraftan, genellikle bizim niteliklerimizden farklı olarak, iyi tanımlanmış fiziksel özelliklere sahip bireylere karşı nefret ve aşağılama belirtisi olan bir davranış konusudur (Todorov, 2000:64). İrkçilik kavramının ideolojik boyutunda Miles (2000), bir ırksallaşma süreci içerisinde öncelikle toplumun biyolojik özelliklerine anlam yükleyerek; doğuştan gelen özellikleri neticesinde farklılaştırılmış olduğunu belirtmektedir. Daha sonra ise, doğuştan gelen özelliklerine göre farklılaştırılmış olan toplumun yani 'öteki'nin kültürel veya biyolojik özelliklerinin negatif değerlendirilerek belirtilen topluma aitmiş gibi gösterilerek bu toplumun "tehdit" oluşturduğu öne sürülmektedir. Böylelikle ırkçılık ideolojisi görünüşte akla uygun iddialar ortaya atarak inandırıcılığını artırmayı hedeflemektedir. "İrkçılığın, egemen sınıfların bilinçli ideolojileri ile halk kültürünün önyargılarının birleşmesinin ürünü olduğu da söylenebilir" (Şenel, 1993:138). Balibar 'ırk' fikrinin yayılmasında ve

⁴²Nefret suçunu kısaca tanımlayacak olursak; "suç olarak kabul edilen bir durumun ya da olayın (cinayet, yaralama vb.) ırk, renk, etnik köken, uyruk, din, cinsiyet, cinsel yönelim, yaş, fiziksel ve zihinsel engel gibi farklılıklardan dolayı işlenmesidir. Bu kapsamda çıkarılan yasalar sanığın suçu öznel duyguları ve düşünceleri altında işlediği için suçu artırıcı unsurlar olarak kabul edilmesini ve ayrıca cezalandırılmasını öngörmektedir" (Kılıç, 2011:164). Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı'nın (AGİT) tanımına göre nefret suçu: "*Mağdurun, mülkün ya da işlenen bir suçun hedefinin, gerçek ve ya hissedilen ırk, ulusal ya da etnik köken, dil, renk, din, cinsiyet, yaş, zihinsel ya da fiziksel engellilik, cinsel yönelim veya diğer benzer faktörlere dayalı olarak benzer özellikler taşıyan bir grupta gerçek ya da öyle algılanan bağı, bağlılığı, aidiyeti, desteği ya da üyeliği nedeniyle seçildiği, kişilere veya mala karşı suçları da kapsayacak şekilde işlenen her türlü suçtur*". Nefret suçlarını diğer suçlardan ayıran özellik, "suçun motivasyonundaki önyargının yalnızca suçun mağdurunu değil, mağdurun dahil olduğu tüm grubu da hedef almasıdır" (Alğan, 2010:78).

benimsenmesinde 'ırkçı cemaat' in sözde zorluklarla mücadele ettiğini gözler önüne sermek amaçlı söylemlere ve pratiklere başvurduğunu belirtmektedir.

Irkçılık - gerçek bir bütüncül toplumsal görüngü- farklılık işaretlerinin (isim, derinin rengi, dinsel ibadet) etrafında eklenilen ve korunma ya da ayırım hayalinin (toplumsal bünyeyi arılaştırma, kendi, biz kimliğini her türlü melezleşme, karışma ve istiladan koruma zorunluluğu) zihinsel ürünleri olan söylemlerde, temsillerde ve pratiklerde (şiddet, hor görme, hoşgörüsüzlük, aşağılama, sömürü biçimlerinde) kayıtlıdır" (Balibar, 2007:27-28).

Göçmenlerin maruz kaldığı 'ötekileştirme' süreci bu durumun en açık örneklerinden biri olarak değerlendirilebilir. "Gossett, göçmen akışının hızıyla ırk düşmanlığının yaygınlaşması ve yoğunlaşması arasında bir bağlantının bulunduğunu ileri sürmüştür" (Şenel, 1993:139). Aslında göçmenleri örnek olarak gösterirken 'ötekileştirme' sürecine aslında herkesin maruz kaldığı söylenebilir.⁴³

"Gündelik hayat, her birimizin her gün içinde dolandığı, dönüştürdüğü, değiştirdiği, paylaştığı, parçalara ayırdığı, toplumsal ve/veya bireysel olmak üzere ayırdığı 'sıradan' günlük deneyimler bütünüdür karşılığıdır diyebiliriz. Böylece, bütün bireysel ve kurumsal edimlerimizin, birbirine değerek, teğet geçerek ya da doğrudan temas etmeden ancak dolaylı olarak bir şekilde birbirini, bir diğerini ve her şekilde mutlaka 'öteki'ni etkilediği bir toplumsal örgütlenme biçimini tanımlamış oluruz" (Yanıkaya, 2009:11).

Farklı olanın ayrımcı uygulamalarla karşılaştığı varsayımıyla hareket edersek herkesin kesinlikle farklı olacağı ve öteki muamelesi göreceği bir ortamda bulunması kaçınılmazdır. "Irkçılık herkes için 'ötekinde' dir; ya da daha doğrusu: öteki,

⁴³ "Öteki kimdir' sorusuna yanıt ararken aslında hepimizin birbirimize karşı öteki olduğunu görürüz. Her toplum ve medeniyetin bir öteki kavramı mutlaka vardır. Üretim araçlarını ellerinde bulunduranlar diğerlerini öteki haline getirdi ve onların emeğiyle yaşamlarını sürdürdüler. Günümüzde öteki kavramı; yoksulları, ezilmişleri, toplumun dışlanmış ama o toplumu ayakta tutan değerlere sahip insanları tarif etmektedir. Öteki olduğunu kabul etmek meşru olmadığını kabul etmektir, ya da 'ötekileştirme' karşındakilerin haklarını sınırlandırmak ya da yok etmek anlamına gelmektedir. Egemenler ötekini değiştirmek, dönüştürmek ve kendine benzetmek ister" (Çoban, 2009:63).

ırkçılığın yeridir. Fakat 'çokgelişmişlik' ile 'azgelişmişlik' arasındaki sınır⁴⁴ kontrol edilemez bir biçimde yer değiştirmeye başlamıştır: Kimse ötekinin kim olduğunu tam olarak söyleyemez" (Balibar, 2007:60). James de Balibar'ın düşüncelerini farklı bir şekilde dile getirerek herkesin ötekileştirme sürecine maruz kalabileceğini savunmuştur. "Neredeyse hepimiz, cinsiyet, ırk ve benzeri birçok açıdan, birçok kişinin üzerinde, birçok kişinin de altındayız" (James, 2009:279). Ayrıca 'öteki'lerin haklarını kısıtlamak veya yok etmek anlamına da gelen 'ötekileştirme' otorite tarafından yok sayılan insanlara uygulanan bir süreçtir. Göçmenleri konu alan örneğimize dönecek olursak onların yerleşmesiyle birlikte konut, iş bulma vb. sıkıntıların ortaya çıkmasını ilişkilendirerek ekonomik sıkıntıların çözümünün 'öteki'ni dışlamakla son bulacağı sonucuna ulaşmıştır. "Hall'e göre ırkçılık, çelişkilerin ve sorunların üstesinden gelebilecek ve aynı anda yönünü değiştirecek şartları kurma çabalarını ideolojik olarak açıklar" (Miles, 2000a:116).

Ayrımcılık⁴⁵, en yalın tanımıyla; "herhangi bir kamu yararı ya da mantıklı bir gerekçe söz konusu olmaksızın, bir kişiye, benzer durum ve koşullardaki diğer kişilerden farklı ve eşit olmayan bir muamele yapılması" (Çelenk, 2010:211) demektir. Çok eski bir tarihe sahip olan ayrımcılık ırkçılık gibi büyük sıkıntılara yol açmış bir sorun olup, bu sıkıntılar hala da devam etmektedir. Genel ve kapsamlı bir

⁴⁴ Balibar çokgelişmişlik ile azgelişmişlik arasındaki karşılıklı ilişki hakkında: " 'Azgelişmişler' için 'çokgelişmişler' ırkçı horgörüü her zamankinden daha çok alışkanlık haline getirenlerdir; 'çokgelişmişler' için 'azgelişmişler' kendilerini özellikle karşılıklı birbirini hor görme şekilleriyle" (2007:60) tanımladıklarını belirtmektedir.

⁴⁵ Korkut (2010:150)'un yaptığı başka tanıma göre ayrımcılık "bir kişinin, bir grubun; insanların eşit olmadığı, bir grubun bir başka gruba aynı haklara sahip olamayacağı ya da sahip olduğu hakları kullanamayacağı düşüncesine dayanılarak gerekli korunmadan yoksun bırakılması ve hedef alınması" dır.

şekilde sınıflandırma yapıldığında doğrudan ve dolaylı ayrımcılık olmak üzere iki çeşit ayrımcılık şekli mevcuttur (Çelenk, 2010:221):

Doğrudan ayrımcılık; aşikar bir biçimde, bir kişi, grup ya da toplum kesiminin inanç, dil, din ya da etnisite ve benzeri farklılıklar nedeniyle, eşit olmayan bir muamele görmesini ifade eder. Farklı muamele; açıkça alay etmek, aşağılamak veya karalamaktan başlayarak, bu gruplara yönelik ayrımcılığı kışkırtan nefret söylemlerini yaygınlaştırmaya kadar, geniş bir yelpazedeki ayrımcılık biçimlerini içerir.

Dolaylı ayrımcılık; fark edilmesi güç olan, imalar veya dolaylı ifade biçimleri aracılığıyla işleyen ya da bazen görünürde hiçbir problemlili durum yaratmamasına karşın, sonuçları bakımından belirli kesimleri ayrımcılığa maruz bırakan tutumları anlatır. Ancak burada dolaylı ayrımcılık biçiminde değerlendirilebilecek bir başka durum da "yok sayma" ile ilişkilidir. Yok sayma durumunda, söz ya da eylem aracılığıyla yapılan herhangi bir şey söz konusu değildir. Ancak ayrımcılık tam da bu 'yokluk' tan ileri gelir"

Ayrımcılık, "politik, ekonomik, sosyo-kültürel eşitsizlik" öğelerini içeren bir düzende gerçekleşebilmektedir (Köker ve Doğanay, 2010b:3). Bu bağlamda ayrımcılık eşitsizliklerin oluşmasını sağlayan bir araçtır ve bu araç eşitsizliğin pekiştirilmesine sebep olmaktadır. Ancak ırkçılık, "eksenel işbölümüyle ilişkili olan coğrafi yoğunlaşmaların dışavurumu, itici gücü ve sonucudur" (Wallerstein, 2000-102). Böylece ırk bir insanın kimliğini ve sınıfını açık bir şekilde niteleyen toplumsal bir gerçek haline gelmiştir (Downing ve Husband, 2005:2). ırkçılık söylemin içeriğinden ziyade üstlendiği görevle ilgili olmaktadır. Buna göre, ırkçılık insanların eşit olmadığını yasallaştırmak için insanların değişik türlerde oluştuğunu öne süren görüşler bütünüdür. Bu bilgiler ışığında, ayrımcılık ve ırkçılık kavramları birbirlerinin tamamlayıcısı konumunda olup, biri diğerinin yerine rahatlıkla kullanılmıştır. Ayrıca, ırkçılık yanındaki bileşenlerle (siyah kadınlar, yoksulluk, din gibi) ayrımcılık politikasını oluşturmaktadır. Yoksulluğun görmezden gelinmesi bir ayrımcılık sebebi olarak sayılırken, farklı olan her türlü dışlayıcı ayrımcılığa maruz kalabilmektedir.

İrkçılığı "özellikle ırk üstünlüğü, ırksal önyargı, nefret ve ayrımcılığa atıfta bulunan ırksal karşıtlıklar veya farklılıklar doktrini" olarak tanımlayan Webster, (1959), bu kavramın ırk ideolojisinden daha çok ayrımcı ve dışlayıcı yönüne dikkat çekmektedir. Todorov (2000:64-66) ırk ideolojisinin 'ırkçı' olma anlamına karşılık gelmediğini, ırkçı olan bireyin ırkların birbirinden farklı olduğunu iddia etmekle yetinmediğini; aynı zamanda bazılarının diğerlerine göre üstün olduğuna inandığını belirtmektedir. Başkaya (2006:327-330) da ırkçılık kavramının ırk ideolojisi üzerine kurulmuş olma gibi bir zorunluluğunun olmadığını ve ırkçılığın "sosyal ve kültürel ilişkilerden (eşitsizliklerden) beslendiğini" ifade etmektedir. Bu açıklamalara benzer olarak Balibar'ın ifade ettiği ırkçılığın geniş tanımı:

... biyolojik kuramlaştırmaları olsun olmasın, tüm dışlama ve azınlıklaştırma biçimlerini hesaba katar... (Ö)zellikle de farklılıkların doğallaştırılmasında kullanılan ortak mekanizmayı inceleyebilmek için, biçimsel olarak eşitlikçi bir toplumda toplumsal grupların (etnik grupların, fakat aynı zamanda kadınların, cinsel sapkınların, akıl hastalarının, proletaryanın altındakilerin vb.) 'ırklaştırılması' görüngülerine yol açan azınlıkların ezilmesi görüngülerini ırkçılık adı altında toplar (2007: 65-66).

Bu bağlamda, sosyal, kültürel ve ekonomik bakımdan üstün olanın diğerlerine karşı dışlayıcı uygulamalarla ayrımcılık politikaları geliştirmesi bireyler arasında eşitsizliğin oluşmasına sebep olmaktadır. Burada üstün olmayan grup - önceleri azınlık denilen- 'etnik grup'⁴⁶ olarak değerlendirilip, bu azınlıklardan bahsedebilmek için de bir çoğunluğa gereksinim vardır. Üstün olan taraf yani

⁴⁶ Balibar' a göre uluslarda etnik temel doğuştan olmamaktadır; toplumlar "ulusallaştıkça, içerdikleri ya da dışladıkları, paylaştıkları ya da hükmettikleri topluluklar da 'etnikleşir' ; yani sanki kendiliğinden bir ilk kimliğe, kültüre, çıkarlara sahip olan, bireyleri ve toplumsal koşulları aşan doğal bir cemaat oluşturmuşçasına geçmişte ya da gelecekte temsil edilir hale gelir" (Balibar, 2007:119). Kolektif kimlikler, elbette ki, birçok bakımdan farklıdır; vücut ırk, cinsiyet ve cinsellik için merkezdir fakat sınıf ve etnisite için çok da merkezi değildir ve önemli bir nokta ise, ırksal kimliğe direnmek etnik kimliğe direnmekten daha zordur; bunun iki nedeni vardır: Birincisi, ırksal yakıştırmanın daha sosyal belirginliği söz konusudur, ikincisi, ırk pek çok kişi tarafından insanların farklı şekilde tedavi edilmesinde temel olarak ele alınır (Appiah, 2000:610).

çoğunluk muhakkak sayıca da üstün olma zorunluluğu taşımamakta; bu üstünlüklerinin oluşmasında 'toplumsal güç' ilişkileri önemli bir etken olmaktadır (Balibar, 2007:103). Dünya nüfusunda⁴⁷ kadınların sayısı erkeklerin sayısıyla karşılaştırıldığında arada çok yüksek bir fark söz konusu olmadığı halde hem kamusal hem de özel yaşam alanlarında daha çok dışlayıcı uygulamalarla karşılaşmaktadır. Buna göre, sayıca üstün olan gruplar da toplumsal azınlık olabilmektedir. Ancak tersi durumun da geçerli olduğu durumlar mevcuttur. "Bir ülkede yaşayan azınlıkların ayrımcılıkla ilgili kırılğan konumları, hakim ideolojilerin ürettiği önyargılarla ilgili olduğu kadar, genellikle çoğu kez, "azınlık" olmaları, sayıca az olmalarından da kaynaklanmaktadır" (Çelenk, 2010:220).

Bu süreçte çoğunlukla baskın olan taraf beyaz; baskın olmayan yani ayrımcılığa maruz kalan taraf ise siyah olmak üzere deri rengine göre belirlenmektedir.⁴⁸ Buna göre ırkçılık isteyerek ya da istemeyerek beyazların siyahları mağdur etmesiyle ilerlemektedir. Miles bu düşünceyi, dünyanın hemen her yerinde beyaz insanların "ırkçılık hastalığı" na maruz kaldığını belirterek, doğrularak; beyazların siyah insanlar üzerinde günümüze kadar süren ve ileride de devam edecek olan egemenliğinin belirleyicisi olarak görmektedir. Balibar ise ırkçılığın olmadığı 'modern bir ülke'⁴⁹ bulmanın zor olduğunu belirtmektedir.

Modern ırk kavramının, bir ayrımcılık ve hor görme söyleminde yer alışı, insanlığı 'üst-insanlık' ve 'alt-insanlık' olarak bölüşüyle, başlangıçta ulusal (ya

⁴⁷ "2011 yıl ortası nüfus tahminlerine göre dünya nüfusu yaklaşık 6 milyar 974 milyon kişidir" (<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13140>, Sayı: 13140 11/07/2012 10:00).

⁴⁸ Baskın olan ile olmayan taraflar çoğunlukla sırasıyla beyaz ve siyah olan insanlardır. Ancak kapsamlı bir şekilde incelendiğinde ırk, çağdaş kimlik siyaseti için kimliğin merkezi olan belli başlı tüm formlarına benzemektedir: kadın ve erkek; gey, lezbiyen ve heteroseksüel; siyah, beyaz, sarı, kırmızı ve kahverengi; Yahudi-, Japon- ve Koreli-Amerikan (Appiah, 2000:609).

⁴⁹ Modern dünyada, özellikle de ırklar arası ilişkilerin olduğu Avrupa'nın dışında kalan yerler sorunlu tanımlanabilen bir karakter olarak kabul edilmiş olup, bu tür sorunlar daima Avrupa halkının ve Avrupa medeniyetinin genişlemesine karşılık olarak ortaya çıkmışlardır (Park, 2000:107).

da etnik) bir gösterime değil, sınıfsal bir gösterime, daha doğrusu (toplumsal sınıf eşitsizliğini yaratılıştan gelen bir eşitsizlik olarak sunmak söz konusu olduğu için) bir kast gösterimine sahip olduğunu birçok ırkçılık tarihçisi vurgulamıştır (bunlar arasında Poliakov, Michéle Duchet ve Madeleine Rebérioux, Colette Guillaumin ve modern kölelik konusundaki çalışmasıyla E. Williams vardır) (Balibar, 2007:249).

Bu bağlamda, ırk kavramı, bir tarafta soylu aileden gelen insanların 'üstün ırk' olarak 'iyi', 'soylu' ve 'aristokratik' sınıfa mal olmuş; diğer taraftan ise daima esirliğe mecbur olan ve bağımsız bir medeniyet kuramayacak insanların 'aşağı ırk' olarak köle sınıfına mal olmuş, iki içeriği kapsamaktadır. "Kan, derinin rengi, melezlik söylemleri buradan kaynaklanmaktadır" (Balibar, 2007:250). Öyleyse tarihin ırkçı temsilleri önceleri sınıflar arasında çıkan çatışmayla ilgili olmaktadır, milliyetçilik ideolojisiyle ilişkilendirilmesi daha sonraki zamanlarda olmuştur.

Avrupa, Güneydoğu Asya ve Kuzey Amerika ülkelerinde ırk fikri insanları kulaklarının büyüklüğü ya da burunlarının yapısına göre ayırt etmek amaçlı kullanılmamaktadır; siyah ya da beyaz ırk söylemi yaygındır. "Irklar biyolojik gerçeklik olmaktan çok sosyal imgelerdir" (Miles, 2000a:102). Bu sebeple dışlayıcı sonuçlar doğuran uygulamaları kapsamlı bir şekilde ortaya koymak için, insanlar arasında ekonomik eşitsizlik doğurmaktadır⁵⁰. Dışlayıcı sonuçlar doğuran uygulamalar kavramını Miles (2000a:110) "açıkça belirlenmiş bir grubun kaynak ve hizmetlerden eşit şekilde yararlanmadığını ya da sınıf ilişkileri hiyerarşisinde eşit olarak temsil edilmediğini gösteren örnekleri analiz etmek" amaçlı kullanmaktadır. Siyahların ancak köleliğe uygun olduğunu ve herhangi bir amaçları olmadığını

⁵⁰ Irkçılığın ve dışlayıcı uygulamaların insanlar arasında doğurmuş olduğu ekonomik eşitsizlik örnekleri arasında Asya ve Karayiplilerin büyük çoğunluğunun içinde buldukları ekonomik durumlarının İngiltere'de beyazlara karşı ikinci sınıf boyutunda olması katılabilir (Miles, 2000:170). Miles ayrıca, Karayip ve Asyalı işçi sınıfı konumunda olan erkeklerin çok fazla beceri gerektirmeyen ve ağır fiziksel işlerde çalıştırıldıklarını belirterek dışlayıcı uygulamaların ortaya çıkardığı ekonomik eşitsizlikleri bir kez daha kanıtlanmıştır. Bu bağlamda ırkçılık, egemen konumdaki siyasi ve ekonomik ilişkilerle bağlantılı olan, ideolojik güçlerdir (Miles, 2000b:141).

belirterek, siyahları her türlü sosyal yaşamdan, eğitimden vs. uzaklaştırmaya çalışmak dışlayıcı sonuçlar doğuran uygulamalar arasında yer almaktadır. Görüldüğü gibi dışlayıcı uygulamalar kendini cinsiyete dayalı ayrımcılık, ırkçılık ve milliyetçilik ideolojileri vasıtasıyla meydana gelmektedir. Bununla birlikte, toplumlar özellikle göç aldıklarında insanlara yeterli sayıda konut, iş vb. sağlayamaması durumunda ırkçılık mekanizmasını da içeren bir "kapsama/dışlama mekanizması" na (Miles, 2000a:186) yönelmektedirler. Bu mekanizmaya göre kendinden olmayan, "öteki"lere "kötü" konut ve işler ayrılırken, kendinden olanlara ise en "iyi"ler ayrılmaktadır.

Wallerstein ırkçılık kavramının tanımını yukarıda verilenlerden daha farklı bir şekilde ele almaktadır. O (2007:45)'na göre ırkçılık yalnızca deri rengi, kafatası şekli gibi ölçütleri temel alan fenotip özellikler ya da din, dil, kültür gibi yaşamın her türlü anlayış şekillerini temel alan toplumsal ölçütlerle belirlenmiş diğer gruptan birini aşağılama veya ondan korkma (yabancı düşmanlığı)⁵¹ tavrı içerisinde olma meselesi değildir. Wallerstein ırkçılık kavramının tanımının aşağılama ve korku gibi olumsuz duyguları da kapsadığını ancak bu duyguların kavramın tanımlaması için yetersiz olduğunu belirtmiştir. Bu olumsuz duyguların "kapitalist dünya ekonomisindeki ırkçılık pratiğini tanımlayan şeyin yanında oldukça ikincil" olduğunu savunmaktadır (2007:46).

⁵¹ "Yabancı düşmanlığı ve ırkçılık Almanya, Avusturya, Fransa, İngiltere ve İtalya gibi göçmenlerin yoğun olarak yaşadıkları ülkelerde daha çok ortaya çıkmakla birlikte Polonya ve İspanya gibi ülkelerde de yabancı düşmanı ve ırkçı eylemler görülmektedir. Çeşitli alanlarda yerleşikler ve yabancılar arasında var olan rekabet, toplumsal yaşamı zorlaştırmaktadır. Yabancılar, kültürel bir zenginlik olarak görülmemekte, ekonomik ve sosyal alanlarda rakip olarak düşünülmektedir" (Alver, 2008:224).

Bu başlık altında son olarak 'kurumsal ırkçılık' kavramı incelenecektir. Bu kavram birincisi, şartlar dışlayıcı uygulamaları oluşturur ve böylece ırkçı bir söylemin somut ifadesi olur, fakat bunun gibi bir söylem tarafından aklanmayabilir; ikincisi, belirgin olan ırkçı bir söylemin aşikar ırkçı olan içeriğini ortadan kaldırarak biraz değişikliğe uğratıldığı, ancak diğer terimlerin esas anlamını muhafaza ettiği durumların varlığı olmak üzere iki koşul grubunu ifade etmek üzere kullanılmaktadır (Miles, 2000a:120). Bu bağlamda kurumsal ırkçılık kavramına kendi başına sadece dışlayıcı uygulamalar demek yanlış olacaktır. Ancak bu kavram bir zamanlar mevcut olan ve şu anda olmayan bir söylemin dışlayıcı uygulamaları ortaya çıkarması, masum gösterilmesi ve de bu uygulamaların söylemi kurumsallaştırmasından söz etmektedir. Bu şekilde herhangi bir ırkçılık ideolojisi birçok pratikte kendini gösterebilir, ancak bunu, yalnızca "belirleme sürecinin olduğu yerde kurumsal ırkçılık olarak sınıflandırmak gerekir" (Miles, 2000a:120). İşte bu sebepten dolayı kurumsal ırkçılığın varlığını anlayabilmek için, bir zamanlar mevcut olan ırkçı bir söylemin varlığını kanıtlamak amacıyla bu söylemin tarihi incelenmektedir. "Her tarihsel ırkçılık, hem kurumsal hem de sosyolojiktir" (Balibar, 2007:54). Dolayısıyla kurumsal ırkçılık kavramı için önemli olan sonuca bakmak değil, tarihi ayrıntılarıyla ele almak esastır.

Sivanandon' un analizine dayanarak kurumsal ırkçılığı değerlendirdiğinde ise Miles (2000a:79), kurumsal ırkçılık ile ırkçılık terimlerini aynı düzeydeymiş gibi kabul ederek; sistemli bir ırk ideolojisinden ziyade ayrımcılık yapan kurumların ele alındığını belirtmektedir. Bu bağlamda kurumsal ırkçılık, kurumların toplum içinde belirlenen fertler ve gruplara sistemli bir şekilde ayrımcılık uygulamalarına dayanan bir politika olarak ifade edilmektedir. "Kurumsal ırkçılık alternatifi bizi, devlette

ırkçılığın varlığıyla bir devlet (resmi) ırkçılığının kurulmasını ayıran farkları hafife almamamız gerektiği konusunda uyarır" (Balibar, 2007:54). Özetle kurumsal ırkçılık, "ırkçılığın bizi yöneten ekonomi ve politik kurumların yapısına nasıl işlediğini ve bu kurumlarca nasıl pekiştirildiğini" (James, 2009:279) açıklamaktadır.

C.1.1. Irkçılık İdeolojilerinin Diğer İdeolojilerle İlişkilendirilmesi: Cinsiyetçilik ve Milliyetçilik

İdeoloji olarak ırkçılığın belirli özelliklerinin diğer ideolojilerle benzer olması bunların bağlantılı olduğu anlamına gelebilmektedir. Miles' ın "ideolojik bağlantı" olarak adlandırdığı bu kavram ile ideolojiler benzer bir içerik veya hedefe sahip olabilmekte ve bu şekilde birbirlerine ait öğeleri karşılıklı kullanabilmektedir. Bu kavram ideolojilerin bazı yönlerden bağlantı kurmasına, birlikte olmasına vurgu yapmaktadır (Miles, 2000a:123). Miles (2000a:124) ırkçılıkla bağlantılı olan en mühim iki ideolojinin cinsel ayrımcılık ve milliyetçilik⁵² olduğunu belirtmektedir. Wallerstein (2007:45) ırkçılık ve cinsiyetçilik ideolojilerinin politik olarak en az istikrarlı sistemlerden biri olan 'meritokratik sistem'⁵³den dolayı gündeme geldiklerini vurgulamaktadır. Bu yönetim biçimine göre idare gücü, üstün vasıflara sahip olduğu varsayılan kişilere verilmektedir. Buna göre Wallerstein (2007:45) durumu daha iyi açıklamak adına 'yuppie'⁵⁴ ler ile prensleri karşılaştırarak devam

⁵² Milliyetçilik onsekizinci yüzyılın sonunda ortaya çıkan bir ideolojidir ve Avrupa'daki kralcı ve soylu hükümete karşı yapılan siyasi mücadeleyle yakın olarak ilgisi bulunmaktaydı. "Milliyetçilik, bir mensubiyet asabiyesi olarak her zaman ve bütün toplumlarda, bir şekilde ve yoğunlukta var olsa da, her toplumdaki algılanış biçimi farklı olabilir; bunu, o toplumun yapısı belirler" (Kösoğlu, 2002:208-209). "Gellner'in tanımına uyulacak olunursa, milliyetçilik siyasi birlikle kültür birliğini çakıştırma projesi çerçevesinde farklı halk kültürlerinden tekil bir üst kültür yaratma çabası olarak anlaşılır. Gellner bu yaklaşımıyla milliyetçiliğin kültürel bir proje olduğuna dikkat çekmiş, millet adı verilen olgunun farklı toplumsal/siyasi şartlarda, farklı biçimlerde üretildiğini vurgulamıştır" (Sirman, 2002:228)

⁵³ Meritokrasi yönetim iktidarının, kabiliyet ve değerine bağlı olan bir yönetim biçimidir.

⁵⁴ Yuppie (young urban professional), yirmili ya da otuzlu yaşlarında üst orta sınıf ya da üst sınıfın bir üyesi olmak anlamında kullanılan bir terimdir.

etmektedir: yuppie olmayan bir kişinin 'yuppie' leri sevemeyeceğini; onları sadece fazla imtiyaz verilmiş bir kardeş olarak gördüklerini ancak prenslerin hiç değilse sevimli 'baba figürleri' olabileceklerini ifade etmektedir.

Cinsiyete dayalı ayrımcılıkta kadın ve erkeği tespit etmek için biyolojik ve cinsel özellikler ayrımlılık kaynakları olarak gösterilmektedir. "Cinsiyet farkı cinslerin inşası için temel teşkil eder" (Miles, 2000a:124). Kadınlık ve erkeklik doğuştan gelen; özü itibarıyla aralarında fark bulunan özellikler olarak belirtilmektedir. Bu şekilde kadın ve erkek arasında doğuştan gelen farklılıkları gerekçe olarak göstererek onların iki ayrı sınıfa ait insanlar olduğu öne sürülmektedir. Miles (2000a:124) cinsel ayrımcı iddiaların ayrıca, mevcut bulunduğu farz edilen farklılıkların kadınlara karşı ayrımlı ve ikinci sınıf muameleyi doğruladığını vurgulamaktadır. Böylece kadın ve erkeğin ekonomik, politik ve sosyal ilişkilere katılımları bağlamında aralarında fark bulunduğu gözlemlenmektedir⁵⁵. Kadınların ekonomik ilişkilerde bulunduğu katılımlar çalışma hayatları göz önüne alınarak incelenebilir. Çalışma hayatında ayrımcılıkla karşılaşan kadınlar, genellikle yönetici kadrolarında nadiren görevlendirilirken, çok fazla beceri ve mesuliyet gerektiren işlerde vazifelenilmemekte, yükselmekte güçlük yaşamakta ve erkeklere göre daha az ücret almaktadır (Dalkıranoglu ve Çetinel, 2008:279). Böylece çalışma hayatında ortaya çıkan cinsiyete dayalı ayrımcılık, işe alma sürecinden başlamak üzere hemen her aşamasında kendini göstermektedir. Wallerstein (2007:48)'e göre çalışma hayatında ortaya çıkan cinsiyetçilik de ırkçılık

⁵⁵ Cinsel ayrımcılık ideolojisinde karşılaşılan bu eşitsizlik durumuyla ırkçılık ideolojisinde de ırkların ekonomik, politik ve sosyal katılımların uygulanması aşamasında karşılaşılmaktadır.

gibi insanları⁵⁶ çalışma hayatının dışına itmeyi planlamaz; hak edilenin çok altında bile ücret ödemeyen, bir sistemin içine almayı planlamaktadır. Böylece sadece kendi çıkarlarını düşünen bu sistem onlara yaptıkları işin ve dolayısıyla o insanların değersiz olduğu mesajını gizli bir şekilde vermektedir. Miles (2000a:125) ırkçılık ve cinsel ayrımcılık arasında bulunan ilişkinin bir kaynağının da kadınların çocuk doğurabilme kabiliyeti olduğunu belirtmektedir. Böylelikle kadına çocuk büyütmesi sebebiyle anlam atfedilerek pek çok ekonomik ve politik etkinliklerden soyutlanmasına katkıda bulunulmuştur. Bu soyutlamayla birlikte "kadınları üreme makinesi olarak sunmak biyolojik üremenin ırkların yeniden doğması için esas olması temelinde ırksallaşma sürecine mükemmel bağlanır" (Miles, 2000a:125). Göçmenlerin işe alınma süreci bu durumu örneklendirebilir: Kısa süreli istihdamları sağlamak amacıyla işe alınan göçmenlerden özellikle bekar olan erkeklerin tercih edilip kadınların dışlanmalarının nedeni, onların 'alt' gruptan ırkların çoğalmasına sebebiyet vermesidir.

Balibar (2007:67), ırkçılık ile cinsiyetçiliğin bir arada ilerlediğini ve ırkçılığın sürekli olarak cinsiyetçiliği önvarsaydığını belirtmektedir. Wallerstein ise bu iki ideolojinin birlikte ilerlediğini desteklemektedir. Selma James (2009) de, cinsiyet, ırk ve sınıf kavramlarının farklı varoluşlar olduğunu düşünmenin yanlış olduğunu belirterek; bu kavramları birbirinden bağımsız olarak değerlendirmenin bizi hatalı sonuçlara ulaştıracağını vurgulamaktadır. Gerek ırkçılık gerekse cinsiyet ayrımcılığı ayırım gözetilmeksizin her iki ideoloji de dışladıkları kesime önemli ölçüde zarar vermektedirler. Ancak bu ideolojilerin ilerleme süreci çok da fazla süreklilik

⁵⁶ Cinsiyete dayalı ayrımcılığı cinsiyet ve yaş kavramları üzerinden ele aldığımızdan dolayı insanlar denildiğinde: Kadınlar, gençler ve yaşlılara vurgu yapılmaktadır.

gösterememekte, bunun nedeni ise; bu öğretilen Nazilerin Yahudi⁵⁷ katliamı örneğinde olduğu gibi uç noktaya ulaştığında bu durumdan zarar görenlerin büyük direnişiyle karşılaşma ihtimalinin çok yüksek olması şeklinde açıklanabilmektedir (Wallerstein, 2007:49). Bu direnişi gösterenlerin içinde katliama maruz kalanlar olduğu gibi çalışma hayatında kötü çalışma koşulları olanlar da vardır.

İrkçılığın "milliyetçilik zemininde" ilerlediği iddialarına dayanarak Balibar (2007:51), ırkçılığın oluşmasında milliyetçiliğin⁵⁸ büyük bir rolü olduğunu saptar ve milliyetçilik ile ırkçılık ideolojilerinin "ister zıtlılaşmak, ister birini diğerinin doğrusu kılmak için" (2007:63) olsun her türlü karşılaşacaklarını dile getirmektedir. Miles (2000) ise bu iki ideoloji arasında karşıt olma durumundan ziyade birbirini etkileme durumunun olduğunu belirtmektedir. Bununla birlikte milliyetçi kesimler ırkçılığın milliyetçilikten ayrı bir yerde olduğunu savunmaktadırlar. Anderson ise ırkçılık ile milliyetçilik arasındaki asıl farklılığı, ırkçılık ideolojisinde bulunmayan fakat milliyetçilik ideolojisinde ilave olarak bulunan "ulusun kendisini ancak insanların sadece onlara ait olan ve kendilerini yönettikleri belirli bir toprakta bulunmaları halinde ifade edebileceği" şeklinde yorumlamıştır (Miles, 2000a:126-127). Bu bağlamda ırkçılık ve milliyetçilik ideolojilerini milliyetçi kesimlerin iddia ettiği gibi birbirinden ayrı iki ideoloji olarak değerlendirmek yanlış olacaktır. Balibar

⁵⁷ Yahudilerin dünya hakimiyeti mücadelelerinde kullandıkları bir düşünce akımı "ırkçı düşüncede sosyalizm" dir (Atılğan, 2009:5).

⁵⁸ Milliyetçiliği tanımlamanın çok sıkıntılı olduğunu vurgulayan Balibar bunu, "bu kavram hiçbir zaman tek başına işlev görmez, her zaman hem en önemli hem de en zayıf halkası olduğu bir zincirin içinde yer alır. Bu zincir sürekli olarak, ara ya da uç yeni terimlerle zenginleşmiştir: yurttaşlık, yurtseverlik, popülizm, 'etnizm', 'etnosantrizm', yabancı düşmanlığı,...Bu gösterim farklarının her birini değişik kullanımları aynı anlama gelecek biçimde kesin olarak sabitleştirmenin mümkün olmadığını düşünüyorum" olarak açıklayan Balibar, milliyetçilik hakkında genel olarak, "milliyetçilik-ulus ilişkisi açısından, anlamın özü 'gerçekliğe' yani ulusa karşı, bir ideolojiyi yani milliyetçiliği" koyduğunu savunur (2000:62).

(2007:51) da ırk ve ulus⁵⁹ söylemlerinin birbirinden çok da ayrı olmadığını belirterek; milliyetçiliği ırkçılığın ortaya çıkmasını belirleyen bir şart olarak görmektedir. Şöyle ki Balibar (2007:64) bir 'iyi' bir de 'kötü' milliyetçiliğin daima var olduğunu vurgulayarak;

Bir devlet ya da bir cemaat oluşturmaya çalışan ile boyun eğdirmeye, yok etmeye çalışan; hukuğa başvuran ile kuvvete başvuran; diğer milliyetçiliklere tahammül gösteren, hatta onları onaylayıp aynı tarihsel perspektife (büyük rüya: 'halkların ilkbaharı') dahil eden ile emperyalist ve ırkçı bir bakış açısıyla onları kökten dışlayan. Sevgi uyandıran ile nefret uyandıran. Sözün kısası, milliyetçiliğin iç bölünmesini ayırmak 'yurdu için ölmekten', 'vatanı için öldürmeye' geçişi ayırmak kadar zor ve önemli olarak görünmektedir. Bu ikilem özellikle liberal gelenekte görünür haldedir. Belki de bunun nedeni en azından iki yüz yıldan beri, liberalizm ve milliyetçilik arasındaki ilişkilerde bulunan derin ikircilliktir.

Balibar milliyetçilikle ilgili sözü edilen duyguların çok az değişikliğe uğratılarak tekrarının ırkçı ideolojilerde görüldüğünü ileri sürmüştür. "Irk ve dolayısıyla ırkçılık, aksenel işbölümüyle ilişkili olan coğrafi yoğunlaşmaların dışavurumu, itici gücü ve sonucudur" (Balibar, 2007:100).

Irk ve ırkçılık merkez ve çevre bölgeleri, birbirleriyle olan mücadelelerinde bölgeler-içi bir şekilde birleştirirken; ulus ve milliyetçiliğin ise bunları daha ayrıntılı bir sıralama için bölgeler-arası olduğu kadar bölgeler-içi rekabetlerinde de, bölgeler-içi bir şekilde böldüğünü söyleyebiliriz. Her iki kategori de kapitalist dünya ekonomisinde avantaj elde etme hakkı için ortaya konulan iddialardır" (Balibar, 2007:103).

Modernleşme süreciyle birlikte milliyetçilik liberal milliyetçilik olarak kendini göstermeye başlamıştır. "Liberal milliyetçilik ideolojisinin, Türkiye'de kapitalistleşme/modernleşme sürecinin katettiği gelişmeye bağlı olarak '80'lerin

⁵⁹ Lindisfarne (2002:203), ulus söyleminin milliyetçi söylemi kuvvetlendirdiğini ve ulusal kimliğin ırkçı niteliklerini vurguladığını belirtmektedir. "Ulusun bir öz haline getirildiği ilk yol, insanları ve kurumsal yapıları ulusun içinde tek tipleştirme. 'Türkler' ya da 'Türk kültürü' gibi. Bu yolla ulusun içindeki dini, sınıfsal, etnik ya da hizip farklılıkları inkar edilebilir ve bu tür farklılıkları üreten ve besleyen diyalektik süreçler gizlenebilir" (Lindisfarne, 2002:203).

sonlarında ete-kemiğe (yani söze-imgeye) büründüğünü söyleyebiliriz" (Bora, 1994:15). Liberal milliyetçilik söylemi içinde ekonominin önemli bir yeri vardır. Liberal yeni-milliyetçilik söylemi tam olarak eklemlemediği için diğer milliyetçilik söylemleri tarafından yönlendirilebilmektedir, fakat medyatik etkinliğe sahip olması modernleşme süreciyle birlikte bu söylemin hakim duruma gelebileceği görülmektedir (Bora, 1994:20).

Hem ırklar ve hem uluslar kategorilerini karşılaştıracak olursak; "ırksal sınıflandırma esas olarak merkez-çevre zıtlığını koruma ve ifade etmenin bir tarzı şeklinde ortaya çıkmış olmasına karşın milliyetçi sınıflandırma köken olarak, hiyerarşik düzenin yavaş fakat düzenli değişimi içinde devletler arasındaki rekabeti" belirtmenin bir tarzı olarak meydana gelmiştir ve bundan ötürü de ırksal sınıflandırmanın karışık ve çok sayıda olmasına karşın, sistemde daha detaylı avantajları olduğu görülmektedir (Balibar, 2007:102). Kapitalist dünya ekonomisinde hiyerarşik düzenin uygulanması ve ırkların çeşitli sınıflara ayrılması hem milliyetçilik hem ırkçılık ideolojilerinin bir arada ilerlemesine sebep olmaktadır.

İrkçılık ideolojisi hem dünya çapında hem de yerel düzeyde var olduğundan milliyetçilik ideolojisinin eksik yönlerini kapatarak onu tamamlayacaktır (Balibar, 2007:73). Böylece düşünür ırkçılığın milliyetçiliğe oranla daha uç nokta olduğunu ve ırkçılığın görevini yerine getirebilmesi için yeterli olmadığını çünkü başlangıçta bir 'üst-milliyetçilik' olarak oluştuğunu ancak ırkçılık için de daima olması gereken bir araç olduğunu belirtmektedir.

İrkçılık, 'eksiksiz' bir milliyetçilik olmayı arzular, bu milliyetçiliğin de ancak ulusun dışarıya ve içeriye karşı bütünlüğü üzerine kurulduğu takdirde bir

anlamı olacaktır. Öyleyse kuramsal ırkçılığın⁶⁰ 'ırk' ya da 'kültür'⁶¹ (ya da ikisi birlikte) olarak adlandırdığı şey, ulusun sürekli bir kaynağı ve 'sadece' yurttaşlara ait olan niteliklerin yoğunlaşmış bir şeklidir. Ulus, kendi kimliğinin saf halini 'çocuklarının ırkı' nda görebilecektir. O halde ulus ırkın etrafında toplanmak zorundadır (Balibar, 2007:80).

Bu anlayışta 'saf' bir ulus oluşturabilmek için kültürel veya ırksal açıdan 'saf' olmak gerekmektedir. Böylece milli kimlik vurgusu, ulusun özünü oluşturma ve etnik saflık öğeleri üzerine oluşturulmuştur. Bundan dolayı da ulusal kimliğin çizdiği sınırların dışında kalan 'saf' bir ulus olma şartını bozabilecek öğelerden önce ulusun içinde bu şartı bozabileceklere karşı önlem almak gerekmektedir.

Özetle Köker ve Doğanay (2010b:3)'ın da vurguladığı gibi ayrımcılığa sebep olan "ırkçılık, cinsiyetçilik ve milliyetçilik söylemleri hem birbirleri ile hem de içlerinde öylesi eklektik bir araya gelme ve etkileşim döngüsü kurmaktadır ki, birini diğerinden ayıran sınırlar çoğu zaman belirsizleşmektedir". Bu bağlamda, çalışma içerisinde ayrımcılık ve ırkçılık kavramlarının iç içe geçerek kullanıldığı görülecektir.

C.1.2. Irkların Sınıflandırılması

Bütün toplumları, insanları ve insan ırklarının yapılarını inceleyen antropologlar arasında insan ırklarının sınıflandırılması hakkında beyaz tenli, zenci ve sarı ırk olmak üzere üç büyük ırka bölünerek yapılan uzlaşma dışında başka bir konsensüs görülmemektedir. İnsanoğlu tarih boyunca saç rengi ve dokusu; burun

⁶⁰ Kuramsal ırkçılık "milliyetçiliğin içinde milliyetçilikten ırkçılığa geçişi gösteren ve milliyetçiliğe kendi şiddetini billurlaştırma olanağı veren gösterim ve eylemcilik aşırılığında, paradoksal bir biçimde üstün gelen taraf evrenselliğidir" (Balibar, 2007:85).

⁶¹ Kültürlerin sayısının ırklarla karşılaştırıldığında çok daha fazla olduğunu belirten Levi-Strauss, kültürlerin sayısının binlerle, ırkların sayısının ise yalnızca birimlerle ölçüldüğünü iddia etmektedir (1994:20).

şekli; deri rengi; kafatası yapısı gibi değişik gruplara ayrılarak sınıflandırılmışlardır. Bu başlık altında insan ırklarının çeşitli biçimlerde sınıflandırılmaları incelenecektir. Antropologlar daha çok biyolojik ve fiziksel özelliklere göre bir sınıflandırma yapmaktadırlar. Eski tarihlerden günümüze dek süren ve daha yaygın olan bir sınıflandırma deri rengine göre yapılandır. Bu sınıflandırmaya göre, genellikle Avrupa, Kuzey Amerika ve Güneydoğu Asya bölgelerinde ırklar siyah ve beyaz olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. Bununla birlikte, Brah (2000:440) ne sosyal sınıf veya cinsiyete indirgenebileceğini ne de tamamen özerk olabileceğini iddia ettiği ırkçılığın değişken tarihsel kökenleri olduğunu belirtmektedir. Bernasconi de Brah gibi ırka dayalı sınıflandırmanın yalnızca deri rengine göre yapılmasının eksik yanlarını vurgulayarak bu sınıflandırmalarda zaman içinde değişim gözlemlenmesinin normal bir süreç olduğunu savunmaktadır. "Deri rengi, farklılığın dikkat çekici olması nedeniyle göze çarpıcıdır ve bu yüzden de ilk ırka dayalı sınıflandırmanın temelini oluşturmuştur. Ancak, ırk kavramının Immanuel Kant'ın yazılarında kesinlik kazanmasıyla aşağı yukarı aynı zamanlarda" deri renklerine göre sınıflandırmanın ırklar açısından yetersiz olduğu görülmüştür (Bernasconi, 1999:137).

Tarih boyunca dünyanın hemen hemen her yerinden toplumların insanlar arasında fiziksel farklılıklar gözlemlediği ve bu farklılıkları betimlemek amacıyla, ırk ve etnik kökenlerin de içinde bulunduğu, değişik kelimelere başvurduğu daha önce belirtilmişti. Bu aşamada sıklıkla birbiriyle karıştırılan ırk ve etnik kökenler kavramları Banton (2000:60) 'un analizi ile açıklanarak, bu iki kavram arasında beliren farklar ortaya konulacaktır. Banton, bu ayrımı kısaca şu şekilde özetlemektedir:

a) Irk:

- Kızıldereli veya Alaska yerlisi
- Asyalı ya da Pasifik Adalı
- Siyah
- Beyaz

b) Etnisite:

- Latin Kökenli
- Latin Kökenli olmayan

Banton, böyle bir sınıflandırmanın ırk ve etnisite kavramlarının birbiriyle aynı anlamda olduğunu belirtenler açısından yararlı olacağını vurgulamaktadır. Bu iki kavramın aynı olmadığı yönünde Banton ile benzer düşünceye sahip olan Haddon ve Huxley insanoğlunu üç ana grupta toplamışlardır:

1-Siyah kıvrıkcık saç, kara ya da koyu kahve rengi deri, ve geniş burun.

2-Siyahtan sarıya kadar her renkte dalgalı ya da kıvrıkcık saç, koyu kahverengiden beyaza kadar ten rengi, ve tipik olarak genellikle yüksek kemerli normal ya da dar burun.

3-Dümdüz koyu renk saç, sarıya çalar ten rengi, geniş ve düşük kemerli olmaya eğilimli burun (Haddon ve Huxley'de aktaran Miles, 2000a:65).

'Irk' düşüncesinin bilimde her ne şekilde olursa olsun kullanımını doğru bulmayan Haddon ve Huxley "ondokuzuncu yüzyıl sınıflamalarından sadece grupları 'zenci', 'Kafkas' ve 'Moğol' olarak etiketlemeyip, bunları 'ırklar' değil de 'etnik gruplar' olarak tanımlamakla ayrıldılar" (Miles, 2000a:65). Bu bağlamda, Haddon ve Huxley'in yirminci yüzyılın ortalarına doğru yaptıkları sınıflandırma, insan gruplarının deri renklerinin yanı sıra saçlarının rengi ve şekilleri ile burun yapılarını da dikkate almaktadır.

Haddon ve Huxley'den neredeyse 200 yıl önce bir sınıflandırma yapan Carl Linnaeus modern taksonominin⁶² babası olarak kabul edilmektedir. Linnaeus'un yaptığı sınıflandırma "bilimlerin gelişmesinin bir öngereği olduğu için, onun bu yoldaki katkıları bilim tarihinde her zaman saygıyla anılır ve anılacaktır"; bu sınıflandırmada insan ırkları dört ana gruba ayrılmıştır (Şenel, 1993:14):

1. Homo sapiens africanus negrus (Afrikalı Siyah)
2. Homo sapiens americanus rubescens (Amerikalı Kızıl)
3. Homo sapiens asiaticus fuscusens (Asyalı Kahverengi)
4. Homo sapiens europeus albescens (Avrupalı Beyaz)

Linnaeus, ırksal niteliklerin çok fazla değişime uğramayacağını ve bu niteliklerin daimi olduklarını belirtmektedir (Şenel, 1993:15). Bu kapsamda, ırka dayalı sınıflandırmalarda zaman içinde değişim olması fikrini desteklemeyen Linnaeus, Bernasconi ve Brah gibi düşünürlerden bu görüşü bakımından ayrılmaktadır.

Linnaeus'tan sonra önemli bir sınıflandırma yapan doktor, doğa bilimci, fizyolog olarak da bilinen, Friedrich Blumenbach insanoğlunun doğal yönlerini araştıran ilk antropologlardandır. Blumenbach, yaptığı sınıflandırmada ırkları Kafkasyalı/Beyaz, Etiyopyalı/Siyah, Moğol/Sarı, Amerikalı/Kızıl, Malayalı/Kahverengi ırklar olmak üzere beş ana gruba ayırmıştır. Bu sınıflandırma günümüzde kullanılan sınıflandırmaya benzemektedir. Blumenbach burada yalnızca deri renklerini temel alarak sınıflandırmak yerine, kafatası yapılarını da incelemiştir. Dolayısıyla antropoloji biliminin kurucusu sayılan Blumenbach, insan ırklarını inceleyen ilk antropologlardan olsa bile kafatası yapılarını henüz 1770'li yıllarda araştırması açısından önemli bir isimdir. "Dünyanın her yerinden kafatası toplayan

⁶² Taksonomi, bir bilim dalı olan biyolojinin konusu kapsamında canlıların sınıflandırılması ve bu sınıflandırmada kullanılan kural ve prensiplerdir.

Blumenbach, o zaman 'kraniyoloji' (Kafatasbilim) adıyla ortaya atılan bilgi dalının, bilimin 'babası' olarak ün yapmıştı" (Şenel, 1993:69). Blumenbach'ın çalışmaları insan ırklarının kökeni üzerine olup, daha sonra aralarında Huxley'in de bulunduğu antropologlar bu çalışmalardan yararlanmışlardır. İlerleyen süreçlerde "bu ırkların, kafa, saç, burun vb. biçimlerine göre yüzü aşkın alt ayrımları" (Şenel, 1993:15) gerçekleştirilmiştir.

İrk kavramını kalıtsal olan özellikler temelinde sınıflandırarak anlamlandıran Benedict (2000:113), ırk kavramından söz edildiği zaman kalıtsal ve soydan geçen özelliklerden de söz edileceğini belirtmektedir. Benedict ırkları ten rengi; göz ve burun yapısı; saç rengi ve dokusu gibi dış görünüş özelliklerine göre değerlendirmektedir. Çinlilerin sarımsı ciltleri ve çekik gözleri; zencilerin koyu tenleri ve geniş düz burunları; Kafkasyalıların açık tenleri ve uzun, ince burunları olduğunu ifade eden Benedict (2000:113), bu milletlerin saç rengi ve dokusunun da deri rengi ve burun şekillerinde olduğu gibi birbirlerinden farklı olduğunu savunmuştur. Bununla birlikte ırk ve dil kavramlarının aynı anlamda değerlendirilmemesi gerektiğini vurgulamaktadır⁶³. Örneğin Arapça konuşanların hepsi Arap olmadığı gibi, İngilizce konuşanların hepsi de beyaz ırktan değildir (Benedict, 2000:113).

1700'li yıllarda insan ırklarının sınıflandırılmasını gündeme getiren antropologlar, deri rengine göre sınıflandırma sabit olmak üzere insanları pek çok bakımdan ayrı gruplara ayırmışlardır. Bu sınıflandırmalar daha çok Batılıların öteki halklardan üstün olduklarını kanıtlama çabaları doğrultusunda değişime uğrayacaktır. Şenel (1993:18), Batılıların kafatası şekilleri esas alınarak yapılan sınıflandırmada

⁶³ Ancak son yarım yüzyılda ara sıra ırk kavramı "birbiriyle ilişkili diller konuşan bir grup halkı tanımlamak" (Lewis, 2006:41) amaçlı kullanılmaktadır.

kendilerinin daha üstün olduğunu kanıtlayamadığından ve bu sınıflandırmanın bilimsel anlamını yitirdiğinden tekrardan deri rengine göre bir sınıflandırmaya dönüldüğünü savunmaktadır. Alver (2003:100-101) ondokuzuncu yüzyılda belirli bedensel özelliklere (deri rengi gibi) göre yapılmaya başlanan sınıflandırmanın "en değersiz ırktan üstün ırk olarak kabul edilen Ari veya beyaz ırka doğru" gerçekleştiğini vurgulamıştır. Deri rengine göre yapılan ırkların sınıflandırılması bilimsel çalışmalarla da desteklenerek günümüze kadar ulaşacaktır. "Kahverengi derililer siyah derililerin (zencilerin) kızıl derililer sarı derililerin (Moğollar' ın) içine sokularak, ırkların sayısı üçe indirildi" (Şenel, 1993:18). Bu bağlamda, insanoğlunun doğal yönlerini araştıran ilk antropologlardan Blumenbach'ın ırkları beş ana gruba ayırarak yapmış olduğu sınıflandırmada Amerikalı/Kızıl ve Malayalı/Kahverengi ırklar çıkarılarak günümüzde çoğu antropologların benimsediği bir sınıflandırmaya gidilmiştir. Buna göre günümüzde ırklar, 1. Moğol/sarı ırk, 2. Kafkasyalı/beyaz ırk, 3. Zenci/siyah ırk olmak üzere üç ana gruba ayrılarak, incelenmektedir.

C.2. Elit Söylemlerinin Irkçı Kanı ve Yargıları Yaygınlaştırmadaki Rolü

Günümüzde ırk ve etnik köken esasına dayalı ayrımcılıklar halen devam etmektedir. Dolayısıyla bu başlık altında önemli bir konu olan ırkçılık söylemlerinin yeniden üretilmesi ve yaygınlaştırılmasında özellikle elit kesimin toplumun fikirlerine nasıl katkıda buldukları ve bu ırkçılık söylemlerini yeniden nasıl üreterek, yaygınlaştırdıkları incelenecektir. Elitlerden yararlanılmaya başlanılmasının oldukça eski tarihlere kadar götürülebileceğini ifade eden Keskin (2010:19)' göre, "bu tarihin başlangıcı kendilerini 'bilgili', 'bilen kişiler' olarak tanımlayan ve yalnızca ansiklopedik bir bilgi birikimine değil, aynı zamanda sanat ve zanaat dallarının

teknik bilgilerini de elinde bulundurduğunu iddia eden Sofistlere dayanmaktadır". Van Dijk, elitlerin kamusal eylemleri çoğunlukla söylemsel olduğundan bu yana, ırkçılığın üretilmesiyle ilgili bir analiz üzerinde durulduğunu ifade etmektedir. Buna göre, hem kendi gündelik yaşamda kullandıkları ırkçı söylemlerini hem de genel olarak beyaz toplumla etnik uzlaşma yönetim yöntemlerini yazı ve konuşmanın birçok türleri ile belirlemektedirler (van Dijk, 1993:9). Bu bakımdan ırkçı kanı ve yargıların yaygınlaştırılması sürecinde elit söylemlerinin araştırılması büyük önem taşımaktadır. Bu süreçte iktidar seçkinlerinin, medyanın, bilim insanlarının, eğitimcilerin, kurumsal şirketlerin vb. büyük katkıları bulunmaktadır. Medyanın ırkçı söylemleri yaygınlaştırma stratejileri ikinci bölümde ayrıntılı bir şekilde ele alınacağından; bu başlık altında daha çok diğer elit söylemlerine yer verilecektir.

Bugüne kadar nüfusun büyük çoğunluğunun günlük konuşmalarda sadece aile üyeleri, arkadaşları, komşular veya iş arkadaşları ile aktif bir şekilde iletişim kurduğunu vurgulayan van Dijk (1993:9-10), sıradan insanların kitle iletişim araçları, politika, eğitim, öğrenim, ticari şirketler, kiliseler, sendikalar, sosyal yardım kurumları ve toplumun üzerinde etkiye sahip diğer kuruluşlar gibi elit sayılabilecek bir kitle tarafından kontrol edilen birçok söylem türleri ve iletişim olaylarında pasif katılımcı olduklarını belirtmektedir.

Van Dijk ve elitlerin ırkçı yargıları yaygınlaştırdığına inanan diğer düşünürler, tümü beyaz olan grup üyeleri arasından günlük etnik gruplar arası veya ırklar arası söylemleri göz ardı etmeden bir hipotez oluşturmuşlardır. Bu varsayım, elitlerin bu tür yargı ve söylemlerin temelini oluşturan çerçevenin üretimi ve yorumlanmasında önemli bir rolü olduğunu iddia etmektedir. Van Dijk (1993:10) elitlerin bu söylemleri yaygınlaştırmada ciddi bir rolü olduğunu vurgulamakla

birlikte ırkçılığın sadece elitler tarafından ortaya çıkmadığını, bu kavramın daha önce de var olduğunu belirtmektedir. Şöyle ki, göçmenlerin yerleşmesiyle birlikte yerliler özellikle kıt kaynaklar için rekabet etmeye başlamışlardır. Bu rekabet konut, iş bulma vb. sıkıntılı durumlarda yerlilerin göçmenleri, beyazların siyahları dışladıkları bir ortamda gerçekleşmektedir. Ancak bununla birlikte, elitler kendi etnik ve ırksal politikalarının geliştirilmesi, meşrulaştırılması amacıyla halkın verdiği bu tür reaksiyonlardan yararlanabilmektedir (van Dijk, 1993:10). Siyasal elitler bu tür reaksiyonlara "kendi kişisel çıkarları açısından" (Erler, 2007:138) yaklaşarak, ırkçı-ayrımcı söylemleri yeniden üretmektedirler. Elitler, ırkçılık söylemlerini yaygınlaştırırken, azınlık grupların özellikle eğitim, istihdam, sosyal, ekonomik ve kültürel gibi temel haklarını büyük ölçüde kısıtlamaktadırlar. Hükümetler, meclisler, siyasi partiler, bürokrasiler ve diğer siyasi örgütler politik tartışmalarda yasadışı göç, mülteci akını, siyahların suçlu ilan edilmesi, azınlığın işsiz kalması, pozitif ayrımcılık, çok kültürlü eğitim, yoksulluk, dezavantajlı azınlık gruplar, beyaz çoğunlukların oluşturduğu grup tarafından azınlıklara karşı nefret ve ayrımcılık gibi etnik sorunları içeren bu söylemsel pratiklerle son derece ilgilenmektedirler (van Dijk, 1993: 49). Ancak siyasal elitler azınlıkların sorunlarıyla ilgileniyormuş gibi gözüke de aslında ayrımcı söylemleri engellemek yerine, olağanlaştırılması ve yaygınlaştırılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Çoban (2009:66-67) iktidarın bu söylemleri meşrulaştırmak istemesinin sebebini "'öteki'ni sindirmek ve sessiz kalmasını sağlamak açısından devletin zor aygıtlarını kullanmasından daha etkili bir yol" olduğunu belirterek açıklamaktadır. Bu şekilde hem çok fazla tepki çekmemiş olacak hem de kamuoyunun kendi istekleri doğrultusunda yönlendirilmesini sağlamış olacaktır.

Özellikle siyasal seçkinler ve medya olmak üzere elitlerin kimi zaman ırkçı bir söylem kullanıp kullanmadıklarını anlamak, bu söylemleri üstü kapalı ifadelerle kullandıkları için, güç olabilmektedir. Bazen açık bir şekilde dile getirilen ayrımcılık söylemleri, bazen de van Dijk'ın (1993) "ırkçı değilim, ama..." ifadeleriyle belirtmiş olduğu standart bir formülün arkasına gizlenmektedir. Bu ifadelerin arkasına gizlenen elitler bir yandan ırkçı olmadığını dile getirirken, diğer yanda bu cümlenin devamına gelecek ırkçı söylemleri "ama" sözcüğü ile yumuşatarak, gizleyerek yaygınlaştırmaya devam etmektedir.

Kendiliğinden gelişen ırkçılık sadece kitle iletişim araçları tarafından halka yayıldığı zaman etkili olabilmekte ve kamusal söylemin⁶⁴ benzer şekilleri de elitler tarafından kontrol edilmektedir (van Dijk, 1993:11). Van Dijk (1993:11), akranlarının olduğu bir grup tartışmasının yanı sıra aile içindeki konuşmaların gruplar arası çatışmalarla ilgili temel söylem biçimlerini sadece betimlemekle kaldığını ancak gelişmekte olan çocuğun çok yakın zamanda çocuk hikayeleri, televizyon programları, okulda gördüğü dersleri ve ders kitapları sayesinde diğer insanlar hakkında daha karmaşık söylemlerle karşı karşıya kalacağını belirtmektedir. Gelişmekte olan çocuğun edindiği bilgileri yetişkinler de medya vs. aracılığıyla edinebilmektedir.

Toplumsal zihin esasen kamusal söylem tarafından oluşturulur ve kamusal söylem de genellikle çeşitli elit gruplar tarafından kontrol edilmektedir (van Dijk,

⁶⁴ Van Dijk'ın kamusal söylem olarak belirttiği bu konular, "sembolik elitler tarafından kontrol edilirler. Sembolik elitler, kamusal, politik, medyatik ve akademik söylemleri kontrol eden insanlardır. Bu konuların kamusal söyleme hakim olması, bizim semantik makro yapılar ya da basit bir şekilde konular olarak adlandırdığımız metinlerin aslı özelliklerini bu insanların kontrol ettikleri anlamına gelir" (Dijk, 2010:19)

1993:11). Şöyle ki, etnik azınlıklar üzerinde gerçekleştirilen beyaz, Avrupa hakimiyeti üzerine oluşturulan kamusal söylemin sürdürülmesi elitlerin kontrolü altındadır.

Van Dijk (1993:14), ırkçılığın yeniden üretilmesinde elit söylemlerin disiplinler arası yaklaşımda bilişsel bir boyutta rol üstlendiğini öne sürerek; bu savını, metin ve konuşmaların etnik olayların zihinsel modeller bazında üretilip yorumlandığını ve bu modellerin kişinin kendi grubu hakkında, azınlık gruplar hakkında ve etnik ilişkiler hakkında bellekte paylaşılan ideolojilerin "sosyal temsiller" tarafından sırayla şekillendiğini belirterek özetlemektedir. Aynı "sosyal temsiller"in grup üyeleri ayrımcı davranışlar gibi sözsüz eylemlerle diğerlerini kontrol etmektedirler (Van Dijk, 1993:14). Dolayısıyla, çoğunluk ve azınlık elitlerin güçlerinin karşılaştırılması etnik ilişkilerin belirlenmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Baskın gruplar, önemli toplumsal kaynaklara erişimin yanı sıra, dolaylı olarak başkalarının zihinlerini de kontrol etmektedir (Van Dijk, 1993:21). Başkalarının zihinleri, medyanın haberleri verme şekli, eğitim ve öğrenimde bilginin aktarılış biçimi vb. değişik yollarla kontrol edilebilmektedir. Irkçı söylemlerin medyada, ders kitaplarında, siyasi propagandada kullanımına izin veren seçkinler ırkçılığın yeniden üretiminde özel bir sorumluluğa sahip olmaktadır. Van Dijk (1993:27) bu durumun önemini, elitlerin kamusal söylem ve iletişim üzerinde en çok hakimiyete sahip olduğundan bu yana ırkçılığın bilişsel ve ideolojik olarak yeniden üretilmesinden sorumlu olduğunu vurgulayarak, belirtmektedir. Onların kararları birçok insanın yaşam biçimini etkilemekle birlikte kamuoyunun oluşum sürecine de büyük ölçüde yön vermektedir. Önemli faaliyetlerinin medyada haber değeri olan elitler her zaman aynı görüşte olmasa bile ciddiye alınmaktadırlar. Bu bağlamda

güncel olayları çok iyi takip etmeleri ve bu olaylarla ilgilenmeleri gerekmektedir. Bu nedenle, halkla ilişkiler departmanını, basın bürolarını, basın bültenlerini, reklamları, raporları ve elitlerin ne yapması/söylemesi gerektiğini açıklayan, tarif eden ya da meşrulaştıran diğer yayınları kontrol etmektedirler (van Dijk, 1993:45). Gerekli yayınları takip ederek fikirleri oluşan elitler toplumun zihninde özel bir yer edinmeyi başarmışlardır.

En çok ayrımcılığa maruz kalan gruplardan biri olan siyahların azınlık ve onlar üzerinde ayrımcılık uygulayan beyazların baskın, çoğunluk grup oldukları daha önceki başlıklarda da sıklıkla tekrar edilmiştir. Baskın olan beyaz grubun, sosyal, ekonomik ve kültürel alanlarda ayrıcalıklı erişim sağlaması ve azınlıkların bu alanlara erişimini engellemesi, bir güç kaynağı olarak iktidarda kalmak istemesinin sebebi olarak gösterilmektedir (van Dijk, 1993:22).

Modern ırkçılık artık öncelikli olarak 'ırk' ile ilişkilendirmek yerine 'kültür'e dayandırılarak, meşrulaştırılmıştır. Bu meşrulaştırma sürecinde daha önce de belirtildiği üzere göçmenlere karşı büyük bir önyargı ile yaklaşmakta ve yerli halk onların kültürünü etkileyip, değiştirebileceğinden kaygı duyulmaktadır. Elitler bu aşamada "asimilasyon korkusuna kapılıp kendi dillerini, dinlerini ve kültürel miraslarını korumak için büyük bir çaba" göstermişlerdir (Yalçın, 2002:49). Bu bağlamda, modern ırkçılığın yeniden üretiminde elitler söylemlerini kültürlerinin asimilasyona karşı korunması yönünde geliştirmiş olup, kültürel boyutlarda birçok eşitsizlik yarattıkları gözlemlenmiştir. Ayrıca günümüzde elitlerin ırkçılık söylemleri nadiren açık ve bariz bir şekilde yapılmakta olup, genellikle yeni ırkçılığın modern şeklini alarak söylemlerinde/eylemlerinde ince ve dolaylı bir ayrımcılık yapmaktadırlar (van Dijk, 1992:5). Van Dijk burada, günümüz elitlerinin ırkçı-

ayırıcı söylemleri dolaylı bir şekilde kullanarak yeri geldiğinde bu söylemlerini inkar etme yolunu seçebileceklerini belirtmektedir. "Olumsuz bir yargıda bulundum, ancak bu durumda doğru olan oydu ve bu benim ırkçı biri olduğum anlamına gelmez" (Van Dijk, 2000:181) vb. gerekçelerine müracaat ederek ırkçı tutumları inkar etmektedirler. Bununla birlikte ırkçı gibi görünmek istemeyen elitler de böyle bir yöntemi tercih etmektedirler.

Elitlerin oluşturdukları grubun toplum üzerinde özel bir etkileme gücüne sahip olduğunu belirten Van Dijk (1993:44), bu grupların siyaset, devlet, şirket, bilimsel, askeri ya da toplumsal seçkinlerden oluşabileceklerine vurgu yapmaktadır. Bu seçkin gruplarından bazılarının kendi etki alanının sınırlarının dışına da çıkarak hareket ettiği gözlemlenebilmektedir. Şirketlerin veya askeri seçkinlerin kendi etki alanları dışında da, siyasi karar verme sürecinde, etkin olmaları mümkün olabilmektedir (Van Dijk, 1993:44). Etkili ve kaçınılmaz bir güce sahip olan elitlerin bu gücü ve toplum üzerindeki etkisi birden çok niteliğe sahip olmalarından kaynaklanabilmektedir. Bu nitelikler, grupların, kurumların ve toplumun genelinin seçkinlere atfettiği statü, prestij, şöhret, nüfuz, saygı vb. yanı sıra mülkiyet, gelir, karar verebilme, bilgi, alanında uzmanlık, statü, rütbe gibi etkenleri de içerebilmektedir (Van Dijk, 1993:44). Elitlerin sahip olduğu bu güçler diğer insanların hareketlerine ve düşüncelerine yön verme sürecinde büyük ölçüde etkili olabilmektedir. Yön verme süreci dolaylı olabileceği gibi doğrudan da karşımıza çıkabilmektedir. Van Dijk (1993:44), bu durumun genellikle elitlerin tercihi doğrultusunda gerçekleştiğini belirtmektedir.

Elit denildiğinde genellikle akla ilk olarak, kurum veya kuruluşların üst düzey yetkilileri gelmektedir. Ticari şirket sahipleri ve üst düzey yöneticileri olan şirket

seçkinleri sadece ekonomik veya mali açıdan değil aynı zamanda siyasi, sosyal ve kültürel açıdan da artan bir gücü ellerinde tutmaktadır (van Dijk, 1993:115). Bu açıdan bakıldığında şirket seçkinleri sahip olduğu güç kaynakları bakımından önemli bir rol üstlenmektedirler. İşe alım süreçleri, çalışma şartları, terfi gibi süreçlerde şirket seçkinleri azınlıklara karşı bir ayrımcılık uygulamaktadır. Dolayısıyla, kurumsal şirketler ırkçılık ve ayrımcılığın yaygınlaştırılması sürecinde ekonomik ve mali boyutlar ile ön planda bulunarak bir sosyal eşitsizlik yaratmaktadır.

Yüzeysel olarak bakıldığında akademisyenlerin çoğunun akademik alanda sadece eğitim ve araştırma ile ilgili bir güce sahip olduğu sanılmaktadır ancak daha ayrıntılı bir şekilde inceleme yapıldığında günümüz toplumlarında bilim insanlarının ideolojileri, öğrencileri, araştırma sonuçlarını, raporları, teknolojik gelişmelere katkılarını, şirketlerin ve devletin yönetimini kapsayan dolaylı yönden pek çok katkıları bulunmaktadır (van Dijk,1993:158). Bu bağlamda, etkili bilimsel çalışmalar yapan elitler iktidar seçkinleri, medya ve kurumsal şirket yöneticileri gibi diğer elitlere akademik anlamda önemli desteklerde bulunmaktadır. Dolayısıyla bu elitler ırkçı-ayrımcı söylemlerini bilimsel çalışmalarla yaygınlaştırarak, meşru bir temel kazandırmaktadırlar. Van Dijk (1993), Batı'da tarih boyunca önyargı, ayrımcılık, etnik ve ırksal eşitsizlik ideolojileri temelinde çeşitli şekillerde akademik görüntülü ırkçı yayınların oluşturulduğunu belirtmektedir.

Toplumun ilerlemesi, gelişmesi ve çağdaş uygarlık düzeyine ulaşabilmesinde okulların ve üniversitelerin çok büyük katkıları bulunmaktadır. Kitle iletişim araçlarının da bu süreçte ciddi payı olduğunu belirten van Dijk (1993:197) okullar ile üniversitelerin erken gelişim safhasını etkiledikleri ve kitle iletişim araçlarından daha fazla yetkiye sahip oldukları için çok daha fazla katkıları olabileceklerini

vurgulamaktadır. Batı'da bulunan çocuk ve ders kitaplarını araştıran van Dijk (1993:202-209), bu kitapların 1980'li⁶⁵ yılların başına kadar Batılı insanlar hakkında ya olumlu ya da tarafsız sözler kullandığını belirtmiş olup; özellikle Afrika ve Asya olmak üzere Üçüncü Dünya ülkelerindeki halklara ise tersine açıkça ırkçı ve önyargılı bir dil kullanmasa da basmakalıp ve Avrupa-merkezci bir dil kullanma eğiliminde olduklarını iddia etmiştir. Bu durumda Batı'da eğitim gören çocuklar Batılı ve beyaz halkı olumlu terimlerle tanırken; azınlıklar ve Üçüncü Dünya ülkelerindeki halkları olumsuz terimlerle tanımaya başlamaktadır. Bütün bunlar göz önüne alındığında, eğitim kurumları gerek müfredatın içeriği gerekse ders kitapları ile sınıf egemenliğini ve ırkçı-ayırıcı söylemleri yeniden üretip, yaygınlaştırma konusunda aktif bir rol üstlenmiş ve üstlenmeye de devam etmektedir.

Bununla birlikte bazı yazarlar ya da oyuncular da hitap ettikleri kitlelerin hayranlığını kazanarak onların gözünde saygın bir statüye yükselmektedir. Sahip oldukları hayranlık ve saygınlık gibi güç kaynakları bu yazarlar/oyunculardan oluşan grubun da elitler olarak adlandırılmasına sebep olarak gösterilebilir. Batı toplumlarında diğer insanların hareketlerini dolaylı ya da doğrudan etkileyebilecek elitlerini meclisin, siyasi partilerin ve hükümetin önde gelen isimleri; ticari şirketlerin sahipleri, üst düzey yöneticileri ve müdürleri; devlet kurumlarında polis, müdür veya yüksek rütbeli olan diğer memurları; yüksek mahkemelerin hakimleri; sendika liderleri; piskoposluk yetkilileri; ordunun üst rütbeli subayları; ana akım medyanın yayıncıları ve editörleri; büyük araştırma kurumlarının profesörleri ve liderleri vb. olmak üzere sayabiliriz (van Dijk, 1993:44).

⁶⁵ Van Dijk ve diğer düşünürler günümüzde de bu sistemin varlığını koruduğunu belirtmektedir. Ancak günümüzde kullanılan ırkçı dilin eskiden kullanılabildiği oranla daha dolaylı ve karmaşık olduğu gözlemlenmektedir.

Elitlerin yer verdiği ırkçılık hem açık, bariz, doğrudan ve şiddet içermekte hem de gündelik ırkçılığın daha dolaylı yönlerden yapılan biçimlerini içermektedir. Yani, baskın bir role ve özel imkanlara sahip olan elitler özellikle kamusal söylemde ırkçılığın yeniden üretimini açık, meşru ya da gizli bir şekilde yapabilmektedir (van Dijk, 1993:48).

İKİNCİ BÖLÜM

MEDYA VE İRKÇİ SÖYLEMLERİN YAYGINLAŞTIRILMASI

A. Medya Elitlerinin İrkçi-Ayrımcı Söylemleri Dolaşıma Sokma ve Yaygınlaştırma Stratejileri

Önceki bölümde günlük yaşamda zaten var olan ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılması ve pekiştirilmesinde elit söylemlerinin rolü incelenip, elitlerin bu söylemlerin artmasında büyük bir katkısı olduğu gözlemlenmiştir. Öteki olarak nitelendirilen azınlıkların daha az güce sahip olduğu toplumlarda eşitsizliklerin "oluşum sürecinde dilin/söylemin/metinlerin rolü" nün oldukça önemli olduğunu öne süren Van Dijk (2003:126), bu eşitsizlik sürecinin oluşumunda ve desteklenmesinde önemli görevlere sahip olan bir takım "kurumlar ve örgütler" in (2003:54) varlığını vurgulamaktadır. Ancak medyanın bu kurumlar içinde eşitsizliği oluşturmada büyük bir payı olduğu söylenebilir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında medyanın bu rolü üzerinde durulacaktır, fakat öncelikle kısaca medya sözcüğünün anlamı ile ilgili bilgi verilecektir.

A.1. Medya Kavramı: Tanımı ve Kamuoyunun Oluşumuna Etkisi

İngilizce' de "media"⁶⁶, Latince' de ise "medius" olarak ifade edilen medya kavramı, Latince kökenli bir sözcüktür. Medium kavramı Türkçe' ye çevrildiğinde orta, ortam, araç anlamlarına gelirken; media sözcüğü genellikle "kitle iletişim araçları" olarak Türkçe' de karşılık bulmaktadır. Kitle iletişim araçları tarihte "yazılı basın"⁶⁷ ile etkili olarak kullanılmaya başlamışken, sonraki dönemlerde 1930'lı

⁶⁶ Media sözcüğü çoğul olmakla birlikte, bu sözcüğün tekili "medium" dur.

⁶⁷ "İlk örnekleri Ortaçağ'dan çok daha önceki dönemlere dayanan, kitlesel iletişimin ilk aracı olan gazetenin, bugünkü çağdaş anlamıyla ortaya çıkışının, onyedinci yüzyılın hemen başına denk gelmesi,

yıllardan 1950'li yıllara kadar bu araçlardan "elektronik basın aracı" olarak radyonun etkili olduğu gözlemlenmiştir (Kocadaş, 2004:4). Televizyonda görülen gelişim ve ilerleme tam olarak İkinci Dünya Savaşı'ndan sonraki on yıllık bir zaman diliminde görülmüştür⁶⁸ (Çaplı, 2002:41). 1980' li yıllardan itibaren ise iletişim teknolojilerinde önemli değişimler kendini göstermiş olup, yeni evrensel medya şekillenmeye ve gelişmeye başlamıştır (Alankuş, 2003:95-96; Çaplı, 2002:45). Bu bağlamda 1980'lerden sonra genel anlamda kitle iletişim araçları gazete⁶⁹, dergi⁷⁰, radyo, televizyon, internet gibi araçlardan oluşup, her türlü haber ve düşüncelerin kamuoyuna iletimini sağlamaktadır.

Yaşamlarımızı doğrudan ya da dolaylı şekilde etkileyen medya, kamuoyunun oluşmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Sartori (2004:55) bu rolün ciddiyetini televizyon ile örneklendirerek, "kamuoyunun megafonu olarak görülen televizyon, aslında kendi sesinin dönüşümlü yankısından başka bir şey değildir", sözleriyle açık bir dille ifade etmektedir. Medyanın etkileri tam anlamıyla yirminci yüzyılda fark edilmesine rağmen; ondokuzuncu yüzyılın başlarında dahi liberal düşünce⁷¹

tarihsel belirleyicilik açısından incelendiğinde rastlantı olmadığı çok açık olarak görülecektir. Onyedinci yüzyıl başında görülen çağdaş anlamdaki ilk gazete örnekleri, birer ekonomik ya da siyasi haber kağıdı kimliği taşımaktaydılar" (Özgen, 2002:85). "Özellikle yirminci yüzyılın başında artık gazetelerin kitlelere ulaştığı ve kitleler tarafından çok yakından izlendiği görülmektedir" (Özgen, 2002:47).

⁶⁸ "Televizyon yayınları Meksika'da 1950, Kanada'da 1951, İtalya'da 1953, Batı Almanya'da 1952, Japonya'da 1953, Avustralya'da 1956 yılında başlamıştır. Gelişmekte olan ülkelerin büyük bir kısmında yayınlar 1960'larda ya da 70'lerde başlayabilmiştir" (Çaplı, 2002:41).

⁶⁹ Gazeteler genellikle günlük olarak çıkarılmaktadır.

⁷⁰ Dergiler ise haftalık, on beş günlük ve çoğunlukla da aylık olarak yayınlanmaktadır.

⁷¹ "İletişim alanında ve medya konusunda genel kabul gören görüşler, liberal-çoğulcu yaklaşımdan kaynaklanmaktadır" (Girgin, 2000:33). "Liberal-çoğulcu yaklaşım, izleyicileri pasif ve denetlenen bireyler olarak değil, iletişim sürecine katılan aktif bireyler olarak görür. Bu yaklaşıma göre, mesajların alıcıları, birbirlerinden çok farklı içerik ve nitelikli, havada uçan değişik iletiler arasından, kendilerine uygun olanı seçme yetisine sahip bireylerdir. Liberal-çoğulcu yaklaşım, 'tarafsız ve çarpıtılmamış haberi', 'doğru' ile eşdeğer görür ve medyanın demokrasi içinde işleyişinin en önemli önkoşulunun serbest pazar olduğunu savunur. Oysa, çeşitli uygulamalar ve süreçler sonunda görülmektedir ki, iletişim, piyasa koşullarında çok daha değişik biçimlerde işlemektedir. Günümüz iletişimine, egemen sınıf ya da güçlerin denetimi söz konusudur. Bu çerçevede, 'Asıl işi farklı bir alanda olan işadammın, çok da karlı olmayan gazete işine girmesi, gazeteyi, öteki işlerinde kullanmayı düşünme' olarak yorumlanmaktadır" (Girgin, 2000:34).

medyanın, "çoğulcu siyasal sistemlerin ayrılmaz bir parçası" olduğunu savunmaktaydı (İnal, 2003a:61). Liberal düşünce medyayı, yasama, yürütme ve yargı güçlerinin üstünde olan dördüncü bir kuvvet⁷² olarak görmekteydi. Medyanın günümüzdeki demokratik toplumlarda da bu üç güçten sonra geldiği ve dördüncü güç niteliği taşıdığı söylenebilir. Medya bu gücünden dolayı, kamuoyunun oluşmasında önemli bir belirleyiciliği olan kurumdur. Bireyin kitap, sinema, dernek faaliyetleri gibi kaynaklardan da bilgiler alması ve sadece medya aracılığıyla elde edilen bilgilerle yetinmemeleri gerektiğini vurgulayan Girgin (2000:127) kamuoyunun oluşumunda bu kaynakların da etkili olduğunu ancak en büyük etkiyi basının sağladığını belirtmektedir. Kamuoyunun belirlenmesinde önemli etkiye sahip olan medya bu gücü sayesinde bireyleri yaşadıkları sorunlarla ilgili yönlendirerek toplumsal hareketin oluşmasında da ciddi katkılarda bulunmaktadır. "Medya aracılığıyla kamusal alanda yapılan çalışmalar bir toplumsal hareketin oluşmasında belirleyici bir rol" (Polat, 2009:222) üstlenmektedir. Bu bağlamda medya haber seçimlerini bilinçli bir şekilde yaparak, halkın yönlendirilmesi ve kamuoyunun oluşmasını hedeflemektedir. Donsbach'ın savunduğu bu görüşü destekleyen Hans Matthias Kepplinger'e göre; "medya, çatışma haberlerinde, belirli olay ve konularda öneme sahip olduğu için haber yapmamakta, aksine belirli amaç ve hedeflere ulaşmayı desteklemek için haber yapmaktadır" (Alver, 2003:205).

Medya ve toplum ilişkisi, medyanın seslendiği hedef "kitle(izleyici)", "içerik(mesaj)" ve "kurumsal yapı ile düzenleyici siyasalar" olmak üzere üç başlık altında incelenmektedir (Nalçaoğlu, 2003:46). İzleyiciye haberlerin tüm ayrıntılarıyla

⁷² Laughey(2010:121), diğer üç kuvvetin tarihsel olarak değerlendirildiğinde "birinci kuvvet ruhban sınıfına, ikinci kuvvet saray ve aristokrasiye, üçüncü kuvvet halk kitlelerine bağlı" olduğunu ve "dördüncü kuvvet olan haber medyası ise, onsekiz ve ondokuzuncu yüzyıllar süresince Batılı toplumların önemli bir özelliği olarak evril"diğini belirtmiştir.

sunulmadığını belirten Nalçaoğlu (2003:52-54) medyanın özellikle de günümüzde kar amacı⁷³ güttüğünü savunmaktadır. Bu sebeple medya içeriklerinin belirlenmesi aşamasında sadece bu meslekle ilgili yetkililerin kararları yeterli olmamaktadır. Böyle bir durum genellikle aynı haberin veriliş şeklinin farklı medya kuruluşlarınca değişiklik gösterdiğinde anlaşılabilir. Siyasi seçkinler, medyayı haberleri sunma şeklinde yönlendirmekte ve bu durum izleyicilerin büyük çoğunluğu tarafından fark edilmektedir.⁷⁴ Bununla birlikte, ekonomik bakımdan güçlü şirketlerin, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu (RTÜK)' nun, basın meslek kuruluşlarının (Gazeteciler Cemiyeti, Basın Dernekleri ve Cemiyetleri gibi) da bu süreçte etkisi olmaktadır (Nalçaoğlu, 2003:55). Haber içeriklerinin belirlenmesi aşamasında Yüksel (2010:210-212) ise şu unsurların etkili olduğunu vurgulamaktadır:

- **Bireysel Düzey:** Medya çalışanlarının kişisel özellikleri, tutumları, değerleri, inançları, etnik kökenleri, mesleki birikim ve rolleri,
- **Medya Rutinleri Düzeyi:** Medyanın çalışma düzeninden kaynaklanan unsurlar etkilidir. Yayın periyodu, zaman kısıtlılığı, yer darlığı, haber yazım kuralları, haber değerleri⁷⁵, objektiflik ve kaynağa olan bağlılık gibi unsurlar,
- **Kurumsal Amaçlar:** Örgüt kuramından hareket eden yaklaşımlar ve ekonomi-politik yaklaşımlar,

⁷³ Medyanın özelleştirmeyi desteklediğine vurgu yapan İnal (2003a:64) "kar etmeyi amaçlayan şirketler olarak örgütlenmiş kitle iletişim araçlarının, ekonomi ve siyasal güç/iktidar merkezleriyle ilişkileri, belirli parti veya siyasal güçleri desteklemeyi aşan, dolayısıyla bütün siyasal/ekonomik/toplumsal yapı ve iktidar ilişkileri içinde ortaya çıkan eşitsizlikleri sorgulama dışı bırakan bir tavır " olduğunu belirtmektedir.

⁷⁴ "Siyasal iktidarların medya üzerinde doğrudan baskı kurarak etkilemeye çalıştıkları bilinen bir gerçektir" (Nalçaoğlu, 2003:55).

⁷⁵ "Haber değeri teorisinin temelini oluşturan çalışmalar ilk kez 1920'li yıllarda Walter Lippmann (1966) tarafından gerçekleştirilmiştir... Bir olayın haber değerine sahip olabilmesi için alışılmışın dışında (sürpriz, sansasyonel) olması, tasarlanması, süreyle sınırlandırılması, yapısının basit ve bir mantığa sahip olması, olaya etkili veya ünlü kişilerin (kurumsal etki, seçkinlerle ilgili olması) katılımı ve olay yerinin okura/dinleyiciye yakın olması gerekmektedir. Lippmann'a göre; bir olay, yukarıda belirtilen faktörlerden ne kadar fazlasına sahipse, haber değeri o kadar yüksektir ve basında yer alma olasılığı artmaktadır... O'na göre; basın bir ikilem içindedir; haberler, gerçeği yansıtmamakta, seçimleri objektif kurallara göre yapılmamakta, uzlaşmaya dayanan seleksiyon kararlarının bir sonucu olmaktadır" (Alver, 2003:204).

- **Kurum Dışından Gelen Etkiler:** Baskı gruplarının, hükümetlerin ve siyasi kişiliklerin haber içeriklerinde yer alabilmek için gösterdikleri çaba,
- **İdeolojik Etkiler:** Sayılan dört düzeyin üzerinde bir süzgeç ya da filtre gibi işlev gören beşinci bir düzeydir. Medya kuruluşlarının herhangi bir ideolojik görüşe yakınlığı ya da uzaklığı, tüm diğer unsurların üzerinde yer alan belirleyici bir niteliğe sahip bulunmaktadır. Tüm düzeylerde, ideolojik eğilimlerin etkisi şu ya da bu şekilde dikkati çekmekte ve belirleyici olmaktadır.

Medya içeriklerinin belirlenmesi sürecinde Nalçaoğlu daha genel unsurlara değinirken; Yüksel bu süreçte etkili olan unsurları daha ayrıntılı bir şekilde ele almıştır. Her iki yazarın da değindiği unsurları birlikte göz önüne alarak değerlendirme yapmak daha faydalı olacağından, bu çalışma Nalçaoğlu ve Yüksel'in üzerinde durduğu unsurlar bağlamında ilerleyecektir.

Toplum üzerinde daha çok ilgi uyandırması sebebiyle medyanın genel olarak normal olmayan ve olumsuz içerikli haberlere yer verdiği gözlemlenmektedir (Alver, 2003:208; Çaplı, 2002:81). "Bir olayın ya da konunun anlamlı ve önemli olup olmadığı, yani haber değerinin olup olmadığı, toplumun siyasal kültürüne, siyasal kültürün biçimlendirdiği medyaya ve gazetecilere bağlı olmaktadır" (Çaplı, 2002:82). Bu şekilde medya toplumda bazı kesimlere karşı belirli bir imajın oluşmasına katkıda bulunarak tepkiyi bu kesimlerin üzerine çekmeyi başarmaktadır. Medya dış politika ile ilgili sunduğu haberler dolayısıyla da toplumda yabancı ülkelerin imajının şekillenmesinde büyük etkiye sahiptir (Alver, 2003:233-238). Haberlerde toplum tarafından anormal ve suçlu olarak görülen katiller, teröristler, tinerci çocuklar, yabancılar, eşcinseller ve yoksullara yer vermektedir. "Medyada, neyin haber olacağı, nasıl anlatılacağı ve yorumlanacağı tamamen değer yargıları tarafından belirlenmektedir" (Çaplı, 2002:81). Medya genelde toplumun çoğunluğunun başına gelebilecek olaylara yer vermek yerine; toplum içinde farklı, alışılmamış olan olaylara yer vermeyi tercih etmektedir. Medya bir topluluğu tek bir bütün, ulusal bir

bütün olarak adlandırmaktadır. Farklı görüşleri ortadan kaldırarak, bunu olağanlaştırmaktadır. Bu şekilde mevcut eşitsiz ilişkileri yeniden üretmektedir.

A.2. Medyanın Objektifliği ve Etik Söylemi Üzerine

Başlangıçta kitle iletişim araçlarından ve dolayısıyla gazeteciden sadece olayları okuyucuya aktarımı beklenirken, günümüzde aktardığı olayların arkasındaki gerçekleri de soruşturması ve böylece görevinde daha aktif bir rol üstlenmesi beklenmektedir (Özgen, 2002:120). Gazetecilerden üstlenmeleri beklenen bu rol onların topluma karşı sorumluluklarını da hatırlatmaktadır. Doğru ve eksiksiz haber yapmak aynı zamanda gazetecilerin etik yükümlülüğüdür (Çaplı, 2002:88). Gazeteciler haberleri, kendi görüşlerinden dolayı doğru yapılmayan haberler dışında, ancak basın özgürlüğü olduğu takdirde doğru bir şekilde aktarabilmektedir. "Gazetecilik mesleği açısından en önemli nokta, özgür ve demokratik bir ülkede gazetecilerin, her türlü baskıdan uzak ve bağımsız biçimde, toplumsal sorumluluklarının bilincinde olarak görev yapmalarını"⁷⁶ (Özgen, 2002:220). Özgen (2002:108) basın özgürlüğünün toplumun doğru habere ulaşabilmesinde çok büyük bir etken olduğunu belirtmekle birlikte özgürlük kavramının yanlış anlaşılması ve yanlış bir şekilde kullanılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Morresi (2003:171) haberin bağımsızlığının ancak doğru haber yapmakla birlikte bireylere karşı saygılı olunması durumunda gerçek amacına ulaşacağını belirterek, "enformasyon

⁷⁶ "Medya dünyasında etik ya da özdenetim anlayışı, gazeteciliğin ilk olarak geliştiği Batı'da ortaya çıkmıştır" (Girgin, 2000:193). "Basının özdenetimi için bir yöntem 'Ombudsman' uygulamasıdır. (Ombudsman vatandaş koruyucusu anlamına gelen İsveççe kökenli bir sözcüktür.) İsveç örneğinden esinlenerek oluşturulan ve daha çok ABD'de uygulama alanı bulan bu sistemde, ombudsman'ın görevi, okuyucuların şikayetlerini, çalıştıkları gazete ilgililerine bildirerek, bunların yinelenmemesini sağlamaktır. Başka bir deyimle ombudsman'lar, çalıştıkları gazetenin eleştirmeni ve gözlemcisidirler" (Girgin, 2000:200).

kalitesinin, haberi veren kişinin güvenilirliği ve basın özgürlüğü ilkesinin" temel şartı olduğunu savunmaktadır. Ancak gazeteci özgürlük kavramını "sonsuz" olarak algıladığında kendinden görmediği, sevmediği bazı kesimlerle ilgili meslek etiğine uymayan haberler yapma eğilimi içine girebilecektir. Gazetecilerin bu tutumu sonraki bölümlerde daha açık bir şekilde incelenecektir.

Yüksel (2010:108-109), medyanın objektif olabilmesinin üç koşulu sağlaması durumunda mümkün olabileceğini vurgulamaktadır:

- **Haber Net Olmalıdır:** Bir haberin objektifliğinden söz edebilmenin ilk koşulu, o haberde belirtilen görüşlerin sahiplerinin kimliklerinin açık ve anlaşılır bir biçimde tanımlanmasıdır. Haberde hangi görüşün kime ait olduğu net bir biçimde ifade edilmelidir. Bu nedenle kaynağı belirsiz ya da kimi genellemelere dayanan ifadeleri içeren haberler, objektif değildir.
- **Haberde Denge Olmalıdır:** Haberin objektifliğine ilişkin ikinci koşul, dengedir. Denge, haberde karşıt görüşlere yer verilmesi anlamına gelir. Bir iddia ya da herhangi bir görüş üzerine yazılan haberlerde, mutlaka karşıt iddia ve görüşlere de yer verilmelidir.
- **Farklı Görüşlere Eşit Yer Verilmelidir:** Objektifliğin üçüncü koşulu ise 'eşit alan-eşit zaman' diye adlandırılır. Denge koşulu ile de bağlantılı olarak bu koşul, haberde yer verilen farklı görüşlere; aynen bir terazinin iki kefi arasında dengenin sağlanması gibi eşit bir biçimde yer verilmesi anlamına gelir.

Yüksel gibi medyaya liberal açıdan bakan diğer yazarların yaklaşımıyla birlikte, çalışmanın yöntem kısmında da inceleneceği üzere, medya bu üç koşulu, özellikle denge ve farklı görüşlere yer verme konusunu, yeterince önemsememektedir. Haber net olmamasıyla birlikte eksik aktarıldığında bir sorunun gerçek sorumluları medya aracılığıyla "mağdur" olarak, mağdurlar ise sorumlu olarak gösterilebilmektedir (İnal, 2003a:64-65). Medya, "tinerci çocuk" ve "satanist gençler" in işlediği cinayetler üzerine yoğunlaşarak bu şiddet türünün gerek haberlerde gerekse dizilerde sürekli gündemde tutulmasına aracılık ederek kişiselleştirmekteyken; eksik inşaat malzemesi kullanarak bina yapan şirketlerin

yaptığı dayanıksız binaların depremde can kaybına sebep olmasını ise kamuoyundan gizlemektedir (İnal, 2003a:68). Tinerici çocuklar, satanist gençler, katil ve teröristler gibi örnekleri çoğaltılabilecek olan medyanın topluma suçlu olarak sunduğu kişilerle ilgili yaptığı bu haberlerde ve dizilerde toplum tarafından bilinen hikayeler medya tarafından yeniden kurgulayıp, gündeme getirilmektedir. Böylece, kişiselleştirilen suçlara karşı uygulanacak şiddet de meşrulaştırılarak, "suçun toplumsal nedenleri bütünüyle görmezden gelinir" (İnal, 2003b:68). Kitle iletişim araçlarının olağanlaştırdığı şiddete vurgu yapan Çoban (2009:54) da suçlu ilan edilenlerle ilgili toplumda bir önyargının medya tarafından oluşturulduğunu ve bu kişilere uygulanan şiddetin doğal bir şekilde karşılandığını eleştirmektedir. Medya, bu konuyla ilgili haberleri "denge" koşuluna uymaksızın sunmakta ve suçlu gösterdiği kişilerin konuşmalarına yer vermeyerek üçüncü koşul olan "farklı görüşlere eşit yer verme" yi de önemli ölçüde ihmal etmektedir. Medya en çok mağdur olanın haklarını yansıtmalıyken; toplum içinde farklı görünenden bir suçlu yaratmaktadır. Toplumun ise medya tarafından suçlu gösterilen kişileri neden tanıyamadığı, dinleyemediği gibi sorulara cevap verebilecek olan ırkçılık ve ayrımcılık konusu bir sonraki konu başlık altında incelenecektir.

Haberde denge ve farklı görüşlere eşit yer verilmeli koşulları neticesinde ise örneğin, bir medya kuruluşunun verdiği habere ilişkin iki farklı görüşe aynı süreyi ayırması gerekmektedir. Ancak medyanın çoğu zaman her görüşe karşı objektif davranmadığı ve bu koşulları yerine getirmediği eleştirilmektedir. Özgen (2002:61) gazetecinin toplum içinde yaşayan bir birey olmasından dolayı çevresinde yaşanan olaylardan etkilenebileceğini ve bundan dolayı da tarafsız davranmasının mümkün olamayacağını savunmaktadır. Girgin (2000:101) bir haberin "1- Sunuluşu; başlığı,

dizgisi, puntosu, 2- Kapladığı alan; sütun uzunluk ve sayısı, 3- Sırası; hangi sayfada, sayfanın neresinde, 4- Tekrarı; doğrudan ya da dolaylı kaç kez yayımlandığı" aşamalarında taraflı olabileceğini belirtmektedir. Ancak "Gazeteci Meslek Etik İlkeleri"⁷⁷ gereğince gazeteci yaptığı haberlerde tarafsızlığını her şekilde, özellikle de azınlıklara karşı yaptığı haberlerde, korumalıdır. Bununla birlikte kendi dünya görüşüne uygun olan haberleri izlemeyi/okumayı tercih eden izleyici/okuyucu kitlesine göre medya yayın politikalarını belirlemekte olup, medyanın bu şekilde nesnellığe ulaşması imkansız olmaktadır (Çaplı, 2002:89). Dolayısıyla da medya Gazeteci Meslek Etik İlkeleri'ne uymaksızın çoğunluğa göre haber yaparak azınlık kesimin dışlanmasına neden olabilmektedir. Girgin (2000:98) basın, "ülke çıkarları ve ulusal kimliği ortaya çıktığı" için, daha çok ulusal problemlerle ve uluslararası ilişkilerle ilgili haberlerde tarafsız davranmadığını vurgulamaktadır. Medyanın bu davranışını sorunla ilgili yapılan çeşitli çalışmalarda görmek mümkündür. Futbol stadyumlarında gözlemlenen yabancı düşmanlığına değinen Alver (2008:242) çalışmasında "modern kapitalizmin ideolojisi olarak ırkçılık, uluslararasılaşmakta ve ekonomik sömürü, politik baskı, sosyal ayrımcılık ve insanların yabancılaşmasını haklılaştırmaya" çalıştığını savunmaktadır. Küreselleşme ile birlikte gelişmiş ülkelerle az gelişmiş ülkelerin gerek gelir dağılımı gerekse diğer koşulları arasında büyük farklar oluşmaktadır. Her daim bir suçlu yaratmak zorunda olan medya bu koşullar altında kendi topluluğunu ulusal bir bütün olarak adlandırarak, 'biz' ve 'onlar' karşıtlığını ulus üzerinden tanımlamaktadır.

Çaplı (2002:33) hükümetlerin, medyanın kamunun düzenini bozacak görüşleri yaymasından endişe duyduğu ve vatandaşa en kolay medya aracılığıyla

⁷⁷ Gazetecilerin uyması gereken meslek etik kuralları ek-1'de yer almaktadır.

seslenebilecek olmasından dolayı, medyayı düzenlemeye çalıştıklarını ifade etmektedir.⁷⁸ Hükümetin gazetecinin yaptığı haberler üzerinde düzenlemeler yaparak, onları yönlendirmesi durumunda medyanın ister istemez bazı siyasi iktidarlara destek amaçlı yayınlar yaptığı görülebilmektedir. İnal (2003a:60-62) medyanın genellikle olumsuz yönleri ile gündeme geldiğini ve medyaya yapılan eleştiriler arasında haberin, özellikle de seçim zamanlarında, yanlı olmasının⁷⁹ ciddi bir şekilde hissedildiğini belirtmektedir. Seçim zamanlarında tüm siyasi partilere eşit uzaklıkta olmayı başaramayan medya, belirli bir partiyi doğrudan ya da dolaylı olarak desteklemektedir. Bunu, gerek desteklediği partilerin konuşmacılarına haberlerinde daha fazla yer ayırarak gerekse "kamuoyu araştırma şirketleri"⁸⁰ nin toplumu desteklenen/güçlü partiye doğru yönlendirecek sonuçlarına medyada yer vererek yapmaktadır. Seçim dönemlerinde belirli/güçlü bir partinin seçim kampanyalarına daha fazla yer veren medya, seçmenin bu partiye yönlendirilmesini

⁷⁸ "Medyanın bu özelliği, Blumler ve Gurevitch'e göre, sahip olduğu yapısal gücün kaynağını oluşturmaktadır. Medyanın izleyicileriyle arasındaki güven ilişkisinin, medyanın psikolojik gücüne dayanak oluşturduğu ileri sürülmektedir. İşte bu iki gücün bileşimi medyanın, siyasal iletişimin temel taraflarını oluşturan izleyici ve siyasetçiler arasına girip siyasal sürece müdahale edebilmesine olanak sağlamaktaydı. Blumler ve Gurevitch, medya üzerindeki sınırlamaları ve baskıları, yasal, normatif ve yapısal olarak sınıflandırmaktadır. Buna göre, medyanın hareket alanının sınırları bu tür düzenlemelerle çizilmektedir. Bu tür düzenlemelerle, medyanın özgürlüğü, kişilik haklarının korunması, ulusal güvenlik konularının gizliliği ve siyasal yorumların yasaklanması gibi gerekçelerle sınırlandırılmaktadır" (Çaplı, 2002:33).

⁷⁹ İnal (2003b:72) , medyanın sadece seçkinlerin konuşmasına yer ayırarak; halkın söylediklerini önemsememesi durumunda da yanlı davrandığını belirtmektedir: "Diyelim, bir siyasal seçkini takip ederek haber yapan gazeteci bu politikacının söylediklerini tırnak işareti içine alarak verip, haber kaynağı ile kendini sözde mesafelendirdiğinde etik kurallara uygun gazetecilik yapmış oluyor, ancak tarafsızlığı sağlamış oluyor mu? Hayır olmuyor. Çünkü yine habercilik seçkinler tarafından, seçkinlerden yana/tarafli yapılmış oluyor, sokaktaki insandan yana değil. Bu yüzden de medyanın tarafsızlığının yapısal olduğunu, yani medyanın sadece kurumlaşma biçimi itibarıyla değil, bizzat habercilik yapma pratikleri nedeniyle de yanlı davranır". Ancak medyanın bu duruma gelmesinde okuyucu/izleyicinin de sorumlu olduğu reytinglere bakılarak anlaşılmaktadır (İnal, 2003b:73-74). Medya da okuyucu/izleyicinin görmek/duymak istediği haberlere göre içeriğini oluşturmaktadır.

⁸⁰ Kamuoyu araştırması, "alt bir gruba veya daha büyük bir gruba genelleştirmek için kullanılan örneklemeden veya örneklemin elde edildiği populyasyondan sistematik, bilimsel ve tarafsız bilgi toplama işlevidir" (Lake ve Harper, 2002:11). Kamuoyu araştırmasında dataya, bireyler içinden ayrılan bir kümeden uygun ve denetlenebilir bir şekilde bilimsel nitelikte ulaşılabilir. Araştırmaların geçerliliği bilimsel oluşundan ve uyguladığı yöntemlerden kaynaklanır(Kentel, 1991).

amaçlamaktadır⁸¹. Kamuoyu araştırması yaparken çoğu zaman öznel bir bakış açısıyla hareket eden, objektif olamayan anketörler de seçmenleri yönlendirmektedirler. “Bilinç düzeyi düşük seçmenlerin” daha kolay yönlendirilebileceğine savunan Çobanoğlu (2007:150) ile kamuoyu araştırmalarının seçmenler üzerinde yanlış yönlendirme yönünde büyük bir etkisi olduğunu belirten Champagne (1995:150-151) konunun önemine vurgu yapmaktadırlar. Ayrıca kamuoyu araştırma şirketlerinin benzer tarzda soruları farklı “kültürel birikim, toplumsal köken, siyasal eğilim vb. açısından türdeş olmayan bir gruba sorması ve bunun sonucunda aldığı yanıtların hepsinin birbirine eşdeğer olduğu anlamını taşımaz”(Tufan, 1995:23). Ancak araştırma şirketleri anket yaptıkları grubun türdeş olduğunu varsayarak hareket etmekte ve medya kuruluşları da bu varsayımın sonuçlarını haber yapıp halkın yönlendirilmesine büyük bir katkı sağlamaktadır. İnal (2003a:65-66), medyanın böyle bir yönlendirmeye başvurma sebebinin "çıkarlarının mevcut siyasal/ekonomik güç ve iktidar⁸² merkezleriyle iç içe geçmiş olmasından" kaynaklandığını belirtmektedir.⁸³ Medya kuruluşlarının çıkarları neticesinde bu güçlerle paralel hareket etmesi ve birbirlerini karşılıklı olarak etkilemeleri sadece seçim zamanlarında görülmemekte; toplumu etkileyecek diğer kararlar/durumlar söz konusu olduğunda da medyanın bu tutumuyla karşılaşmaktadır. Bireyler açısından

⁸¹ Bu konuyla ilgili detaylı bilgi için, Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi (04.2011-12.2011) “Türkiye 2011 Genel Seçimlerinin İncelenmesi” adlı projeye bakınız.

⁸² İktidar kavramının diğer insanları ve grupları egemenliği altında bulundurma durumuyla ilgili olduğunu belirten van Dijk (2010:12) şu şekilde devam etmiştir: "diğer insanlara ve gruplara hükmetmek, onların eylemlerini kontrol etmek anlamına gelir ki, bu da onların ne yapabileceklerini ya da ne yapamayacaklarını kontrol etmeniz demektir. Diğer insanların zihinlerini kontrol etmek birincil öneme sahip bir denetim şeklidir; çünkü, diğer insanların zihinlerini, bilgilerini, niyetlerini, projelerini ve planlarını kontrol ederseniz, dolaylı bir şekilde onların gelecekteki eylemlerini de kontrol etmiş olursunuz".

⁸³ Meyer (2002:62), başta televizyon olmak üzere medya sisteminin karşılaştığı rekabetin "başından beri medyada asli olarak var olan kuralların denetimsiz büyümesine" sebep olduğunu belirtmektedir.

önemli bir problem olan ırkçılık ve ayrımcılık söylem⁸⁴lerinde sıklıkla karşılaşılan bu tutum bir sonraki başlık altında detaylı bir şekilde incelenecektir.

A.3. Medya ve Medya Elitlerinin Güçlü Rolü: Irkçı-Ayrımcı Söylemleri Üzerine

Medya söylemlerinin hitap ettiği izleyici kitlesinin niteliklerini ve çeşitliliğini yansıtması gerektiğini vurgulayan Bek (2003:137) özellikle yerel medyanın "farklı dil, din/mezhep, ırk, etnik köken, kültür, cinsel tercih içerisinde olanlara karşı, cinsiyetçi, ırkçı, ayrımcı bir dil"i kesinlikle kullanmamasını savunmaktadır. Ancak, Bek'in ve onunla aynı görüşe sahip olan diğer yazarların belirttiği bu durumla ilgili, gerek ulusal gerekse uluslararası medya kuruluşları sorumluluklarını yerine getirmemektedirler. Ayrımcı ve dışlayıcı dili incelediğimizde "medya, etnik ve ırk ilişkileri konusunda yaygın rızanın üretiminde gerekli olan sembolik kaynakların kontrolüne sahip olması nedeniyle kamuoyundaki ayrımcı-ırkçı kanı ve görüşleri yaygınlaştırma, meşrulaştırma ve yeniden üretmede önemli bir rol oynamaktadır" (Köker ve Doğanay, 2010a:98). Irkçılığın doğuştan gelen bir ideoloji olmadığını savunan van Dijk (1991:253) bu ideolojiyi öğrenme sürecinde medyanın büyük bir katkısı olduğunu vurgulamaktadır. Medya ayrımcı söylemleri, gerek yaptığı

⁸⁴ Söylem, iletişim sürecinde özellikle değişik kanallar aracılığıyla iletilen mesaj üzerinde durmakta olup, bu süreçte "medya mesajlarının anlaşılıp yorumlanmasında önemli bir yaklaşım olarak" bilinmektedir (Ergeç, 2010:27). "Haberde söylem, seçicilik, az ya da uzun süreli tercih gibi yöntemlerle, kamuoyunun arzulanan ya da arzulanan yönlerde oluşturulması mümkündür. Haberlerin seçimi, hazırlanış, sunuş (değerlendiriliş) biçimleri, haber söylemi, çok daha geniş bir yanılmaca alanı oluşturabilmektedir. Çünkü haberlerdeki çoğu öğeler oluşturma, benzetme, yönlendirme, kurgulama teknikleriyle ortaya çıkarılır. Gerçek dışı haberlerin bile, iyi düzenlendiklerinde, uygun biçim ve koşullarda sunulduklarında, bireyleri inanmaya yönelttikleri bir gerçektir. Sonuç olarak, haberler bireyin düşüncelerini ve duygularını çok kesin etkiler altında bırakabilmektedir. Bireyin edilgenliğe sürüklenmesi, tepkisizleştirilmesi, onun bilinçaltına, çoğu kez farkında olmadan, yerleştirilen imgelerle sağlanmaktadır. Ancak bilinçaltını en çok besleyen öğe, yine de haber olmaktadır" (Girgin, 2000:332).

haberlerde gerekse bu söylemlere destek veren elitleri eleştirmeden, onların iddialarını doğrularcasına yayın yaparak, meşrulaştırmaktadır. Milliyetçilik söylemlerinin yeniden üretilmesi ve yaygınlaştırılmasına çok büyük katkısı olan siyasi elitlerin bu söylemlerinin olağanlaştırılmasında medyanın önemli katkıları bulunmaktadır (Durur, 2011:46). Gazetelerin spor sayfalarında yapılan ırkçılığa değinen Erten (2010:201) ise yabancı düşmanlığının dolaylı da olsa hemen her sayfada bulunduğunu ve özellikle de spor sayfalarında daha açık olarak görülen bu sorunun "tarafdar gözlüğüyle" bakıldığı için hoş görülebileceğini savunmaktadır. Medya elitleri⁸⁵ nin kullandığı ayrımcı dilin toplum tarafından hoş görüldüğü başka bir durum ise kalıp yargılardır. Sadece medya elitleri değil ırkçı söylemlere yer veren kesimlerden hemen hepsi söylemlerini haklılaştırmak adına olumsuz kalıp yargılara başvurmaktadırlar. Bu kalıp yargılarla baş etmenin zorluğuna değinen Çayır (2010: 49) kalıp yargıların bir grubun hepsini aynılaştırdığını ifade etmiştir; "insanları bireysel özelliklerinden soyutlayarak damgalanmış grubun üyesi haline getirir. Bu da birçok toplumsal alanda dışlanmalar" a sebep olmaktadır.

Nefretin birçok derin sebebi olabileceğini belirten Boyle (2010:66) yeni ve eski medyanın nefret söylemlerinin yayılmasında doğrudan sorumlu olabileceğini savunmaktadır. Özellikle yeni ve alternatif medya olarak karşımıza çıkan internet her türlü bilgi ve haberleri anında sunulabileceği ve gazeteci kimliğine sahip olmayan bireylerin dahi bilgi aktarabileceği bir araç olduğu için, ırkçı söylemleri daha açık bir şekilde dile getirerek bu söylemlerin yaygınlaştırılmasında geleneksel medyaya oranla daha büyük bir rol üstlenebilmektedir. "İnternet sayfaları, medyada zaten yeniden üretilen ayrımcılığın iyiden iyiye kökleştiği, normalleştiği alanlar haline

⁸⁵ Medya elitleri "gazeteciler, muhabirler, editörler ve köşe yazarlarından" oluşmaktadır (Köker ve Doğanay (2010b:4).

geldi" (Korkut, 2010:155). Korkut'un da belirttiği 1970'li yıllardan itibaren çeşitli iletişim araçlarından bir türlü yaygınlaştırılan ırkçılık ve yabancı düşmanlığı başta internet olmak üzere yeni medyanın yani "modern ve güçlü araçlar" ın gelişimi ile çok daha farklı ve yeni bir şekil almıştır (Akdeniz, 2010:177). Daha önce de belirtildiği üzere internet aracılığıyla gazeteci olmayanlar dahi bilgi aktarabildiğinden, internet "nefret tellallarının, ırkçıların ve antisemitistlerin hayal güçlerini" (Akdeniz, 2010:179) en hızlı şekilde harekete geçirebilecekleri bir ortamı hazırlayabilmektedir.

Çaplı (2002:191) ise televizyonunun gelir dağılımındaki eşitsizliklerin üstünü örterek bireylerin dikkatini başka konulara yönlendirdiğini Bob Mullan'dan aktardığı yorumla dile getirmektedir: "televizyon, gerçek dünyadaki değişimleri hem yansıtmakta, hem de çarpıtmakta, çok ender olarak da yeni ve yaratıcı bir davranış ya da alışkanlık ortaya çıkarmaktadır". Televizyon gelir dağılımında eşitsizliğe sebep olmakta demek doğru bir yaklaşım olmamakla birlikte; bu eşitsizliğe çoğu zaman sessiz kalarak bu durumu normalleştirmekte ve toplumu başka konularla meşgul etmektedir. Gelir dağılımı eşitsizliğinin yanında cinsiyet ve ırk ayrımcılığı konularında da belirli bir tutum sergilemeyen televizyon programları "bir yandan, bu konularda duyarlılık yaratan programlar yayınlarken, diğer yandan da ırkçılık ve cinsiyete dayalı ayrımcılığı olumlayan yayınlara yer vermektedir" (Çaplı, 2002:192). Medya cinsiyet eşitsizliğinden söz ederken bu ayrımcılığı olumlamakla birlikte eşitsizliğin doğal olduğunu da vurgulamaktadır. Aynı şekilde mevcut eşitsiz ilişkileri haber yaparken 'beş parmağın beşinin bir olmadığı' vurgusu ön plana çıkmaktadır.

Bir önceki bölümde de ele alındığı üzere, medyanın bu rolünü ve konumunu inceleyen çalışmalar, bilgi edinme ve düşüncenin oluşumu sürecinde kamuoyunu

etkilemede başvurulan önemli bir güç olduğunu vurgulamaktadır. Kamuoyunun oluşmasında önemli etkiye sahip olan diğer elitler olmasa dahi, medya "sosyal biliş"⁸⁶in şekillenmesi sürecinde merkezi bir rol oynamakla birlikte, belirli okuyuculara belirli mesajları ileterek gündemi belirlemektedir (van Dijk, 1993:242). İletilen belirli mesajlar sayesinde toplum istenilen doğrultuda bilgilendirilmiş olmaktadır. Temel ve zorlu görevlerinden biri olan, yayımlanacak haberlerin seçilmesi aşamasında gazetecinin, çok sayıda konunun içinde gündemi oluşturacak konulara yer ayırma sürecinde "objektifliğini"⁸⁷ koruyamadığı da görülmektedir (Yüksel, 2010:103-105). Yüksel'in değindiği objektiflik konusu medyanın yalnızca kendi çıkarlarını savunan mesajları ilemesiyle bağlantılıdır. Haberi sunma sürecinde, hedef aldığı grubun eşitliğini inkar eden ve "toplumun tek tek bütün bireylerine zarar verme yetisine sahip olan" nefret söylemleri medya aracılığıyla yaygınlaştırılan

⁸⁶ Bir durum ile ilgili bilgilenme, bilinçli olma anlamına gelen sosyal biliş yaklaşımını Dönmez (1992:133) dört genel çerçevede incelemektedir:"1) İnsanlara ilişkin bilgilerin işlenmesi uyarılarda tutarlı bir anlam algılamayı gerektirir. Bir kişinin bütün özelliklerini anlamlı bir bütün ya da Gestalt içinde örgütleriz. Öyle ki, herhangi bir tek özelliğin anlamı, kısmen, kişinin sahip olduğu diğer özellikler tarafından belirlenir. Örneğin, bir yargıç bir sanığın dikkatli ve ayrıca zeki olduğunu öğrenirse, zeki olma özelliği ağırbaşlı, ya da aklıbaşında olma anlamı kazanabilir. Öte yandan, eğer sanığın işini bilir ve zeki olduğunu öğrenirse, zeki olma özelliği güvenilmezlik ya da üç kağıtlılık anlamı kazanabilir. Böylece, zeki olmanın anlamı bağlama göre değişmektedir. 2) İnsanlar dikkatlerini çevrelerindeki her şeye eşit olarak dağıtmazlar, algısal alanın en çarpıcı yönleri üzerinde yoğunlaştırırlar. Diğer bir deyişle, çevrenin, bir zemin üzerinde şekil ya da bir fon üzerinde resim görünümündeki yönleri dikkati zeminden daha çok çeker. Örneğin, biri dışında bütün öğrencileri erkek olan bir sınıfta dikkati en çok tek olan kız öğrenci çeker çünkü erkek öğrenciler zemini, kız öğrenci ise şekli oluşturur. 3) İnsanlar uyarıları gruplandırıp sınıflandırarak algısal alanı örgütlerler. Gördüğümüz, duyduğumuz, tadıp kokladığımız her şey yine gördüğümüz, duyduğumuz ve dokunup kokladığımız başka her şeyden biraz farklıdır, fakat biz onları öyle algılamayız. Her uyarı bir sınıfın ya da grubun üyesi ya da bir parçası olarak görürüz: Örneğin, sınıfın önünde kürsüde duran kişiyi öğretim üyesi, bir sınav sırasında sınav kâğıdı dışında bir öğrencinin elinde gördüğümüz kâğıt parçasını kopyalık, küçük beyaz şapkalı, beyaz önlüklü bir kadını da bir hemşire olarak algılamak eğilimindeyizdir. 4) İnsanlar uyarıların belli bir yapının bir parçası olarak algırlarlar. Tek tek her uyarı zaman, yer ve nedensellik akışı boyutlarında başka uyarılarla ilişkili olmak eğilimindedir. Örneğin trafiği durdurulmuş bir yolda atlet ve şortla koşarken gördüğümüz birisini daha geniş bir bağlamın bir parçası olarak algılarız: Bu kişi bir koşuda yarışmaktadır; yarışa başkalarıyla birlikte, başlama işareti ile başlamıştır; diğerleri ya öndedirler ya da arkada kalmışlardır; yol kenarlarında seyirciler vardır v.b"

⁸⁷ Bu kavram bir konuya tarafsız bakabilme, kişisel görüşlere yer vermeme, nesnel olma anlamlarına gelmektedir. Ancak "literatürde eleştirel yaklaşımçılar en başta insan unsuru nedeniyle habercinin ve dolayısıyla da haberin objektif olamayacağını savunur. Habercilik mesleğinin alışlagelmiş kalıplar içindeki haber üretim süreci de haberin objektifliğine gölge düşürür. Kişisel niteliklerden, ideolojik farklılıklara kadar birçok unsur, bu sürece etkide bulunur (Yüksel, 2010:107).

bir ayrımcılıktır (Çelenk, 2010:215). Belirli kesimleri üstün gösteren medya diğer kesimlerin görüşlerine yer vermeyerek objektifliğini yitirmiş olmaktadır. Ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılmasında önemli bir rol üstlenen medyada "sözel ve görsel sunumlar ve kurulan söylem sayesinde bazı kişiler veya kesimler dışlanarak veya dışlanmalarına aracılık edilerek 'ayrımcılık' üretilir" (Çelenk, 2010:222). Van Dijk (2007:2) medyanın kamuoyunu etkilediğini vurgulayarak, insanların "sosyal ve siyasal bilgileri ve dünyaya dair" fikirlerinin sürekli olarak okudukları ve gördükleri çok sayıdaki "haberden" oluştuğunu belirtmektedir. Van Dijk (2010:29) bu şekilde de bireylere belirli değerlerin dayatılmaya çalışıldığını ve bunun dışında başka görüşlerin yorumlanılmasını da medyanın engellediğini savunmaktadır. Medya kuruluşlarının alışlagelmiş olanın dışına çıktığında içinde buldukları toplumun temel değerleri ve inançlarına aykırı davrandığı varsayılmaktadır. Buna benzer bir riski göze almak istemeyen basın kuruluşları ise "toplumda meydana gelen sosyo-kültürel, ekonomik ve politik değişimlere karşı duyarlı olmayı" tercih etmektedir (Şeker ve Şimşek, 2011:498). Böyle bir tercihin sonucunda medya farklı olanı dışlama ve aşağılama yoluna gitmektedir.

Kitle iletişim araçları "ırkçı bir ideolojik söylem"i tercih ederek toplumsal çatışmaların oluşmasında büyük bir rol oynamaktadır (Çoban, 2009:54). Etnik temelli çatışmalar başta olmak üzere dini ve ulusal gruplar arasında yaşanan çatışmaların kaynağı, medya tarafından oluşturulan, kitlelerin önyargısıdır. Medya elitlerinin söylemlerinin ırkçılığı meşrulaştırdığını savunan van Dijk (1993:283) haber/yazı veya programlar aracılığıyla azınlıklara karşı önyargılar oluşturulmasını eleştirmektedir. Medyanın ırkçılığı meşrulaştırdığı ve yaygınlaştırdığına dair başka bir eleştiriyi de Çoban yapmaktadır. Bilimsel bir dayanağa sahip olmaması sebebiyle

ırkçılığın şiddeti önemli bir araç olarak kullandığını savunan Savaş Çoban (2009:66-67) medyanın da bu şiddetin yaygınlaştırılmasında önemli bir rol üstlendiğini belirtmektedir⁸⁸.

Gerek yazılı gerekse görsel basın incelendiğinde yayınlanan haber, spor ve magazin programları ile sinema filmleri ve dizilerde ırkçı-ayırıcı söylemler önemli ölçüde göze çarpmaktadır. Bu şekilde de ayrımcılığa maruz kalan kesimlere karşı gerçekleştirilen sözlü şiddet devamlı olarak dile getirildiğinden sıradanlaştırılmaktadır. Dolayısıyla, tercih edilen kelimelerin ve anlatım şekillerinin haberi sunmada kamuoyunu önemli ölçüde etkilediği söylenebilir. "Görsel olarak öteki'nin temsil edilme biçimi ve öteki'nin 'biz'e karşı, 'biz'den farklı, 'biz'e tehdit oluşturan varlığı medya metinleri aracılığıyla yaygınlaştırılır" (Yanikkaya, 2009:22). Bu şekilde varlıkları haricinde bir bilgiye sahip olunmayan ötekiler hakkında medya kuruluşlarının yönlendirmesiyle olumsuz bilgiler edinilmiş olup, her bir öteki korku unsuru olarak görülmeye başlanmaktadır. Medyanın tüm olumsuzlukların sebebi olarak ötekileri gösterdiğini ve iktidarın en büyük destekçisi olduğunu belirten Barış Çoban (2009:55-56) bu durumun önemli boyutlara ulaştığına vurgu yapmaktadır: "Toplumsal öfkenin azınlıklara 'öteki'lere yöneltilmesi, toplu cinnet hallerinin yaratılması ve böylelikle 'öteki'ni yok etme amacına sahip 'linç' topluluklarının yaratılmasında medyanın önemli bir sorumluluğu vardır". Medyanın iktidara destek verdiği ve onun taleplerini yerine getirdiği yönündeki diğer bir iddia ise Savaş Çoban'a ait olup, Çoban (2009:70-72) medyanın milliyetçilik kavramından ayrı düşünülmemeyeceğini ve milliyetçiliğin "medya tarafından körüklenen ve şiddet içeren bir unsur" olduğunu belirtmektedir. Çoban'la aynı görüşü savunan Dikeç (2009:161)

⁸⁸ Çoban (2009:66-67) ayrıca medyanın "şiddeti övmekte ve ölümlere ya ağlamakta ya da alkış tutmakta" olduğunu savunmaktadır.

de milliyetçiliğin dünyada medya sayesinde yaygınlaştığını ve başta Amerika Birleşik Devletleri⁸⁹ olmak üzere ulusların kendi menfaatleri uğruna yardıma ihtiyacı olan ülkeleri demokratikleşme adı altında sindirerek, ötekileştirdiklerini vurgulamıştır. Toplumda ırkçılık, cinsiyetçilik yoluyla azınlık kesime yapılan dışlama faaliyetleri veya bu kesimle ilgili yapılan haberler medyadaki güç ilişkileri doğrultusunda şekillenmektedir (Ergeç, 2010:101). Bu bağlamda medya, haberlerinde kullandığı söylemle, gücünün yani iktidarın yanında olarak hegemonyanın güçlenmesine aracılık etmektedir. Ayrıca, Çoban (2009:71-72) insanların medya haricinde edindiği bilgilere ve aykırı görüşlere katlanamadığını, bu sebeple de medyada yer alan her türlü şiddet içerikli haberlerin de insanlar tarafından kolaylıkla benimsenebildiğini belirtmektedir.

Bununla birlikte, başta siyasi elitler olmak üzere diğer elitlerin söylemleri yazılı basın, radyo ve televizyon gibi kitle iletişim araçlarının desteği, aracılığı ve gücü olmaksızın etkili olmayabilir (van Dijk, 1993:241). Toplum iktidar seçkinleri, bilim insanları, eğitimciler ve kurumsal şirket yöneticileri hakkında bildiklerinin genelini medya aracılığıyla edinmiştir. Bir çalışma, kimi iktidar seçkinlerinin toplumun zihnindeki imgesi ile medyanın onlarla ilgili sunduğu imgenin birbirine benzer olduklarını açıklığa kavuşturmuştur (Yüksel, 2010:106). Bu bağlamda, medya toplumun diğer seçkin kurumları arasında aktif ve güçlü⁹⁰ bir rol oynamaktadır (van Dijk, 1993:241). Bütün bu sebepler göz önüne alındığında, medya dışındaki elitlerin söylemleri bir önceki bölümde ayrıntılı bir biçimde ele alınırken; özel bir dikkat

⁸⁹ Amerika kendi çıkarları uğruna medyanın bir parçası olan sinemayı "Soğuk Savaş döneminde hedef alırken, günümüzde de medyayı arkasına alan Amerika hedeflerini gerçekleştirmek için hiçbir engel tanımamaktadır" (Dikeç, 2009:196).

⁹⁰ Medyanın güçlü bir rol üstlendiği yadsınamaz bir gerçektir, bununla birlikte siyasal iktidarın medyayı bazı fikirler üretme aşamasında baskısı altına alarak yönlendirmesi durumu da önemli bir demokrasi sorunudur (Keane, 1993).

gerektiren haber ve medya elitlerinin söylemleri bu bölümde daha detaylı bir şekilde incelenmektedir.

Medyanın, beyaz halkın büyük çoğunluğunun özellikle etnik ilişkiler üzerine çok az alternatif bilgi kaynağına sahip olduğundan ya da hiç başka kaynağının olmamasından, önemli bir güç olduğunu belirten van Dijk (1993:243) hem diğer kurumlarla olan ilişkisi hem de sosyal bilişin değişimi ve şekillenmesi sürecinde yapısal etkilerinden dolayı ırkçılığın yeniden üretilmesinde merkezi bir rol üstlendiğini varsaymaktadır. Petkovic (2010:170-171) de medyanın etnik sorunlarla ilgili haber yaptığı süreçte kamuoyu üzerinde yaratmış olduğu etkinin en büyük sebebini alternatif bilgi kaynaklarının yetersiz olmasına bağlamaktadır. Bu konuya ilişkin rolü ve konumunu inceleyen çalışmalar⁹¹ medyanın etnik/dini/cinsiyet temelli ayrımcı-ırkçı söylemlerin yaygınlaştırılması ve meşrulaştırılmasında simgesel kaynakların kontrolünü elinde bulundurduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle de anaakım medyada, "belirli toplumsal cinsiyet, ırk, etnik kimlik temsilleri" genelde birbirine benzer bir şekilde haberlere yansıtılmaktadır (Yanıkaya, 2009:23). Bu bağlamda medya elinde bulundurduğu güç sayesinde hem ırkçı-ayrımcı söylemleri hem de bireylerin, grupların eşitsizliklerini olağan ve meşru göstererek toplumda önyargının yerleşmesine yol açmaktadır. Medyanın elinde bulundurduğu güce siyasal iktidar sahiplerinin⁹² gücü de eklenince toplumda yabancı söyleminin kullanım

⁹¹ Örneğin Sevilay Çelenk "Ayrımcılık ve Medya" (2010) başlıklı çalışmasında, medyanın toplum yaşamındaki ayrımcılıkları tekrardan oluşturduğunu, yaygınlaştırdığını ve yeni ayrımlar üretebilme görevini üstlendiğini ortaya koymaktadır. Diğer yandan Eser Köker ve Ülkü Doğanay da "Türkiye'yi Vurdular: Yazılı Basının Hrant Dink Cinayetini Adlandıramaması" (2010a) başlıklı çalışmasında da, medyanın ayrımcı kanı ve görüşü yaygınlaştırmada ve meşrulaştırmada önemli bir rol üstlendiğini belirtmişlerdir. Çalışma, medyanın bazı birey veya grupların haklarından yoksun bırakılmasını olağanlaştırdığını ve haklılaştırdığını vurgulamaktadır.

⁹² Çaplı (2002:24) gazeteciliğin önceleri siyasal iktidarın çevresinde durduğunu fakat zamanla merkezi bir yerde konumlanarak "kitle iletişim araçlarının, siyasetin ve ekonominin işleyebilmesi için bir temel ön koşul durumuna geldiği"ni öne sürmektedir. "Medya profesyonelleri bir yandan iktidar

alanının genişlemesi kaçınılmaz olmaktadır. Medya ve siyasal iktidar sahipleri yabancıdan bahsederken şu söylem biçimlerinden faydalanmaktadırlar (Ruth Wodak ve çalışma arkadaşı Matouschek'ten (1989;1993) aktaran Alver, 2003:212-220):

1-Ayrımcı söylem (Biz/siz karşıtlığının kurulması ve kategorileştirme): Wodak ve çalışma arkadaşları ayrımcılığın karakteristiklerini bedensel özellikler, kültürel özellikler, din, belirli halk gruplarına ait olmak anlamında ulusal kimlik, toplumsal yapı özellikleri, sosyo-ekonomik ve politik sisteme dayandırmaktadır.

a)Ayrımcı söylemde biz/siz karşıtlığının kurulması: Bunun gerçekleştirilme biçimleri şu yollardan yapılmaktadır:

-Gramere ait elementlerin kullanılması (şahıs zamiri -biz-, anonimlik -kişi, adam-, genelleştirme -tüm Avusturyalılar- ve aynılaştırma),
-Belirsiz nitelendirmelerin yapılması (Örnek: Biz ülkemize herkesi kabul edemeyiz).

Biz/siz karşıtlığında,

-Önyargı içeren deliller sunulmaktadır,

-Pozitif özellikler kendine, negatif özellikler ise karşı tarafa yüklenmektedir,

b)Ayrımcı söylemde kategorileştirme ve değerlendirme: Sosyal kategorileştirme için temel koşul, kendi grubunun ve öteki grubun tasarlanmasıdır. Örneğin; göç söyleminde yabancılara ilişkin göndermeler, daha az bireysel özellikler daha çok kültürel farklar ve varsayılan tehdit üzerinde odaklanmaktadır. Grupların kategorileştirilmesi ve tiplere ayrılması dilsel pratik olarak şöyle gerçekleştirilmektedir:

1)Adlandırma ve etiketlendirme: Değerlendirmelerde kendi grubu değerli görülür ve gösterilirken yabancı grup değersiz olarak nitelendirilmektedir.

2) Önyargılı içerikler; dışsal, kişisel ve davranış özelliklerine ilişkin içsel göndermeleri kapsamaktadır.

c)Ayrımcı söylemde delil sunma stratejileri ve teknikleri: Burada amaç, suçsuzu ve kurbanı ortaya koyabilmek, değerlendirme yapabilmek, suç atfedebilmek anlaşma sağlamak için kendinin tarafsız olarak sunulmasını sağlamaktır.

d) Ayrımcı söylemde suç ya da sorumluluk yükleme stratejileri ve teknikleri: Kendini suçsuz göstermek için bir başkası ya da bir başka grup suçlu olarak damgalanabilir.

e) Ayrımcı söylemde suç ya da sorumluluğu yadsıma stratejileri ve teknikleri:

-İftira atma stratejisi: Karşıta iftira atılmakta.

-Abartma stratejisi: Olayların abartılması.

-Komplo teorilerinin kullanılması stratejisi: Yabancı gruplar komplo hazırlamakla suçlanmaktadır.

-Tutarlı delil sunma zincirlerinin sunulması stratejisi: Yanlış deliller tutarlı bir şekilde sunulurken, inandırıcı olunmaya çalışılmaktadır.

sahiplerinin iktidarlarını betimlemekte diğer yandan ise, kendi çalıştıkları medya örgütünün iktidarının sürdürülmesine katkıda bulunmaktadır" (Alver, 2003:211).

-Tehlikeli bir durumun tehlikesiz gibi gösterilmesi stratejisi:
Örnek:Avusturya'da ırkçılık tehlikeli boyutlarda değildir.

-Önyargının rasyonelleştirilmesi tekniği: Önyargılar görünüşte uygun rasyonel deliller, farklı objektif nedenler ya da sayılar (kamuoyu araştırmaları veya istatistikler) ile rasyonelleştirilmekte ve haklılaştırmaya çalışılmaktadır.
Örnek: Pek çok kişinin söylediği ve yaptığı yanlış olamaz!

-Yadsıma stratejisi: Gerçek olan bir durum çeşitli amaçlarla yadsınmaya çalışılmaktadır.

2-Haklılaştırma söylemi ve çok fonksiyonlu delil sunma stratejileri:
Haklılaştırma söyleminde değerlendirme yapabilmek ve karşıdakine suç yükleyebilmek için kendinin suçsuz veya kurban olarak tasarlanması amaçlanmaktadır.

3-Nedenselleştirme söylemi: Nedenselleştirme dilinin seçilmesi, haklılaştırmanın iki amacını yerine getirebilir:

1)Sosyal açıdan tabulaştırılmış eylem ve ifadelerin meşrulaştırılması ve haklılaştırılması,

2)Rasyonel söylemsel nedenselleştirme dilinin seçimi ile problem durumunun gizlenmesi ve yeniden tanımlanması.

4-Korumacı söylem: Medya ve siyasi kendi gurubunu tanımlarken, yabancının tamamen zıddı olarak demokratik olgunluğa sahip güçlü, maddi olanakları iyi, akıllı, becerikli ve gelişmiş tasarlanmakta ve yabancıyı koruyabilecek güçte olduğu vurgulanmaktadır. Bu içerikteki elementler dilsel pratik olarak siyah/beyaz karşıtlığı içinde ve söylem temsili aracılığıyla sunulmaktadır. Korumacı söylem kapsamında yapılan alıntılar daha çok kendi grubunun politikacıları ve medya uzmanlarından yapılmakta, yabancı uzmanlara ya da politikacıların görüşlerine yer verilmeyerek korumacı söylem sağlamlaştırılmaktadır.

5-Acıma söylemi: Acıma söyleminde öteki grup yoksul, yaralı, sömürölmüş, aç, çok geçirmiş, işkence görmüş, bastırılmış ve ihmal edilmiş olarak tasarlanmakta güçlü ve merhametli kendinin zayıf durumdakilere yardım ettiği ya da etmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

6-Özel bir dilin kullanılması ve metnin oluşturulması: Yukarıda yer alan strateji ve tekniklerinin uygulanması, metnin oluşturulması ve özel bir dilin kullanılması ile mümkündür.

Genel olarak bakıldığında, medya ve siyasi elitler kendinden olmayan yabancı gruplardan söz ederken eşitsizliği normalleştirme yolunu tercih etmekte ve ötekileri tanımlarken olumsuz nitelikler üzerine yoğunlaşmaktadırlar. Yazarın belirtmiş olduğu acıma söylemiyle özellikle haberlerde çok sık karşılaşılmaktadır. Öteki grubun yoksul olarak tasarlandığı haber bültenlerinde fon müziği ve görsel efektler gibi çeşitli dikkat çekici unsurlarla kendinden olmayan bu gruba yardım

edilmesi gerektiği mesajı vurgulu bir şekilde iletmeye çalışılmaktadır. Anaakım medyada yukarıda belirtilen unsurların hemen hepsi kullanıldığından, yabancı düşmanlığı açıkça görülmektedir. Yabancı düşmanlığının açıkça görülmediği aşırı sağcı olan bol resimli gazeteler ise, yabancı düşmanlığı ve ayrımcılık gibi büyük sorunlara daha az ilgi duyarken; Batı norm ve değer yargılarının, beyazlara karşı bir tehdit olarak yorumlanan kültürel farklılıkların veya azınlıkların işlediği sözde suçların, sapkınlıkların daha fazla üstünde durmaktadır (van Dijk, 1993:1).

İrkçiliğin yeniden üretilmesi sürecinde özellikle Avrupa'da azınlık basınının ayrımcılığa maruz kalması ve yetersiz temsili medyanın rolüne katkı sağlayan etkili birer faktör olduklarından, beyaz toplumlarda gazeteler diğer seçkin kurumlar veya şirketlerden çok da farklı değildir (van Dijk, 1993:244). Muhafazakar, liberal ya da popüler olan/olmayan çok az gazetenin etnik azınlık gruptan oluşan editörleri olup, muhabirleri bile ağırlıklı olarak beyazdır (van Dijk, 1993:244). Van Dijk bu durumun habercilikte etnik ilişkilerle ilgili önemli sonuçlara yol açtığını iddia etmektedir(1993:244-245) :

a. Çoğu gazeteciler beyaz olduğundan ve çoğu beyaz gazeteciler azınlıklar ve azınlıkların endişeleri hakkında çok az bilgiye sahip olduklarından onların haberlerinde azınlık gazetecilerin haberlerine göre daha yüzeysel, klişeleşmiş ve az bilgi bulunmaktadır. b. Tamamıyla azınlık gazeteciler çalıştırılan bir basın kuruluşunda bu gazetecilerden ekonomi, finans ve siyaset konularından daha çok etnik konuları kapsayan haberleri yayınlamaları beklenmektedir. c. Azınlık gazeteciler daha az terfi ettirilirlen. Dolayısıyla kendi konularıyla ilgili haber yapamazlar ancak beyaz üstlerinin etnik tutumları ve haber değerleri doğrultusunda haber yapabilmektedirler. d. Genellikle beyaz gazetecilerle karşılaştırıldığında azınlık gazetecilerin daha az yetkisi, daha az güvenilir oldukları ve etnik ilişkiler kapsamında taraflı oldukları görülmektedir. Beyaz gazetecilerin etnik ilişkiler konusunda "tarafsız" yazdıkları varsayılmaktadır. Azınlık gazetecilerin iki dile ve kültüre hakim olmasını yeterince önemsemezler. e. Editörler ve program yapımcıları, doğru ya da yanlış, çok sayıda azınlık gazetecilerin varlığını halkın hoş karşılamayacağını iddia etmektedirler.

Medyada çalışan etnik azınlıkların sayılarının yetersiz olması ve haberlerin topluma iletilmesi aşamasında yeterince yetkiye sahip olamamaları kendilerini yeterince ifade edememeleriyle birlikte ırkçı-ayırıcı söylemlerin medyada giderek daha da yaygınlaştırılmasına neden olmaktadır. Blion (2010:211) medyada etnik azınlık kesimin çalıştırılması durumunda "bu kişilerin medya sektöründe yer almaları ve dolayısıyla medya çalışanı olmaları, kendilerini ifade etme fırsatlarına; medya aracılığı ile üretilen haber ve bilgi içeriğini doğrudan belirleyebilme olanaklarına sahip olmaları" olmak üzere iki avantajın sağlanacağını savunmaktadır. Böylece toplumun azınlık kesimle ilgili oluşturduğu belirli önyarguları giderebilme fırsatı doğmuş olacaktır.

B. Türkiye'de Anaakım Medyada İrkçı-Ayırıcı Söylemler

Tezin bu bölümünde öncelikle Türk medyasının tarihsel gelişimi, çalışma açısından önemli olan bazı olaylar doğrultusunda, ele alınacaktır. Daha sonra Türkiye'de anaakım medyanın ırkçı-ayırıcı söylemleri yaygınlaştırma stratejileri ve bu kapsamda, anaakım medyanın ayırıcı ve dışlayıcı dili incelenecektir. Anaakım medya ile ilgili yapılan çalışmalarda farklı politik çizgilerde yayın yapsalar bile Türkiye'de gazetelerin genel olarak milli/ulusal değerleri ön plana çıkarmalarına değinilecektir.

B.1. Türkiye'de Medyanın Tarihsel Gelişim Süreci

Türkiye'de medyanın tarihsel gelişim süreci üç alt başlık altında incelenecektir. Birinci alt başlıkta Osmanlı döneminde gazeteciliğin ortaya çıkışı ve Batı'yı geriden takip eden Osmanlı'nın Batı ile arasındaki farklara ve basına

uygulanan sansüre değinilecektir. İkinci alt başlıkta Cumhuriyet döneminde basın ne kadar özgür olabildiği, basının kendini denetlemesi bağlamında oluşturulmuş olan kuruluşlar ele alınacaktır. Üçüncü alt başlıkta ise, özellikle 1980'li yıllardan itibaren Türk medyasında yaşanan değişim ve dönüşümlere değinilecektir.

B.1.1. Osmanlı Dönemine Genel Bir Bakış

Gelişmekte olan diğer ülkeler gibi Türkiye'de de gazeteciliğin ortaya çıkması Batı ülkelerine göre daha geç olmuştur. Dünya üzerindeki ilk gazete hakkında net bir bilgi bulunmamakla birlikte bazı yazarlar bu konu hakkında değişik görüşler ileri sürmektedir. Özgen (2002:213-214) gazetecilikle ilgili çağdaş anlamda ilk uygulamaların 1440'lı yıllarda Avrupa'da oluştuğunu ve bu uygulamaların sonraki yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde önemli ilerlemeler kaydettiğini savunmaktadır. Girgin (2000:323) ise dünyadaki ilk günlük süreli yayın yapan gazetenin 1631 yılında Paris'te yayımlanan 'La Gazette' olduğunu belirterek, Osmanlı'da yayımlanan ilk gazetenin ise 1795 yılında Fransızca basılan 'Bulletins Des Nouvelles' (Haberler Bülteni) olduğunu ve daha sonraları ise ülkedeki azınlıkların kendi dillerinde yayınlamış oldukları pek çok gazetenin varlığından söz etmektedir⁹³. Osmanlı ülkesinde ilk gazetenin yayımlandığı tarihten itibaren Türkçe gazetenin yayımlanması için yaklaşık olarak bir yüzyıl geçmiş olmakla birlikte ilk yayımlanan Türkçe gazete⁹⁴ 'Takvim-i Vakayi'dir. Yayımlanan ilk Türkçe gazeteler

⁹³ "İlk Türk Basımevi 'Dar'üt-Tıba'at-Ül Amire'nin, İbrahim Müteferrika tarafından 14 Aralık 1727'de kurulmuş ve ilk olarak 'Kitab-ı Lügat-ı Vankulu'nun (Vankulu Sözlüğü), 31 Ocak 1729 tarihinde basılmış"tır (Girgin, 2000:323). "Gazetecilik mesleği, Osmanlı-Türk toplumunda ondokuzuncu yüzyıldaki diğer modernleşme çabalarının bir gereği olarak ortaya çıkmıştır" (Gürkan, 2003:148).

⁹⁴ "İlk Türkçe gazete olan Takvim-i Vakayi'nin denetimi açısından devletin herhangi bir zorluğunun bulunduğunu söylemek olası değildir; çünkü bu gazete zaten oluşumu bakımından devlet yönetiminde, padişaha yardımcı olacak ve devletin zarar görmesinden kaçınarak çalışacak yapıya sahip resmi bir yayın organı niteliğini taşımaktaydı. Batı'daki gelişmenin aksine, burada açıkça eleştiri

"hükümetin icraatını duyurma amacıyla yayımlanmış ya da yayımlatılmıştır" (Girgin, 2000:323). Bu bağlamda, Gürkan (2003:153) gazetecilerin Osmanlı döneminden itibaren "ulus-devletin yapılanması sürecinde toplumun ortak sembol ve değerlerini üreten, yeni bir toplumsal iletişim ortamının yaratılmasında siyasi iktidar merkezlerinin yaptığı tanımları yayan, topluma belirli normları dayatmaya çalışan ideologlar durumunda" olduğunu savunmaktadır. Ayrıca bu gazetede görev alan gazeteciler devlet memurları içinden seçilmekteyken, Batı daha çok siyasi ve ekonomik alanda bir habercilik anlayışı benimseyerek habercilik ilkeleri doğrultusunda hareket etmiştir (Özgen, 2002:218). Batı ülkeleri ile Osmanlı Devleti'nin gazetecilik anlayışı arasında büyük farklar olmasının önemli bir sebebi olarak ilk Türk Basımevinin Batı'ya oranla oldukça geç kurulması gösterilebilir.

Osmanlı Devleti'nde Takvimi Vakayi, Ceride-i Havadis, Tercüman-ı Ahval, Tasvir-i Efkâr olmak üzere dört gazetenin olduğu 1864 yılında Fransız Basın Yasası'ndan tercüme edilen 'Matbuat Nizamnamesi'⁹⁵, "basına hukuki bir düzen vermek, basın faaliyetlerini kanuni bir çerçeve içine almak için gazete çıkarma işini kurallara bağlayarak, basın suçları ile bunlara verilecek cezaları belirlemek" amacıyla çıkartılmıştır (Doğaner, 2012:113). Yasa niteliğindeki bu Nizamname Türkiye'de basın alanındaki uygulamaları etkileyen ilk düzenleme olarak kabul

ve denetim mekanizması yok sayılarak, gazetenin işlevsel açıdan görevini yapmasına sınır konulmakta ve gazeteciler de devlet memuru kimliğine bürünmekteydiler... 1853'te başlayan Kırım Savaşı ile birlikte basının önemi belirgin olarak ortaya çıkmıştır. O dönemde halk, savaşta neler olup bittiğini öğrenmek amacıyla, gazetelere yoğun ilgi göstermiş'tir. (Özgen, 2002:136).

⁹⁵ "Tercüman-ı Ahval'den ayrılan Şinasi'nin çıkardığı Tasvir-i Efkâr gazetesinin özgürlük lehindeki ve hükümetin politikasını eleştiren yorum ve imalı haberlerin devlette uyandırdığı kaygı, 1864'te Matbuat Nizamnamesi'nin yayınlanmasının siyasi nedenini oluşturmaktadır. Çünkü Şinasi, Tasvir-i Efkâr 'da ilk kez "ulus" kavramını kullanmış, kamuoyunun önemini açıkça belirtmiş, devleti ulusun temsilcisi olarak işleri yöneten ve ulusun refahı için çalışan bir kurum olarak nitelmiştir. Şinasi'nin "ihtilalci" bir gazeteci olduğu savlarının yayılmasıyla 1865'te Paris'e kaçması sonucu Namık Kemal, Tasvir-i Efkâr'ın başyazılannı yazmaya başlamış, önceleri yazılan yöneticilerce beğenilmişse de 1867'de gazetenin 467. sayısında "Şark Meselesi" başlıklı bir yazı dizisi başlatması üzerine gazetecilik yapması yasaklanmış ve O da Avrupa'ya kaçmıştır" (Mazıcı, 1996:133).

edilebilir. Bu Nizamname'ye göre "yabancı devletlerin temsilcileri aleyhinde yazılar yazan gazetelerin bir ay süreyle kapatılacağı belirtildi" (Özkorkut, 2002:73). Özgen (2002:139), Matbuat Nizamnamesi ile gazetecilerin doğru olmayan ve ötekileri hedef alan, din ve mezheplerini aşağılayan haber yapmasını engelleme amaçlandığını, savunmaktadır. Nizamnamenin yabancılar lehine düzenlemeye başvurması dönemine göre önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Ancak bu Nizamname ile getirilen bir başka düzenleme ise gazete çıkarmak isteyenlerin izin almaları gerektiği yönündedir. Bu düzenleme ile birlikte basın özgürlüğüne karşı uygulanan ilk kısıtlama gündeme getirilmiş olup, Mazıcı (1996:133-134) bu tüzüğün basın özgürlüğünü "kısıtlayıcı ama yok edici yönde" olmadığını belirtmektedir.

Matbuat Nizamnamesi'nin çıkartılmasından üç yıl sonra 12 Mart 1867 yılında "Kararname-i Âli" adlı kararname Sadrazam Ali Paşa tarafından düzenlenerek bütün gazetelere iletilmiştir (Candan, 2011:474). Bu Kararname'nin çıkartılmasında, Matbuat Nizamnamesi'ne rağmen gittikçe sayıları artan gazete ve dergilerin hükümetin politikalarını eleştiren haberlere yer vermesi, etkili olmuştur (Özkorkut, 2002:74). 1860'lı yıllarda hükümeti eleştiren yazılar yayınlayan gazetelerin sayılarının birdenbire bu kadar artış göstermesinin, "didaktik ve ansiklopedik olmaktan çok polemik ve politik yaklaşıma sahip yeni bir gazeteci aydın zümresinin ortaya çıkması", ile bağlantılı olduğu söylenebilir (Korkmaz ve Bilici, 2011:43). Kararname'nin çıkartılmasında, Özkorkut ile Korkmaz ve Bilici daha çok gazetelerin hükümeti eleştirmelerinin devleti rahatsız etmesinin etkili olduğuna vurgu yaparken; Mazıcı (1996:134) hem "bu tür yayınların siyasal rejimi tehdit ettiği gerekçesi" ne hem de devletin Matbuat Kanunu'nun yetersiz kaldığı yönündeki düşüncesinin etkili olduğuna vurgu yapmaktadır. Bu Kararname

gazetelere iletilirken geçici olarak çıkarıldığı belirtilmesine rağmen 1909 yılına kadar oldukça ağır cezalar uygulanmıştır. Kararname-i Âli ile İstanbul'da farklı dillerde çıkartılan birtakım gazetelerin "ülke çıkarlarına aykırı zararlı düşünceler ve yalan haberler yayımladığı; asayiş ve düzenin sağlanması için Matbuat Nizamnamesi hükümleri dışında hükümetçe cezalandırma işlemine ve önleyici tedbirler alınmasına karar verildiği ilan" edilerek pek çok gazete de bu Kararname kapsamında kapatılmıştır (Özkorkut, 2002:74).

Bu dönemde padişahın talepleri doğrultusunda haber yapmaya zorlanan basın sansüre tabi tutulma durumu İkinci Meşrutiyet'in ilanı ile kısa süreliğine de olsa sona ermektedir.⁹⁶ 25 Temmuz 1908 tarihinden itibaren özgürlüğüne kavuşan gazete ve dergi sayılarında çok büyük artışlar olmuştur (Doğaner, 2012:118).

Osmanlı Devleti'nde basın alanında yaşanan kısa süreli gelişmeyle birlikte, yirminci yüzyılın başlarında siyasi sebepler altında gazeteciler öldürülmüştür (Özgen, 2002:147). Bu durum da basın özgürlüğünü kısıtlayan hatta ortadan kaldıran bir sorun olarak değerlendirilebilir.

Osmanlı Dönemi'nde basın özgürlüğünü kısıtlaması bağlamında önemli bir düzenleme olan 1864 Matbuat Nizamnamesi'nin yerine 1909 Matbuat Kanunu getirilmiş olup, "1909 Matbuat Kanunu"⁹⁷ nun yerini ise "1930 Matbuat Kanunu"

⁹⁶ "II.Meşrutiyet döneminin basın alanındaki önemli bir değişikliği, Anayasanın 'Matbuat kanun dairesinde serbesttir' şeklindeki 12. maddesine eklenen 'Hiçbir veçhile kablettab-ı teftiş ve muayeneye tâbi tutulmaz' hükmü oldu. Böylelikle II.Abdülhamit döneminde çok sıkı bir biçimde uygulanan sansürün doğurduğu tepkiyle basının ön denetime tâbi tutulamayacağı anayasa ile güvence altına alınmış oluyordu" (Özkorkut, 2002:78).

⁹⁷ "Böylece 45 yıl yürürlükte kalan 1864 Matbuat Nizamnamesi'nin yerini alan ve 32 yıl sonra 1931 Matbuat Kanunu'yla yürürlükten kaldırılacak olan 1909 Matbuat Kanunu yayınlanmıştır. 37 maddeden oluşan bu yasa, gazete çıkarmak için izin almayı gerektirmemekle birlikte hükümete bir bildiri vermeyi yeterli görmekte (md.3), yurttaşları suç işlemeye yönelten yazıların yayınlanmasını yasaklamakta (md.17), ahlak kurallarına aykırı resim ve yazı yayını yasaklamakta (md.20), cevap hakkı tanımakta (md.21), basın yoluyla halkı suç işlemeye kışkırtma durumunda hükümetin güvenliği korumak amacıyla gazeteleri kapatacağını belirtmekte (md.23), hanedanın, Ayan ve Mebusan

almıştır. İkinci Meşrutiyet'in ilanıyla özgürlüğüne kavuşan gazeteciler 1909 Matbuat Kanunu ile çeşitli sınırlandırmalara⁹⁸ tabi tutulmuştur.

B.1.2. Cumhuriyet Dönemi'nde Basın Özgürlüğü ve Yasal Düzenlemeler

Türkiye'de yayın tekeli 1927 yılından 1936 yılına kadar Telsiz Telefon Türk Anonim Şirketi'nde (TTTAŞ) olup, bu dönem 'tecimsel'⁹⁹ radyo' dönemi olarak adlandırılmaktadır (Kejanlıoğlu, 2004:170). Bu özel şirketin radyo yayını yapmasına on yıl süreyle izin verilmiştir. Bu şirketin sermayesinin %70'i İş Bankası ve Anadolu Ajansı'na aittir. 1936 yılında TTTAŞ' in on yıllık izin süresi dolduğunda Türkiye'de yayıncılık tarihinde yeni bir dönem olan 'devlet tekeli' dönemine geçilmiştir. Radyonun devletleştirildiği 1936-1964 yıllarını kapsayan bu dönem içinde 1937 yılında telsiz haberleşmesi 'Telsiz Kanunu'yla devlet tekeline girmiştir (Kejanlıoğlu, 2004:171).

Meclisi'nin, mahkemeler, ordu ve donanmanın, konsolosların aleyhine yayını yasaklamakta (m.28) ve sultana yazıyla hakaret edilemeyeceğini (md.26) hükme bağlamaktadır. Ayrıca gazetenin sorumlu müdürlerinde 25 yaş ve yedi yıllık idadi ya da yüksek öğretim görme koşulu arayan bu yasanın, üç kez 1913, birer kez de 1912,1914,1919,1920 ve 1921'de bazı maddeleri siyasal nedenlerle sekiz kez değişikliğe uğramıştır. 1909 yasanının yürürlüğe girmesinden sonra yaklaşık sekiz ay süren basın özgürlüğü, tekrar ortadan kaldırılmıştır. Öyle ki, 1909'da 353 olan gazete sayısı 1912'de 45'e düşmüştür." (Mazıcı, 1996:137).

⁹⁸ 1909 tarihli Matbuat Kanunu'nun başlangıçta çok sıkı maddeleri bulunmamaktadır. Buna göre, "gazete çıkarmak için ruhsat alma zorunluluğu bulunmuyordu yani ihbar yeterli idi. Fakat örneğin, devletin güvenliğini bozacak, ayaklanmaya kışkırtacak yolda yayında bulunan gazeteler, açılacak dava sonuçlanıncaya kadar hükümet tarafından kapatılabilecekti. Davanın lehte bitmesi durumunda, sorumlu müdür kapatmadan dolayı tazminat isteme hakkına sahipti. Ayrıca, Heyet-i vükelâ, yabancı ülkelerde ve 'eyalet-i mümtaze'de çıkan gazetelerin ülke içinde yayın ve dağıtımını yasaklayabilecekti. Kanunun basını nispeten rahatlatma sağlayan hali fazla uzun sürmedi ve kanunda başlıca gazete imtiyazı almak için depozito şartı getirilmesi (1912), devlet memurlarının ve askerlerin siyasi yazılar yazmasının yasaklanması (1912), devletin iç ve dış güvenliğini ihlal edebilecek surette yayın yapan gazetelerin Meclis-i Vükelâ kararıyla kapatılabilmesi (1913), askeri sansür memurlarının izni olmadan ordu hareketleriyle ilgili haber yazılmaması (1914) gibi bir çok değişiklik yapıldı. 1919'da çıkarılan bir kararname ile de Matbuat Kanunu'nun ilgili maddeleri askıya alınarak, sıkıyönetim bölgelerinde her türlü kitap, dergi ile süreli ve süresiz yayınların sansür kurulunun izni olmadan yayımlanması yasaklandı" (Özkorkut, 2002:78-79).

⁹⁹ Çalışmanın ilerleyen sayfalarında 'tecimsel yayıncılık' ile ilgili daha ayrıntılı bilgi verilecektir.

1938 yılından 1946 yılına kadar geçen süre değerlendirildiğinde ise basın kuruluşları üzerindeki baskıların daha da arttığı görülmektedir (Özgen, 2002:158). Bu baskıların önemli sebeplerinden biri 1938 yılında kurulan Basın Birliği kurumudur. Basın Birliği 1938-1946 yılları arasında varlığını sürdürmekle birlikte ciddi ölçüde hükümetin etkisinde kalarak oluşturulmuştur. Yaptırım gücünü yasalardan alan, gazetecilerin özellikle hükümetin eleştirmesini engelleyecek girişimlerde bulunan, bu kurumun (Özgen, 2002:158) varlığına İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle batıdan gelen "özgürlük ve demokrasi" kavramlarının da etkisiyle son verilmiştir (Özgen, 2002:161). Çalışmanın devamında da değinileceği üzere Basın Birliği kurumunun varlığına son verilmesi Türkiye'deki basının özgürlüğüne tamamen kavuşacağı ve bu konuyla ilgili problemlerin tam olarak çözüleceği anlamına gelmemektedir¹⁰⁰.

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye'de basını özgürleştirme çabaları doğrultusunda önemli görevleri üstlenen "Gazeteciler Cemiyeti" 1946 yılında kurulmuştur. Cemiyetin adı 23 Ağustos 1993 günü "Türkiye Gazeteciler Cemiyeti" (TGC) olarak değiştirilmiş olup bu cemiyet günümüzde de faaliyetlerine devam etmektedir. Cemiyetin önemli amaçlarından biri tüzüğünün üçüncü maddesinde¹⁰¹ de

¹⁰⁰"Türkiye'nin 1945'ten sonra (İkinci Dünya Savaşı sonrası) kurulan dünya düzeni içinde ve soğuk savaş döneminde, batılı ülkeler tarafında yer alma çabaları, ülkede önemli değişim ve dönüşümlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu çabaların en önemli somut göstergelerinden biri olarak, 1946 yılında çok partili seçimler ülkemizde ilk kez yapılmış, ayrıca basın üzerindeki baskı mekanizmaları tamamen ortadan kaldırılmasa da dikkat çekici biçimde azaltılmıştır" (Özgen, 2002:167).

¹⁰¹ "Madde 3 - Cemiyetin temel amacı, gazete, dergi, radyo, televizyon gibi yazılı, işitsel, görsel ve elektronik iletişim ve internet alanlarını kapsayan gazetecilik mesleğini; mesleğin geleneklerini, ahlak ilkelerini korumak; "Türkiye Gazetecileri Hak ve Sorumluluk Bildirgesi"nin herkes tarafından benimsenmesini, geliştirilmesini korunmasını, toplumda yaygınlaşmasını, sağlamak, herkesin bilgi edinme, halkın doğru haber alma ve gerçekleri öğrenme hakkını, iletişim, düşünce açıklama, eleştiri ve yorum hakkı ile ifade ve basın özgürlüğünü savunmak; gazetecileri meslekleri içinde maddi ve manevi yönleriyle geliştirmek, ilerletmek, korumak ve yüceltmektir" (<http://www.tgc.org.tr/tgctuzuk.html>).

belirtildiği üzere basın özgürlüğünün sağlanmasıdır. Bu amacını gerçekleştirmek için tüzüğün dördüncü maddesinde bulunan çeşitli çalışmaları¹⁰² yerine getirmektedir.

Türkiye'de tecimsel radyo ve devlet tekeli yayıncılık dönemlerinden sonra üçüncü bir dönem olan ve 1 Mayıs 1964'te kurulan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT)' nun yayın tekeline sahip olduğu dönemle birlikte Türkiye yayıncılık alanında ilerlemeye başlamıştır (Kejanlıoğlu, 2004:173). Bu gelişmede kamusal yayıncılık çalışmalarını üstlenen bu kamu kurumunun yayın politikasını ticari amaç doğrultusunda gerçekleştirmemesinin etkili olduğu söylenebilir.

Türkiye'de basının kendini denetlemesi ve gazetecilik uygulamaları bağlamında günümüz gazeteciliği açısından da örnek teşkil edebilecek görevleri bulunan Basın Şeref Divanı ise 1960 yılında kurulmuştur (Özgen, 2002:170). Bu kuruluşun görevi 'Basın Ahlak Yasası'¹⁰³ nı yürütmek olup, "basın kuruluşlarınınca

¹⁰²"Madde 4 - Cemiyet amacını gerçekleştirmek için şu çalışmalarda bulunur;
a) Gazetecilik mesleğini temsil etmek,
b) Meslek mensupları ve üyeleri arasında yaklaşmayı sağlamak,
c) Mesleği ilgilendiren sorunları incelemek, çözüm yollarını bulmak için ilgili kuruluşlarla işbirliği yapmak, gerektiğinde ortak oluşumlar meydana getirmek, yurtiçinde ve yurtdışında toplantılara katılmak,
d) Uluslararası faaliyette bulunmak, yurt dışındaki dernek veya kuruluşlara üye olmak ve bu kuruluşlarla proje bazında ortak çalışmalar yapmak veya yardımlaşmak,
e) Üyelerine yardımlar sağlamak, Yönetim Kurulunun yapacağı yönetmeliklere göre üyelerini bu yardımlardan yararlandırmak. Üyelerinin ve meslek mensuplarının geleceklerini güven altına almak, kısa vadeli kredi ve benzeri ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla vakıf, sandık, kooperatif kurmak veya mevcutlarına katılmak. Üyelerinin ve meslek mensuplarının sağlıklarını koruyucu dinlenme yerleri ve benzeri tesisleri kurmak, kurulanlara yardımcı olmak veya mevcutlara katılmak; İktisadi İşletmeler ya da kuruluşlar oluşturmak veya mevcutlarına katılmak; Spor kulüpleri kurarak üyelerinin, meslek mensuplarının, yakınlarının ve gençlerimizin spor yapmalarına olanak sağlamak,
f) Üyeleri arasındaki sosyal ilişkilerin geliştirilmesi ve devam ettirilmesi için spor müsabakaları, yemekli toplantılar, konser, balo, tiyatro, sergi, gezi. eğlenceli etkinlikler vb. düzenlemek veya üyelerinin bu tür etkinliklerden yararlanmalarını sağlamak,
g) Üyelerinin zamanlarını değerlendirebilmeleri için lokal açmak, sosyal ve kültürel tesisler kurmak, bunları işletmek veya mevcutlardan yararlanmasını sağlamak,
h) Cemiyet faaliyetleri için ihtiyaç duyulan taşınır, taşınmaz mal satın almak, satmak, kiralamak, kiraya vermek ve taşınmazlar üzerinde aynı hak tesis etmek" (<http://www.tgc.org.tr/tgctuzuk.html>).

¹⁰³ "Basın Ahlak Yasası uyulması gereken temel ilkeyi şöyle açıklamıştır: 'Gazetecilik mesleği, bu mesleğin dışında kalan özel veya ahlaka aykırı maksat ve menfaatlere alet edilemez ve amme menfaatlerine zarar verici şekilde kullanılamaz.' Yasa bu ana ilkeden başka yayınlarda uyulacak şu

imzalanan 'Taahhütname'de bu görevin amacı 'demokrasinin temel unsurlarından olan basın hürriyetinin topluma ve demokratik düzene en yararlı bir yoldan işlenmesini sağlamak' olarak belirtilmiştir" (Tong, 2011:43). Gönüllü bir kuruluş olan Basın Şeref Divanı 1967 yılında faaliyetine son vermiştir. Basın tarihinde önemli uygulamalar üstlenen bu kuruluşun görev süresinin kısa olmasının önemli bir nedeni Türkiye'de basın özgürlüğünün tam anlamıyla gerçekleştirilememesidir. "İktidara gelen her güç odağı basını kendi yanında görmek isterken eleştirilmeye de katlanamamaktaydı" (Özgen, 2002:179). Basının daima baskı altında tutularak basın hürriyetinin engellenilmek istendiği bir ortamda bu ve benzeri faaliyet gösteren kurumların başarılı olması söz konusu değildir.

Basın Şeref Divanı'nın faaliyetine son vermesinin ardından basının kendini denetim altında tutmasını sağlayabilecek bir örgütün kurulması gerektiği yönünde öneriler ortaya atılmaya başlanmıştır. Basın özgürlüğünün sağlanabilmesi adına 6 Şubat 1988 tarihinde fiilen kurulan "Basın Konseyi"¹⁰⁴ne katılım Basın Şeref

esasları göstermiştir. Ahlaka aykırı veya müstehcen yayında bulunamaz. Şahıs, müessese ve zümreleri hedef tutan yazılarda galiz kelimeler kullanılamaz, şeref ve haysiyetlere karşı yayın yapılamaz. Amme menfaatini ilgilendirmeyen hallerde fertlerin hususi hayatları küçük düşürücü şekilde teşhir edilemez. Şahıslar, müesseseler veya zümreler aleyhinde iftira ve insafta bulunamaz. Din istimrar edilemez. Haberlerde ve olayların yorumunda hakikatten tahrif veya kısaltma yoluyla maksatlı olarak ayrılanamaz. Doğruluğu şüphe uyandırabilen ve hakiki gazetecilik imkânları içinde bulunan haberler tahkik edilmeden ve doğruluğuna emin olunmadan yazılamaz" (Tong, 2011:43-44).

¹⁰⁴ "Basın Konseyi Mart 1988'de yapılan toplantısında çalışma stratejisini şu şekilde tespit etti: Basın Konseyi öncelikle basın özgürlüğünün gerçekleşmesi yönünde mücadele vermelidir. Böylece Konsey'in basın özgürlüğünü daha da kısıtlamayı amaçlayan bir kuruluş olacağı yolundaki propagandaların gerçeğe uymadığı da kanıtlanacaktır. Basın Konseyi bu görevi yaparken "bağımsız" yapısından hiçbir şekilde ödün vermemelidir. Bağımsızlıktan ödün vermemenin temel koşullarından biri sağlam bir gelir kaynağı bulmak, bağımsızlığı ilelebet korumanın temel koşulu da bulunan bu kaynağı hem Basın Konseyi'ne en fazla yararlı olacak yönde, hem de bu kaynağı sağlayanları memnun edecek şekilde -tam bir dürüstlük içinde-harcadığımızı göstermektir. O nedenle gelir ve gider hesapları her an her isteyene açık, her an herkes tarafından denetlenebilir şekilde tutulmalıdır. Bu, düzenli bir muhasebeleşmeyi zorunlu kılarken sağlanan gelirlerin herhangi bir kişinin elinde veya hesabında kalmamasını gerektirir" (<http://www.basinkonseyi.org.tr/tarihce>). "Genel olarak kuruluş gerekçeleri arasında, basın özgürlüğünün dış müdahalelerle zedelenmesini önlemek, toplumla basın arasındaki ilişkileri düzenlemek, basın-yayın alanında meslek ahlak ilkelerine uyulmasını sağlamak, mesleki etkinliklerde

Divanı'na olduğu gibi gönüllülük ilkesine dayanmaktaydı. Günümüzde halen faaliyetlerini sürdüren Basın Konseyi'ne üye olan basın kuruluşlarının uyması gereken kurallar bütünü "Basın Meslek İlkeleri" başlığı altında toplanmaktadır. Bu ilkelerden azınlıkların dışlanmasıyla ilgili olanları çalışmanın sonraki bölümünde ele alınacaktır.

B.1.3. Türkiye'deki Medya Yapısı: Medyanın Değişimi ve Dönüşümü

Türkiye'de 1980'li yıllarda¹⁰⁵ medya oldukça büyük değişikliklere maruz kalmıştır. Türkiye seksenli yıllara kadar Avrupa'nın yayıncılık uygulamalarını gerçekleştirmek istese de gazetecilerle uzlaşma içinde olmayıp, ancak seksenli yılların ikinci yarısında 'tecimsel yayıncılığın'¹⁰⁶ şartlarını oluşturmaya başlamıştır

belli bir ahlaki anlayışın yerleşmesine öncülük etmek ve basın alanında belli bir standardı oluşturup korumak yer almaktadır" (Özgen, 2002:203).

¹⁰⁵ "Gazete sahibi gazeteciler devrinin 1980'lerle birlikte değişmeye başlayan yapısı artık 'tekelleşme' ya da 'holdingleşme' tartışmalarının da sonunu getirmiş durumda. Çünkü başyazarının tek başına sahibi olduğu tek bir büyük gazete kalmadı. Holdinglerin birden çok televizyon kanalının, radyonun, gazete, dergi ve internet sitesinin sahibi olma aşaması da tamamlanmış durumda"dır (Yüksel, 2010:145).

¹⁰⁶ Amerikan sistemi olarak da nitelendirilen bu yayın sisteminin belirli özelliklerini A. Aziz (2006, 98-99)' den aktaran Uslu (2011:88-90) şu şekilde belirtmektedir: "—Yayınlarda çoğulculuk hâkimdir. Her özel ya da tüzel kişinin, koşulları yerine getirerek, yayın yapma hakkı vardır. —Devletin ya da hükümetin yayınlarda denetimi, yalnızca yayınlara izin vermek ve yayınların çok genel çerçevedeki koşullara uyup uyulmadığını sağlamaktır. Devletin ya da hükümetin yayın öncesi ve sonrası herhangi bir denetimi söz konusu değildir. —Televizyon kanallarının geliri devletten, hükümetten ya da alıcılardan değil, yalnızca reklâmlardan elde edilir. Ya da belli hizmetleri görme amacıyla eğitim gibi, çeşitli örgütlerce karşılanabilir. Bir başka deyişle, yayın kanallarının varlığı reklâma dayanır. Reklâm ise, izleyici sayısı ile belirlenir, izleyici sayısındaki artış, alınan ve verilen reklamların da sayısını ve süresini belirleyeceğinden tüm çabalar, sonuçta reklam pastasından daha çok pay almak içindir. —Reklâm, yayınlarda temel belirleyici olduğundan çok izleyici, çok reklam mantığından hareketle programların en ilgi çekici olması istenir. Bunun için de sık sık yapılan izleme oranları (rating) ile ilgili araştırmalar yol göstericidir. Yayınlarda yer alan programlar, bu "rating" lere göre yayınlarda yer alır. Kanallar arasında oldukça önemli rekabet, yarışma vardır. Bu rekabet hem yöresel hem ulusal yayın organlarında net bir şekilde kendini göstermektedir. —Programlarda merkezileşme yoktur. Hem kanal, kendi yayın politikasını, izleyicisinin özelliklerini dikkate alarak saptar. Bu bakımdan küçük izleyici gruplarının istek ve beğenilerine de programlarda yer verilir. Bunun doğal sonucu olarak da ulusal nitelikte, kamuoyu oluşturma, belirli devlet politikalarının yayın yolu ile oluşturulması oldukça zordur. —Yayınlarda rekabet temel belirleyici olduğundan, en iyi program, en zengin program, en ilginç program yapma yarışı vardır. Bu bakımdan, yayın kurumları arasında acımasız bir rekabetin sonucu olarak yönetici, yapımcı, yönetmen, sunucu (spiker) showman, teknik elemanların transferleri sık sık ve oldukça yüksek ücretlerle yapılır. Bu durum ise, kamu hizmeti ya da kamu görevi anlayışı ile yapılan yayın kurumlarında çalışanların durumlarını olumsuz olarak etkiler. —Yayın yapma hakkı,

(Kejanlıoğlu, 2004:189). Vural (2004:1054) Türkiye'de tecimsel televizyon (ticari) kanallarının 1990'lı yılların ortalarından itibaren yayına başladığını belirtmektedir. Tecimsel yayıncılığın temellerinin 1980'li yıllarda¹⁰⁷ atıldığı görüşü doğrultusunda bu dönemde Türkiye'de yeni sağ anlayışı ve neo-liberal politikalar uygulanmaktadır. Seksenli yıllarda bu politikaların etkisiyle yaşanan hızlı değişimler doksanlı yıllarda daha da artarak gazetecilerin çalışma prensiplerini, görevlerini, haber içeriklerini büyük ölçüde değiştirerek, magazin ağırlıklı haberler yapmasına aracı olmuştur (Girgin, 2000:129). "Tecimsel anlayışla yayın yapan liberal/çoğulcu medya, bir yandan olayları, toplumu hezeyana getirecek şekilde sürekli gündeme taşıyarak kışkırtmakta, diğer yandan ise, şık düşmedi vb. yayınlar yaparak durumu eleştirmektedir" (Mora, 2008:82). Neo-liberal politikalarla birlikte 12 Eylül askeri darbesinin de etkisiyle gazetecilik anlayışında yaşanan bu değişimlerin sebebi basına getirilen yasaklardır¹⁰⁸. Gürkan (2003:156) Türkiye'de yaşanan değişimlerin kaynağı olarak sadece 12 Eylül darbesini değil aynı zamanda 1960 ve 1971 askeri darbelerini de göstermekte, basının "siyasetin askeri çözümlerle belirlenen çizgileri karşısında destekleyici" si olduğunu savunmaktadır. Yüksel (2010:145), yayın değişimlerindeki bu sebebin Amerika'yı geriden takip etmesinden kaynaklandığını belirtirken; Binark ve İrvan (1992) ise Türk basınının batılı haber ajanslarına bağımlılığına dikkat çekmektedirler. Sebebi her ne olursa olsun yayıncılık anlayışını bu şekilde, apolitik

olanakları ve izni olan herkes tarafından yapıldığı için yerel (mahalli) yayıncılık çok gelişmiştir. Bu bakımdan yayınlarda yerel özellikler; haber, eğitim, eğlence ve tüm bunların varlığının nedeni olan reklâm yayınları yerel özellikler taşırlar. —Yayın kurumlarının yönetici ve diğer çalışanları, atama ve görevden alınmalarda devletin, hükümetin herhangi bir yetkisi yoktur. Ancak, her zaman olduğu gibi, reklâm ya da diğer parasal yollarla yayınlara etki etme olasılığı her zaman için söz konusudur. Özellikle, son yıllarda gelişen medya patronluğu olgusu ile çapraz ilişkilere sahip radyo ve televizyon kanallarının, hangi yollardan iktidarlar tarafından etkileneceği hususu oldukça önem kazanmaktadır".

¹⁰⁷ 1980'li yıllarda başlamış olan bu yayıncılığa "geçiş sürecinin 1990'lardaki sonucu, yalnızca pratikte değil, teoride de bunun hükmünün kalmayışdır" (Kejanlıoğlu, 2004:189).

¹⁰⁸ Bu yasaklardan bazılarını Kejanlıoğlu, (2004:443) şu şekilde belirtmiştir: "siyasal görüşleri nedeniyle, bazı gazetecilerin mesleklerini sürdürmeleri engellenmiş ve 796 gazeteci hakkında açılan 632 davanın 218'i hapis cezasıyla sonuçlanmıştır. 'Zararlı' kitaplar ve filmler yakılmıştır".

bir yaklaşım sergileyerek değiştiren basın, halkın sorunlarını dile getirmeyerek ve kendini halktan soyutlayarak, hem okuyucu kitlesinin desteğinden hem de güveninden yoksun kalmaktadır (Girgin, 2000:129; Gürkan, 2003:163).

Kejanlıoğlu (2004: 443-446) 'Türkiye'de Medyanın Dönüşümü' adlı kitabında 1980 ile 1994 yılları arasında Türkiye'de mevcut olan yayıncılık uygulamalarını dört bölüme ayırarak incelemektedir:

1. Dönem: 1980-1983 döneminde askeri yönetim, iletişim alanındaki bütün devlet kurumlarına (BYEGM, PTT VE TRT) kendi elemanlarını yerleştirmiş; kurum çalışanlarından önemli bir bölümünü mesleklerinden uzaklaştırmış ve bu kurumları içeriden gözetim ve denetim altına almıştır. Bu dönemde, en basitleştirilmiş haliyle, son karar merci olarak beş kişilik Milli Güvenlik Konseyi ve kadroları iş başındadır. Baskı ve yasaklama bu dönemin belirleyici özelliğidir. Askeri yönetim, Anayasa ve ilgili diğer yasalardan ve yerini yeni seçilmiş TBMM'ye ve hükümete bıraktıktan sonra, 2954 sayılı Türkiye Radyo ve Televizyon Yasası'nı çıkararak yayıncılık alanında da yeni bir düzenleme getirmiştir.
2. Dönem: 1983-1987 dönemi, yayıncılık alanında 'tarafsızlık' sorununun neredeyse her gün tartışıldığı bir dönem olmuştur. 1985 yılında, çeşitli siyasal kısıtlamaların kaldırılması yönünde bir baskı oluşmaya başlamış; hatta başta basın olmak üzere çeşitli kuruluşlar özel yayıncılık taleplerini dile getirmiştir. 1986'da uydu yayıncılığı ve kablolu televizyon hazırlıklarına girişilmiştir. Böylece bu dönemin, yayıncılık sisteminde bir değişim sürecine girildiğinin belirtilerini taşıdığı söylenebilir.
3. Dönem: 1987-1991 dönemi, 1990 yılında Magic Box şirketinin Star1 adlı özel televizyon kanalından yayına başlamasıyla Türkiye'deki yayıncılık sisteminde değişim gerçekleşmiştir. Özel yayıncılığın başlamasından sonra açıklanan bilgiler de göz önüne alındığında, Türkiye'deki yayıncılık açısından dönüm noktasının 1989 yılı olduğu anlaşılmaktadır.
4. Dönem: 1991-1994 dönemi, 1991 yılının sonunda yapılan genel seçimler yasamanın bileşimini ve hükümeti değiştirmiş, demokratikleşme yönünde siyasal bir hareketliliğe yol açmıştır. Özel radyo ve televizyona olanak tanıyacak Anayasa değişikliği ve yasa çalışmalarına böyle bir ortamda başlanmıştır.

1990'lı yıllarda Türkiye'de anaakım medyada gözlemlenen önemli bir değişim ise Kürtlerle ilgili hemen her haber metninin aşağılayıcı yargılar içermesidir. Anaakım medya doksanlı yıllardan itibaren 'Kürt sorunu' nu tamamen bir terör sorunu olarak göstermekte ve bu terör sorununun çözümü için de "bölge halkına

yönelik yaygın şiddet uygulamaları, faili meçhul cinayetler, zorla göç uygulamaları" gibi öneriler geliştirmekteydi (Arı, 2009). Bu bağlamda doksanlı yıllardan sonra sermayesi daha da artan medya milli/ulusal bir çizgiyi daha çok desteklemeye başlamıştır. Köker vd. (2009:78) bir problem olarak tanımlanan milliyetçiliğin artışıyla ilgili, "milliyetçiliğin 1989 sonrasında yeniden uluslararası ölçekte boy göstermesi ile başlayan dalganın Türkiye'ye 1990'lı yılların sonundan itibaren ulaşmış olduğunu belirtmişlerdir. Bu bilgiler ışığında medyanın bu dönemde ırkçılıkla milliyetçiliği birleştirdiği ve Türklerin üstünlüğünün sık sık dile getirildiği bir yayıncılık anlayışının hakim olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Diğer taraftan doksanlı yıllarda teknolojik ilerlemenin kitle iletişim araçlarında kendisini göstermesiyle birlikte Türk medya elitleri çok büyük bir güç elde etmişlerdir (Arslan, 2004 :7). Türk medyasının elde ettiği güçle birlikte, özellikle yirminci yüzyılda görülmeye başlayan, devletin basını kendi istekleri doğrultusunda haber yapmaya yönlendirme süreci günümüzde de etkisini sürdürmektedir. Özgen (2002:215) siyasilerin gazetecilere uygulamış olduğu bu baskının¹⁰⁹ "ülkelerdeki ve/ya da dünyadaki siyasi ve ekonomik iktidarların, çağımızın tartışılmaz gücü olan bilgiyi denetleme çabalarından" kaynaklandığını belirtmektedir. Ancak bilgiyi denetleme çabaları Türkiye gibi kimi ülkelerde daha

¹⁰⁹"Yürütme yetkisini elinde bulunduran bir hükümet, zorunlu basın meslek kuruluşları yoluyla gazetecileri baskı altında tutma eğilimine girebilir. Basında özdenetim mekanizması ise, bu nedenle doğmuştur. Yani, basın alanında ortaya çıkan yozlaşma ve aşınmanın önlenmesi ve basına dışarıdan yapılacak müdahalelere olanak tanınmaması amacıyla, bir özdenetim mekanizmasının işletilmesi gerekmektedir. Özdenetim, genellikle isteğe bağlı meslek kuruluşları eliyle gerçekleştirilmektedir. Bu mekanizmanın önde gelen uygulayıcıları basın konseyleridir. Basın konseyleri, iki yönlü görev yaparak işlevlerini yerine getirmektedirler. Konseyler, içeride basın ahlakı açısından gazetecilerin denetimlerini yaparken, dışarıda da basın çalışanlarına yapılacak ve basın özgürlüğü açısından sakıncalı olan müdahaleleri engellemektedirler. Konseyler, basın özgürlüğünü tehlikeye sokacak müdahaleleri engellemekle, gazeteciler arasında saygınlık kazanmaktadırlar. Bu saygınlık, isteğe bağlı, mesleki kuruluşların aynı zamanda kolay görev yapmaları açısından son derece olumlu bir gelişmedir. Yasalardan gücünü almayan ve yaptırım olarak, yalnızca 'teşhir'i elinde bulunduran sistemlerde, meslek çalışanları arasında saygınlık kazanımı, kuşkusuz, önemli bir uygulama rahatlığını da beraberinde getirecektir" (Özgen, 2002:217).

etkili bir şekilde görülmektedir. Şöyle ki, Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelerde basın ile devlet arasındaki ilişkiler diğer demokratik ülkelere göre, "daha sıkı ve daha sıcaaktır" (Girgin, 2000:329). Türkiye'de medyanın kamuoyunu yansıtmaktan ziyade yönlendirdiğini savunan Gürkan (2003:153-154), medyanın bunu devletin istekleri doğrultusunda gerçekleştirdiğini vurgulamaktadır. Bu durumda, bireyden yana olması gereken medya iktidar ve güçten yana olmaktadır.

Bu bilgiler neticesinde diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de kamuoyunun oluşturulmasında medyanın önemli bir etkisinin bulunduğu görülmektedir. Yüksel (2010:106) yapılan bazı araştırmalar doğrultusunda Türkiye'de kamuoyunun oluşturulmasında¹¹⁰ gazetelerden daha çok televizyonların etkili olduğunu ifade etmektedir. Gazeteler televizyonlara göre daha sınırlı bir kitleye sahip olduğundan ve televizyonların hem ses hem de görüntü ile yapılan haberi güçlendirmesi bakımından daha etkili bir araç olduğu söylenebilir.

B.2. Türkiye'de Anaakım Medyanın İrkçi-Ayrımcı Söylemleri Yaygınlaştırma Stratejilerinin Örnek Çalışmalar Üzerinden Değerlendirilmesi

Türkiye medyası açısından bakıldığında bir önceki bölümde incelenen kimlik farklılıklarına benzer şekilde ayrımcılık yapıldığı görülmektedir. Türkiye'de anaakım medyanın ayrımcı-ırkçı söylemleri haberleştirme sürecindeki rolünü irdeleyen çalışmalarda, "etnik/dini/cinsiyet temelli ayrımcılığın, biz ve onlar kurgusunun varlığı" tespit edilmiştir (Köker ve Doğanay, 2010b:8). Türkiye'de ırkçılığın yaygın

¹¹⁰ Medyanın kamuoyunu oluşturduğu ve şekillendirdiği bu çalışmada sıklıkla dile getirilmekle birlikte, Yüksel konuya Şerif Mardin'in 'mahalle baskısı' kavramını ele alarak farklı bir şekilde yaklaşmaktadır. Yüksel (2010:224) 'mahalle baskısı' kavramının iki temel unsurla ilişkilendirildiğini belirterek: "Bunlardan birincisi 'çevre' ve ikincisi de 'medya'dır. İletişim bilimindeki birçok kuram ve kavram, çevrenin, kamuoyunun ya da toplumun şekillenmesinde medyanın farklı boyutlardaki etkilerini açıklar nitelikte" olduğunu vurgulamıştır.

bir şekilde inkar edildiğini savunduğu çalışmasında Ergin (2009:406) sosyalleşmede önemli etkisi olan medyanın ırkçı söylemlerin yeniden üretilmesinde ciddi bir role sahip olduğunu belirtmektedir. Irkçılığın yeniden üretilmesi ve yaygınlaştırılması sürecinde, basının inkar stratejilerini yoğun bir şekilde kullanarak ırkçılığı dolaylı bir şekilde "ürettiği, meşrulaştırdığı ve gündelik hayata yaydığı görülmektedir" (Keneş, 2011:97). Televizyon haberleri üzerinden yürütülen, Karaduman ve Batu'nun 2011 yılında yaptığı "Televizyon Haberlerinde Terörizm Olgusunun TRT'nin Haber Söylemi Bağlamında İncelenmesi" başlıklı çalışmasında haberlerin kamuoyu üzerinde oynadığı rolü "haber söylemi öyle bir yapılandırılır ki, 'açık söylem'in ardındaki 'örtük söylemi' algılamak zorlaşır" diye belirtirler (362). Bu bağlamda Karaduman ve Batu'nun İnal'a atıf yaparak ifade etmiş oldukları gibi "haber medyası bu yolla, egemen söylemleri uyuşma dönüşürmekte ve bu süreç içinde hegemonyaya yönelik rızanın oluşumunda aktif bir rol oynamaktadır (İnal,1996:114)" (2011:362). Medya sağladığı hegemonya ile ırkçı-ayırıcı söylemleri olağan ve meşru göstererek bireylerin, grupların eşitsiz konuma gelmelerine aracılık etmektedir. Bu söylemlerin olağanlaştırılması ve "kamuoyunun gözünden gizlenmesi" sürecinde medya üstün bir konumdadır (Köker ve Doğanay, 2010b:4). Bu sürece çoğu zaman haberlerde tanık olmakla birlikte; dizilerde, filmlerde ve magazin programlarında da sıklıkla bu sorunla karşılaşmaktadır.¹¹¹

'Maskeli Beşler Irak' ve 'Kurtlar Vadisi Irak' gibi filmleri inceleyen Doğan

¹¹¹ Türkiye'de "genel bir tarama yaptığımızda, sadece etimoloji, atasözleri ve deyişlerle bile ayrımcılığın, şiddetin, nefret söyleminin ne denli yerleşik ve kök salmış, ürkütücü örnekleri olduğunu görmek mümkün. örn: anladıysam Arap olayım" (Duran, 2010:159). Medya tek başına dahi nefret söylemlerini yaygınlaştırabileceği gibi atasözleri ve deyişlerin de katkısıyla bu söylemleri olağanlaştırma amacını rahatlıkla gerçekleştirebilmektedir.

(2009:159) Kürt ve Amerikan düşmanlığının iki filmde de açık bir şekilde görüldüğünü, "din, dil, tarih ortaklığı içinde tanımlanan ve etnik farklılıkların üstünü örten bir Türklük anlayışı"nın kurulduğunu gözlemlemiştir. Bu filmler gibi 'biz'im ulusumuzdan olmayanların düşman ilan edildiği filmlerde 'öteki' uluslar aşağılanarak, 'kendimizden başkasına güvenmemeliyiz' mesajı dolaylı olarak izleyicilere iletilmektedir. Medya kamuoyunu oluşturmada önemli bir rol oynadığı için de bu mesajı gerek filmlerle gerek yayınladığı haberlerde olsun kolaylıkla verebilmektedir. "Konu, kaynak, janr, dil ve biçem seçimleriyle, medya, her gün, bir çoğunluk nüfusunun temsilcileri olarak 'biz' imajını ve bir azınlığın temsilcileri olarak 'onlar' imajını inşa etmektedir" (Petkovic, 2010:169). Dolayısıyla Türkiye'de medya ırkçı-ayırıcı söylemleri olağanlaştırmakla birlikte halka gizli bir mesaj vermeyi amaçlamaktadır. Yanıkkaya (2009:26) bu mesajı politik mesaj olarak adlandırmakta ve bu mesajda bireylere iletilenin ise, "bir sindirme politikası, bir tehdit havası, devlete kafa tutanı bekleyen tehlikeyi önceden sezdirmeye yönelik alaturka bir ibret hikayesi, 'yoldan saparsanız sonunuz böyle olur' mesajı, bir 'Türk polisi yakalar' havası" olduğunu savunmaktadır.

Çalışmanın önceki bölümünde, Türkiye'de basın kuruluşlarının uyması gereken kurallar bütününe Basın Meslek İlkeleri¹¹² başlığı altında toplandığına,

¹¹² Bu ilkeler sırasıyla şunlardır: "1. Yayınlarda hiç kimse; ırkı, cinsiyeti, yaşı, sağlığı, bedensel özrü, sosyal düzeyi ve dini inançları nedeniyle kınanamaz, aşağılanamaz. 2. Düşünce, vicdan ve ifade özgürlüğünü sınırlayıcı; genel ahlak anlayışını, din duygularını, aile kurumunun temel dayanaklarını sarsıcı yada incitici yayın yapılamaz. 3. Kamusal bir görev olan gazetecilik, ahlaka aykırı özel amaç ve çıkarlara alet edilemez. 4. Kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan veya iftira niteliği taşıyan ifadelerle yer verilemez. 5. Kişilerin özel yaşamı, kamu çıkarlarının gerektirdiği durumlar dışında, yayın konusu olamaz. 6. Soruşturulması gazetecilik olanakları içinde bulunan haberler, soruşturulmaksızın veya doğruluğuna emin olmaksızın yayımlanamaz. 7. Saklı kalması kaydıyla verilen bilgiler, kamu yararı ciddi bir biçimde gerektirmedikçe yayımlanamaz. 8. Bir basın organının dağıtım süreci tamamlanmadan o basın organının özel çabalarla gerçekleştirdiği ürün, bir başka basın organı tarafından kendi ürünüymiş gibi kamuoyuna sunulamaz. Ajanslardan alınan özel ürünlerin kaynağının belirtilmesine özen gösterilir. 9. Suçlu olduğu yargı kararıyla belirlenmedikçe hiç kimse "suçlu" ilan edilemez. 10. Yasaların suç

değiniştir. Bu ilkelerden özellikle de birinci maddede yer alan, basın kuruluşlarının yayınlarında hiçbir şekilde ırkçı-ayırıcı söylemlere yer vermeyerek, azınlıkları aşılamamaları, kuralını bu çalışma gereğince dikkatli incelemek gerekmektedir. Bununla birlikte 2 Ocak 1961 tarihli, 195 Sayılı Kanun ile kurulmuş olan "Basın İlan Kurumu", resmi ilanların ulusal ve yerel basında dağıtımı ve yayınlanması sürecinde aracı olan özerk bir kurumdur. Bu kurumun da Basın Meslek İlkeleri'nde olduğu gibi yayınlarda hiç kimsenin ırk, cinsiyet, dini inançlar vb. sebeplerle aşılanamayacağına dair maddesi¹¹³ bulunmaktadır. Ancak, Basın Meslek İlkeleri'nin birinci maddesinde yer almasına ve Basın İlan Kurumu'nun da mevzuatına taşınmasına rağmen bu kural en çok ihlal edilen kurallardan biri olarak, sadece uyulması gereken ilkelerin içinde yer almakla yetinmiş olup, yukarıda yazarların ifade ettiği üzere, uygulamada yer bulamamıştır. Dolayısıyla basının "önyargı ve ayrımcılıkla meşrulaştırdığı haber sunumları ötekinin sadece insan olmaktan kaynaklanan haklarının yok olmasına, çiğnenmesine, yok sayılmasına" sebep olabilmektedir (Kılıç, 2011:144).

saydığı eylemler, gerçek olduğuna inandırıcı makul nedenler bulunmadıkça kimseye atfedilemez. 11. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğini korur. Kaynağın kamuoyunu kişisel, siyasal ekonomik vb. nedenlerle yanıltmayı amaçladığı haller bunun dışındadır. 12. Gazeteci görevini, taşıdığı sıfatın saygınlığına gölge düşürebilecek yöntem ve tutumlarla yapmaktan sakınır. 13. Şiddet ve zorbalığı özendirici, insani değerleri incitici yayın yapmaktan kaçınılır. 14. İlan ve reklam niteliğindeki yayınların bu nitelikleri, tereddüde yer bırakmayacak şekilde belirtilir. 15. Yayın tarihi için konan zaman kaydına saygı gösterilir. 16. Basın organları, yanlış yayınlardan kaynaklanan cevap ve tezkip hakkına saygı duyarlar" (<http://www.basinkonsevi.org.tr/basin-meslek-ilkeleri>).

¹¹³ Basın Ahlak Esasları hakkındaki 129 sayılı Genel Kurul Kararı'nın birinci maddesinin kadınlarla ilgili olan (f) maddesi: "Kadınların, ekonomik, sosyal, siyasal ve kültürel alanlardaki bütün hak ve yetkilerden eşit olarak yararlanmasını engellemeye özendirilen, kadın-erkek ayrımcılığını öngören, kadını sadece bir 'cinsel nesne' olarak gösteren yayınlar" yapılamayacağını belirtirken, (k) maddesi hiçbir şekilde ayrımcılık yapılamayacağını: "Yayınlarda hiç kimse ırkı, cinsiyeti, sosyal düzeyi ve dini inançları sebebiyle kınanamaz, aşılanamaz. Vicdan, düşünce ve anlatım özgürlüklerini hukuka aykırı şekilde sınırlayıcı, sarsıcı veya incitici yayın yapılamaz" olarak ifade etmiştir (<http://www.bik.gov.tr/kurumsal/mevzuat/>).

Türkiye'de medyanın sözü edilen maddeleri gerçekleştirmediğini "Irkçılık ve Hoşgörüsüzlüğe Karşı Avrupa Komisyonu (European Commission against Racism and Intolerance - ECRI)" nin Türkiye hakkında yayınlamış olduğu raporlarında da görmek mümkündür. Bağımsız bir izleme kuruluğu olan ECRI 9 Kasım 1999 yılında birinci, 3 Temmuz 2001 yılında ikinci, 15 Şubat 2005 yılında üçüncü ve 8 Şubat 2011 yılında da dördüncü raporunu yayınlamıştır. Bu çalışma 2009 yılının son üç ayında yayınlanan siyasi dergileri kapsadığından, ECRI' nin 2005 ve 2011 yılında yayınladığı raporlar incelenecektir. Üçüncü Türkiye raporunun medya ile ilgili kısmında ECRI medya elitlerini ırkçılığa karşı bilinçli olmaları konusunda uyararak, yetkililerin ırkçı söylemlere karşı gerekli hukuki işlemleri başlatmalarını tavsiye etmektedir.¹¹⁴ Üçüncü raporun yayınlanmasının ardından altı yıl geçmesine rağmen

¹¹⁴ Bu raporda ECRI Türkiye'de ırkçılıkla mücadele anlamında yapılan olumlu gelişmelere de değinmiş olup Türk medyası ile ilgili olumlu görüşleri ve tavsiyelerini içeren maddeleri şu şekilde sıralamıştır : "97. ECRI ikinci raporunda, Türk yetkilileri Türkçe dışındaki dillerde basın yayın faaliyetlerini yasaklayan hükümleri kaldırarak şekilde basın yayın alanındaki hukuki mevzuatı değiştirmeye teşvik etmiştir. ECRI aynı zamanda, nefret duyulmasını körükleyen yazı ya da programların yasaklanması ilkesinin esas olarak ayrılıkçı ya da köktendinci fikirlerin savunulduğu hallerde kullanıldığını, buna karşılık azınlıktaki gruplara yönelik nefret dolu söylemleri yasaklamada yeterince kullanılmadığına yetkililerin dikkatini çekmiştir. 98. Yazılı basında ve elektronik medyada Türkçe dışında dillerin kullanılması konusunda ECRI, gerçekleştirilen reformların durumun düzeltilmesine katkıda bulunduğunu memnuniyetle kaydeder. Kanun tarafından yasaklanmış her hangi bir dilde yayın yapılmasını yasaklayan Anayasa'nın 28-2. maddesi, ECRI'nin ikinci raporunda tavsiye etmiş olduğu şekilde kaldırılmıştır. Yazılı basında Türkçe dışında bir dil kullanılması halinde yayıncılara cezai sorumluluk yükleyen hükümler kaldırılmıştır. Elektronik medya konusundaki yasa, birinci aşamada kamu medya organları için, ikinci bir aşamada da özel medya organları için değiştirilmiş ve Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde yayın yapmalarına izin verilmiştir. 99. ECRI'nin ikinci raporunda vurguladığı gibi, yasa gerek yazılı gerekse de elektronik medyada hem ırk ayrımcılığını hem de toplumda ırk temelinde nefret duyguları uyandırılmasını yasaklamaktadır. Bununla birlikte, birçok kaynak tarafından teyit edildiği üzere, Devletin bölünmez bütünlüğünü tehlikeye atan sözleri yasaklayan yasa ölçüsüz bir biçimde uygulanmaktayken, azınlıkta kalan gruplara yönelik hoşgörüsüz sözlerin en ufak bir ceza görmeyişini ECRI esefle karşılamaktadır. 100. ECRI, Türk yetkililere medya profesyonellerini ve örgütlerini ırkçılığın ve hoşgörüsüzlüğün tehlikeleri konusunda bilinçlendirmeyi tavsiye etmektedir. Medya organlarında bir deontoloji tüzüğü oluşturulması ve ırkçılığın ve hoşgörüsüzlüğün tehlikeleri konusunda bilinçlendirme başlatılması faydalı olacaktır. Irkçı makalelerin yayımlanmış olduğu durumlarda ECRI, Türk yetkilileri bu işin sorumluları hakkında hukuki işlem başlatmak ve onları cezalandırmak için ne gerekiyorsa yapmaya hararetle teşvik etmektedir" (<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/turkey/TUR-CbC-III-2005-5-TUR.pdf> erişim tarihi: 04.03.2013).

dördüncü raporunda¹¹⁵ da aynı tavsiyeleri bir kez daha dile getiren ECRI, Türk medyasının ırkçılıkla ilgili bu sorunlar konusunda yeterince duyarlı olmadığına dikkat çekmektedir. Türkiye'de ırkçılık sorunun çözülmemesinin en büyük sebeplerinden biri belki de medyanın bu duyarsızlığına ek olarak, bu sorunu görmezden gelmesidir. Türkiye'de aydın kesimler dahi ırkçılığın olmadığını rahatlıkla savunabiliyorken (Şensever, 2010:291), medya bu kesimleri destekleyen tavrıyla sorunun çözülmesinden ziyade daha da artmasına sebep olabilmektedir.

ECRI' nin Türkiye hakkında yayınladığı raporlarda da görüldüğü üzere, ırkçı-ayrımcı söylemler medya tarafından yoğun olarak işlenmekte olup bu sorunla ilgili

¹¹⁵ Bu raporun medya ile ilgili maddeleri sırasıyla şöyledir: "145. ECRI, üçüncü Türkiye raporunda Türk yetkililerin profesyonel medya mensuplarını ırkçılık ve hoşgörüsüzlüğün tehlikeleri konusunda uyarılarını tavsiye etmiş ve medyada ırkçılığın ve hoşgörüsüzlüğün tehlikelerini öne çıkaran bir etik kurallar yönetmeliğinin yürürlüğe sokulmasının memnunluk verici bir girişim olacağını belirtmiştir. ECRI, ırkçı makalelerin yayınlanması durumunda Türk yetkilileri, haklarında kovuşturma başlatarak sorumluları cezalandırmak için her türlü gayreti sarf etmeye kuvvetle teşvik etmektedir. 146. ECRI' nin daha önceki raporlarında da dikkat çekildiği gibi, Türk yasaları gerek yazılı gerekse elektronik medyada ırk düşmanlığını körükleyen ve ırk ayrımcılığı yapan açıklamaların basım ve yayını yasaklamaktadır. Yetkililer aynı zamanda, TRT Radyo Televizyonunun 2006 Genel Yayın Planında program konuları ve oyun karakterlerini oluştururken dil, din ve tarihi geçmişe bağlı olarak alaycı ifadelerden kaçınılması gerektiğinin yer aldığını belirtmişlerdir. Ancak sivil toplum unsurları, ilgili yönetmelik kurallarının ihlaliyle ilgili olarak bir ulusal televizyon kanalına veya radyo istasyonuna karşı herhangi bir cezai yaptırım uygulanmadığını, ancak hedef kitleleri ağırlıklı olarak azınlık grupları olan radyo istasyonlarının, söz konusu kurallara istinaden geçici olarak veya temelli kapatıldıklarını ve çok sayıda gazetecinin devletin bütünlüğünü tehdit eden beyanları yasaklayan mevzuat nedeniyle kovuşturmaya uğradıklarını belirtmişlerdir. 147. ECRI çeşitli kurum ve kuruluşun medyada çalışan profesyonel medya mensuplarına sürekli eğitim sağladığını gözlemlemiştir. Yetkililer on yıllık bir süre içinde, çeşitli illerde, yerel medyanın insan hakları açısından hassas konularda habercilik yapmaları amacıyla profesyonel gazetecilik ve medya etiğini göze alan 14 çalıştay düzenlediğini belirtmiştir. Ancak ECRI, söz konusu çalıştayların, medyada ırkçılık ve hoşgörüsüzlüğün tehlikeleri konusunda medya üyelerinin bilinç düzeyini arttırmayla ilgili etkisinin değerlendirilmesine ilişkin bir bilgi almamıştır. ECRI aynı zamanda, TRT'nin 2006 Genel Yayın Planı çerçevesinde herhangi bir kişisel şikayet mekanizmasının veya yollarının bulunup bulunmadığı veya yazılı ve internet basını için geçerli olan bir etik kurallar yönergesinin yürürlüğe sokulması için herhangi bir girişimde bulunulup bulunulmadığı konusunda bir bilgiye sahip değildir. 148. ECRI bir kez daha, Türk yetkililerin medya profesyonellerini ve kuruluşlarını ırkçılık ve hoşgörüsüzlüğün tehlikeleri hakkında uyarmasını tavsiye etmektedir. Medyada ırkçılığın ve hoşgörüsüzlüğün tehlikelerini öne çıkaracak bilinç artırıcı tedbirlerin alınmasını ve tüm medyanın bu bakımdan etkili bir etik kurallar yönetmeliğine bağlı olarak hareket etmesinin sağlanmasını tavsiye etmektedir. 149. ECRI bu raporun öteki yerlerinde de yer alan, ceza kanununun, ırkçılıkla ve ırk ayrımcılığıyla mücadeleyle ilişkin hükümlerinin uygulanmasıyla ilgili tavsiyelerine dikkat çeker. Türk yetkilileri, ırkçı içerik basımı ve yayınından sorumlu olanların ilgili hükümlerin lafzına ve ruhuna uygun olarak kovuşturulmaları ve cezalandırılmaları için kuvvetle teşvik eder" (<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/turkey/TUR-CBC-IV-2011-005-TUR.pdf>, erişim tarihi: 04.03.2013).

yasal düzenlemeler yetersiz kalmaktadır. Bazı medya kurumları, hem insan hakları¹¹⁶nı ihlal ederek kimi bireyleri aşağılayan yayınlar yapmakta hem de "kamusal otoritenin insan hakları ihlallerini, yeterince izlememekte ve duyuramamaktadır" (Girgin, 2000:330-331). Medya konusunda "görsel medyanın ve basının kendi işini yaparken nefret söyleminden uzak durmasını sağlamak ya da nefret söylemiyle hareket ettiğinde bunu görünür kılmak" amacıyla çalışan Kaya (2010:263-264) da Türkiye'deki en önemli sorunlardan birinin, nefret söylemi ve ayrımcılıkla ilgili kanunların yetersiz kalması, olduğunu vurgulamaktadır. Kaya'yı destekleyen Köker "Kadınların Medyadaki Hak İhlalleriyle Baş Etme Stratejileri" adlı çalışmasında (2007:146) "yönetimin enformasyon alma hakkı ihlallerindeki sorumluluğu yasalarla düzenlenmediğinden hak sahibi okur/izleyiciden" bahsedilemeyeceğini belirtmektedir. Bu sorunun farklı bir çözüm yoluna değinen Doğanay ve Şanlı (2011:68) ırkçı-ayırıcı söylemlere karşı iletişim alanında birtakım çalışmaların¹¹⁷ yapılması gerektiğinin önemi üzerinde durmuşlardır.

Gazeteler üzerinden yürütülen, Deniz Kılıç'ın "Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Basında Eşcinselliğin Sunumu: Hürriyet ve Sabah Örneği (2008-2009)" (2011) başlıklı çalışması ise bir diğer örnektir. Bu çalışmada "farklı medya gruplarını temsil eden ulusal gazetelerde yayınlanmış olan haberlerde içerik analizi yöntemi kullanılarak eşcinsellerin nasıl temsil edildiği değerlendirilmiştir" (143). Faik Bulut'un 1992 yılında yayımlanan "Türk Basınında Kürtler" adlı kitabı ise, Türk basınının Kürtlere yaklaşımını konu edinmektedir. Basının Kürtleri aşağılama

¹¹⁶10 Aralık 1948'de Paris'te oluşturulan "İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi"nin maddeleri ek-2'de yer almaktadır.

¹¹⁷ Doğanay ve Şanlı (2011:68) bu çalışmaları "ırkçı-ayırıcı söylemlerinin sürekli takibini olanaklı kılacak bir medya izleme merkezinin kurulması, sonuçlarının kamuoyuyla paylaşılması, medya çalışanları ve iletişim fakültesi öğrencilerinin eğitimi" olarak sıralamaktadır.

görevini üstlendiğini belirten bu kitap da medyanın ayrımcı söylemleri yaygınlaştırmada önemli bir araç olduğunu vurgulamaktadır.

Türkiye'de anaakım medyada yapılan çalışmalar doğrultusunda milliyetçi, İslami ve ulusalcı sol yayın çizgisinde yayın yapan gazeteler farklı politik çizgilerde yayın yapmasına rağmen ayrımcı söylemleri Türk milliyetçiliği üzerinde yoğunlaşmaktadır. Göktaş (2010:94-95), anaakım medyada Türk milliyetçiliğinin temel değer olarak öne çıktığını ve bu yaklaşımın "Ermenilere, Kürtlere, Alevilere, Çingeneleere yönelik söylemin temelini oluştur" duğunu savunmaktadır. Türk medyasının Ermenileri hedef alan nefret söylemi birçok çalışmaya¹¹⁸ konu olan Hrant Dink cinayeti¹¹⁹nde de görüldüğü üzere ayrımcılık uygulamalarını yaygınlaştırarak, Ermenilere büyük ölçüde zarar vermektedir (Kutlutürk, 2010:120). Hrant Dink'in ölümünden uzun süre geçmesine rağmen çok fazla bir ilerleme kaydedilememiştir. Sazak (2010:144) Kürt açılımı ile belirli bir mesafe alındığını ancak Türkiye'nin "bir tür tepkici, milliyetçi, şiddet ve nefretten beslenen bir kamuoyuna sahip" yapısının değişmediğini belirtmektedir. "Türkiye'de Yükselen Yahudi Karşıtlığı" çalışmasında Yahudi karşıtlığının yaygınlaşmasının asıl sorumlusunun İslamcı ve Milliyetçi medya olduğu; sol-sol liberal ve anaakımı temsil eden birçok gazetede de gün geçtikçe artmasına rağmen sınırlı sayıda Yahudi karşıtlığını temel alan haberler olduğu sonucuna ulaşan Tuncel (2009:214-220) ise bu soruna daha çok Yahudi karşıtı söylemleri inceleyerek, farklı bir şekilde yaklaşmaktadır. Hedef aldığı kitle farklılaşsa da Türkiye'de anaakım medyada

¹¹⁸ Söz konusu çalışmalardan bazıları şunlardır: Göktaş, K., (2010) "Medyanın Hrant Dink'i Hedef Haline Getirmesi" ile Köker, E. ve Doğanay, Ü. (2010a), "Türkiye'yi Vurdular: Yazılı Basının Hrant Dink Cinayetini Adlandıramaması"dır.

¹¹⁹ "Türkiye'de basına yansıdığı ve bildiğimiz kadarıyla bir nefret suçu örneği olarak kabul edebileceğimiz Hrant Dink cinayetinde, üzerinden yıllar geçmesine rağmen olayda sorumluluğu olduğu iddia edilen kamu görevlileri hakkında etkili bir soruşturma yapılmış ve sonuçlandırılmış değil" (Karan, 2010:61).

yoğunlaşan bu ayrımcı söylemler Türk milliyetçiliği temelinde gerçekleşmektedir. Gökteş (2010:95), sürekli ifade edildiğinin aksine, medyanın hiçbir şekilde 'dördüncü kuvvet' görevi üstlenememesini bu sorunun nedenlerinden biri olarak göstermekte ve temel görevi olarak hükümeti denetlemediği hatta onun temsilciliğini yaptığı için medyayı eleştirmektedir. Gökteş medyada mevcut olan nefret söylemleri ve bu söylemlerle ilgili medyayı eleştirirken, Sabah gazetesi ombudsmanı Baydar (2010:138) ise "eşcinsellerle veya toplumdaki azınlıklarla, mağdur, sessiz kalmış kesimlerle ilgili aşağılayıcı, onlar hakkında kin ve nefret yayıcı söylemin, okurda yeterli tepkinin karşılığını" henüz bulamadığını ifade ederek okuru eleştirmektedir.

Yukarıda da belirtildiği üzere anaakım medyanın ırkçı söylemleri yaygınlaştırmasını ele alan çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Türkiye'de çeşitli sivil toplum kuruluşları bu sorun karşısında medyayı takip etme ve tepki oluşturma konusunda harekete geçmiştir. Medya ve toplum ilişkisini inceleyen yazarlardan biri olan Nalçaoğlu (2003:45), medyada en çok öneme sahip araçları gazete, radyo ve televizyonlar olarak görmektedir. Ancak özellikle de bu çalışmanın sonraki bölümünde incelenecek olan siyasal yelpazenin uçlarında yer alan ve farklı politik çizgilerde yayın yapan dergiler sınırlı bir okur kitlesine hitap etmekle birlikte bu kitlenin politik bağlanmışlığı nedeniyle ırkçı söylemlerin hedefi olan kişi ve gruplar açısından daha büyük bir tehdit oluşturabilmektedir. Anaakım medyada ırkçı ve ayrımcı kanı ve yargılar daha üzeri örtülü biçimde dolaşıma girerken siyasi dergiler sınırlı ve politik olarak bağlanmış bir hedef kitleye seslendikleri için, kendi politik konumlarıyla ilişkili olarak daha uçtaki yargılara ve söylemlere yer verebilmektedir. Ancak siyasal dergilerin ayrımcı söylemleri anaakım medyanın söylemlerine göre daha az takip edilmiştir. Bu da kamuoyunda ve özellikle de bu dergilerin okur kitlesi

içinde, siyasal dergilerin politik konumlanmalarına göre etnik, dinsel, kültürel ya da cinsiyete dayalı farklı kimliklerle, gruplarla ilgili aşırı uçtaki ırkçı yargıların dolaşıma girmesi ve haklılaştırılmasını pekiştirmektedir.

Bu bağlamda, çalışmanın sonraki bölümü Türkiye'de farklı politik çizgilerde yayın yapan dergiler içinde ırkçı-ayırıcı söylemlerin nasıl kurulduğunu, kimleri, nasıl hedef aldığını, kendi politik mağduriyetlerini sorunlaştırırken farklı kimlikleri nasıl dışlayıp hedef haline getirdiklerini ve ırkçı yargılarla damgalayabildiklerini sorunsallaştırmaktadır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE SİYASAL DERGİLERDE İRKÇI-AYRIMCI SÖYLEMLERİN İNCELENMESİ

A. Türkiye'de Siyasal Dergiciliğe ve Çalışmanın Yöntemine Genel Bir Bakış

Önceki bölümde de belirtildiği üzere anaakım medyanın ırkçı söylemleri yaygınlaştırmasını ele alan çeşitli çalışmalar yürütülmüştür. Bu söylemlere tepki oluşturmak adına yapılan çalışmaların dışında çeşitli sivil toplum kuruluşları da harekete geçmiştir, ancak sınırlı bir okur kitlesine hitap etmekle birlikte bu kitlenin politik bağlanmışlığı nedeniyle ırkçı söylemlerin hedefi olan kişi ve gruplar açısından daha büyük bir tehdit oluşturabilecek olan siyasal dergiler ise daha az takip edilmiş olup, bu konuda akademik çalışmalar bulunmamaktadır¹²⁰.

Temel amacı, "'haber vermek' değil, okuyucuları özel bir konuda aydınlatmak veya yorumlar yapmak" olan dergilerin önem kazandıkları konuları Duman üç maddede sıralar:

- a) Herhangi bir konuda son bilgilere ihtiyaç duyulduğunda, kitaplardaki bilgiler dondurulmuş olduğundan çoğunlukla müsbet ilimler ve teknolojiye, siyasî ekonomik ve endüstriyle ilgili sorunların çözümlenmesinde mühimdir.

¹²⁰ Siyasal dergilerde ırkçı içerikli dergilerin incelenmesini ele alan Canan Çılgın tarafından yapılan "Tek Parti Döneminde Yayınlanan İrkçı Turancı İçerikli Dergilerin İncelenmesi(Orhun, Bozkurt, Ergenekon, Gök-Börü) " (2011) isimli çalışma bulunmaktadır. Çılgın, yüksek lisans düzeyindeki bu çalışmasında 1940'lı yıllarda yayımlanan dört Türkçü dergideki milliyetçiliği incelemiş olup, dört dergideki konuları yayımlanma sırasına göre belli başlı "milliyetçilik", "köycülük", "gençlik", "kadın" ve "dil" gibi konu başlıkları altında tartışmıştır. Ancak bu çalışma her türlü ayrımcılığı içermeyip, Kemalizm'in Türkçü grupları nasıl ve ne kadar etkilediği üzerinedir.

b) Kütüphanede belirli bir konuyla ilgili kitabın bulunmadığı veya böyle bir eserin yazılmadığı hallerde bu sorun, özellikle bölgesel konularda önemlidir.

c) Belirli bir konuda çağdaş şahısların fikirlerini öğrenmek için sık sık aranılır (1968:25-26).

"Bütün yeni ülkeler ve görüşler, kitaplardan önce dergiler yoluyla" tartışılıp, tanıtıldığı için "fikir hayatında dergilerin rolü büyüktür" (Duman, 1968:25). Gazeteler daha ziyade günlük haber ve yorumları okuyucuya iletirken, özellikle siyasal dergilerin daha köklü konu ve sorunlara değindiğini ve daha kalıcı yargılarda bulunduğunu görmekteyiz. Bu bağlamda, yazılı medyada diğer yayın kuruluşlarına oranla siyasal dergilerin daha sınırlı ve politik olarak bağlanmış bir okuyucu kitlesi vardır. Bu sebeple de kendi politik görüşleriyle ilişkili olarak daha uçtaki söylemlere yer verebilmektedirler.

İrkçi ve ayrımcı söylemlerin dolaşıma girme ve yaygınlaşmasında medyanın bu söylemleri haberleştirme sürecindeki rolünü akademik çalışmaların temel kabullerinden yola çıkan çalışmanın bu bölümünde ise, Türkiye'deki siyasi dergilerin ırkçı-ayrımcı söylemlerin yaygınlaştırılması ve meşrulaştırılmasındaki rolünü ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, Türkiye'de siyasal yelpazenin uçlarında yer alan ve farklı politik çizgilerde yayın yapan "siyasal dergi"lerden ulusalcı sol yayın çizgisindeki "*Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*", milliyetçi yayın çizgisindeki "*Türk Yurdu*" ve İslamcı yayın çizgisindeki "*Baran*" dergisinin 2009 yılının son üç ayında yayımlanan sayılarının ırkçı-ayrımcı dilinin meşrulaştırma biçimleri ve yaygınlaştırılma stratejileri bakımından analiz

edilmiştir.¹²¹ "*Türk Yurdu*" ve "*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*" dergileri aylık dergiler olmasına karşın "*Baran*" dergisi haftalık siyasi dergidir. 1911 yılında kurulan ve zaman zaman kesintilere maruz kalarak bugüne kadar yayın yapmaya devam eden *Türk Yurdu*, Türkçülük hareketini dile getiren yayın çizgisinde herhangi bir değişiklik yapmadan, Türkçü dergilerin içinde en uzun geçmişi olan dergidir. *Türk Yurdu* dergisi Türkçülük hareketini yaşamın neredeyse tümüne yaymaya çalışmaktadır. Bu derginin sahibi Galip Tamur, genel yayın müdürü Prof. Dr. M. Çağatay Özdemir, sorumlu yazı işleri müdürü ise Prof. Dr. Necmeddin Sefercioğlu' dur. Derginin yayın kurulunda ise Yrd. Doç. Dr. Bahri Ata, Dr. İbrahim Atabey, Dr. Fahri Atasoy, Doç Dr. Levent Bayraktar, Ömer Bekeç, Prof. Dr. Ali Birinci, Doç. Dr. Yunus Koç, Galip Erdem, Yücel Hacaloğlu, Ömer Özcan, Yrd. Doç. Dr. Serdar Sağlam, Prof. Dr. Özcan Yeniçeri bulunmaktadır. *Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisi ise 1998 yılında yayın hayatına *Müdafaa-i Hukuk* adıyla başlamış olup, 32. sayıdan itibaren günümüzde de bilinen adını almıştır. Kemalist çizgide yer alan bu derginin amacı Türk halkının haklarını savunmaktır. Bu derginin sahibi ve genel yayın yönetmeni Prof. Dr. Çetin Yetkin, sorumlu yazı işleri müdürü ise Haydar Çakmak' tır. Derginin yayın kurulunda ise Mehmet Başaran, Dr. Alev Coşkun, Prof Dr. Anıl Çeçen, Prof Dr. Cihan Dura, Vural Savaş, Prof. Dr. Mehmet Yalçın, Prof. Dr. Tahsin Yücel bulunmaktadır. Bununla birlikte 2006 yılında kurulan *Baran* dergisi İslamcı yayın çizgisinde yer almaktadır. Bu derginin sahibi ve sorumlu yazı işleri müdürü İsmail Öztekin'dir. Derginin yayın

¹²¹ Tezin kapsamında incelenecek siyasi dergiler belirlenirken, siyasi yelpazenin uçlarında yer alan dergiler esas alınmıştır. Ulusalçı olmayan sol bir derginin incelemeye dahil edilmemesinin sebebini, hem ulusalçı sol çizgideki dergilerin milliyetçilikle kurdukları ilişki nedeniyle ırkçı-ayırıcı söylemlere yer verebilme ihtimalinin daha yüksek olduğunun kabul edilmesi hem de zaman ve kaynak kısıtlılığı oluşturmaktadır.

kurulunda ise Kazım Albayrak, Nazif Keskin, Mevlüt Yılmaz, Adil Doğru, Tuncay Aksuy bulunmaktadır.

Çalışmada bu dergilerin 2009 yılının son üç ayında yayımlanan sayılarının incelenecek olmasının nedeni ise, giriş kısmında da belirtildiği üzere, 2009 yılının Ekim ayında Türkiye gündeminde Artuklu Üniversitesi'nde 2009–2010 akademik yılında başlatılan Yaşayan Diller Enstitüsü'nün çalışmalarına kaynaklık etmesi için 1 Ekim 2009'da İsveç'ten gelen 300 Kürtçe kitaba Mardin Emniyet Müdürlüğü'nün el koyması; Hrant Dink'in 19 Ocak 2007'de öldürülmesine ilişkin davanın 11. duruşmasının görülmesi; Lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transeksüellerin maruz kaldıkları ayrımcılığa karşı örgütlenebilmeleri için İzmir'de kurulan Siyah Pembe Üçgen Derneği hakkında "genel ahlak" ve "Türk aile yapısına aykırı olması" gerekçesi ile İzmir Valiliği'nin kapatma davası açması; hükümet tarafından "demokratik açılım" görüşme taleplerinin dile getirilmesi ve bunun üzerine bazı kentlerde Kürtlere, Demokratik Toplum Partisi'nin (DTP) binalarına ve sendikali işçilere yönelik fizikî şiddetin görülmesi gibi olaylar etrafında ırkçı-ayrımcı söylemlerin oluşumuna ve dolaşıma girmesine aracılık edebilecek konjonktürün oluşması etkili olmuştur. Çalışmada siyasal dergilerin sayılarının etnik, dinsel, kültürel ya da cinsiyet bakımından ayrımcılığa maruz kalan birey ya da gruplara yönelik ırkçı ve ayrımcı söylemleri yaygınlaştırma biçimleri incelenmiştir.

Tezin bu bölümü söylem analizini temel almaktadır. Ancak öncelikle 2009 yılının son üç ayını kapsayan dönemde yer alan tüm yazılarda ırkçı ve ayrımcı söylemlerin sıklığı, kimleri hedef aldığı, kimleri konu edindiği ve bu söylemlerin kimler tarafından aktarıldığını ortaya koyabilmek için içerik analizi uygulanmıştır. Daha sonra ise siyasal dergilerde yer alan yazılarda ayrımcılığa maruz kalan gruplara

yönelik ırkçı-ayırıcı söylemlerin yaygınlaşma stratejileri söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Bu tez çalışmasında ele alınacak ve incelenecek dergilerden birisi olan ve 1911 yılında kurulan *Türk Yurdu* dergisiyle ilgili Asaf Özkan'ın "Millet-Milliyetçilik-Milli Tarih Bağlamında *Türk Yurdu* Dergisi'nde Milli Tarih Oluşturma Çabaları (1911-1918)" (2008) başlıklı çalışması milliyetçiliğe yönelik olmakla birlikte daha çok "Milli Tarih"e (289) odaklanmıştır. Bununla birlikte Özkan, bu derginin milliyetçi söylemleri ile kamuoyunu etkilemede önemli bir rol oynadığını vurgulamaktadır (2008:296). Ayrıca *Türk Yurdu* Osmanlı Devleti yani Türklerin geçmişi hakkında bilgi aktaran ve Türkçülük hareketini yaymaya çalışan bir dergidir. Milliyetçi söylemleri ile kamuoyunu etkilemede önemli bir rol oynayan bu dergi bireylerin milli bilinç duygusu bağlamında yönlendirilmesine sebep olmaktadır. *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* ise Türk halkının haklarını savunmayı amaçlayan Kemalist bir dergidir. Dergi "Türk kimliğinin ulusun bünyesinde yer alan diğer kimliklerin önüne geçirilmesi gerektiği" düşüncesiyle yayın yapmaktadır. Bu tez çalışması kapsamında ele alınacak ve incelenecek dergilerden diğeri olan, İslami yayın çizgisindeki *Baran* dergisi de Müslüman toplumların haklarını savunup, bu hakları diğer toplumların haklarından üstün tutma düşüncesiyle yayın yapmaktadır. Bu siyasal dergiler sınırlı bir okur kitlesine hitap etmekle birlikte bu kitlenin politik bağlanmışlığı nedeniyle ırkçı söylemlerin hedefi olan kişi ve gruplar açısından büyük bir tehdit oluşturabilmektedir. Bu nedenle yukarıda ismi geçen siyasal dergilerde yer alan yazılar, ayrımcılığa maruz kalan gruplara yönelik ırkçı-ayırıcı söylemlerin yaygınlaşma stratejileri incelenmek üzere, analiz edilecektir.

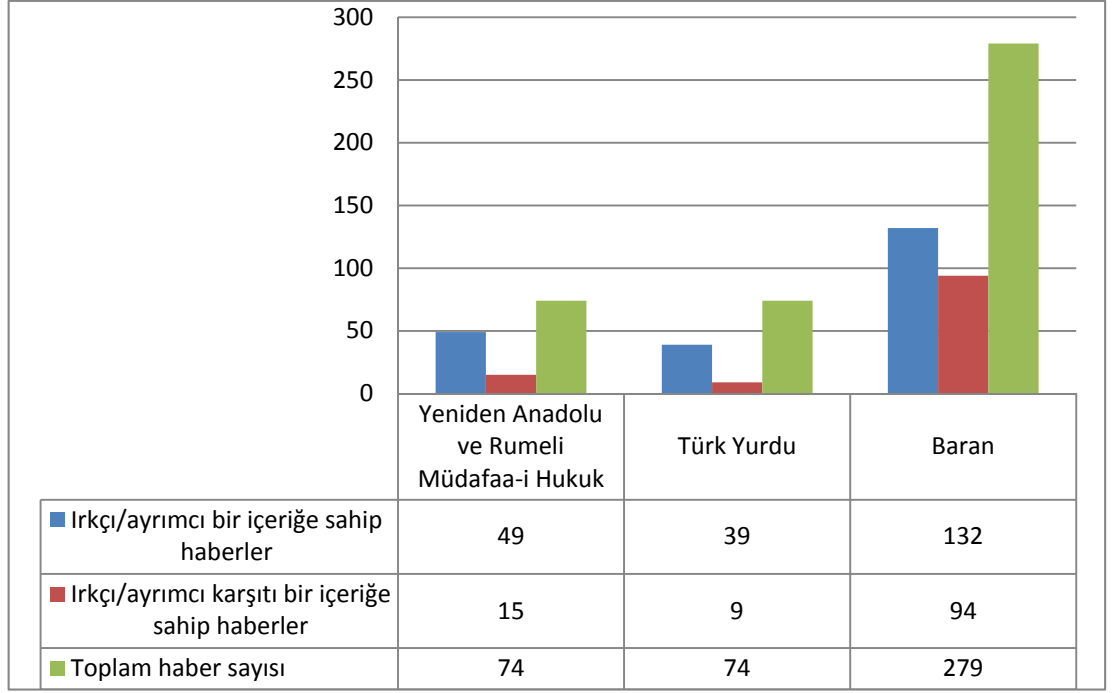
B. Türkiye'de Siyasal Dergilerde İrkçı-Ayrımcı Söylemler

Çalışma kapsamında üç siyasal dergide toplam 427 haber ve yazı bulunmaktadır¹²². Bunların 74' ü *Türk Yurdu* dergisinde, 279' u *Baran* dergisinde ve 74' ü de *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinde yer almaktadır. Bu haber ve yazılardan ırkçı-ayrımcı bir içeriğe sahip olanların dağılımına bakıldığında, ulusalcı sol yayın çizgisindeki *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinde 49 haberde (%22), milliyetçi yayın çizgisindeki *Türk Yurdu* dergisinde 39 haberde (%18) ve İslamcı yayın çizgisindeki "*Baran*" dergisinde 132 haberde (%60) ırkçı-ayrımcı dilinin meşrulaştırma biçimleri ve yaygınlaştırılma stratejileri bulunmaktadır. İrkçılık ve ayrımcılıkla ilgili içeriğin yer bulduğu haberlerin yüzde dağılımları göz önüne alındığında *Türk Yurdu* ile *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergileri birbirine yakın yüzdelerle sahip olmakla birlikte *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* %4'lük bir farkla *Türk Yurdu*' nu geçmektedir. *Baran* dergisinin yüzdesinin bu iki derginin de yüzdesininin neredeyse üç katı fazla ırkçı-ayrımcı içerikteki haber ve yazılara yer vermesi dikkat çekici bir unsur olarak görünmektedir.

İrkçılık-ayrımcılık karşıtı içerik tüm dergilerde toplam 118 haber ve yazıda yer almaktadır. Bu haber ve yazıların %13'ü (15 haber ve yazı) *Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*' ta, %8'i (9 haber ve yazı) *Türk Yurdu*' nda, %79'u (94 haber ve yazı) da *Baran*' da yer bulmuştur. Bu yüzdeler neticesinde *Yeniden Anadolu*

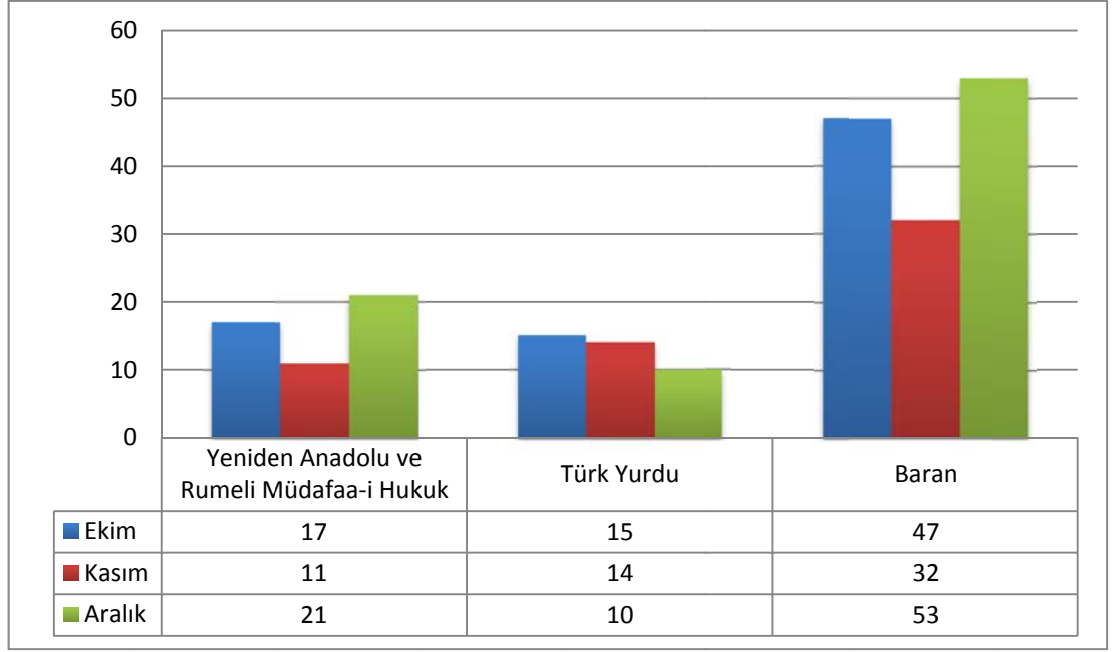
¹²² *Türk Yurdu* dergisinin Ekim 2009 sayısında 24, Kasım 2009 sayısında 26, Aralık 2009 sayısında 24 olmak üzere toplam 74 haber ve yazı bulunmaktadır. *Baran* dergisinin 01 Ekim 2009 sayısında 22, 8 Ekim 2009 sayısında 24, 15 Ekim 2009 sayısında 21, 22 Ekim 2009 sayısında 22, 29 Ekim 2009 sayısında 19, 05 Kasım 2009 sayısında 18, 12 Kasım 2009 sayısında 17, 19 Kasım 2009 sayısında 19, 26 Kasım 2009 sayısında 18, 3 Aralık 2009 sayısında 20, 10 Aralık 2009 sayısında 23, 17 Aralık 2009 sayısında 18, 24 Aralık 2009 sayısında 20, 31 Aralık 2009 sayısında 18 olmak üzere toplam 279 haber ve yazı bulunmaktadır. *Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinin Ekim 2009 sayısında 24, Kasım 2009 sayısında 25, Aralık 2009 sayısında 25 olmak üzere toplam 74 haber ve yazı bulunmaktadır.

ve *Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisi ile *Türk Yurdu* dergisinin ırkçı-ayırıcı karşıtı içerikli haberlerde de yüzde oranları birbirine yakın olup, %5'lik bir farkla *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisi yine *Türk Yurdu*'nu geçmektedir. *Baran* dergisi Müslümanlara yönelik dinsel ayrımcılığı haberlerine taşıyarak oldukça büyük bir farkla (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinin yaklaşık altı misli, *Türk Yurdu* dergisinin ise neredeyse on misli haber ve yazıyla) diğer dergileri geçmektedir. Bütün bu yüzdeler göz önüne alındığında, birbirlerinden farklı siyasal anlayışlarda olmalarına karşın Türklük ve milliyetçilik kavramlarının ön planda yer aldığı bir yayım politikası izleyen *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* ile *Türk Yurdu* dergilerinin birbirine yakın yüzdelerle sahip olmaları ve çoğunluk aktör olarak Müslümanları ön plana çıkaran *Baran* dergisinin ise hem ırkçı-ayırıcı hem de ırkçı-ayırıcı karşıtı içeriğe sahip haberlere diğer dergilere oranla çok daha fazla yer vermesi çalışmamız açısından önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir. Çalışma kapsamında incelenen bu dergiler üç farklı ideolojik çizgide bulunmalarına rağmen dinsel, etnik, kültürel ve politik sebeplerle açık veya gizli ayrımcılık neticesi kimi birey ve/veya grupların eşitsiz bir durumda olmalarına aracılık etmektedirler (bkz Şekil-1).

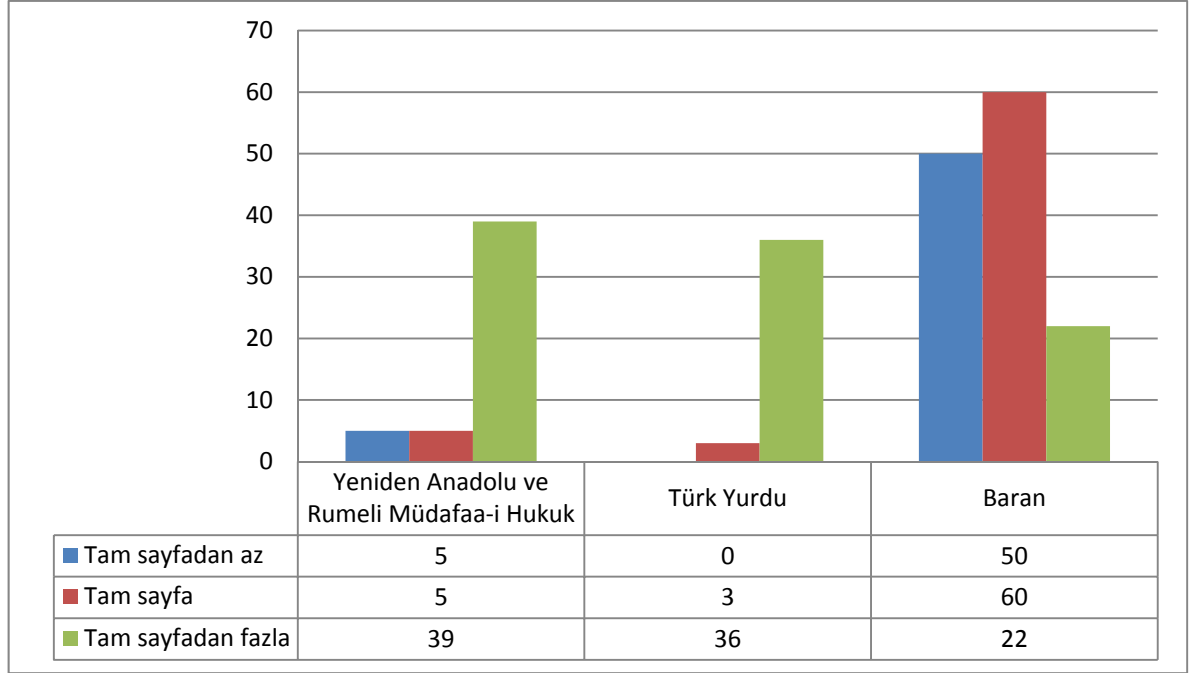
Şekil-1: Irkçı-ayırıcı içeriğin ve ırkçılık karşıtı içeriğin yer aldığı haber ve yazıların dergilere göre dağılımı

Çalışma kapsamında yer alan haber ve yazıların aylara göre dağılımı doğrultusunda çıkan yüzdeler arasında çok fazla fark bulunmamaktadır. Irkçı-ayırıcı içerikleri barındıran haberler Ekim ayında %36, Kasım ayında %26 ve Aralık ayında ise %38 olarak belirlenmiştir (bkz. Şekil-2).

Şekil-2: Dergilerde yer alan haber ve yazıların aylara göre dağılımı

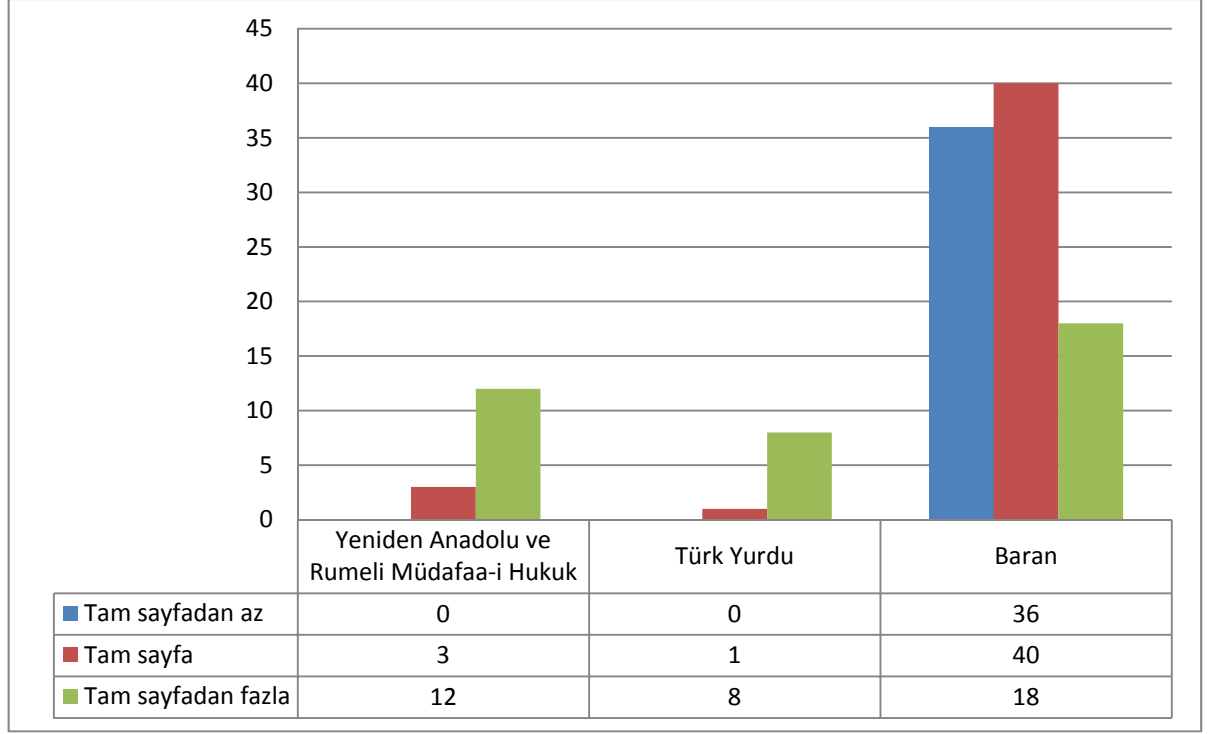
İrkçı/ayırıcı içerik taşıyan haberler incelendiğinde tam sayfadan az olan *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinde 5 haber ve yazı (%9), *Türk Yurdu* dergisinde 0 haber ve yazı (%0), *Baran* dergisinde 50 haber ve yazı (%91); tam sayfa olan *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinde 5 haber ve yazı (%7), *Türk Yurdu* dergisinde 3 haber ve yazı (%5), *Baran* dergisinde 60 haber ve yazı (%88); tam sayfadan fazla olan *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinde 39 haber ve yazı (%40), *Türk Yurdu* dergisinde 36 haber ve yazı (%37) ve *Baran* dergisinde ise 22 haber ve yazı (%23) bulunmaktadır. Bu yüzdeler neticesinde ırkçı/ayırıcı içerik taşıyan tam sayfadan az ve tam sayfa haberlerin *Baran* dergisindeki yüzdeleri diğer dergilere oranla oldukça fazla olmakla birlikte; tam sayfadan fazla haberlerin *Baran* dergisindeki yüzdesi diğer iki dergiye göre daha azdır (bkz. Şekil-3).

Şekil-3: Irkçı/ayırıcı içerik taşıyan haberlerin kapsadığı alan

İrkçılık-ayırıcılık karşıtı içerik taşıyan haberler incelendiğinde ise tam sayfadan az olan *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinde 0 haber ve yazı (%0), *Türk Yurdu* dergisinde 0 haber ve yazı (%0), *Baran* dergisinde 36 haber ve yazı (%100); tam sayfa olan *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinde 3 haber ve yazı (%7), *Türk Yurdu* dergisinde 1 haber ve yazı (%2), *Baran* dergisinde 40 haber ve yazı (%91); tam sayfadan fazla olan *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinde 12 haber ve yazı (%32), *Türk Yurdu* dergisinde 8 haber ve yazı (%21) ve *Baran* dergisinde ise 18 haber ve yazı (%47) bulunmaktadır. Buna göre ırkçı/ayırıcı karşıtı içerik taşıyan tam sayfadan az ve tam sayfa haberlerinin yüzdesi *Baran* dergisinde diğer dergilere oranla oldukça yüksektir. Bununla birlikte tam sayfadan fazla haberlerin yüzdesi de *Baran* dergisinde diğer iki

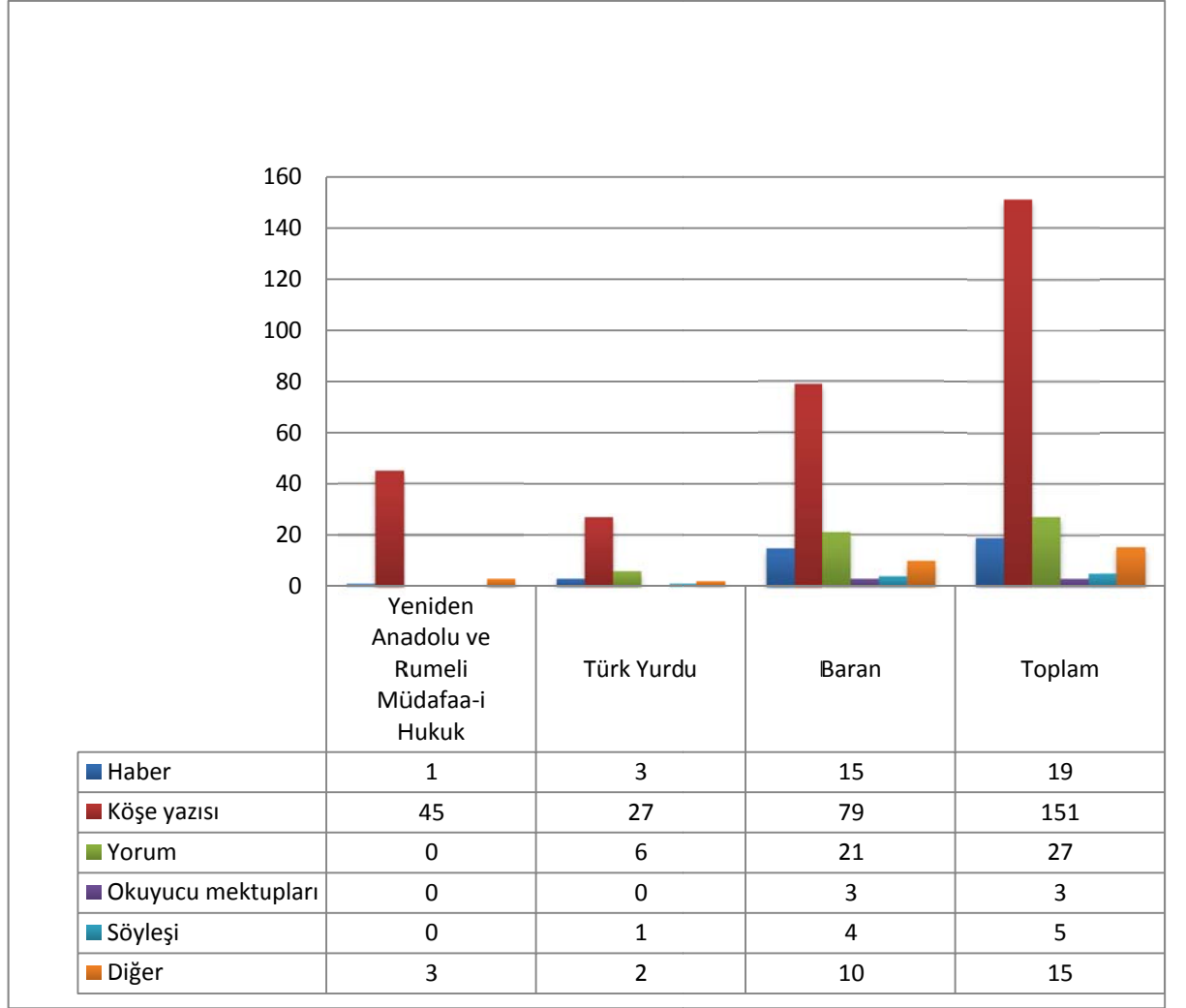
dergiye oranla yüksek olsa da bu üç derginin yüzdeleri arasında çok büyük fark bulunmamaktadır (bkz. Şekil-4).

Şekil-4: Irkçılık/ayırıcılık karşıtı içerik taşıyan haberlerin kapsadığı alan

Çalışma kapsamında yer alan ırkçı-ayırıcı yazılar türsel özelliklerine göre incelendiğinde bu yazıların toplam %69' unu (151 yazı) köşe yazıları oluşturmaktadır. Bu sınıflandırmada köşe yazılarını %12 (27 yazı) ile yorumlar takip etmektedir. Bu bilgiler ışığında, yazılardan en çok yüzdeye sahip olan köşe yazıları ve yorumları içeren yazılarda yazar kendi düşüncelerini açık bir dille, doğrudan ifade edebildiğinden; bu yazılar ırkçı-ayırıcı dilin yaygınlaştırması sürecinde önemli bir rol üstlenmektedir.

İrkçılık-ayrımcılıkla ilgili haber ve yazılardan *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinde yer alanların %92'sini (45 yazı) köşe yazısı, %6'sını (3 yazı) diğer, %2'sini (1 yazı) haber; *Türk Yurdu* dergisinde yer alanların %69'unu (27 yazı) köşe yazısı, %15'ini (6 yazı) yorum, %8'ini (3 yazı) haber, %5'ini (2 yazı) diğer, %3'ünü (1 yazı) söyleşi; *Baran* dergisinde yer alanların %60'ını (79 yazı) köşe yazısı, %16'sını (21 yazı) yorum, %11'ini (15 yazı) haber, %8'ini (10 yazı) diğer, %3'ünü (4 yazı) söyleşi ve %2'sini (3 yazı) okuyucu mektupları oluşturmaktadır (bkz. Şekil-5). Buna göre üç dergi farklı ideolojileri savunmalarına rağmen dinsel, etnik, kültürel ve politik önyargıların yaygınlaştırılması sürecinde üç dergi de daha çok köşe yazılarını tercih etmektedirler.

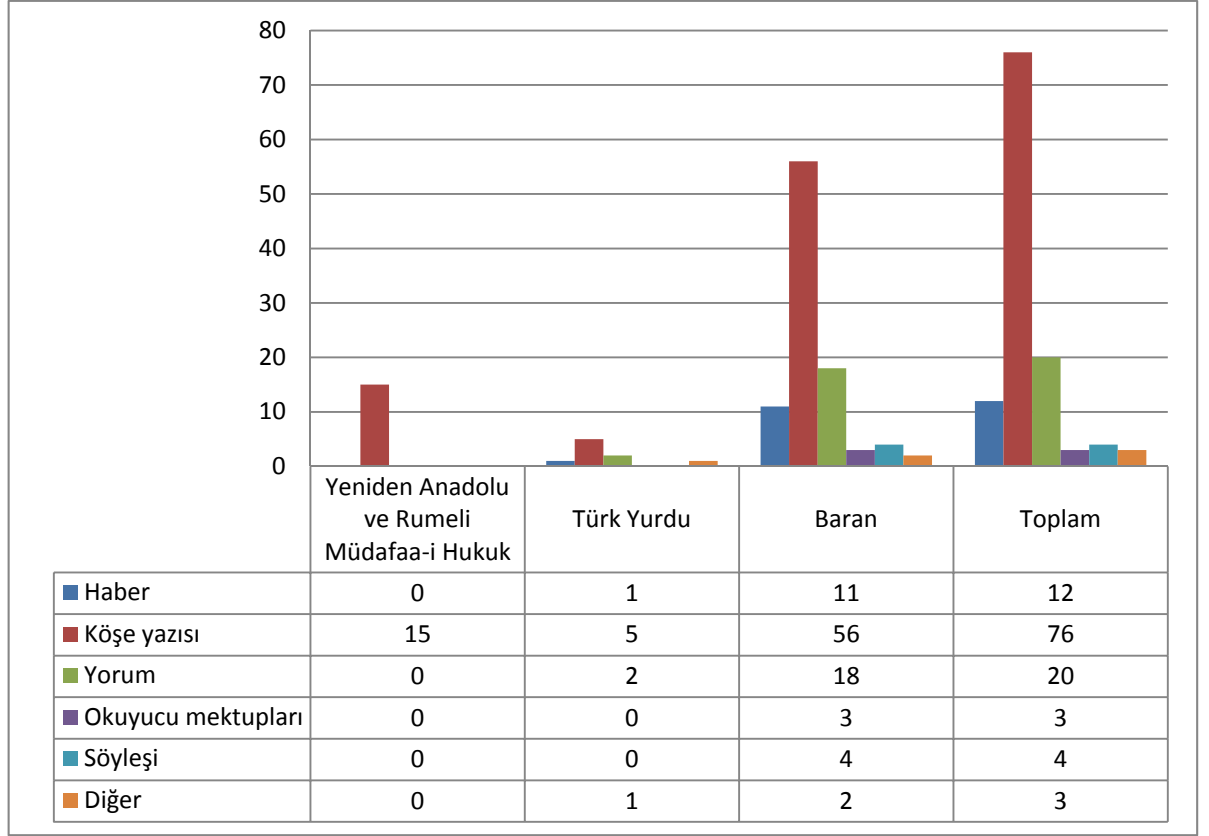
Şekil-5: Irkçılık-ayrımcılık içeren yazıların türsel özelliklerine göre dağılımı

B.1. Siyasi Dergilerde Irkçılık-Ayrımcılık Karşıtı İçeriklerin İncelenmesi

Çalışma kapsamında yer alan ırkçılık-ayrımcılık karşıtı yazılar türsel özelliklerine göre incelendiğinde bu yazıların toplam %64'ünü (76 yazı) köşe yazısı, %17'sini (20 yazı) yorum, %10'unu (12 yazı) haber, %3'ünü (3 yazı) okuyucu mektupları, %3'ünü (4 yazı) söyleşi ve %3'ünü de (3 yazı) diğer oluşturmaktadır.

İrkçılık-ayrımcılık karşıtı haber ve yazılardan *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinde yer alanların %100'ünü (15 yazı) köşe yazısı; *Türk Yurdu* dergisinde yer alanların %56'sını (5 yazı) köşe yazısı, %22'sini (2 yazı) yorum, %11'ini (1 yazı) haber, %11'ini (1 yazı) diğer; *Baran* dergisinde yer alanların %59'unu (56 yazı) köşe yazısı, %20'sini (18 yazı) yorum, %12'sini (11 yazı) haber, %4'ünü (4 yazı) söyleşi, %3'ünü (3 yazı) okuyucu mektupları, %2'sini (2 yazı) diğer oluşturmaktadır (bkz. Şekil-6).

Yazıların türsel özelliklerine göre ayrıştırılan bu yüzdeler doğrultusunda ırkçı-ayrımcı karşıtı yazılara *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisi sadece köşe yazısında yer verirken *Türk Yurdu* ve *Baran* dergileri diğer yazılara oranla köşe yazısında çok daha yüksek yüzdelerde yer vermektedir.

Şekil-6: Irkçılık-ayrımcılık karşıtı yazıların türsel özelliklerine göre dağılımı

İrkçilik-ayrımcılık karşıtı yazıların bulunduğu haberler içinde Müslümanlara karşı ayrımcılık yapıldığını %32 ile (49 haber ve yazı) üst sırada yer alan yazılar temsil etmektedir. Bu yazılardan 46'sı *Baran*, 2'si *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* ve 1'i de *Türk Yurdu* dergisinde yer almaktadır. Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılıkla ilgili 49 yazıdan 46'sının Müslüman toplumların haklarını açık bir dille savunan *Baran* dergisinde bulunması ideolojik görüşlerinin yazılarda yer bulmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Ayrımcılık karşıtı yazıların bulunduğu haberleri %22 ile (33 haber ve yazı) Türklere karşı yapıldığı temsil edilen yazılar takip etmektedir. Söz konusu olan 33 haber ve yazıdan 13'ü *Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*, 13'ü *Baran* ve

7'si de *Türk Yurdu* dergisinde bulunmaktadır. Türk halkının haklarını ön planda tutmayı amaçlayan ve bu doğrultuda hareket eden *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* ve *Türk Yurdu* dergilerinin Türklere karşı ayrımcılık yapıldığını temsil eden yazı sayılarının *Baran* dergisine oranla daha yüksek olması beklenirken neredeyse aynı sayılarda olması dikkat çekicidir.

Ayrımcılık karşıtı yazılarda üçüncü sırayı %14 (23 haber ve yazı) ile Kürtlere karşı yapıldığı temsil edilen yazılar yer almakta ve bu yazıların tamamı *Baran* dergisinde bulunmaktadır. Kürtlere karşı ayrımcılık yapıldığı temsil edilen bu yazıları sırasıyla %5 ile (8 haber ve yazı) çocuklar ve bebekler; %3 ile (5 haber ve yazı) kadınlar; %3 ile (4 haber ve yazı) F Tipi Cezaevi'nde kalanlar ve Aleviler; %2 ile (3 haber ve yazı) başörtüsü yakan kadınlar; %1 ile (2 haber ve yazı) İmam Hatip'te okuyan öğrenciler, Irak halkı, gençler, Ermeniler, Diğer, Avrupalılar, Araplar, Süryaniler; %1 ile (1 haber ve yazı) Müslüman olmayan herkes, Libya halkı, Japonlar, İslamcı muhafazakar olmayanlar/hükümet karşıtları, Filistin halkı, Doğu ülkeleri, Beyaz olmayan herkes, Azerbaycan halkı, aydınlar/sanatçılar/düşünürler takip etmektedir (bkz. Tablo-1).

Ayrımcılığın yöneldiği grup	<i>Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk</i>	<i>Türk Yurdu</i>	<i>Baran</i>	Toplam
Müslümanlar	2	1	46	49
Türkler	13	7	13	33
Kürtler	0	0	23	23
Çocuklar, bebekler	0	0	8	8
Kadınlar	0	0	5	5
F Tipi Cezaevi'nde kalanlar	0	0	4	4
Aleviler	0	0	4	4
Başörtüsü takan kadınlar	0	0	3	3
İmam Hatipli öğrenciler	0	0	2	2
Irak halkı	0	0	2	2
Gençler	0	0	2	2
Ermeniler	0	0	2	2
Diğer	0	0	2	2
Avrupalılar	0	1	1	2
Araplar, Süryaniler	0	0	2	2
Müslüman olmayan herkes	0	0	1	1
Libya halkı	0	0	1	1
Japonlar	0	0	1	1
İslamcı muhafazakar olmayanlar/hükümet karşıtları	0	1	0	1
Filistin halkı	0	0	1	1
Doğu ülkeleri	0	0	1	1
Beyaz olmayan herkes	1	0	0	1
Azerbaycan halkı	0	1	0	1
Aydınlar/sanatçılar/düşünürler	0	0	1	1
Toplam	16	11	125	152

Tablo-1: Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haberlerin kimleri konu edindiği ve dergilere göre dağılımı

Ayrımcılığı yapan kişi ve gruplar değerlendirildiğinde diğer ülke kamu kurum ve kişileri/politikacıları 74 haber ve yazıyla (%58) ilk sırada, kamu kurum ve kişileri/politikacıları 46 haber ve yazıyla (%36) ikinci sırada yer almaktadır.

Ayrımcılık yapanları sırasıyla etnik-kültürel-dinsel gruplar; cemaatler 3 haber ve yazıyla (%2), diğer ülke halkları 3 haber ve yazıyla (%2), kamuoyunda tanınan kişiler; sporcular, sanatçılar, gazeteciler, bilim insanları 1 haber ve yazıyla (%1) ve son olarak da 1 haber ve yazıyla (%1) genel olarak Türkler takip etmektedir (bkz. Tablo-2).

Ayrımcılığı yapan kişi ve gruplar	<i>Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk</i>	<i>Türk Yurdu</i>	<i>Baran</i>	Toplam
Diğer ülke kamu kurum ve kişilerini/politikacılarını	11	5	58	74
Kamu kurum ve kişileri/politikacıları	3	1	42	46
Etnik-kültürel-dinsel grupları; cemaatleri	1	0	2	3
Diğer ülke halklarını	0	2	1	3
Kamuoyunda tanınan kişileri; sporcuları, sanatçıları, gazetecileri, bilim insanlarını	0	0	1	1
Genel olarak Türkler	0	1	0	1
Toplam	15	9	104	128

Tablo-2: Irkçılık-ayrımcılığı kimlerin yaptığı ve dergilere göre dağılımı

İrkçilik-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına göre dağılımı incelendiğinde en fazla (%20) suç ve şiddet ile ekonomik ilişkiler / çalışma hayatını konu edinen haber ve yazıların yoğun olduğu gözlenmektedir. Bu yazıları %12 ile dış ilişkiler ve %11 (13 haber ve yazı) ile de Kürt açılımı takip etmektedir. Çalışmayı

kapsayan dönemde 300 Kürtçe kitaba Mardin Emniyet Müdürlüğü'nün el koymasına rağmen bu yüzde oldukça düşük kalmaktadır (bkz. Tablo-3).

Ayrıca çalışmayı kapsayan dönemde önemli bir diğer olay olan, Hrant Dink'in öldürülmesine ilişkin davanın 11. duruşmasının görülmesine karşın Hrant Dink cinayetini konu edinen ayrımcılık karşıtı hiçbir haber bulunmamaktadır. Yine bu dönemde lezbiyen, gey, biseksüel, travesti ve transseksüellerin maruz kaldıkları ayrımcılığa karşı örgütlenebilmeleri için İzmir'de kurulan Siyah Pembe Üçgen Derneği hakkında "genel ahlak" ve "Türk aile yapısına aykırı olması" gerekçesi ile İzmir Valiliği'nin kapatma davası açması gibi önemli bir olay dahi eşcinselleri konu edinen ayrımcılık karşıtı haber yapılmasını engellemektedir.

Haberin Konusu	Ayrımcılık karşıtı içerik taşıyan haberler
Suç ve şiddet	24
Ekonomik ilişkiler / çalışma hayatı	24
Dış ilişkiler	14
Açılım (Kürt açılımı)	13
Din	8
Terör	7
Etnik ve ırk ilişkileri (Kürtler, azınlıklar vs.)	6
Eğitim	3
Avrupa Birliği	3
Batılılaşma çabaları	3
Tarikat / Cemaat ilişkileri	2
Savaş	2
Kapitalizm	2
Göç / Mübadele	1
Başörtüsü sorunu	1
Ermeni sorunu	1
Türklüğün övgüsü	1
Telegram-Betatron işkencesi	1
Kimlik tartışmaları	1
Cumhuriyetin kuruluşu	1
Hrant Dink cinayeti	0
Namus cinayetleri	0
Cinsiyet Kimlikleri	0
Toplam	118

Tablo-3: Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına göre dağılımı

Ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların dergilere göre dağılımında toplam 118 haber ve yazıların %80'i (94 haber ve yazı) *Baran'* da, %13'ü (15 haber ve yazı) *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk'* ta ve %7'si de (9 haber ve yazı) *Türk Yurdu'* nda bulunmaktadır.

Ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların dergilere göre dağılımı ayrıntılı incelendiğinde ise, suç ve şiddeti konu edinenlerin tamamı (24 haber ve yazı) *Baran'* da yer almaktayken; ekonomik ilişkiler ve çalışma hayatını konu edinen haber ve yazılardan 3'ü *Türk Yurdu'* nda, 4'ü *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk'* ta, 17'si de *Baran'* da yer almaktadır. Dış ilişkileri konu edinen ayrımcılık karşıtı yazılara *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* (6 haber ve yazı) ve *Baran* (8 haber ve yazı) dergileri yer vermektedir. Kürtlere yönelik ırkçı tutumlara eleştirel bir yaklaşım sergileyen *Baran* dergisinde Kürt açılımını konu edinen ayrımcı karşıtı yazıların tamamı (13 haber ve yazı) bulunmaktadır.

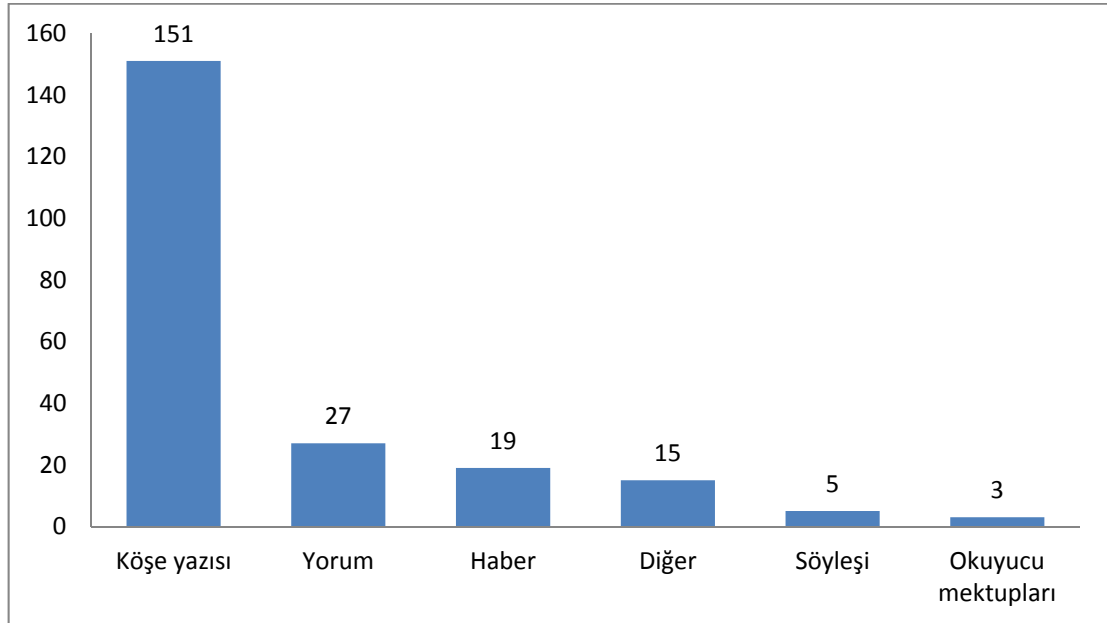
İslamcı yayın çizgisinde yayın yapan *Baran* dergisinde dini konu edinen ırkçı-ayrımcı karşıtı haberlerin hepsinin (8 haber ve yazı) bulunması yayın çizgisinde haber yaptığının göstergesi olarak değerlendirilebilir. *Baran* dergisinin pek çok konuda olduğu gibi terörü (*Baran'* da 4 haber ve yazı, *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk'* ta 2 haber ve yazı, *Türk Yurdu'* nda 1 haber ve yazı) ve etnik/ırk ilişkilerini (*Baran'* da 5 haber ve yazı, *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk'* ta 1 haber ve yazı) konu edinen haber ve yazılarda da ırkçılık ve ayrımcılığa karşı diğer dergilere oranla daha hassas bir yaklaşım sergilediği söylenebilir (bkz. Tablo-4).

Haberin Konusu	<i>Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk</i>	<i>Türk Yurdu</i>	<i>Baran</i>	Toplam
Suç ve şiddet	0	0	24	24
Ekonomik ilişkiler /çalışma hayatı	4	3	17	24
Dış ilişkiler	6	0	8	14
Açılım (Kürt açılımı)	0	0	13	13
Din	0	0	8	8
Terör	2	1	4	7
Etnik ve ırk ilişkileri (Kürtler, azınlıklar vs.)	1	0	5	6
Eğitim	0	0	3	3
Avrupa Birliği	1	1	1	3
Batılılaşma çabaları	1	0	2	3
Tarikat / Cemaat ilişkileri	0	0	2	2
Savaş	0	0	2	2
Kapitalizm	0	1	1	2
Göç / Mübadele	0	0	1	1
Başörtüsü sorunu	0	0	1	1
Ermeni sorunu	0	1	0	1
Türklüğün övgüsü	0	1	0	1
Telegram-Betatron işkencesi	0	0	1	1
Kimlik tartışmaları	0	1	0	1
Cumhuriyetin kuruluşu	0	0	1	1
Toplam	15	9	94	118

Tablo-4: Irkçılık-ayrımcılık karşıtı haber ve yazıların konularına ve dergilere göre dağılımı

B.2. Siyasi Dergilerde İrkçî-Ayrımcî İçeriklerin İncelenmesi

Çalışma kapsamında yer alan ırkçî-ayrımcî içerikler türsel özelliklerine göre incelendiğinde, ırkçılık-ayrımcılık karşıtı yazılarda olduğu gibi, bu yazılarda da en çok köşe yazısı ve yoruma yer verilmiştir. Bu içeriklerin sırasıyla %69' unu (151 yazı) köşe yazısı, %12' sini (27 yazı) yorum, %9'unu (19 yazı) haber, %7'sini (15 yazı) diğer, %2'sini (5 yazı) ve %1'ini (3 yazı) okuyucu mektupları oluşturmaktadır (bkz. Şekil-7). Kendi görüşlerinin açıkça yer aldığı köşe yazıları ve yorumlarda köşe yazarları ve yorumcuların ırkçî-ayrımcî söylemlerinin böylesine yüksek yüzdelerle dergilerde yer bulması ve bu konuda çekingen bir tavır göstermemeleri dikkat çekicidir.

Şekil-7: İrkçî-ayrımcî içeriklerin yer aldığı yazıların türlerine göre dağılımı

B.2.1.Haber Başlıklarında Geçen Sözcükler

Üç siyasal derginin haber başlıklarında geçen sözcüklerin kullanılış sıklıklarına göre dağılımı incelendiğinde, Türkiye'de farklı uçlarda yer almalarına rağmen bu siyasal dergilerin editörleri haber başlıklarında Türklük kavramına vurgu yaparak, bu kavramı ön planda tutarken; dışladığı ve aşağıladığı kesimleri ise özellikle başlığa taşıyarak okuyucunun ırkçı-ayırıcı tutumu karşısındaki kanısının pekiştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Çalışma kapsamında toplam 427 haber ve yazısı bulunan dergilerin haber başlıklarında Türkiye, Türk, Türkler, Türkçe, Türkçü sözcükleri *Türk Yurdu'* nda 21 kez, *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk'* ta 13 kez ve *Baran'* da ise 11 kez olmak üzere toplam 45 kez tekrarlanmıştır. Tarih sözcüğü ise toplamda 25 haber başlığında kullanılmıştır. Ayrıca Kürt açılımını konu edinen haber başlıklarında açılım sözcüğü 15 kere; Kürt-Kürtler, Kürdistan, Kürtçe sözcükleri toplam 8 kere yinelenmiştir. Ayrıca PKK sözcüğü yalnızca *Türk Yurdu* dergisinde 1 kere yer almaktayken; terör-terörizm sözcükleri ise 6'sı *Baran* olmak üzere toplamda 8 sözcükle haber başlıklarında yer almaktadır.

Türk olmayanlar ve Türklüğün, Türkiye'nin düşmanı olarak nitelendirilen ülkeleri/politikacıları/halkları/kurumları içeren sözcükler haber başlıklarında ABD-Amerika-Amerikan (13 kez), İsrail (6 kez), Batı-Batılı (4 kez), Kıbrıs-KKTC (4 kez), Avrupa-AB (3 kez), Obama (3 kez), Rus-Rusya (2 kez), Irak (2 kez), Yahudi (1 kez), Doğu (1 kez), Kosova (1 kez), Azerbaycan (1 kez), Fransa (1 kez), Ermeni-Ermeniler (1 kez), IMF (1 kez), Suriye (1 kez), İran (1 kez) olmak üzere toplam 46 kez tekrarlanmıştır.

Milliyetçi-milli-milliyetçilik, ulus-ulusal-ulusalcılık, millet, ülke-vatan, sözcükleri *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk'* ta 2 kez, *Türk Yurdu'* nda 3 kez ve *Baran'* da ise 10 kez olmak üzere toplamda 15 kez tekrar edilmiştir. Yayın politikasına göre Türklüğün ve milliyetçiliğin yüceltilmesi vurgusunun en çok *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* ve *Türk Yurdu* dergilerinde öne çıkması gerekirken, bu vurguyla ilgili sözcüklerin *Baran* dergisinde daha çok tekrarlanması dikkat çekmektedir.

İslam-İslamcı, din-dincilik, Müslüman, hoca, muhafazakar, dindarlık sözcükleri *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk'* ta 2 kez, *Türk Yurdu'* nda 4 kez ve *Baran'* da 13 kez olmak üzere toplamda 19 kez yinelenmiştir. Müslümanlığın yüceltilmesi temelinde yayın yapan *Baran* dergisinde bu sözcükler diğer iki dergiye göre daha sık görülmektedir (bkz. Tablo-5).

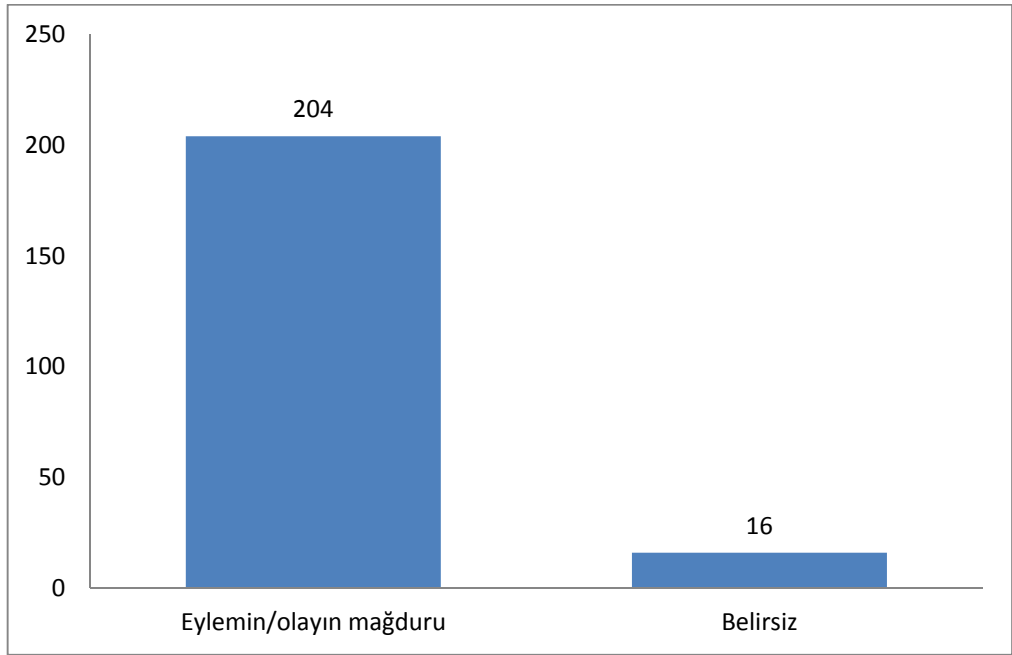
Sözcük	Sözcük Sayısı				Sözcük	Sözcük Sayısı			
	Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Dergisi	Türk Yurdu Dergisi	Baran Dergisi	Toplam		Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Dergisi	Türk Yurdu Dergisi	Baran Dergisi	Toplam
Türkiye	11	8	7	26	Hoca	-	-	2	2
Tarih	2	6	17	25	Af	-	-	2	2
Türk-Türkler	1	12	4	17	Barış	-	-	2	2
Açılım	4	6	5	15	Çocuk	-	-	2	2
ABD-Amerika-Amerikan	1	1	11	13	Suç-Suçüstü	-	-	2	2
Devlet	3	2	7	12	Karşı	-	-	2	2
Demokrasi-Demokratik-Demokratikleşme	2	1	8	11	Irak	-	-	2	2
Terör-Terörizm	1	1	6	8	Büyük	-	-	2	2
Emperyalist-Emperyalizm	1	-	7	8	Birlik	-	-	2	2

Milliyetçi-Milli-Milliyetçilik	1	2	4	7	Telegram işkencesi-cinayeti	-	-	2	2
Kürt-Kürtler	2	1	3	6	Siyonizm	-	-	2	2
İsrail	-	-	6	6	Yahudi	-	-	1	1
İslam-İslamcı	-	1	5	6	Ülke-Vatan	-	-	1	1
Dünya	2	3	1	6	Yoksul	-	1	-	1
Din-Dincilik	2	-	3	5	Doğu	-	-	1	1
Uluslararası	-	2	3	5	Erdoğan (Recep Tayyip)	1	-	-	1
Ulus-Ulusal-Ulusalçılık	1	1	3	5	Dindarlık	-	1	-	1
Sorun	1	2	2	5	Kosova	-	1	-	1
Batı-Batılı	1	1	2	4	Azerbaycan	-	1	-	1
Biz	-	1	3	4	Başkan	-	-	1	1
Kıbrıs-KKTC	3	1	-	4	Parlamento	-	1	-	1
Özgür-Özgürlük	3	-	1	4	Türkçe	-	1	-	1
İlişki	1	3	-	4	Liberalizm	-	1	-	1
Dağ	-	-	3	3	Plan	-	-	1	1
AKP	1	-	2	3	Skandal	-	-	1	1
Avrupa-AB	-	2	1	3	Fransa	-	-	1	1
Anadolu	-	1	2	3	Ermeni-Ermeniler	-	1	-	1
Osmanlı (Devleti)	-	2	1	3	PKK	-	1	-	1
Müslüman	-	-	3	3	Türk milliyetçiliği	-	1	-	1
Onlar	-	-	3	3	Öteki	-	1	-	1
Yol	1	1	1	3	Şehit	-	1	-	1
Dersim	-	-	3	3	Tartışma	-	1	-	1
Obama	-	-	3	3	IMF	-	-	1	1
Gül	3	-	-	3	Suriye	-	-	1	1
Yabancı	1	1	1	3	Uyarı	-	-	1	1
Siyaset-Siyasi	-	2	-	2	Kürdistan	-	-	1	1
Millet	-	-	2	2	İran	-	-	1	1
İktidar	-	1	1	2	Kürtçe	1	-	-	1
Silah	-	-	2	2	İrkçi-İrkçilik	1	-	-	1
Muhafazakar	-	2	-	2	Karar	-	-	1	1
Rus-Rusya	-	1	1	2	Nobel	-	-	1	1
Kadın	-	-	2	2	Türkçü	1	-	-	1
Bağımsız-Bağımsızlık	1	1	-	2	Turancı	1	-	-	1
Seçim	-	2	-	2	Kurşun	-	-	1	1

Tablo-5: Haber başlıklarında geçen sözcüklerin kullanılış sıklığına göre dağılımı

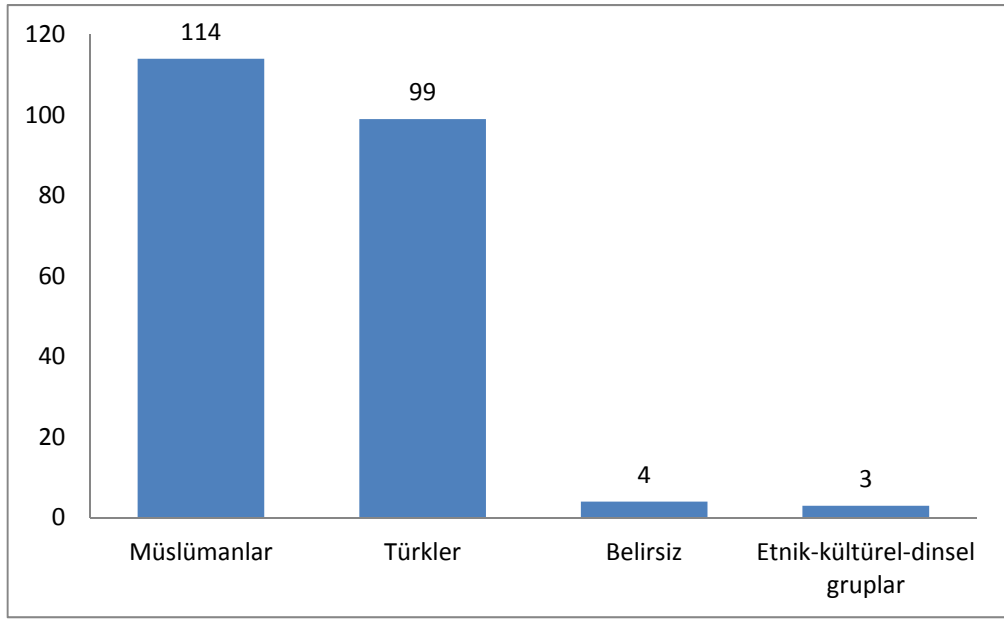
B.2.2. Siyasi Dergi İçeriklerinde Mağdur Tanımı: Müslüman ve Türkler

Farklı politik çizgilerde yer alan siyasal dergilerdeki metinlerin çoğunluk aktörleri 204 haber ve yazıda eylemin/olayın mağduru olarak, 16 haber ve yazıda ise belirsiz olarak tanımlanmaktadır (bkz. Şekil-8). Bu bağlamda "biz"i temsil eden çoğunluk aktörler siyasi dergilerde okuyuculara mağdur olarak sunulmakta ve bu dergiler kamuoyunda böyle bir imajın yaratılmasına aracılık etmektedir.

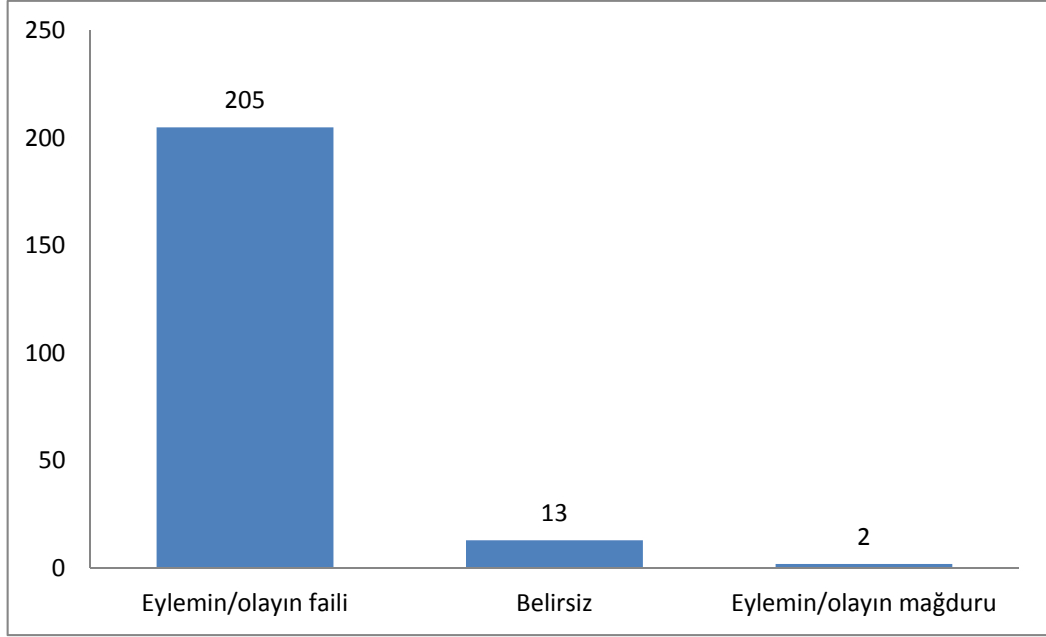
Şekil-8: Metinlerde çoğunluk aktörlerinin tanımlanma biçimleri

2009 yılının son üç ayını kapsayan bu çalışmada ırkçı-ayırıcı içeriğe sahip 220 haber ve yazıdan 114'ü Müslümanları, 99'u genel olarak Türkleri (Türk halkı, Türkiye, kamuoyu...), 4'ü belirsiz ve 3'ü de etnik-kültürel-dinsel grupları çoğunluk aktör olarak tanımlamaktadır (bkz. Şekil-9).

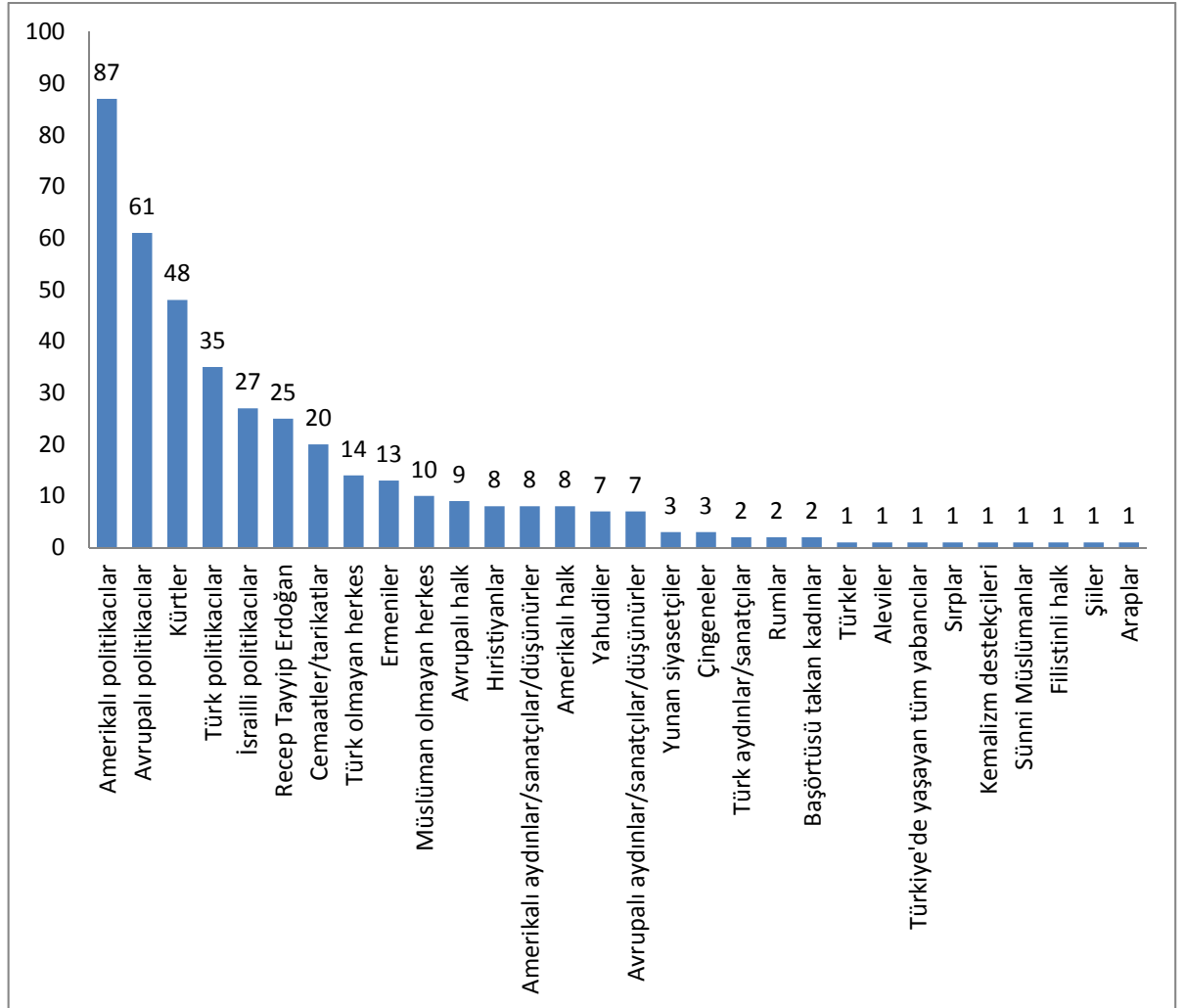
Şekil-9: Metinlerde yer alan çoğunluk aktörlerinin dağılımı

Metinlerde yer alan azınlık aktörlerinin tanımlanma biçimleri incelendiğinde, azınlıklar 205 haber ve yazıda eylemin/olayın faili, 13 haber ve yazıda belirsiz, 2 haber ve yazıda ise eylemin/olayın mağduru olarak tanımlanmaktadır (bkz. Şekil-10). Görüldüğü üzere siyasi dergilerde yer alan metinlerde çoğunluk aktörler mağdur olarak tanımlanırken, azınlık aktörler ise fail olarak tanımlanmaktadır.

Şekil-10: Metinlerde azınlık aktörlerinin tanımlanma biçimleri

Metinlere taşınan azınlık aktörlerinin dağılımını gösteren 408 haber ve yazı incelendiğinde ise, bu aktörlerden 87'sini Amerikalı politikacılar, 61'ini Avrupalı politikacılar, 48'ini Kürtler, 35'ini Türk politikacılar, 27'sini İsraili politikacılar, 25'ini Recep Tayyip Erdoğan, 20'sini cemaatler/tarikatlar, 14'ünü Türk olmayan herkes, 13'ünü Ermeniler, 10'unu da Müslüman olmayan herkes oluşturmaktadır. Metinlerde öne çıkan azınlık aktörlerin tamamı Şekil-11'de görünmektedir.

Şekil-11: Metinlerde yer alan azınlık aktörlerinin dağılımı

B.2.3. Terör, Kürt Açılımı ve Kürt Sorununun Haber Başlıklarına Taşınma Biçimleri

Çalışma kapsamında incelenen dergilerde Kürtleri hedef alan ırkçı-ayrımçı içeriğe sahip haber ve yazılar başlıklara üç farklı biçimde taşınmaktadır. Birinci grupta yer alan başlıklarda Kürtleri, açılımı ya da etnik ve ırk ilişkilerini konu edinen hiçbir unsur yer almamaktadır:

- 1) *"Türk Ocaklarından Haberler" (Türk Yurdu, Ekim 2009)*
- 2) *"Basın Bildirisi (22 Ekim 2009)" (Türk Yurdu, Kasım 2009)*
- 3) *"Kutta-i Tarik ve Eşirra'lıktan Rusul-i Sulh'a İrtifa ve Türköne' nin Tarihe Bühtanı" (Türk Yurdu, Kasım 2009)*
- 4) *"Orhan Türkoğan' ın Bir Açıklaması" (Türk Yurdu, Kasım 2009)*
- 5) *"Türk Ocaklarından Haberler" (Türk Yurdu, Kasım 2009)*
- 6) *"Türk Ocaklarından Haberler" (Türk Yurdu, Aralık 2009)*
- 7) *"Baran'dan... Kaim ve Daim..." (Baran, 31 Aralık 2009)*
- 8) *"Öyle Bir Şarkı..." (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)*
- 9) *"Mandela ile Güney Afrika Halkı, Artık Özgür Olmaktan Özgürdür" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)*
- 10) *"Vaziyet-i Umumiye" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)*
- 11) *"Ağaların Ağababaları" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Kasım 2009)*
- 12) *"Sağda Garip Bir Ezilmişlik: 'Yıllardır İnsan Yerine Konmamak' Duygusu!..." (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Kasım 2009)*
- 13) *"Uçarken Takla Atan Güvercin" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Kasım 2009)*

14) *"Tarihi Sorumluluk..." (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)*

Haber başlıklarında Kürtleri konu edinen herhangi bir vurgu olmamasına karşın (1) numaralı başlık içeriğinde "tek vatan, tek bayrak, tek millet tek dil" vurgusunu taşıyarak Kürt açılımını eleştirmektedir. (2) numaralı başlıkta da herhangi bir ayrımcı ifade kullanılmasa da içeriğinde bir grup PKK'lının Türkiye'ye girişlerini ve bunun tehlikelerini konu alan Basın Bildirisi'ne yer vererek, Türkiye'nin önlem alması gerektiğini vurgulamaktadır. (8) numaralı başlığa göz atan okuyucu yine yazarın ayrımcı bir dil kullanmadığını gözlemlemektedir. Ancak içeriğinde yer alan şiirle yazarın Kürt açılımını aşağıladığı görülmektedir. (9) numaralı başlığın içeriği farklı bir yönüyle dikkat çekmektedir. Bu köşe yazısında yazar bir yandan Nelson Mandela örneği ile beyaz ırkın beyaz olmayanları dışlamasını eleştirirken; diğer yandan da bu durumu Kürt açılımıyla karşılaştıranları eleştirerek "terörist başı ile Nelson Mandela'nın aynı kefeye konmasının saçma" olduğunu belirtmektedir. (14) numaralı başlığın içeriğinde "Türk olduğunu söylemenin suç gibi algılanır hale geldiğini, Türk bayrağının meclise sokulamadığını" eleştiren yazar Kürtlere karşı dışlayıcı bir tutum sergileyerek Kürt açılımını eleştirmektedir.

İkinci grupta yer alan başlıklarda Kürtler, açılım ya da etnik ve ırk ilişkilerini konu edinen unsurlar yer almakla birlikte, bu başlıklar ayrımcı bir dil içermemektedir:

15) *"Dil, Kültür, Kimlik" (Türk Yurdu, Kasım 2009)*

16) *"Bir Paradoks Olarak Demokrasi Açılımı" (Türk Yurdu, Kasım 2009)*

- 17) *"Kürt Açılımı' İle İlgili Tartışmaların Temel Çelişkileri ve Yöntem Sorunu" (Türk Yurdu, Kasım 2009)*
- 18) *"Alacakaranlıkta Açılım Denemeleri Sürerken - II" (Türk Yurdu, Aralık 2009)*
- 19) *"Açılımın Açılımı" (Türk Yurdu, Aralık 2009)*
- 20) *"Milliyetçilik, Ulusalcılık, Dindarlık" (Türk Yurdu, Aralık 2009)*
- 21) *" 'Açılım'ın Açılmamış Yüzü" (Baran, 3 Aralık 2009)*
- 22) *"Kürt Açılımı, Malta Sürgünleri ve Ergenekon" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)*
- 23) *"CHP İçin Açılım Zamanı" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)*
- 24) *"Toprak Reformu; Özgürlük, Bağımsızlık ve Gerçek Halk Demokrasi Demektir" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)*
- 25) *"Kürt Sorununun Çözümü, Toprak Devrimi'nden Geçer" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)*
- 26) *"Türk Tarihine Yabancılaşmada Dincilik ve Etnik İrkçılığın Rolü" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)*
- 27) *"Anahtar Teslimi Türkiye" Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)*
- 28) *"Sizler De Kendinize Gelin!" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)*

29) *"Türkiye Cumhuriyeti'nin Geleceği ve Tayyip Erdoğan" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)*

30) *"Türkiye'nin Açılımı" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)*

31) *"Tek Yol Eğitim" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)*

Bu grup birinci grupta olduğu gibi Kürtlere yönelik ırkçı-ayrımcı dili başlığa taşımayarak gizlemeyi tercih etmiş olup, ayrımcı dili metin içerisine açıkça taşımaktadır. İkinci grupta yer alan (17) numaralı başlığın içeriği incelendiğinde, yazar Kürt sorununu "bölücü fitne" diye adlandırarak Kürtlere karşı doğrudan dışlayıcı bir dil kullanmaktadır. (22) numaralı başlıkta "Kürt açılımı" ifadesi yer alsa dahi bu başlık ayrımcı bir vurgu içermemektedir. Ancak yazar bu köşe yazısının içeriğinde yer alan "PKK'lı katiller" vurgusu ile Kürtleri terör ile ilişkilendirmektedir. (28) numaralı başlıkta yazar PKK'lılara verilen aftan dolayı siyasetçileri (Gül vs.) ağır bir dille eleştirirken Kürtleri de dışlamaktadır.

Üçüncü grupta yer alan başlıklarda Kürtleri, açılımı ve terörü konu edinen unsurlar ayrımcı bir dille yer almaktadır:

32) *"PKK'nın Amacı Teslim Olmak Mı, Teslim Almak Mı?" (Türk Yurdu, Kasım 2009)*

33) *"Türkiye Çözüme Değil Çözölmeye Gidiyor!" (Türk Yurdu, Kasım 2009)*

34) *"Türkiye'yi Bölmenin Yolu Kısa Vadeli Açılım Paketi" (Türk Yurdu, Kasım 2009)*

35) *"Terörizmin Psikolojisi" (Türk Yurdu, Kasım 2009)*

36) "MİZAH YAZARI Kürt Kızını Dağa Kaldırınca" (Baran, 5 Kasım 2009)

37) "Ateş Dağı Sarınca!" (Baran, 10 Aralık 2009)

38) "Demokratik Sömürgeleştirmeyi Dehliyoruz!" (Baran, 17 Aralık 2009)

39) "Alçaklık Kol Geziyor!" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)

40) "Kürtçede Israr Etmenin Dayanılmaz Hafifliği" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Kasım 2009)

41) "Türkiye'nin Bölünme Sürecini Kimler Nasıl Başlattı?" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)

42) "Medya Bataklığında Büyüyen Bir Diken: Terörizm" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)

Irkcı dilin başlıklara taşındığı (32) numaralı başlığın içeriğinde yazar, Mahmur Kampı ve Kandil'den Türkiye'ye gönderilen 34 PKK'lının ülkeye girmesi aşamasını ve açılım sürecini katı bir şekilde eleştirmektedir. (33) numaralı başlıkta yazar Kürt sorununun insan hakları, demokrasi, kimlik, temel hak ve özgürlükler konusunda yaşananlarla ilgili olmadığını; "Bağımsız ve Birleşik Kürdistan" kurulması yönünde olduğunu ve terörle bağlantılı olduğunu savunmaktadır. Köşe yazarları (34) ve (35) numaralı başlıklarda Kürt açılımını sert bir dille eleştirmektedir. (36) numaralı başlığa bir mizah yazarı olan Serdar Turgut'un söylemi taşınmaktadır. Ancak dergi yazarı Serdar Turgut'un söylemini tırnak içine almayarak başlığa taşıdığından ayrımcı dile aracılık etmekte birlikte bu yazarı mizahından ötürü eleştirerek aynı zamanda ırkçılık karşıtı bir içeriğe de yer vermektedir. (37) numaralı

başlığa yumuşatılmış bir şekilde yansıyan ve Kürt açılımını konu edinen bu başlığın içeriği incelendiğinde ayrımcılığın oldukça açık bir dille yapıldığı gözlemlenmektedir. Bu yazıda yazarın, "kanunlarınızla, asker ve polisin kaba kuvveti ile yola getiremediğiniz, ıslah edemediğiniz, Kürtlere ne yapacaksınız?" sözleri dikkat çekmektedir. (38) numaralı başlığın içeriğinde yazar bir yandan Kürt/Türk ayrımının yanlış olduğunu belirtirken, diğer yandan da "iyi Kürt/kötü Kürt" gibi bir söylem kullanarak ikilemde kalmaktadır. Doğrudan ırkçı bir dil kullanan (40) numaralı başlıkta yazar Türkiye'de Kürt sorununun olmadığını düşünmektedir. Bu sorunu AB ve ABD'nin Türkiye'yi bölmek için çıkardığını savunmaktadır.

Baran dergisi toplamda sadece 5 haber ve yazıda Kürt sorununu başlığa taşımaktadır. Bu başlıklardan 3'ü de Kürtleri, açılımı ve terörü konu edinen unsurlar ayrımcı bir dille ifade eden üçüncü grupta yer almaktadır. Buna göre *Baran* dergisi Kürt sorununu sınırlı sayıda başlığa taşımasına rağmen ırkçı söylemi rahatlıkla kullanmaktadır.

Türk Yurdu dergisi Kürt sorununu sınırlı sayıda haberle başlığa taşıyarak meşrulaştırmaya çalıştığı ayrımcılığı daha çok gizlemeyi tercih etmektedir. *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisi de *Türk Yurdu* dergisi gibi bu sorunu az sayıda (4) haberle ancak gizlemeden başlığa taşırken daha çok dolaylı yoldan ayrımcılık yapmayı tercih etmektedir.

B.2.4. Dolaylı Şekilde Alevileri Dışlayan Söylem

Başlıklara taşınan ırkçı-ayrımcı içeriğe sahip yazılardan Alevileri hedef sadece 1 yazı bulunmaktadır:

1) "*Devletin Tunç/Eli Dersim' de ne yapmıştı?*" (Baran, 19 Kasım 2009)

Baran dergisinde yer alan (1) numaralı başlığın içeriğinde yazar, üstü kapalı bir şekilde, Alevilerin CHP'yi destekleyerek dışlanmayı hak ettiklerini vurgulamayı amaçlamaktadır.

B.2.5. Ermeniler ve Ermeni Sorununun Başlıklarda Gizlenmesi

Ermeni sorununu konu edinen haber başlıkları incelendiğinde bu başlıklardan yalnızca birinde Ermenileri ötekileştiren bir dil kullanıldığı görülmektedir:

1) "*Ermeni Diaspora Kimliğinin 'Öteki' İhtiyacı* (Türk Yurdu, Ekim 2009)

(1) numaralı başlıkta, bireylerin doğum ile başlayan psikososyal kimliklerinden söz eden yazar çocukların iyi, kötü tanımına değinerek düşmanı "öteki" olarak tanımlamakta ve bunu savunmaktadır. Bazı bireylerin ve toplumların öteki olmasını savunarak, bu durumun olumlu yanlarını bütünlük, birlik vurgusuyla anlatmaktadır. Yazar bütün bu anlattıklarından sonra Ermenilerin Türkleri ötekileştirdiğini iddia etmektedir. Ancak bunu iddia ederken Türkleri üstün tutarak kendisi Ermenileri ötekileştirmektedir. Yani bu haberde hem ırkçılığa karşı bir içerik hem de ırkçı bir içerik bulunmaktadır.

(1) numaralı başlık dışında Ermeni sorununu konu edinen ırkçı-ayrımçı içerikli yazı ve haberler başlığa taşınmamaktadır:

2) "*Türk Dünyası Liderleri Nahçıvan Toplantısı, Protokoller ve Azerbaycan ile Yaşanan Sorunlar*" (Türk Yurdu, Kasım 2009)

3) "*Arayan Adam'ın Hatıratı*" (Türk Yurdu, Kasım 2009)

- 4) "*Akif'in 'Bülbül' Şiiri ile Vahabzade'nin 'Okuma Bülbül' Şiirlerinin Karşılaştırılması Olarak İncelenmesi*" (*Türk Yurdu*, Aralık 2009)
- 5) "*Bu Karı Size Kim Etti Teklif?*" (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*, Ekim 2009)
- 6) "*Milli Egemenlik İlkesi Üzerine Düşünceler*" (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*, Kasım 2009)
- 7) "*Yeni Osmanlı Tuzağı Türkiye'ye Ortadoğu'da Koç Başı işlevi*" (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*, Kasım 2009)
- 8) "*Güçlü Ordu, Güçlü Türkiye!...*" (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*, Aralık 2009)
- 9) "*Emperyalizm, Latin Amerika Devrimleri ve Türkiye*" (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*, Aralık 2009)

(2) numaralı başlığın içeriğinde yazar Türkiye ile Azerbaycan arasında yaşanan sorunları dile getirmekte ve bu sorunların yaşanmasında Ermenistan'ı sorumlu tutmaktadır. Irkçı bir görüşü savunan Reha Oğuz Türkkân' ın hatıralarını ele alan kitapla ilgili bilgi veren yazarın milliyetçilik vurgusunun ön planda olduğu (3) numaralı başlığın içeriğinde yazar ayrıca Ermenileri dışlayıcı bir dil kullanmaktadır. (6) numaralı başlığın içeriğinde ise hem Ermeniler hem de Kürtler hedef alınmaktadır. *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinin yazarının Ermenileri ve Kürtleri dışlayan ifadeleri şu şekildedir: "Bir hükümetin ilk görevi halkın zorunlu ihtiyaçlarını, sonra güvenlik ihtiyaçlarını ... karşılamak olacaktır. Daha sonra diğer ihtiyaçlar gelecektir. Ancak bu takdirde Milli İrade'ye uygun

hareket edilmiş olacaktır. Bunlar dururken, 'Kürt açılımı', 'Ermeni açılımı', 'Ruhban Okulu açılımı' gibi şeylerle uğraşmak, Milli İrade'yi hesaba almamak, 'Milletin kudretini milletin hakiki ve sağlanabilir çıkarları yolunda kullanmamak' anlamına gelir".Yazar burada Ermenileri ve Kürtleri dolaylı bir şekilde Türklerin düşmanı ilan ederek, Türklerin çıkarlarının ön planda tutulması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Ancak bu grubun diğer başlıklarında olduğu gibi bu yazıda da yazar ırkçı ifadeyi başlığa taşımayı tercih etmemektedir.

B.2.6. Dış İlişkilerin Başlıklardaki Görünümü: AB, ABD ve İsrail'le İlişkiler

Çalışmada kapsamında yer alan dergiler AB, ABD ve İsrail ile ilgili ayrımcı içeriğe sahip haberleri başlıklara taşıma tercihlerine göre dört gruba ayrılarak incelenmektedir. Birinci grupta yer alanlar AB, ABD ve İsrail'i başlıklara taşımamakla birlikte haber ve yazının içeriğinde ayrımcı ifadelerle yer vermektedir:

- 1) *"Devlete Sahibiyet Ya Da 'Bozguna Bir Fetih Düşü'" (Türk Yurdu, Aralık 2009)*
- 2) *"Ercüment Hocaya Veda" (Türk Yurdu, Aralık 2009)*
- 3) *"Baran'dan... Kaim ve Daim..." (Baran, 1 Ekim 2009)*
- 4) *"Tarihte Bu Hafta" (Baran, 1 Ekim 2009)*
- 5) *"Büyük Doğu-İbda Israrı Niçin?" (Baran, 1 Ekim 2009)*
- 6) *"Krizde Şahid Olmak" (Baran, 1 Ekim 2009)*
- 7) *"Baran'dan... Kaim ve Daim..." (Baran, 8 Ekim 2009)*
- 8) *"Polisin İşi Millete Düşmanlık Etmek Midir?" (Baran, 8 Ekim 2009)*

- 9) "*Öldüren Gaz*" (Baran, 8 Ekim 2009)
- 10) "*Manipülasyonun 'Açılım'lısı*" (Baran, 8 Ekim 2009)
- 11) "*Mırın Heyye, Veger Tünne Biji İslam Biji İbda*" (Baran, 8 Ekim 2009)
- 12) "*Dünya'nın Sahte Gündemi İran*" (Baran, 8 Ekim 2009)
- 13) "*Tarihte Bu Hafta*" (Baran, 8 Ekim 2009)
- 14) "*Baran'dan... Kaim ve Daim...*" (Baran, 15 Ekim 2009)
- 15) "*Eylemler*" (Baran, 15 Ekim 2009)
- 16) "*Milli Tanzimat Bölgesel Birlik ve Dar' us Selam*" (Baran, 15 Ekim 2009)
- 17) "*Tarihte Bu Hafta*" (Baran, 15 Ekim 2009)
- 18) "*Baran'dan... Kaim ve Daim...*" (Baran, 22 Ekim 2009)
- 19) "*Dışişleri Bakanı'na Açık Uyarı Mektubu*" (Baran, 22 Ekim 2009)
- 20) "*Tarihte Bu Hafta*" (Baran, 22 Ekim 2009)
- 21) "*Simülasyon Müslüman*" (Baran, 22 Ekim 2009)
- 22) "*Emperyalistten Para Almak*" (Baran, 29 Ekim 2009)
- 23) "*Aksa Savaşı Başladı*" (Baran, 29 Ekim 2009)
- 24) "*Malta Notları*" (Baran, 29 Ekim 2009)
- 25) "*Tarihte Bu Hafta*" (Baran, 29 Ekim 2009)
- 26) "*Okuyucudan*" (Baran, 5 Kasım 2009)

- 27) *"Baran'dan... Kaim ve Daim..." (Baran, 12 Kasım 2009)*
- 28) *"Anadolu, Mezopotamya ve Ortadoğu" (Baran, 12 Kasım 2009)*
- 29) *"İşsizlik ve Emperyalizm" (Baran, 19 Kasım 2009)*
- 30) *"Gerçekler Zaman'la Çarpıtılır mı? Vicdanlar Zaman'la Karartılır mı?" (Baran, 19 Kasım 2009)*
- 31) *"Gündemin Peşinde İflas Edenler" (Baran, 26 Kasım 2009)*
- 32) *"Tarihte Bu Hafta" (Baran, 26 Kasım 2009)*
- 33) *"Chavez: Carlos Terörist Değil Devrim Savaşçısıdır!" (Baran, 26 Kasım 2009)*
- 34) *"Hicaz'ın İşgali ve Fahreddin Paşa" (Baran, 26 Kasım 2009)*
- 35) *"O'nun Beldesi, Beldelerin En Güzeli: Mekke ve Medine İşgal Altındadır!" (Baran, 26 Kasım 2009)*
- 36) *"İnsan ve İnsan" (Baran, 26 Kasım 2009)*
- 37) *"Merhum Ömer Lütfi Mete'nin Hatırasına..." (Baran, 26 Kasım 2009)*
- 38) *"Baran'dan... Kaim ve Daim..." (Baran, 3 Aralık 2009)*
- 39) *"Tarihte Bu Hafta" (Baran, 3 Aralık 2009)*
- 40) *"Baran'dan... Kaim ve Daim..." (Baran, 10 Aralık 2009)*
- 41) *"Tarihte Bu Hafta" (Baran, 10 Aralık 2009)*
- 42) *"İncirlik Kuşatıldı" (Baran, 10 Aralık 2009)*
- 43) *"Emperyalizm, Çiftçimizi Nasıl Perişan Ediyor?" (Baran, 17 Aralık 2009)*

- 44) *"Baran'dan... Kaim ve Daim..." (Baran, 24 Aralık 2009)*
- 45) *"Irak ve İbda" (Baran, 24 Aralık 2009)*
- 46) *"Irak ve Tarihi Misyonumuz" (Baran, 24 Aralık 2009)*
- 47) *"Hayat'ın Dışında Tutulanlar" (Baran, 24 Aralık 2009)*
- 48) *"Şimdi Yeni Bir Sistem Kurma Zamanı... 'Hukuk Battal Oldu'" (Baran, 31 Aralık 2009)*
- 49) *"Emperyalizm, Tekel İşçileri ve Tütün Üreticileri" (Baran, 31 Aralık 2009)*
- 50) *"30 Aralık'ı Manalandırmak" (Baran, 31 Aralık 2009)*
- 51) *"Kıbrıs ve Gerçekler -II- " (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)*
- 52) *"Garp Meselesi" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Kasım 2009)*
- 53) *"Sosyal Demokrasi ve CHP" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Kasım 2009)*
- 54) *"Çelişkiler" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)*
- 55) *"Kıbrıs'ın Geleceği" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)*
- 56) *"Gözyaşları, Ama Ne İçin?" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)*

(2) numaralı başlıkta yazar Ercüment Kuran'ın AB'ye karşı olmadığını ancak AB projelerinin ülke bütünlüğünü tehlikeye düşürebileceğini, bu sebeple gerekirse

AB'ye sırt dönülebileceğini ve Batı'ya güvenmediğini belirterek çelişkili ifadelerle yer vermektedir. *Baran* dergisinin haber editörleri ve köşe yazarları (3) numaralı başlığın içeriğindeki yazıda olduğu gibi ABD'yi "terörist" (4, 13 ve 41 numaralı başlıkların içeriğinde de bu söylem bulunmaktadır), Başbakanı (Erdoğan) da "ABD ve Obama'ya hesap veren, rapor veren ABD'nin çocuğu" olarak adlandırmaktadır. (5) numaralı başlığın içeriğinde yazar Müslümanlara Avrupalı ve Amerikalı politikacıların haksızlık yaptığını ayrımcı bir dil kullanarak belirtmektedir. (8) numaralı başlığın içeriğinde yazar polisin başörtüsü takan kadınlara biber gazı sıkmasını eleştirirken, yazısının sonunda kendisi de ayrımcı bir ifadeye yer vermektedir: "Elbette ki yazımızın muhatabı bütün polisler değildir ve hakikaten içlerinde Batı düşmanlığını İslam membasından almış ve yine vatan, millet sevgisini görevinden bile üstün tutmuş seçkin polisler vardır". (16) numaralı başlığın içeriğinde Batılı ülkeler "gavur" olarak nitelendirilirken, (20) numaralı başlığın içeriğinde ise yazar Birleşmiş Milletler' i (BM' i) "Domuzlar Diktatoryası" olarak nitelendirmektedir. Görüldüğü gibi bu başlıklar hiçbir ayrımcı ifadeye sahip olmayarak içeriğinde kullandıkları ayrımcı dili gizlemeyi tercih etmektedirler.

İkinci grupta yer alanlar AB, ABD ve İsrail'i başlıklara taşırken ırkçı-ayrımcı ifadeleri başlıklara taşımayıp, haber ve yazının içeriğinde bu ifadelerle yer vermektedir:

57) *"Türkiye'nin AB Yolu Kıbrıs'tan mı Geçer?" (Türk Yurdu, Ekim 2009)*

58) *"AB-D' nin Çöküş Günlüğü" (Baran, 8 Ekim 2009)*

59) *"İsrail ile TC Arasındaki 'Gerilim' Sahici mi?" (Baran, 22 Ekim 2009)*

60) *"ABD ve İsrail Nükleer Savaş Hazırlığında" (Baran, 19 Kasım 2009)*

61) *"Üç Örnekle Batı ve Biz" (Baran, 10 Aralık 2009)*

Oldukça sınırlı sayıda başlığa sahip olan bu grupta yer alan (57) numaralı başlığın içeriği incelendiğinde yazar 1. Annan Planı'nın Türk tarafına "zorla empoze edilmeye çalışıldığını" ve Avrupa'nın Türkiye'ye ayrımcılık uyguladığını savunmaktadır. Ancak bu savunmayı yaparken yine kendi AB'ye karşı ayrımcı bir dil kullanmaktadır. Türkiye'nin AB'nin uyguladığı "ikiyüzlü politikaları" gün yüzüne çıkardığını belirterek AB'yi aşağılarken; Türkiye'yi yüceltmektedir.

Üçüncü grupta yer alan başlıklar ayrımcı bir dil içermekle birlikte (AB, ABD ve İsrail hariç diğer konular başlığa taşınmakta); bu grupta AB, ABD ve İsrail başlıklara taşınmayarak ayrımcı ifadelerle haber ve yazının içeriğine taşınmaktadır. Bu bağlamda bu grupta yer alan haber ve yazıların sadece başlıklarını okuyan okuyucu asıl verilmek istenen mesaja (AB, ABD ve İsrail'e yönelik ayrımcı dile) ulaşamayacaktır. Buna göre bu grupta yer alan başlıklar şu şekilde sıralanabilir:

62) *"Basında Teröre Yardım ve Yataklık" (Baran, 22 Ekim 2009)*

63) *"Demokrasiye Hayır! Sadece İslam!" (Baran, 29 Ekim 2009)*

64) *"Şahsiyet mi? Sürü Psikolojisi mi?" (Baran, 5 Kasım 2009)*

65) *"'Kelimelerin Üstü Cümlelerin Altı...' -Birleşik İlmli İslam Cumhuriyeti-" (Baran, 5 Kasım 2009)*

66) *"Oyunu Ancak Türkiye Bozar" (Baran, 5 Kasım 2009)*

67) *"Büyük Hesaplaşma" (Baran, 12 Kasım 2009)*

68) *"Genetiği ile Oynanmışlar" (Baran, 12 Kasım 2009)*

- 69) *"Yaşasın Yalancılar İçin Cehennem"* (Baran, 3 Aralık 2009)
- 70) *"Savaş Bitmedi Yeni Başlıyor!"* (Baran, 3 Aralık 2009)
- 71) *"Terörist Kime Denir?"* (Baran, 10 Aralık 2009)
- 72) *"Asimetrik Saldırı: Demokrasi!"* (Baran, 10 Aralık 2009)
- 73) *"28 Şubat Bitti mi? Hazmedildi mi?"* (Baran, 10 Aralık 2009)
- 74) *"Korkusuz Reis Oturan Boğa"* (Baran, 10 Aralık 2009)
- 75) *"Ulus-devlet ve İşkence"* (Baran, 10 Aralık 2009)
- 76) *"Kamufraj ve Küfür"* (Baran, 10 Aralık 2009)
- 77) *"Eğitilmişlerin Eğitimsizliği"* (Baran, 17 Aralık 2009)
- 78) *"Bir Kürt Kadını; FATA REŞ (KARAFATMA)"* (Baran, 24 Aralık 2009)
- 79) *"Dil Kirlenmesi"* (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Kasım 2009)

Bu grupta yer alan diğer başlıklar gibi (64) numaralı başlıkta da ayrımcı bir söylem bulunmaktadır ancak bu aşağılayıcı söylemin Amerika'yı hedef aldığı yalnızca yazının içeriği incelendiğinde görünmektedir. Bu başlığın içeriğinde yazar Amerika'ya olan nefretini şu sözlerle sert bir dille ifade etmektedir: "...Amerika'dan nemalanan çakalların da, emdikleri kan burnundan fitil fitil gelsin. Bu duaya amin demeyenler ise onlardandır". Burada oldukça ağır bir ifade kullanmasına karşın yazarın Amerika konusunu başlığa taşımayı tercih etmemesi dikkat çekmektedir. (78) numaralı başlık incelendiğinde yazarın okuyucuda yalnızca Kürt kadını anlatacağı gibi bir düşünce yaratılsa da içerikte durumun farklı olduğu

gözlemlenmektedir. Bu yazıda yazar Kürt kadınından övgüyle söz ederken; ABD, Avrupa (Batı) ve İsrail'i dışlayıcı bir söylemle eleştirmektedir. Köşe yazılarının çoğunda ABD, Avrupa ve İsrail'i ötekileştiren *Baran* dergisi Kürt kadınına övdüğü bir yazısında dahi bu ülkelerin halklarını ve politikacılarını aşağılamaktadır. *Baran* dergisi bu şekilde Müslümanları bir taraftan mağdur durumda göstermeye çalışırken diğer taraftan da yüceltmektedir. Bu ülkelerin Müslümanlara düşman olduğu vurgusunu *Baran*'ın daimi olarak yazılarına taşıması (bu ülkelerin konuyla ilgisi olmasa dahi) Müslümanların mağduriyetinin okuyucuya pekiştirilmeye çalışılması olarak değerlendirilebilir.

Dördüncü grupta yer alanlar ise AB, ABD ve İsrail'i hem başlıklara taşımış olup hem de haber ve yazının içeriğinde ayrımcı ifadelerle yer vermektedir:

80) "*AB-D' nin Çöküş Günlüğü*" (*Baran*, 1 Ekim 2009)

81) "*İngilizler borçlarını ödemek için böbreklerini satıyor*" (*Baran*, 1 Ekim 2009)

82) "*Nedir Bu IMF?.. Veya 'Kahrolsun Emperyalizm' Diyememek!*" (*Baran*, 8 Ekim 2009)

83) "*Halid Meşal: İsrail Güçten Anlar*" (*Baran*, 8 Ekim 2009)

84) "*Nobel, Barış ve Obama?*" (*Baran*, 15 Ekim 2009)

85) "*Kumandan Carlos: Lockerbie Hadisesi Amerika'nın Komplosudur*" (*Baran*, 15 Ekim 2009)

86) "*'Yahudi Açılımı'?*" (*Baran*, 22 Ekim 2009)

87) "*İsrail'e 'rest'i' çeken iktidar mı asker mi?*" (*Baran*, 22 Ekim 2009)

- 88) *"Yabancıya bin dönüm arazi!" (Baran, 22 Ekim 2009)*
- 89) *"İsrail Terör Dizisi Ne Zaman Bitecek?" (Baran, 22 Ekim 2009)*
- 90) *"AB Tarım Politikası Biçti Geçti" (Baran, 29 Ekim 2009)*
- 91) *"AF-PAK ÇÖKTÜ" (Baran, 5 Kasım 2009)*
- 92) *"Amerika'nın Türk Silahlı Kuvvetleri'ni Tasfiye Planı Sürüyor" (Baran, 12 Kasım 2009)*
- 93) *"ABD, Japonya ve Türkiye'de Kaybetmiştir" (Baran, 12 Kasım 2009)*
- 94) *"AB-D 'nin Çöküş Günlüğü" (Baran, 12 Kasım 2009)*
- 95) *"Gorbaçov'dan Obama'ya: Lider Mezarlığı Afganistan!" (Baran, 3 Aralık 2009)*
- 96) *"Obama ile Tam Mutabakat!" (Baran, 10 Aralık 2009)*
- 97) *"Türk Ordusu NATO'nun Ayakçısı Değil İslam Ümmetinin Lideri Olmalıdır" (Baran, 17 Aralık 2009)*
- 98) *"Batı, Başı Dik Olanlara Katlanamaz!" (Baran, 31 Aralık 2009)*
- 99) *"Amerikan Kadını" (Baran, 24 Aralık 2009)*
- 100) *"En Büyük Türk Mü Yoksa Amerika'nın En iyi Hizmetçisi Mi?" (Baran, 31 Aralık 2009)*
- 101) *"Aydınlarımızın Batı Kopyacılığı Üzerine - II" (Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)*

102) "*Ulusal İstihbaratın Tasfiyesi Fethullahçı/Amerikancı Çatı İstihbarat Örgütü*"
(*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009*)

(80) numaralı haber başlığının içeriğinde editörler ABD'deki ekonomik kriz hakkında bilgi vererek, ABD için olumsuz bir olay olan bu durumu okuyucuya olumlu bir durummuş gibi aktarmaktadırlar. (90) numaralı başlığın içeriğinde AB'nin birçok üye ülkesindeki çiftçilerin, sütçülerin isyan ettikleri ifade edilirken; yazar AB'nin tarım politikası yüzünden bu kişilerin zarar görüp dışlandığını vurgulamakta ve AB'yi "üç maymunu oynamakla" suçlayarak, ötekileştirmektedir.

Bu bilgiler ışığında ABD, Avrupa ve İsrail' e yönelik ırkçı söylemler *Türk Yurdu* dergisinde 2 başlığa taşınmakta, ancak bu dergi yaptığı ayrımcılığı gizlemeyi; *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinde açıkça başlığa taşınan 2 haber olmakla birlikte 6 başlıkta gizlemeyi; bu konu ile ilgili en çok başlığa sahip olan *Baran* dergisi ise 21 haber ve yazıyı açıkça başlığa taşırken 48 haber ve yazıyı gizlemeyi tercih etmektedir.

B.2.7. Müslümanların Mağduriyeti ve Üstünlüğünün Başlıklardaki Görünümü

Bu alt başlıkta Müslümanların Müslüman olmayan kesim ve cemaat/tarikatlardan nasıl üstün tutulduğunu; bu kesimlere yönelik ayrımcı söylemlerin siyasi dergilerde nasıl konumlandırıldığı incelenmektedir. Bu alt başlık üç gruba ayrılarak incelenmektedir. Birinci grupta yer alan başlıklar Müslümanları üstün tutan bir söyleme ya da herhangi bir ırkçı söyleme yer vermese de; bu başlıkların içeriğinde bu tür söylemler bulunmaktadır:

- 1) "*Necmeddin Sefercioğlu İle Yakın Tarihimiz Üzerine*" (*Türk Yurdu*, Ekim 2009)
- 2) "*Türk Eğitim Tarihinin Makus Talihine Derkenar: 'Amerikan Board'ın Merzifon'daki Faaliyetleri ve Anadolu Koleji*" (*Türk Yurdu*, Ekim 2009)
- 3) "*Okuyucudan*" (*Baran*, 22 Ekim 2009)
- 4) "*Baran'dan... Kaim ve Daim...*" (*Baran*, 26 Kasım 2009)
- 5) "*Ömer Lütfi Mete'ye Rahmet*" (*Baran*, 26 Kasım 2009)
- 6) "*Nedim Urhan Hoca Kimdir?*" (*Baran*, 17 Aralık 2009)
- 7) "*Tarihte Bu Hafta*" (*Baran*, 17 Aralık 2009)

Bu grupta yer alan (1) numaralı başlığın içeriğinde Necmeddin Sefercioğlu'na "Sizin zamanınızda Nevşehir'de gayrimüslim azınlıklar vardı, onlardan etkilendiniz mi?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soru ile gayrimüslimlerin düşman ilan edilme vurgusu iç içe geçmektedir. Sefercioğlu'nun bu soruya yanıtı ise yapılan ayrımcılığı pekiştirmektedir: "Onların bırakıp gittiği yerlere 'Gavur Mahallesi' denilirdi". *Baran* dergisinde okuyucu mektupları kısmında yer alan (3) numaralı başlığın içeriğinde okuyucunun Yahudilere yönelik nefret duygusu şu sözlerle dile getirilmektedir: "Kahrolsun Siyonizm ve O'nun yerli işbirlikçileri".

İkinci grupta yer alan başlıklar Müslümanları üstün tutan ya da Müslüman olmayanları aşağılayan bir söyleme yer vermezken genel bir ırkçı söyleme yer vermekle birlikte, bu başlıkların içeriğinde Müslümanları üstün tutan ya da Müslüman olmayanları aşağılayan söylemler bulundurmaktadır:

- 8) "*Tarihe Dikkat!*" (*Türk Yurdu, Kasım 2009*)
- 9) "*Biyo-Politik İktidar ve Zorbalık Üzerine*" (*Türk Yurdu, Aralık 2009*)
- 10) "*Onlar ulema değil; ulu a' malardır...*" (*Baran, 22 Ekim 2009*)
- 11) "*Bir İttifak Masalı...*" (*Baran, 8 Ekim 2009*)
- 12) "*Münasebetsizler*" (*Baran, 22 Ekim 2009*)
- 13) "*Slovenyalı Marksist Yazar Slavoj Zizek: 'Övünün, İstanbul Merkez Olacak!'*" (*Baran, 10 Aralık 2009*)
- 14) "*Rus Büyükelçiliğine Sorduk*" (*Baran, 10 Aralık 2009*)
- 15) "*Farkında Mısınız? Demokratik İşgal Altundasınız*" (*Baran, 24 Aralık 2009*)
- 16) "*Salıverin Ruhunuzu*" (*Baran, 31 Aralık 2009*)

(8) numaralı başlığın içeriğinde Osmanlı Devleti'nin devlet hukukunu konu edinen yazısında yazar, Müslümanlar ve gayrimüslimler ayrımına dayanan hukuk sisteminin doğru olduğunu savunmaktadır. Bu yazının içeriğinde açık bir şekilde ayrımcılık yapılsa da, yazar bu ayrımcılığın Müslüman olmayan kesime karşı yapıldığını yazının başlığına taşınmaktan çekinmektedir.

Üçüncü grupta yer alan başlıklarda Müslümanları üstün tutan ya da Müslüman olmayanları aşağılayan bir söyleme yer vermenin yanı sıra, din vurgusu da ön planda tutulmaktadır. Ayrıca bu başlıkların içeriğinde de Müslümanları üstün tutan ya da Müslüman olmayanları aşağılayan söylemler bulunmaktadır:

17) *"Kahrolsun Siyonizm Kahrolsun İsrail' Demek Yetmez! İlle de 'Kıyas' Gerek"*
(Baran, 1 Ekim 2009)

18) *"Onlar Evimize Geldiklerinde Elllerinde Risale-i Nur Vardı, Bizim Paramız. Şimdi Hepimizin Elinde Risale-i Nur Var Onların İse Paraları"* (Baran, 19 Kasım 2009)

19) *"Gülen Cemaati Aldatılıyor Mu?"* (Baran, 3 Aralık 2009)

20) *"Minare"* (Baran, 10 Aralık 2009)

21) *"Enver BAYTAN Hoca: İtikatta ve Amelde 'Kumanda Zinciri' Vardır"* (Baran, 26 Kasım 2009)

22) *"Hadis Alimi Nedim Urhan Hoca: 'Salih Mirzabeyoğlu Mukaddes Emanetin Davacısıdır'"* (Baran, 17 Aralık 2009)

23) *"İnanmaya İnanmak"* (Baran, 24 Aralık 2009)

24) *"Antisemitizm İnsanlık Gereğidir"* (Baran, 31 Aralık 2009)

25) *"Çağdaş Hurafeler İle Çağlarüstü Masallar Farkı"* (Baran, 31 Aralık 2009)

26) *"Din ve Bilim"* (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Kasım 2009)

(17) numaralı başlığın içeriğinde yazar Yahudilerin kendi menfaatleri uğruna her mezhebi, dini, anlayışı destekleyebileceğini ve sinsi olduklarını ırkçı ve aşağılayıcı bir söylemle ifade etmektedir: "Yahudi her devrin muzır, pisi, iğrenci, aşağısı, bayağısı, haini ve şerlisi". (21) numaralı başlığın içeriğinde ise Enver Baytan Hoca İslam dinini yücelterek başka bir dinin varlığını dahi kabul etmemektedir: "'Dinler' yok tek din var o da İslam!". (24) numaralı başlığın içeriği de yine

Yahudileri hedef almaktadır. Yazar "Allah Resulu' ne ihanet eden, O'nu öldürmeye niyetlenen, Kaynuka, Kurayza ve Hayber Yahudileri' ne düşmanlık beslemek insanlık suçu mu oluyor?" diye sorarak Yahudileri açıkça düşman ilan etmektedir.

Başlıklarda yer alan haber ve yazılar doğrultusunda Müslümanları üstünlüğüne vurgu yaparak, Müslüman olmayan herkesi dışlayan içerikleri siyasi dergilere göre değerlendirildiğinde *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinin bu konuda sadece 1 başlığa açık bir biçimde yer verdiği, *Türk Yurdu* dergisinin ise 2 haberinin başlıklarda gizlendiği görünmektedir. Bu konuyla ilgili en çok habere sahip olan *Baran* dergisi ise ırkçı söylemlerini başlıklara doğrudan taşımayı tercih etmektedir.

B.2.8. Başlıklarda Türklerin/Türkiye'nin/Osmanlı'nın Üstünlüğü ve Milli Kimlik Vurgusu

Siyasi dergilerde Türklüğün övgüsü konusu başlıklara taşınırken iki tür gruplandırma yapılmaktadır. Birinci grupta Türklerin/Türkiye'nin/Osmanlı'nın üstünlüğü ve milli kimlik vurgusu başlığa taşınmadan haber ve yazıların içeriğinde yer bulmaktadır:

1) "*Son Şehzade Hakk'a Yürüdü*" (*Türk Yurdu*, Ekim 2009)

2) "*Ziya Gökalp'ı Yeniden Okumak*" (*Türk Yurdu*, Ekim 2009)

3) "*Işıldak'ın Aydınlığında...*" (*Türk Yurdu*, Ekim 2009)

4) "*Balkanlarda Bir Cevelan*" (*Türk Yurdu*, Aralık 2009)

5) "*Kamil Turan*" (*Türk Yurdu*, Aralık 2009)

6) "*Cumhuriyetimizin Kurucu Devlet Aklı*" (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009*)

7) "*Şeref*" (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009*)

8) "*Sevr, Yeniden! Dün Yeniden Yaşanıyor*" (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Kasım 2009*)

9) "*İstifa Erdemi*" (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009*)

10) "*İç Cephenin Mankurtlaştırılması*" (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009*)

11) "*Yargıcın Yüreği*" (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009*)

12) "*Atatürk Açılımı*" (*Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009*)

(1) numaralı başlığın içeriğinde son şehzade olan Ertuğrul Osman Osmanoğlu Efendi'nin Türk vatandaşlığından çıkarılmasına rağmen başka bir ülkenin pasaportunu kabul etmemesi dile getirilirken Türklüğü yücelten ifadeler de yer verilmektedir. (3) numaralı başlığın içeriği de Türklüğün övgüsünü konu edinirken; Türk olmayanları onlar/öteki olarak nitelendirmekte ve düşman ilan etmektedir.

İkinci grupta ise Türklerin/Türkiye'nin/Osmanlı'nın üstünlüğü ve milli kimlik vurgusu hem başlığa hem de haber ve yazıların içeriğine gizlemeyi tercih etmeden taşınmaktadır:

13) "*Anadolu Türk Şehri ve (Komşularına) Etkileri*" (*Türk Yurdu, Ekim 2009*)

14) "*Milli Kimliğin Teşekkülünde ve Muhafazasında Şiirin ve Şairlerin Rolü*" (*Türk Yurdu, Ekim 2009*)

15) *"Osmanlı Devleti Hangi Tarihte Kuruldu Sorusunun Düşündürdükleri ya da İBN HALDUN ÜZERİNDEN YENİDEN BİR OKUMA DENEMESİ"* (Türk Yurdu, Ekim 2009)

16) *"Türklerin Uzakdoğu Siyasi ve Kültür Tarihine Etkileri (Tang/T'ang ve Yuan Hanedanlığı Dönemi Örneği)"* (Türk Yurdu, Ekim 2009)

17) *"Türk Kimliğinin Oluşmasına Bir de Bu Pencereden Bakmak"* (Türk Yurdu, Ekim 2009)

18) *"II. Abdülhamid Türkçe' nin 'Resmi Dil' Olmasını Savunmuştu"* (Türk Yurdu, Ekim 2009)

19) *"Bugünün Türkiye Coğrafyasından ve Denizli-Acıpayam' dan Şehitlerimiz"* (Türk Yurdu, Ekim 2009)

20) *"Türkiye Cumhuriyeti İlelebet Payidar Kalacaktır"* (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)

21) *"Türkçü-Turancı Bir Komünist: Sultan Galiyev"* (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Ekim 2009)

22) *"Türkiye Eğitim Alanında Ne Yapmalı?"* (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)

(13) numaralı başlığın içeriğinde yazar Türklerin "Öteki" din mensuplarının yaşama hakkına saygı duyduklarını dahi ayrımcı bir dille belirtmektedir. Ayrıca Avrupa şehirlerinin Türk şehirlerini taklit ettiğini aşağılayıcı bir söylemle vurgulamaktadır. Türklüğün övgüsünden söz eden diğer bir başlık olan (16) numaralı

başlığın içeriğinde ise yazar, Çin'in Tang/T'ang Hanedanlığı dönemindeki başarısını anlatırken Çin'in bu süper gücünün oluşmasında Türklerin büyük rolü olduğunu belirtmektedir. (17) numaralı başlığın içeriğinde Türk'ün başkasına vergi veremeyeceği ve yine Türklüğü yücelten ifadeler bulunmaktadır. (19) numaralı başlıktaki yazı Türkiye sınırları içinde şehit düşen askerlerle ilgili olup şehit düşen askerlerin sayısını tabloda göstererek habere olan vurguyu artırmaktadır. Bu yazıda "Türk cesareti, İngiliz soğukkanlılığını; Türk azmi, İngiliz inadını; Türk vatanseverliği, İngiliz gururunu yenmiştir" sözlerini dile getiren yazar bir yanda Türklüğün övgüsünü konu edinirken diğer yanda İngilizleri aşağılamaktadır. Yazar bu tutumuna Çanakkale ve Sakarya Meydan Muharebelerinde Türklerin sergilediği başarıdan söz ederek ve Batılı güçlerin Türkleri Anadolu topraklarından atmak istediğini fakat heveslerinin kursağında kaldığını belirterek devam etmektedir. Diğer ülkelerin Türkiye'nin düşmanı olduğu vurgusunu başlığına (20 numaralı başlık) taşıyan *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisinin köşe yazarı "emperyalist ve Siyonist çevreler" in Türkiye Cumhuriyeti'ni yıkmak istediklerini iddia etmektedir.

Türk Yurdu ile *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergileri Türklüğün yüceltilmesi konusunu başlıklara taşımakla birlikte *Baran* dergisi bu konuyu hiçbir haber ve yazısına taşımamaktadır. Yayın çizgisi doğrultusunda *Baran* dergisi Müslümanlığın yüceltilmesi konusunu başlıklarında öne çıkartırken; *Türk Yurdu* ile *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergileri ise Türklüğün yüceltilmesi konusunu öne çıkartmaktadır. Özellikle *Türk Yurdu* dergisi diğer ülkelerin birçok olumlu niteliklerini Türklerden edindiklerini, Türklüğü yücelterek yinelemektedir.

B.2.9. Başlıklarda Erdoğan ve Diğer Türk Politikacıların Hedef Gösterilmesi

Haber ve yazılarda ırkçı-ayrımıcı söylemler Erdoğan, Türk politikacılar, devlet, Ak Parti ve iktidarı başlıklarda hedef alıp almamasına göre üç gruba ayrılarak incelenmektedir. Birinci grupta haber ve yazıların yalnızca içeriğinde hedef alınan Erdoğan, Türk politikacılar, devlet, Ak Parti ve iktidar başlıklara taşınmamış olup, başlıklarda herhangi bir ayrımıcı ifade de görünmemektedir:

- 1) "*Baran'dan... Kaim ve Daim...*" (Baran, 29 Ekim 2009)
- 2) "*Baran'dan... Kaim ve Daim...*" (Baran, 5 Kasım 2009)
- 3) "*Baran'dan... Kaim ve Daim...*" (Baran, 17 Aralık 2009)
- 4) "*Okuyucudan*" (Baran, 24 Aralık 2009)
- 5) "*Fenergata*" (*Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*, Aralık 2009)

Bu grupta hedef kitleye yönelik ayrımıcı söylemleri *Baran* dergisi 4 başlığa, *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisi de 1 başlığa taşıyarak ayrımıcı söylemlerini gizlemeyi tercih etmektedir.

İkinci grupta yer alan başlıklar Erdoğan, Türk politikacılar, devlet, Ak Parti ve iktidarı dışlayan bir söyleme yer vermezken genel bir ırkçı söyleme yer vermekle birlikte, bu başlıkların içeriğinde hedef kitleye yönelik söylemler bulunmaktadır:

- 6) "*Ulvi Alacakaptan: Demokrasi Aldatmacadır!*" (Baran, 15 Ekim 2009)
- 7) "*İt Gribi*" (Baran, 12 Kasım 2009)
- 8) "*Din'-sel Milliyetçilik*" (Baran, 19 Kasım 2009)

9) "*Bak Sen Şu Hukuka!*" (Baran, 26 Kasım 2009)

10) "*Demedi Demeyin*" (Baran, 3 Aralık 2009)

11) "*GDO' lu Zihniyet*" (Baran, 10 Aralık 2009)

12) "*İçimizdeki Düşman*" (Baran, 24 Aralık 2009)

13) "*Ali Eren: Demokrasi Müslümanları Kandırmak İçin Uydurulmuştur*" (Baran, 31 Aralık 2009)

Bu grupta bulunan bütün başlıklar *Baran* dergisine ait olmakla birlikte, (6) numaralı başlığın içeriğinde yazar Erdoğan'ın kızlarını Amerika'ya göndermesini dışlayıcı bir dille ifade etmektedir.

Üçüncü grupta yer alan başlıklar ise Erdoğan, Türk politikacılar, devlet, Ak Parti ve iktidarı dışlayan bir söyleme yer vererek, içeriğinde de hedef kitleye yönelik söylemler bulundurmaktadır:

14) "*Ricalsiz Devlet*" (Baran, 29 Ekim 2009)

15) "*AKP'nin 'açılım'ı için son şans: 'GENEL AF'*" (Baran, 29 Ekim 2009)

16) "*Türkiye Sağlık ve Gıda Güvenliği Hareketi Başkanı Kemal Özer: 'İslamcı' Çevre GDO Gerçeğini Örtüyor*" (Baran, 12 Kasım 2009)

17) "*Müslümanlar İktidarla İmtihan Oluyorlar!*" (Baran, 24 Aralık 2009)

18) "*12 Eylülcüler' e ve AKP' e Teşekkür*" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)

19) "Gül'ün Akdeniz Üniversitesi Rektörü İsrail Kurtcephe - X" (Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, Aralık 2009)

Baran ve Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk dergileri bu grupta Türk politikacılarına yönelik dışlamaları başlıklarda gizlemeyi tercih etmezken; birinci grupta ise başlıklara taşımamayı tercih etmektedirler. *Türk Yurdu* dergisi ise bu konuyu haber ve yazılarına taşımamayı tercih etmektedir.

B.3. Irkçı-Ayrımcı İçeriğe Sahip Haberlerin Konularına ve Çoğunluk Aktörlerine Göre Değerlendirilmesi

2009 yılının son üç ayını kapsayan bu çalışmada siyasi dergilerin ırkçı-ayrımcı içeriklerinin belirlendiği yazı ve haberlerin konularına göre dağılımı incelendiğinde, ekonomik ilişkiler/çalışma hayatının 41 haber ve yazıyla (%19) ile ilk sırada yer almaktadır. Ekonomik ilişkileri konu edinen yazı ve haberler gerek Türkiye'deki gerekse de Türkiye dışındaki politikacıları hedef alan ayrımcı söylemleri kapsamaktadır. Haber ve yazıların konularına göre dağılımını %16 (35 haber ve yazı) ile terör, %14 ile de (31 haber ve yazı) suç ve şiddet ekonomik ilişkileri takip etmektedir. Irkçı-ayrımcı içerikler dış ilişkileri konu edinen 26 haber ve yazıda (%12), dini konu edinen 22 haber ve yazıda (%10), Türklüğün övgüsünü konu edinen 11 haber ve yazıda (%5), Kürt açılımını konu edinen 8 haber ve yazıda (%4) görünmektedir. Terör ve Kürt açılımını konu edinen ırkçı-ayrımcı içeriğe sahip haber ve yazıların yüzdelerinin yüksek olması, bu dönemde hükümet tarafından "demokratik açılım" görüşme taleplerinin dile getirilmesi ve bunun üzerine bazı kentlerde Kürtlere, Demokratik Toplum Partisi'nin (DTP) binalarına ve sendikalı işçilere yönelik fizikî şiddetin görülmesi gibi olaylar etrafında ırkçı-ayrımcı söylemlerin oluşumuna ve dolaşıma girmesine aracılık edebilecek konjonktürün

oluşması sonucunun bir etkisi olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte etnik ve ırk ilişkileri ile tarikat ve cemaat ilişkileri 5 haber ve yazıda (%2); eğitim, Ermeni sorunu ve savaş konuları da 4 ırkçı-ayırıcı içeriğe sahip haber ve yazıda karşımıza çıkmaktadır (bkz. Tablo-6).

Haberin Konusu	Haber Sayısı
Ekonomik ilişkiler / çalışma hayatı	41
Terör	35
Suç ve şiddet	31
Dış ilişkiler	26
Din	22
Türklüğün övgüsü	11
Açılım (Kürt açılımı)	8
Etnik ve ırk ilişkileri (Kürtler, azınlıklar vs.)	5
Tarikat / Cemaat ilişkileri	5
Eğitim	4
Ermeni sorunu	4
Savaş	4
Kültürel farklılıklar	3
Batılılaşma çabaları	3
Göç / Mübadele	2
Avrupa Birliği	2
Azınlıklara verilen imtiyazlar	2
Sağlık	2
Kıbrıs sorunu	2
Başörtüsü sorunu	1
Türkiyelilik kavramı	1
Türkçe' nin resmi dil olması	1
Kimlik tartışmaları (Türk, Arnavut...)	1
Kapitalizm	1
Cumhuriyetin kuruluşu	1
Müslümanlığın övgüsü	1
Hukuk sistemi	1
Toplam	220

Tablo-6: Irkçı-ayırıcı içeriğe sahip haber ve yazıların konularına göre dağılımı

İrkçı-ayırıcı içeriğe sahip haber ve yazılardan ekonomik ilişkiler (29 haber ve yazı) ile dış ilişkiler (14 haber ve yazı) konusuna *Baran* dergisi daha fazla yer vererek diğer dergileri geçmektedir. Terör konusunu 14 haber ve yazısına taşıyan *Türk Yurdu* bu konuda birinci sırada yer alırken; suç ve şiddet konusunu 28 haber ve yazısına taşıyan *Baran* dergisi de suç ve şiddet konusunda birinci sırada yer almaktadır. İslami yayın çizgisi doğrultusunda yazı ve haberleri bulunan *Baran* dergisi ise din konusunda en fazla sayıda (20) haber ve yazıya yer vermektedir. Bu konuda *Türk Yurdu*'nun hiç yazısı bulunmamakla birlikte *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*'un ise yalnızca 2 haber ve yazısı bulunmaktadır. Türklüğün övgüsü konusunda *Baran* dergisinin hiç yazısı bulunmazken; *Türk Yurdu* (6) ile *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* (5) dergilerinin en çok haber ve yazıya sahip olmaları da yayın çizgileri doğrultusunda hareket ettiklerinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. *Baran* dergisi Kürt açılımını konu edinen 6 haber ve yazıda, etnik ve ırk ilişkilerini konu edinen 2 haber yazıda ayrımcı ifadeye yer vermektedir (bkz. Tablo-7). *Baran* dergisinin Tablo-1'de görüldüğü gibi bir yanda Kürtlere ayrımcılık ve haksızlık yapıldığını iddia ederken, diğer yanda da haber ve yazılarında dolaylı da olsa Kürtleri hedef alan ırkçı-ayırıcı söylemlere başvurması dikkat çekici görünmektedir.

Haberin Konusu	<i>Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk</i>	<i>Türk Yurdu</i>	<i>Baran</i>	Toplam
Ekonomik ilişkiler / çalışma hayatı	8	4	29	41
Terör	9	14	12	35
Suç ve şiddet	3	0	28	31
Dış ilişkiler	12	0	14	26
Din	2	0	20	22
Türklüğün övgüsü	5	6	0	11
Açılım (Kürt açılımı)	1	1	6	8
Etnik ve ırk ilişkileri (Kürtler, azınlıklar vs.)	1	2	2	5
Tarikat / Cemaat ilişkileri	1	0	4	5
Eğitim	2	0	2	4
Ermeni sorunu	2	2	0	4
Savaş	0	0	4	4
Kültürel farklılıklar	0	3	0	3
Batılılaşma çabaları	1	0	2	3
Göç / Mübadele	0	1	1	2
Avrupa Birliği	0	1	1	2
Azınlıklara verilen imtiyazlar	0	2	0	2
Sağlık	0	0	2	2
Kıbrıs sorunu	2	0	0	2
Başörtüsü sorunu	0	0	1	1
Türkiyelilik kavramı	0	1	0	1
Türkçe' nin resmi dil olması	0	1	0	1
Kimlik tartışmaları (Türk, Arnavut...)	0	1	0	1
Kapitalizm	0	0	1	1
Cumhuriyetin kuruluşu	0	0	1	1
Müslümanlığın övgüsü	0	0	1	1
Hukuk sistemi	0	0	1	1
Toplam	49	39	132	220

Tablo-7: Irkçı-ayırıcı içeriğe sahip haber ve yazıların konularına ve dergilere göre dağılımı

Haber ve yazılarda çoğunluk aktörlerinin dağılımı incelendiğinde toplam 231 haber ve yazıda ırkçı-ayırıcı söylemlerin meşrulaştırılması ve yaygınlaştırılmasında belirli kişi ve/veya gruplara atıfta bulunmaktadır. Bu haber ve yazılardan 121'inde Müslümanlar çoğunluk aktör olarak birinci sırada yer bulmaktadır. Müslümanlar gibi "biz" vurgusunun büyük önem taşıdığı diğer bir çoğunluk aktör olan Türk halkı ve kamuoyu 101 haber ve yazı ile ikinci sırada yer almaktadır. 4 haber ve yazıda çoğunluk aktör belirsizken; etnik-kültürel-dinsel grupları, cemaatleri çoğunluk aktör olarak değerli kılan 3 haber ve yazı bulunmaktadır (bkz. Tablo-8). Bu tabloda dikkat çeken unsur, çoğunluk aktörlerinin Müslümanlar ve Türk halkı ile kamuoyu olarak kodlanma sıklığıdır. Bu bağlamda siyasi dergilerin editörleri ve yazarları etnik, kültürel ve dinsel kimlikleri açısından azınlık olan grupları çoğunluk aktör olarak öne çıkardıkları Müslümanlar ve Türk halkı ile kamuoyu karşısında ötekileştirmekte ve ırkçı-ayırıcı söylemlerin meşrulaştırılmasında büyük rol oynamaktadırlar.

Çoğunluk aktörü	Haber sayısı
Müslümanlar	121
Genel olarak Türkler (Türk halkı; Türkiye; kamuoyu...)	101
Belirsiz	4
Etnik-kültürel-dinsel grupları; cemaatler	3
Azerbaycan halkı	1
Diğer	1
Toplam	231

Tablo-8: Haber ve yazılarda çoğunluk aktörlerinin dağılımı

SONUÇ

Türkiye'de yayınlanan siyasal içerikli dergilerde ırkçı-ayırıcı söylemlerin incelenmesini konu edinen "Türkiye'de Siyasal Dergilerde Irkçı-Ayırıcı Söylemler" başlıklı tez 2009 yılının son üç ayını kapsamıştır. Bu dönemde ulusalcı sol yayın çizgisindeki "*Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*", milliyetçi yayın çizgisindeki "*Türk Yurdu*" ve İslamcı yayın çizgisindeki "*Baran*" dergisinde yayımlanan tüm yazılarda ırkçı ve ayırıcı söylemlerin kimler tarafından dile getirildiği, kimleri hedef aldığı, konuları ve kullanılma sıklıklarını belirleyebilmek için içerik analizi uygulanmıştır. Bu dergilerde yer alan yazılarda dışlanmalara maruz kalan toplumsal gruplara yöneltilen ırkçı ve ayırıcı söylemlerin meşrulaştırma ve yaygınlaşma stratejileri ise söylem analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Çalışma kapsamında yer alan ırkçı-ayırıcı içerikler ve ırkçılık-ayırıcılık karşıtı yazılar türsel özelliklerine göre incelendiğinde, en çok köşe yazısı ve yoruma yer verilmiştir. Irkçı-ayırıcı karşıtı yazılara *Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisi sadece köşe yazısında yer verirken *Türk Yurdu* ve *Baran* dergileri diğer yazılara oranla köşe yazısında çok daha yüksek yüzdelerde yer vermektedir. Kendi görüşlerinin açıkça yer aldığı köşe yazıları ve yorumlarda köşe yazarları ve yorumcuların ırkçı-ayırıcı söylemlerinin böylesine yüksek yüzdelerle dergilerde yer bulması ve bu konuda çekingen bir tavır göstermemeleri dikkat çekicidir.

Baran dergisinin hem ırkçı-ayırıcı hem de ırkçı-ayırıcı karşıtı içeriğe sahip haberlere diğer dergilere oranla çok daha fazla yer vermesi çalışmamız açısından önemli bir sonuç olarak değerlendirilebilir. İslami çizgide yayın yapan bu dergi en

çok Müslümanlara karşı ayrımcılık yapıldığını temsil eden haber ve yazılara yer vermektedir. *Baran* dergisinin ırkçı-ayrımcı söylemle ırkçı-ayrımcı karşıtı söyleme aynı anda en yüksek düzeyde yer vermesinin nedeni, Müslümanlara karşı yapılan ayrımcılığı dile getirirken dışlayıcı bir dil kullanması olarak yorumlanabilir. *Baran* dergisi Müslümanların mağduriyetini ve dışlanmasını devamlı olarak ayrımcı bir dille ifade ederken böyle bir sonuç ortaya çıkmaktadır. *Baran* bu ayrımcılığı diğer ülke kamu kurum ve kişileri/politikacıları ile Türk kamu kurum ve kişi/politikacılarının yaptığı savunmaktayken; *Türk yurdu* ile *Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergileri daha çok Türklere karşı ayrımcılık yapıldığını temsil ederek, bu ayrımcılığı diğer ülke kamu kurum ve kişileri/politikacılarının yaptığı savunmaktadırlar. Ayrıca metinlerde Müslümanları ve Türkleri kamuoyuna mağdur olarak sunan siyasi dergiler bu kesimleri aynı zamanda çoğunluk aktör olarak tanımlamakta; azınlık aktörleri daha çok Amerikalı politikacılar, Avrupalı politikacılar ve Kürtler olarak tanımlamakta ve bu grupları eylemin/olayın faili olarak da haber ve yazılara taşımaktadır. Bu bağlamda siyasi dergiler, ırkçı-ayrımcı söylemleri görünüşte akla uygun savunmalarla destekleyerek okuyucu tarafından bu söylemlerin inandırıcılığını artırmaya çalışmışlardır.

Çalışma açısından üzerinde durulması gereken bir diğer sonuç ise, *Baran* dergisinin Kürtlere karşı diğer grupların ayrımcılık yaptığı temsil eden yazılara yer vermesinin yanı sıra sayısal veriler neticesinde kendisinin de bu ayrımcılığı haber ve yazılarına taşıdığı görülmüştür. Ayrıca *Baran* dergisi Kürt sorununu sınırlı sayıda başlığa taşımasına rağmen ayrımcı dili açıkça kullanmıştır. Bu durum, *Baran* dergisinin haber ve yazılarının kendi içinde çeliştiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte *Türk Yurdu* dergisi Kürt sorununu az sayıda

haberle başlığa taşıyarak ırkçı söylemi gizlemeye çalışırken; *Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergisi Kürtlerle ilgili ırkçı söylemi dolaylı yoldan kullanmayı tercih etmiştir. Görüldüğü gibi, haber başlıklarına taşınan ırkçı söylemler, Kürtlerle ilgili verilen örnekte olduğu gibi, ayrımcılığa maruz kalan diğer gruplarda da kimi zaman dolaylı kimi zamansa doğrudan görülmüştür. Siyasi dergiler ırkçı-ayrımcı söylemleri ister doğrudan isterse de dolaylı yoldan yapmış olsun, bu söylemleri olağan ve meşru göstererek gruplar arasında eşitsiz ilişkilerin oluşmasına aracılık etmişlerdir. Böylelikle sınırlı bir hedef kitlesi olsa dahi siyasi dergilerin bu kitlenin yönlendirilmesinde büyük bir rol oynadığı söylenebilir. Kendinden farklı görüşü savunanlara karşı objektif davranamayan siyasi dergiler 'biz' ve 'onlar' karşıtlığını ulus ve din üzerinden tanımlamışlardır.

Haber başlıklarında geçen sözcüklerin kullanılış sıklıkları incelendiğinde; yalnızca başlığı okuyup içeriğe göz atmayan okuyucular doğrultusunda, haber başlıklarının okuyucuda bir fikir oluşumuna sebebiyet verebilmesi adına önemli bir rolü olduğu söylenebilir. Türkiye'de farklı uçlarda yer almalarına rağmen bu siyasal dergilerin editörleri haber başlıklarında Türklük kavramına vurgu yaparak, bu kavramı ön planda tutarken; dışladığı ve aşağıladığı kesimleri ise özellikle başlığa taşıyarak okuyucunun ırkçı-ayrımcı tutumu karşısındaki kanısının pekiştirilmesinde önemli bir rol oynamaktadırlar. Bu durumda, tıpkı ayrımcılık ve ırkçılık kavramlarının iç içe geçerek kullanılması gibi; milliyetçi kesimlerin savunduğunun aksine ırkçılık ve milliyetçilik ideolojilerinin de birbirinden bağımsız olmadığı ve bu iki ideolojiyi birbirinden ayrı değerlendirmenin yanlış olacağı açığa çıkmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümde yirminci yüzyılın başlarında milliyetçiliğin dini duygulardan daha fazla ön planda tutulmaya başlandığına değinilmiştir. Bu durumun

Türk Yurdu ile *Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergilerinde çalışma kapsamında yer alan haber ve yazılara yansıdığı görülmüşken; *Baran dergisinde* bu durumun aksine dini duyguların daha ağır bastığı görülmüştür. Her iki durumda da bireyler kendi grubundan olmayanları dışlamışlar ve bunun da oldukça normal olduğunu iddia eden bir politik söylem oluşturmuşlardır.

Belirtilmesi gereken bir diğer nokta ise, siyasi dergilerde yer alan haber ve yazılardaki ırkçı-ayırıcı söylemlerin 2009 yılının Ekim, Kasım ve Aralık ayına göre farklılık göstermemesidir. Buna göre, bu aylarda yaşanan olaylar ayırıcı söylemlerin yazılara yansması bakımından belirleyici olmayıp; bu söylemlerin siyasi dergilerde yaygınlaştırılmasında yayın çizgileri belirleyici olmuştur. Siyasi dergiler çalışma kapsamında yer alan dönem boyunca devamlı olarak, yukarıda da belirtildiği üzere, belirli kavramları ve değerleri ön planda tutmuşlardır.

Genel olarak değerlendirildiğinde, yapılan nicel ve nitel araştırmalar neticesinde 2009 yılının son üç ayında incelenen haber ve yazılar siyasi dergilerde farklı şekilde yer almıştır. *Türk Yurdu* ile *Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergilerinde yer alan haber ve yazıları okuyucuya farklı biçimde aktarmalarıyla birlikte benzer kişi/grupları çoğunluk aktör olarak ilan etmektedirler. Bununla birlikte *Baran* dergisi haber ve yazıları farklı şekilde aktarmanın yanı sıra "biz"i temsil eden kişi/grupları bu iki dergiden farklı olmaktadır. *Türk Yurdu* ile *Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk* dergilerinin editör ve yazarlarının Türklüğün yüceltilmesi ile birlik ve beraberlik söylemi doğrultusunda haberleri ön plana çıkardığını; *Baran* dergisinin editör ve yazarlarının ise Müslümanlığın yüceltilmesi doğrultusunda yayın yaparak dinsel referanslara atıfta bulunduğunu söylemek mümkündür.

Tez çalışması, kapsadığı dönem ve zaman bakımından kısıtlı olmasına karşın siyasi dergilerin ırkçı-ayırıcı söylemleriyle ilgili genel olarak bir sonuca ulaşabilmiştir. Buna göre, anaakım medyada ırkçı söylemlerle ilgili yapılan çalışmalarda ortaya konulan sonuçlar değerlendirildiğinde, siyasi dergilerin etnik ve dini temelli ayırıcı-ırkçı söylemlerin yaygınlaştırılması ve meşrulaştırılması bakımından anaakım medya ile benzerlik taşıdığı görülmüştür. Ancak siyasi dergiler sınırlı ve politik olarak bağlanmış bir hedef kitlesi olduğu için ırkçı söylemleri çok daha belirgin ve dışlayıcı bir şekilde ifade etmişlerdir. Bu dergiler farklı politik çizgilerde yayın yapsalar dahi üçü de sürekli olarak kendi politik mağduriyetlerini vurgularken, kendinden olmayan kimlikleri ötekileştirip, hedef haline getirmişlerdir. Bununla birlikte zaten belirli bir fikri olan ve ırkçı görüşü savunan okuyucular görüşlerini destekleyen bu dergileri tercih etmektedirler. Bu bağlamda okuyucu kitlesinin ırkçı-ayırıcı ifadelere sıklıkla ve açık bir biçimde yer veren siyasi dergilere yönelmesi de dergilerin okuyucularının beklentileri doğrultusunda haber ve yazıları sayılarına taşıdığı bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

KAYNAKÇA

Akan, Aysun (2009), Türkiye'de gayrimüslimlere karşı ayrımcı basın söylemi: 1934 Trakya olaylarının 1942 varlık vergisinin ve 6/7 Eylül olaylarının basında yansımalarının eleştirel söylem analizi, yayımlanmamış doktora tezi, *ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Akçam, Taner (2003) "Türk Ulusal Kimliği Üzerine Bazı Tezler", içinde: Tanıl Bora (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim.

Akdeniz, Yaman (2010) "İnternet'te Irkçılık", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Alankuş-Kural, Sevda (1995), "Türkiye'de Medya, Hegemonya ve Ötekinin Temsili", *Toplum ve Bilim*, 67:76-108.

Alankuş, Sevda (2003), "Demokratik Bir Medya Ortamı İçin Yerel/Sivil Medya ve Yeni İmkanlar", içinde Sevda Alankuş (ed.) *Medya ve Toplum*, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, s. 95-130.

Alğan, Cengiz (2010) "Ulusal Basında Nefret Suçları:10 Yıl 10 Örnek", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Althusser, Louis (1991), *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, İstanbul: İletişim Yayınları.

Alver, Füsün (2003), *Basında Yabancı Tasarımı ve Yabancı Düşmanlığı*, İstanbul: Der Yayınları.

Alver, Füsün (2008), "Kapitalist Üretim Sürecinde Irkçılık, Futbol ve Medya", *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 26:223-224.

Anderson, Benedict (1995), *Hayali Cemaatler: Milliyetçiliğin Kökenleri ve Yayılması*, İstanbul: Metis Yayınları.

Ansell, Amy Elizabeth (1997), "New Right, New Racism: Race and Reaction in the United States and Britain", New York: New York University Press. (http://inside.bard.edu/~ansell/ansell_12.pdf)

Appiah, K. Anthony (2000) "Racial Identity And Racial Identification", in Les Back and John Solomos (eds.), *Theories of Race and Racism*, London and New York: Routledge.

Arı, Abdullah (2009), "Kürt Raporu; Güvenlik Politikalarından Kimlik Siyasetine 'Doğu Ergil'in Kürt Raporları Üzerine'," *Bilim ve Toplum Dergisi*. (<http://bgst.org/dusunce-gundem/kurt-raporu-guvenlik-politikalarindan-kimlik-siyasetine-dogu-ergilin-kurt-raporlari-uzerine>)

Arı, Mehmet (1994), "Türkiye'de Sol Milliyetçilik", *Birikim*, 67: 25-35.

Arslan, Ali (2004), "Günümüz Türkiye'sinde Medya Gerçeği", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1(1), (<http://www.insanbilimleri.com/ojs/index.php/uib/article/view/164/164>).

Arslan, Emre (2003), "Türkiye'de Irkçılık", *Modern Türkiye'de Siyasî Düşünce Cilt 4 – Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim Yayınevi.

Aşar, Sevim (2009), Irk ve Irkçılık Üzerine Tartışmalar ve Yeni Irkçılık, yayımlanmamış yüksek lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Atılgan, Gökhan (2009), "Sosyalist Milliyetçilik Söylemi (Türkiye, 1961-1968): Temeller ve Ayrılıklar", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 64 (3): 1-25.

Atsız, H. Nihal (1997), "Türk Tarihinde Meseleler", İstanbul: İrfan Yayıncılık.

Balibar, Etienne (2000a), "Bir 'Yeni-Irkçılık' Var Mı?", içinde Etienne Balibar, Immanuel Wallerstein, *İrk Ulus Sınıf*, İstanbul: Metis.

Balibar, Etienne (2000b) "İrkçilik ve Milliyetçilik", içinde Etienne Balibar, Immanuel Wallerstein, *İrk Ulus ve Sınıf*, İstanbul: Metis.

Balibar, Etienne (2007) "İrkçilik ve Milliyetçilik", içinde Etienne Balibar, Immanuel Wallerstein, *İrk Ulus ve Sınıf*, İstanbul: Metis.

Banton, Michael (2000), "The Idiom Of Race: A Critique Of Presentism", in Les Back and John Solomos (eds.). *Theories of Race and Racism*, London and New York: Routledge.

Başkaya, Fikret (2006), *Özgür Üniversite Kavram Sözlüğü II*, Ankara: Maki Basın Yayın.

Baydar, Yavuz (2010), "Medyada Özdenetim", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Bayrak, M. Orhan (1994), *Türkiye'de Gazeteler ve Dergiler Sözlüğü (1831-1993)*, İstanbul: Küll.

Belge, Murat (2003) "Türkiye'de Zenofobi ve Milliyetçilik", içinde: Tanıl Bora (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim

Benedict, Ruth (2000) "Race: What It Is Not", in Les Back and John Solomos (eds.), *Theories of Race and Racism*, London and New York: Routledge.

Bernasconi, Robert (1999), Irk Kavramını Kim İcat etti? Felsefi Düşüncede Irk ve Irkçılık, İstanbul: Metis Yayınları.

Bilgin Nuri, Arar B. Yurdağül (2009), "Gazete Haber Başlıklarında Öteki'nin İnşası", *Kültür ve İletişim*, 12(2): 133-157.

Binark, F. Mutlu ve İrvan, Süleyman (1992), "Türk Basınının Dış Haber Söylemi", *Amme İdaresi Dergisi*, 4: 147-163.

Birik, Işıl (2004), Çalışma hayatında meslekte ilerlemede cinsiyet ayrımcılığı: Türkiye örneği, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü*.
Blion, Reynald (2010) "Kültürel Çeşitlilik İçin Ayrımcılığa Karşı Savaşmak: Medyanın Önündeki Güçlükler", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Bora, Tanıl (1994), "Türkiye'de Milliyetçilik Söylemleri", *Birikim*, 67: 9-24.

Bora, Tanıl (1995), *Milliyetçiliğin Kara Baharı*, İstanbul: Birikim Yayınları.

Bora, Tanıl (1996), "İnşa Döneminde Türk Milli Kimliği", *Toplum ve Bilim*, 71: 168-94.

Bora, Tanıl (1997), "Cumhuriyetin İlk Döneminde Milli Kimlik", içinde: yayına hazırlayan Nuri Bilgin, *Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik*, İstanbul: Bağlam Yayınları, s. 53- 62.

Bora, Tanıl (2003a), "Türkiye'de Futbol ve Milliyetçilik," içinde: Stefanos Yarasimos ve diğerleri (ed.). *Türkiye'de Sivil Toplum ve Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim, s. 559-581.

Bora, Tanıl (2003b) "Ekalliyet Yılanları...Türk Milliyetçiliği ve Azınlıklar", içinde: Tanıl Bora (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim, s. 911-918.

Bora, Tanıl ve Canefe, Nergis (2003) "Türkiye'de Popülist Milliyetçilik", içinde: Tanıl Bora (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim, s. 635-662.

Bora, Tanıl (2007), *Türk Sağının Üç Hâli Milliyetçilik- Muhafazakârlık- İslâmcılık*, İstanbul : Birikim Yayınları.

Boyle, Kevin (2010), "Nefret Söyleminin Kontrolü: Uluslararası Standartlar Türkiye'den Neler İstiyor?", içinde: *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Brah, Avtar (2000), "Difference, Diversity, Differentiation: Processes Of Racialisation And Gender", in Les Back and John Solomos (eds.), *Theories of Race and Racism*, London and New York: Routledge.

Bulut, Faik (1992), *Türk Basınında Kürtler*, İstanbul: Melsa Yayınları.

Candan, Buket (2011), "Matbaadan İnternete Türkiye'de Yayın Hayatı ve Kütüphaneler", *Türk Kütüphaneciliği*, 25(4):470-493. (<http://tk.kutuphaneci.org.tr/index.php/tk/article/view/2334/4355>)

Cerit, Oktay (2010) "LGBT Örgütleri: Siyah Pembe Üçgen", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Champagne, Patrick (1995), "Araştırmalar ve Demokrasi", içinde: Hülya Tufan (derl.). *Kamuoyu Kimin Oyu?*, İstanbul: Kesit Yayıncılık.

Cox, Oliver C. (2000) "Race Relations: Its meaning, beginning, and progress", in Les Back and John Solomos (eds.), *Theories of Race and Racism*, London and New York: Routledge.

Çağaptay, Soner (2003), "Otuzlarda Türk Milliyetçiliğinde Irk, Dil ve Etnisite", içinde: Tanıl Bora (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim.

Çaplı, Bülent (2002), *Medya ve Etik*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Çayır, Kenan (2010) "Ayrımcılığın Sosyolojisi ve Türkiye Toplumunu", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Çelenk, Sevilay (2005), *Televizyon, Temsil ve Kültür*, İstanbul: Ütopya Yayınları.

Çelenk, Sevilay (2010), "Ayrımcılık ve Medya", içinde: Bülent Çaplı ve Hakan Tuncel (der.). *Televizyon Haberciliğinde Etik*, Ankara : Fersa Matbaacılık.

Çılgın, Canan (2011), Tek Parti Döneminde Yayımlanan Irkçı Turancı İçerikli Dergilerin İncelenmesi (Bozkurt, Gök-Börü, Ergenekon, Orhun), yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *İstanbul Bilgi Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Çoban, Barış (2009) "Medya, Resmi Tarih ve Milliyetçilik", içinde: Barış Çoban (der.). *Medya, Milliyetçilik, Şiddet*, İstanbul: Su Yayınları.

Çoban, Savaş (2009) "Medya, Milliyetçilik ve 'Öteki'", içinde: Barış Çoban (der.). *Medya, Milliyetçilik, Şiddet*, İstanbul: Su Yayınları.

Çobanoğlu, Şaban (2007), "Susunluk Sarmalı ve Siyasal İletişim", Ankara: Fide Yayınları.

Çomu, Tuğrul (2010), *Yeni Medyada Nefret Söylemi*, İstanbul: Kalkedon Yayınları.

Dalkıranoglu, Tülin ve Çetinel, Fatma G. (2008), "Konaklama İşletmelerinde Kadın ve Erkek Yöneticilerin Cinsiyet Ayrımcılığına Karşı Tutumlarının Karşılaştırılması", *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20:277-298. (<http://sbe.dumlupinar.edu.tr/20/277-298.pdf>)

Delilbaşı (Savcı), Sunay (1998), Kürtlerin Etnik Kökenleri ile İlgili Teoriler, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *Marmara Ü. Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü*.

Demir, Ahmet (2007), Avrupa insan hakları sözleşmesinde ve Türk Hukukunda ayrımcılık yasağı, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *Selçuk Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Demir, Hülya (1995), "Medyanın at gözlüğü: Azınlıklar ve Hak İhlalleri", *Birikim (Etnik Kimlik ve Azınlıklar Özel Sayısı)*, 71-72: 181-190.

Demirkollu, Ceyhan (2007), Ayrımcılığa ilişkin ulusal ve uluslararası düzenlemeler, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *Dokuz Eylül Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Dikeç Bolat, Nursel (2009) "Medyada Milliyetçilik ve Ötekinin Yaratılması: McCarthy Döneminde Amerikan Milliyetçiliğinin Hollywood'a Yansıması ve Türkiye'yi Etkileme Süreci", içinde: Barış Çoban (der.). *Medya, Milliyetçilik, Şiddet*, İstanbul: Su Yayınları.

Dinçtürk, İ., Selime (2004), Varlık Vergisi Yıllarında Türkiye Basınında Irkçı ve Milliyetçi Söylemler, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, A.Ü. *Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Doğan, Hülya (2009) "Maskeli Beşler Irak ve Kurtlar Vadisi Irak Filmlerinde Görülen Milliyetçi Tarih Yazımı", içinde: Barış Çoban (der.). *Medya, Milliyetçilik, Şiddet*, İstanbul: Su Yayınları.

Doğanay, Ülkü ve Şanlı Karaaslan, Halise (2011), "Yazılı Basında Irkçı ve Ayrımcı Söylemlerin Olağanlaştırılması: Habertürk Gazetesinin 'Sıradan Bir Gün'deki Haberleri Üzerine Bir İnceleme", *Kültür ve İletişim*, 14(2): 41-70.

Doğaner, Yasemin (2012) "Hürriyet ve Modernleşme Enstrümanı Olarak Osmanlı'da Basın", *Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 29 (1): 109-121.

Downing, J., Husband, C. (2005), Representing 'Race': Racisms, Ethnicities, and Media, CA: Sage Publications.

Dönmez, Ali (1992). "Bilişsel Sosyal Şemalar." *A.Ü.D.T.C.F. Araştırma Dergisi*, 14: 131-146. (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/34/971/11951.pdf>)

Duman, Hasan (1968), "Gazete ve Dergilerin Okuma İçin Değerlendirilmesi", *Türk Kütüphaneciliği*, 17(1):24-29.

Duran, Ragıp (2010) "Hakiki Nefret/Sanal Nefret" içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Durur Küçük, Elif (2011), "Milliyetçilik Söylemi ve Medya", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(2):35-50.

Dündar, Fuat (2003) "Milli Ezber: Saf Türk-Karışık Öteki", içinde: Tanıl Bora (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim.

Ergeç Elpeze, Nüket (2010), *Medya ve Söylem*, Ankara: Pegem Akademi.

Ergin, Murat (2009), "'Bizden Irkçı Olmaz' Türk Kimliği ve Irksal Sözlükler", içinde: Ömer Laçiner (der.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce-9*, İstanbul: İletişim Yayınları, s. 386-412.

Erlor, Özgün (2007), "Bağımsızlık Sonrası Orta Asya Devletlerinde Milliyetçilik" *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 11:133-140.

Erten, Bağış (2010) "Tribünlerin Nefreti, Nefretin Tribünleri", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Gencil Bek, Mine (2003), "Yerel Politika ve Yerel Medya", içinde Sevda Alankuş (ed.) *Medya ve Toplum*, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, s. 131-146.

Girgin, Atilla (2000), Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik'i, İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Gökalp, Emre (2007), "Milliyetçilik: Kuramsal Bir Değerlendirme", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(1):279-298.

Göktaş, Kemal (2009), Hrant Dink'in Basında Hedef Haline Getirilen Bir Siyasi Figüre Dönüştürülmesi, İstanbul: Güncel Yay.

Göktaş, Kemal (2010) "Medyanın Hrant Dink'i Hedef Haline Getirmesi", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Gülcan, Saadettin (2004), İşletmelerde Kadın-Erkek Ayrımcılığı ve Cinsel Taciz, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *D.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Gürkan, Nilgün (2003), "Türkiye'de Gazetecilerin 'Gözlükleri'/Medyanın Dönüşemeyen Kodları", içinde: Sevda Alankuş (ed.) *Medya ve Toplum*, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, s. 147-166.

İnal, Ayşe (1996), Haberi Okumak, İstanbul: Temuçin Yayınları.

İnal, Ayşe (2003a), Medya ve Toplum, Sevda Alankuş (Derl.), İstanbul: İletişim Vakfı Yayınları.

İnal, Ayşe (2003b), "Medyanın 'Etkisi' Sorunsalına Başka Bir Bakış", içinde: Sevda Alankuş (ed.) *Medya ve Toplum*, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, s. 59-74.

James, Selma (2009), Cinsiyet, Irk, Sınıf: Kadınlardan Yeni Bir Perspektif, İstanbul: Bgst Yayınları.

Karaca, F. Ekin (2008), Kriz dönemlerinde Türk basınında ırkçı milliyetçilik ve 'Rum' algısı, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *İstanbul Bilgi Sosyal Bilimler Enstitüsü*.

Karaduman, Sibel ve Batu, N. Mert (2011), Televizyon Haberlerinde Terörizm Olgusunun TRT'nin Haber Söylemi Bağlamında İncelenmesi, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25:359-374.

Karan, Ulaş (2009), Avrupa Birliği Ülkelerinde Ayrımcılık Yasağı ve Eşitlik Kurumları, İHOP.

Karan, Ulaş (2010) "Nefret Suçlarından Ne Anlıyoruz?", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Kaya, Nurcan (2010) "Raporlama ve Savunuculuk Yoluyla Nefret Suçlarıyla Mücadele", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Keane, John (1993), Medya ve Demokrasi, İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Kejanlıoğlu, D. Beybin (2003), "Medya-Toplum İlişkisi ve Küreselleşmenin Yerel Medyaya Sunduğu Olanaklar", içinde Sevda Alankuş (ed.) *Medya ve Toplum*, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, s. 75-93

Kejanlıoğlu, Beybin D. (2004), *Türkiye'de Medyanın Dönüşümü*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları.

Keneş Çoban, Hatice (2011), "İrkçı-Ayrımcı Söylemlerin Kurucu Öğeleri Olarak İnkâr Stratejileri", *Kültür ve İletişim*, 14(2): 71-98.

Kentel, Ferhat (1991), "Demokrasi, Kamuoyu ve Siyasal İletişime Dair", *Birikim Dergisi*, 30:39-44.

Keskin, Fatih (2010), *Politik Profesyoneller ve Uzmanlar*, Ankara: De ki Basım Yayım.

Keynes, Milton (2000), New(s) Racism: A discourse analytical approach. In: Simon Cottle (Ed.), *Ethnic Minorities and the Media*, UK: Open University Press, pp. 33-49. (<http://www.discourses.org/OldArticles/New%28s%29%20racism%20-%20A%20discourse%20analytical%20approach.pdf>)

Kılıç, Deniz (2011), "Bir Ötekileştirme Pratiği Olarak Basında Eşcinselliğin Sunumu: Hürriyet ve Sabah Örneği (2008-2009)", *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 1:143-69. (<http://www.gumushane.edu.tr/media/uploads/egifder/articles/1-7.pdf>)

Kocadaş, Bekir (2004), "Kültür ve Medya", *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 1 (1):1-8. (www.insanbilimleri.com)

Korkmaz, Ali ve Bilici, İbrahim E. (2011), "Şerif Mardin'in Sosyal Değişim ve Kültürel Tartışmalarında Modernleşme, İletişim ve Dil Bağlantısı", *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 31: 31-51.

Korkut, Tolga (2010) "Hak Odaklı Habercilik ve Medyada Çeşitlilik" içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrnt Dink Vakfı.

Köker, Eser (2007), "Kadınların Medyadaki Hak ihlalleriyle Baş Etme Stratejileri", içinde: Sevda Alankuş (Yay. Haz.). *Kadın Odaklı Habercilik*, İstanbul: Ips Yayıncılık, s. 117-148.

Köker, Eser, vd. (2008), "Seçim Sürecinde Milliyetçi-İslami Tema ve Söylemlerin Yaygınlaştırılması: 2007 Milletvekili Genel Seçimleri Üzerine Bir İnceleme", yayımlanmamış araştırma projesi, Ankara: TÜBİTAK.

Köker, Eser, vd. (2009) "2007 Milletvekili Genel Seçimleri'nde Medyada Milliyetçilik Rekabeti", içinde:Barış Çoban (der.). *Medya, Milliyetçilik, Şiddet*, İstanbul: Su Yayınları, s. 73-101.

Köker, Eser ve Doğanay, Ülkü (2010a), *Türkiye'yi Vurdular: Yazılı Basının Hrnt Dink Cinayetini Adlandıramaması*, içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrnt Dink Vakfı, s. 97-118.

Köker, Eser ve Doğanay, Ülkü (2010b), *İrkçı Değilim Ama: Yazılı Basında İrkçı-Ayrımcı Söylemler*, İHOP.

Kösoğlu, Nevzat (2003), "Türk Milliyetçiliği İdeolojisinin Doğuşu ve Özellikleri", içinde: Tanıl Bora (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim.

Kutlutürk, Bülent (2010), "Zirve: Geliyorum Diyen Katliam!", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Küzeci, Elif (2007), "AİHS' nin 10. Maddesi Işığında Nefret İçerikli ve İrkçı Nitelikli Düşünce Açıklamaları", *TBB Dergisi*, 71:174-200. (http://portal.ubap.org.tr/App_Themes/Dergi/2007-71-339.pdf)

Lake, Celinda C. ve Harper, Pat Callbek (2002), *Kamuoyu Araştırmaları*, Ankara: Altinküre Yayınları.

Laughey, Dan (2010), *Medya Çalışmaları Teoriler ve Yaklaşımlar*, İstanbul: Kalkedon Yayıncılık.

Levi-Strauss, Claude (1994), *İrk, Tarih ve Kültür*, İstanbul: Metis Yayınları.

Lewis, Bernard (2006), *Ortadoğu'da İrk ve Kölelik*, İstanbul: Truva Yayınları.

Lindisfarne, Nancy (2003). "Ayrıksıcılık", içinde: Tanıl Bora (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim.

Mandela, Nelson (1990), *İrk Ayrımı*, İstanbul: Yalçın Yayınları.

Mazıcı, Nurşen (1996) "1930'a Kadar Basının Durumu ve 1931 Matbuat Kanunu", *Atatürk Yolu Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, 5(18): 131-154.

Meyer, Thomas (2002), *Medya Demokrasisi: Medya Siyaseti Nasıl Sömürgeleştirir?*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Miles, Robert (2000a), *İrkçilik*, İstanbul: Sarmal Yayınları.

Miles, Robert (2000b). "Apropos The Idea Of 'Race' ... Again", in Les Back and John Solomos (eds.), *Theories of Race and Racism*, London and New York: Routledge.

Mora, Necla (2008), *Medya Çalışmaları Medya Pedagojisi ve Küresel İletişim*. (http://politikadergisi.com/sites/default/files/kutuphane/medya_calismalari_medya_pedagojisi_ve_kuresel_iletisim.pdf#page=8)

Morresi, Enrico (2003), *Haber Etiği: Ahlaki Gazeteciliğin Kuruluşu ve Eleştirisi*, Ankara: Dost Kitabevi Yayınları,.

Muğan, Güliz (2005), Alışveriş merkezlerinde 13-19 yaş grubundaki gençlere karşı uygulanan toplumsal ayrımcılık: Migros Alışveriş Merkezi'nde bir alan çalışması, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *Bilkent Ü. Güzel Sanatlar Enstitüsü*.

Nalçaoğlu, Halil (2003), "Medya ve Toplum İlişisini Anlamak Üzere Bir Çerçeve", içinde Sevda Alankuş (ed.) *Medya ve Toplum*, İstanbul: IPS İletişim Vakfı Yayınları, s. 43-57.

Özer, Ömer (2000), "Haberde Egemen Söylemin Yeniden Üretimi", *Kültür ve İletişim*, 3(2): 76-97.

Özgen, Murat (2002), *Gazetecinin Etik Kimliği*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları.

Özkan, Asaf (2008), "Millet-Milliyetçilik-Milli Tarih Bağlamında Türk Yurdu Dergisi'nde Milli Tarih Oluşturma Çabaları (1911- 1918)", *A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 37:289-309.

Özkorkut Ünal, Nevin (2002), "Basın Özgürlüğü ve Osmanlı Devleti'ndeki Görünümü", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 51 (3):65-84.

Park, Robert E. (2000) "The Nature Of Race Relations", in Les Back and John Solomos (eds.), *Theories of Race and Racism*, London and New York: Routledge.

Petkovic, Brankica (2010) "Romanlara Yönelik Nefret Söylemi ve Profillemesi", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Polat, Nurhak (2009) "Avusturya'da Irkçılık Karşıtı Afişler ve 'Yabancı'", içinde:Barış Çoban (der.). *Medya, Milliyetçilik, Şiddet*, İstanbul: Su Yayınları.

Sağır Öztoprak, Meral ve Akıllı, H. Serkan (2004), "Etnisite Kuramları ve Eleştirisi", C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 28(1):1-22. (<http://www.daplatform.com/images/etnisite%20kuramlari%20ve%20elestirisi.pdf>)

Sartori, Giovanni (2004), *Görmenin İktidarı, Homo Videns: Gören İnsan*, (Çev. Gül Batuş ve Bahar Ulukan), İstanbul: Karakutu Yayınları.

Sazak, Derya (2010) "Yazı İşlerinin Dili ve Okur Temsilciliği", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Schnapper, Dominique (2005), *Öteki İle İlişki*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sirman, Nükhet (2003) "Kadınların Milliyeti", içinde: Tanıl Bora (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim.

Solomos, John ve Back, Les (1996), *Racism and Society*, London: Macmillan Company.

Somersan, Semra (2004), *Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Sumbas, Ahu (2009), "Batı Avrupa'da Yükselen Yeni-Irkçılık Üzerine Bir Deneme", *Alternatif Politika*, 1 (2): 260-281. (http://www.academia.edu/1481217/Ahu_Sumbas_Bati_Avrupada_yukselen_yeni_irkcilik-alternatif_politika)

Şeker, Mustafa ve Şimşek Fadime (2011) "Ötekilik Bağlamında 'Muhteşem Yüzyıl' Dizisinin Farklı İdeolojideki Gazetelerin Köşe Yazılarına Yansımaları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 29: 483-501.

Şenel, Alaeddin (1993), *İrk ve İrkçilik Düşüncesi*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.

Şensever, Levent (2010) "İrkçılığa ve Milliyetçiliğe Durde Girişimi", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrnt Dink Vakfı.

Tong, Oya (2011), "İfade Özgürlüğünün Hukuksal Boyutu ve Kitle İletişim Araçlarında Özdenetim", II. Medya ve Etik Sempozyumu, Fırat Üniversitesi İletişim Fakültesi, Elazığ, 13-15 Ekim.

Tufan, Hülya (1995) "Araştırmalar ve Demokrasi", Hülya Tufan (derl.) içinde: *Kamuoyu Kimin Oyu?*, İstanbul: Kesit Yayıncılık.

Tuncel, Turgut Kerem (2009), "Türkiye'de Yükselen Yahudi Karşıtlığı", içinde: Barış Çoban (der.). *Medya, Milliyetçilik, Şiddet*, İstanbul: Su Yayınları.

Türemen, Ebru (2006), AB Ülkeleri ve Türkiye'de, Eğitim ve Öğretim Odaklı, Engellilere Karşı Yapılan Ayrımcılık, , yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *Marmara Ü. Avrupa Birliği Enstitüsü*.

Türkkan, R. Oğuz (1944) "Milliyetçilik Yolunda", İstanbul: Müftüoğlu Yayınevi.

Tzvetan Todorov (2000), "Race And Racism", ", in Les Back and John Solomos (eds.), *Theories of Race and Racism*, London and New York: Routledge.

Uslu, İbrahim (2011), Televizyon Yayıncılığında Kamu Hizmeti Yayıncılığı, Uzmanlık Tezi, *Radyo ve Televizyon Üst Kurulu*.

Uygun, Selçuk (2006), "Üniversite Gençlerinin 'Öteki' Kimliklere İlişkin Önyargıları", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, 8 (29): 103-122. (<http://www.selcukuygun.com/site/wp-content/uploads/2010/09/D3.-%C3%9Cniversite-Gen%C3%A7lerinin-%E2%80%9C%C3%96teki%E2%80%9D-Kimliklere-%C4%01i%C5%9Fkin-%C3%96nyarg%C4%B1lar%C4%B1.doc>)

Ünder, Hasan (2003) "Türkiye'de Sosyal Darwinizm Düşüncesi", içinde: Tanıl Bora (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim.

Üstel, Füsun (2010), İmparatorluktan Ulus Devlete Türk Milliyetçiliği Türk Ocakları (1912-1931), İstanbul: İletişim Yayınları.

Van Dijk, Teun A. (1989), "Mediating Racism: The Role Of The Media In The Reproduction Of Racism", içinde: ed. R. Wodak, *Language, Power and Ideology*, Amsterdam: Benjamins.

Van Dijk, Teun A. (1991), *Racism and the Press*, London: Routledge. (http://www.overcominghateportal.org/uploads/5/4/1/5/5415260/teun_a_van_dijk_-_racism_and_the_press.pdf)

Van Dijk, Teun A. (1992), "Elite Discourse and the Reproduction of Racism", in J. Stanfield and R.M. Dennis (eds) *Methods in Race and Ethnic Relations Research*, Newbury Park, Ca:Sage. (www.gigapedia.com)

Van Dijk, Teun A. (1993), *Elite Discourse and Racism*, Newbury Park, CA: Sage. (<http://www.discourses.org/OldBooks/Teun%20A%20van%20Dijk%20-%20Elite%20Discourse%20and%20Racism.pdf>)

Van Dijk, Teun A. (1997), "Political Discourse and Racism: Describing Others in Western Parliaments" içinde: S. H. Riggins (Ed.), *The Language and Politics of Exclusion.Others in Discourse*, Thousand Oaks, CA: Sage, s. 31-64.

Van Dijk, Teun A. (2000) "Denying racism: elite discourse and racism", in J. Wrench, L. Wood and R.O. Kroger (eds), *Doing Discourse Analysis: Methods for Studying Action in Talk and Text*, Thousand Oaks: Sage Publications. (<http://www.discourses.org/OldArticles/Denying%20racism%20-%20Elite%20discourse%20and%20racism.pdf>)

Van Dijk, Teun A. (2003), "Söylem ve İdeoloji: Çok Alanlı Bir Yaklaşım", der. Barış Çoban, Zeynep Özarslan, *Söylem ve İdeoloji*, İstanbul:Su Yayınları.

Van Dijk, Teun A. (2005), *Racism and Discourse in Spain and Latin America*, Amsterdam: John Benjamins Publishing Co.

Van Dijk, Teun A. (2007), *Haberlerin Söylem Olarak Disiplinlerarası İncelenmesi*, çev. Özlem Çolak ve Emre Şahin. (www.nefretsoylemi.org)

Van Dijk, Teun A. (2008), *Discourse and Power*, New York: Palgrave Macmillan.

Van Dijk, Teun A. (2010), "Söylem ve İktidar", içinde *Nefret Suçları ve Nefret Söylemi*, Hrant Dink Vakfı.

Vural Keskin, İzlem (2004), "Televizyon Haberciliğinde Bir Mesleki Kişilik Olarak "Anchor" Türkiye'deki Uygulama Biçimine Yönelik Bir Değerlendirme", 2. th. International Symposium Communication in the Millennium, s.1047-1062, İstanbul.

Wallerstein, Immanuel (2000), "Halklığın İnşası: Irkçılık, Milliyetçilik ve Etniklik", içinde Etienne Balibar & Immanuel Wallerstein, *İrk Ulus ve Sınıf*, İstanbul: Metis.

Wallerstein, Immanuel (2007), "Bağımsızlık Sonrası Siyah Afrika'da Toplumsal Çatışma: Yeniden Değerlendirilen Irk ve Statü Grubu Kavramları", içinde Etienne Balibar & Immanuel Wallerstein, *İrk Ulus ve Sınıf*, İstanbul: Metis.

Webster, Noah (1959), *Webster's New Twentieth Century Dictionary*, New York: The World Publishing Company.

Williams, Patricia J. (2000) "Race And Rights", in Les Back and John Solomos (eds.), *Theories of Race and Racism*, London and New York: Routledge.

Winant, Howard (2000) "The Theoretical Status Of The Concept Of Race", in Les Back and John Solomos (eds.), *Theories of Race and Racism*, London and New York: Routledge.

Winthrop D. Jordan (2000), "First Impressions", in Les Back and John Solomos (eds.), *Theories of Race and Racism*, London and New York: Routledge, pp.46.

Yalçın, Cemal (2002), "Çokkültürcülük Bağlamında Türkiye'den Batı Avrupa Ülkelerine Göç", *C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(1):45-60. (<http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/59.pdf>)

Yanikkaya, Berrin (2009), "Gündelik Hayatın Suretinde: Öteki Korkusu, Görsel Şiddet ve Medya", içinde: Barış Çoban (der.). *Medya, Milliyetçilik, Şiddet*, İstanbul: Su Yayınları.

Yeğen, Mesut (2003) "Türk Milliyetçiliği ve Kürt Sorunu", içinde: Tanıl Bora (ed.). *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce: Milliyetçilik*, İstanbul: İletişim.

Yetkin, Çetin (2007), Bab-ı Ali'den Müdafaa-i Hukuk'a Basında 21 Yıl, Antalya : Yeniden Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Yayınları.

Yüksel, Erkan (2010), *Medya ve Habercilik*, Konya: Çizgi Kitabevi Yayınları.

İNTERNET KAYNAKLARI

Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi, <http://www.tbmm.gov.tr/komisyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf>. (erişim: 10 Eylül 2012)

İnsan Genomu ve İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, http://www.unesco.org.tr/dokumanlar/biyoetik_komitesi/insangenomu.pdf. (erişim: 10 Eylül 2012)

Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun, <http://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k4750.html>. (erişim:12 Ekim 2012)

<http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=13140>. (erişim: 11 Temmuz 2012)

<http://www.medyaetikkonseyi.com/page/Gazeteci-Meslek-Etik-Ilkeleri.aspx>. (erişim: 15 Şubat 2013)

<http://www.tgc.org.tr/tgctuzuk.html>. (erişim: 01 Mart 2013)

<http://www.basinkonseyi.org.tr/tarihce>. (erişim: 01 Mart 2013)

<http://www.basinkonseyi.org.tr/basin-meslek-ilkeleri>. (erişim: 01 Mart 2013)

<http://www.bik.gov.tr/kurumsal/mevzuat/>. (erişim: 03 Mart 2013)

<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/turkey/TUR-CbC-III-2005-5-TUR.pdf>. (erişim: 04 Mart 2013)

<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/ecri/country-by-country/turkey/TUR-CBC-IV-2011-005-TUR.pdf>. (erişim: 04 Mart 2013)

<http://tdkterim.gov.tr/bts/>.

DERGİLER

Türk Yurdu, 2009 yılı Ekim, Kasım ve Aralık aylarının nüshaları.

Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk, 2009 yılı Ekim, Kasım ve Aralık aylarının nüshaları.

Baran, 2009 yılı Ekim, Kasım ve Aralık aylarının nüshaları.

EK-1: GAZETECİ MESLEK ETİK İLKELERİ

1. Gazetecilik kamu görevidir; gazetecinin temel amacı haber ve yorum üreterek halkı ve kamuoyunu bilgilendirmektir. Gazetecilik, özel amaç ve çıkarlara alet edilemez; haber ve bilgiyi yayımlamak ya da yayımlamamak karşılığında maddi manevi çıkar sağlanamaz, hediye kabul edilemez.
2. Gazetecinin halka ve kamuoyuna karşı mesleki sorumluluğu, işverenine ve kamu otoritelerine karşı sorumluluğundan önce gelir.
3. Gazetecilikte, “haberde dürüstlük-nesnellik, yorumda özgürlük-serbestlik” kuralı titizlikle uygulanır. Haber, yorum ve ilan-reklam metinlerinin birbirlerinden ayrı tutulması, okuyucuya ve izleyiciye saygının da gereğidir.
4. Yayınlarda hiç kimse ırk, renk, cinsiyet, din, dil, dini inanç ya da , sosyal statü, sınıf, bedensel yapı, düşünce ve eğilimleri nedeniyle hor görülemez, kınanamaz, aşağılanamaz. Haber ve yorumda, kişileri ve kuruluşları, eleştiri sınırlarının ötesinde küçük düşüren, aşağılayan sözcükler kullanılmaz.
5. Gazetecilikte, kanıtsız iddia ve suçlamaya, iftiraya, yalana, manipülasyona yer yoktur; kanıt ve belgeler tahrif edilemez; doğruluğu kesinleşmeyen haber, doğruymuş gibi sunularak okuyucu-izleyici yanıltılmaz. Her şeye karşın yanlışlığı ortaya çıkan haber ve yorum düzeltilir, yanıt ve düzeltme hakkı kullanılır.
6. Kamuoyunun ve halkın haber alma ve bilgi edinme hakkıyla doğrudan ilgili değilse, kişilerin özel yaşamı yayın konusuyapılamaz.
7. Hiç kimse, yargı kararı olmadıkça, "suçlu" ilan edilemez; idari makamların tek yanlı suçlamaları ve teşhir uygulamalarından hareketle, haberde ve yorumda suçlu gibi gösterilemez. Yargılama sürecinde de yalnızca haber verilir, taraf olunmaz.

8. Gazeteci, görevini yaparken, mesleğin saygınlık ve ahlakını gölgeleyecek yöntem, tutum ve davranışlardan uzak durur; bilgi edinmek için tehdit ve şantaja başvurmaz, maddi-manevi çıkar vaat etmez.

9. Gazeteci, devlet başkanından sade vatandaşa kadar, haber kaynağı kişi ve kurumlarla iletişimini meslek kuralları içinde kalarak yürütür gazetecilik görevinin ötesine geçerek, haber kaynaklarıyla bütünleşmez, özdeşleşmez. Bu bağlamda, hükümetin ve resmi-özel kişi ve kuruluşların sözcüsü ve elemanı; gizli servis ajanı, polis, asker, bürokrat, politikacı, parti militanı, şirket yöneticisi, bankacı, tüccar, vb. gibi davranamaz, yayın yapamaz; yalnızca gazetecilik yapar.

10. Gazeteci ve yayın organı, ideolojik, siyasal, ekonomik, örgütsel tercihleri doğrultusunda yayın yapmak istediğinde bunu dürüstçe açıklar, “tarafsızlık” maskesinin arkasına saklanmaz.

11. Gazeteci, devletin belirlediği ekonomik, sosyal, siyasal, ulusal ve uluslararası politikaların karar ve uygulama süreçlerinin öznesi değil, nesnel gözlemcisi ve habercisidir; bu konularda resmi-gayri resmi önyargıları değil, halkın haber alma hakkını gözetir.

12. Gazeteci, şiddet, zorbalık ve savaş kışkırtıcılığına araç olamaz. Barışı, ulusların ve insanların kardeşliğini, eşitliğini savunur; insanlar, topluluklar ve uluslar arasında nefreti, düşmanlığı körükleyici yayından kaçınır. Ulusal bağımsızlık ve demokrasiyi vazgeçilmez ilke olarak kabul eder. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde ve Helsinki Nihai Senedi'nde belirtilen ilkelere bağlı kalır.

13. Gazeteci, ücretli basın emekçisi kimliğiyle, işyerinde, işkolunda ve ülke genelinde emek sermaye ilişkilerinin demokratik çerçeveye kavuşturulması için, ekonomik- demokratik mücadelesine aktif olarak katılır.

14. Gazeteci, düşünce ve basın özgürlüğünün tam olarak gerçekleşmesi, kamuoyunun serbestçe oluşması ve halkın haber alma hakkının hiçbir kısıtlama olmaksızın kullanılabilmesi için her türlü sansür ve oto sansürle mücadele eder, kamuoyunu bu yönde bilgilendirir.

15. Gazeteci, kaynaklarının gizliliğine ihanet etmez; saklı kalmak üzere verilen bilgileri yayımlamaz; kaynağın yanıltmayı amaçlaması durumunda, kamu yararı doğrultusunda hareket eder.

16. Gazeteci, haber, yorum ve yazılarının sorumluluğunu eksiksiz ve kaçamaksız üstlenir; meslektaşlarının haber, yorum ve yazıları ile başkalarının yazınsal ürünlerini kendi ürünüymüş gibi kamuoyuna sunamaz.

17. Gazeteci, elde ettiği ekonomik-mali bilgileri yalnızca haber ve yorum yazmak için kullanır. Sahip olduğu, alım satımını yaptığı ve yapacağı menkul değerler hakkında haber ve yorum yapamaz.

18. Gazeteci, rekabet nedeniyle de olsa, başka gazetecilere bilinçli ve açık, mesleki zarar vermekten kaçınır. Meslektaşlarının yayını engelleyici davranışlarda bulunamaz. Gazeteci, daha düşük ücrete çalışacağını bildirerek, başka bir gazetecinin işinin kendine verilmesini isteyemez; onun işten çıkartılmasına önayak olamaz.

19. Medya mensubu, zor duruma düşen arkadaşlarını yalnız bırakmamayı, işsiz meslektaşlarıyla dayanışma ve yardımlaşma içinde olmayı insanlık görevi bilir. Üyeler, yardımlaşma ve dayanışma görevi tüm organlarını uyarmakla yükümlüdür.

20. İşveren temsilcisi olan Medya mensubu yetkili kişi, yukarıda sıralanan“üyelik ilkelerine /basın meslek ve etik kurallarına açıkça aykırı- tutum ve davranışları yapanlar hariç olmak dışında çalışanları işten ayrılmaya zorlayamaz; eşit işe eşit ücret politikası uygular; çalışanlar arasında ayrımcılığa yol açan ücret politikası ve

çalışma programından kaçınır.

21. Basın meslek ve ahlak ilkelerine aykırı yazı yazan ve yayınlarda bulunan gazeteci, yazar ile gazete, dergi ve TV kuruluşları Basın konseyi ve Medya Etik Konseyi ve benzeri özdenetim kuruluşları tarafından uyarı, kınama ve benzeri cezaları 2 defadan fazla alan ve herhangi bir özür beyan etmeyenlerin meslekte çalışmaları ve iş bulmalarına yardımcı olunmaz.

22. Toplumun genel ahlak ve özellikle 18 yaş öncesi çocuk ve gençliğin ruhsal gelişimine aykırı şiddet içerikli yayınlar ile Müstehcen ve pornografik yayınlar yapan dergi, gazete, TV ve basın kurumları ve buralarda çalışan yazar ve gazeteciler medya mensubu olarak kabul edilemez (<http://www.medyaetikkonseyi.com/page/Gazeteci-Meslek-Etik-Ilkeleri.aspx>).

EK-2:

Madde 1: Bütün insanlar özgür, onur ve haklar bakımından eşit doğarlar. Akıl ve vicdanla donatılmışlardır, birbirlerine kardeşlik anlayışıyla davranmalıdırlar.

Madde 2: 1. Herkes ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka türden kanaat, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuş veya başka türden statü gibi herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, bu Bildirgede belirtilen bütün hak ve özgürlüklere sahiptir. 2. Ayrıca, bağımsız, vesayet altında ya da kendi kendini yönetemeyen ya da egemenliği başka yollardan sınırlanmış bir ülke olsun ya da olmasın, bir kişinin uyruğu olduğu ülke ya da memleketin siyasi, hukuksal ya da uluslararası statüsüne dayanarak hiçbir ayırım yapılamaz.

Madde 3: Herkesin yaşama hakkı ile kişi özgürlüğü ve güvenliğine hakkı vardır.

Madde 4: Hiç kimse, kölelik ya da kulluk altında tutulamaz; her türden kölelik ve köle ticareti yasaktır.

Madde 5: Hiç kimseye işkence ya da zalimce, insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele ya da ceza uygulanamaz.

Madde 6: Herkesin, nerede olursa olsun, yasa önünde bir kişi olarak tanınma hakkı vardır.

Madde 7: Herkes yasa önünde eşittir ve ayırım gözetilmeksizin yasa tarafından eşit korunmaya hakkı vardır. Herkes, bu Bildirgeye aykırı herhangi bir ayrımcılığa ve ayrımcı kışkırtmalara karşı eşit korunma hakkına sahiptir.

Madde 8: Herkesin anayasa ya da yasayla tanınmış temel haklarını ihlal eden eylemlere karşı yetkili ulusal mahkemeler eliyle etkin bir yargı yolundan yararlanma hakkı vardır.

Madde 9: Hiç kimse keyfi olarak yakalanamaz, tutuklanamaz ve sürgün edilemez.

Madde 10: Herkesin, hak ve yükümlülüklerinin belirlenmesinde ve kendisine herhangi bir suç isnadında bağımsız ve yansız bir mahkeme tarafından tam bir eşitlikle, hakça ve kamuya açık olarak yargılanmaya hakkı vardır.

Madde 11: 1. Kendisine cezai bir suç yüklenen herkesin, savunması için gerekli olan tüm güvencelerin tanındığı, kamuya açık bir yargılanma sonucunda suçluluğu yasaya göre kanıtlanıncaya kadar suçsuz sayılma hakkı vardır. 2. Hiç kimse, işlendiği sırada ulusal ya da uluslararası hukuka göre suç oluşturmayan herhangi bir fiil yapmak ya da yapmamaktan dolayı suçlu sayılamaz. Kimseye, suçun işlendiği sırada yasalarda öngörülen cezadan daha ağır bir ceza verilemez.

Madde 12: Hiç kimsenin özel yaşamına, ailesine, evine ya da yazışmasına keyfi olarak karışılmaz, onuruna ve adına saldırılamaz. Herkesin, bu gibi müdahale ya da saldırılara karşı yasa tarafından korunma hakkı vardır.

Madde 13: 1. Herkesin, her Devletin sınırları içinde seyahat ve oturma özgürlüğüne hakkı vardır. 2. Herkes, kendi ülkesi de dahil, herhangi bir ülkeden ayrılma ve o ülkeye dönme hakkına sahiptir.

Madde 14: 1. Herkesin, sürekli baskı altında tutulduğunda, başka ülkelere sığınma ve kabul edilme hakkı vardır. 2. Gerçekten siyasal nitelik taşımayan suçlardan

kaynaklanan ya da Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı fiillerden kaynaklanan kovuşturma durumunda, bu hak ileri sürülemez.

Madde 15: 1. Herkesin bir ülkenin yurttaşı olmaya hakkı vardır. 2. Hiç kimse keyfi olarak uyrukluğundan yoksun bırakılamaz, kimsenin uyrukluğunu değiştirme hakkı yadsınamaz.

Madde 16: 1. Yetişkin erkeklerle kadınların, ırk, uyrukluğa ya da din bakımından herhangi bir sınırlama yapılmaksızın, evlenmeye ve bir aile kurmaya hakkı vardır. Evlenmede, evlilikte ve evliliğin bozulmasında hakları eşittir. 2. Evlilik, ancak evlenmeye niyetlenen eşlerin özgür ve tam oluruyla yapılır. 3. Aile, toplumun doğal ve temel birimidir; toplum ve Devlet tarafından korunur.

Madde 17: 1. Herkesin, tek başına ya da başkalarıyla ortaklık içinde, mülkiyet hakkı vardır. 2. Kimse mülkiyetinden keyfi olarak yoksun bırakılamaz.

Madde 18: Herkesin düşünce, vicdan ve din özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, din veya inancını değiştirme özgürlüğünü ve din veya inancını, tek başına veya topluca ve kamuya açık veya özel olarak öğretme, uygulama, ibadet ve uyma yoluyla açıklama serbestliğini de kapsar.

Madde 19: Herkesin kanaat ve ifade özgürlüğüne hakkı vardır; bu hak, müdahale olmaksızın kanaat taşıma ve herhangi bir yoldan ve ülke sınırlarını gözetmeksizin bilgi ve fikirlere ulaşmaya çalışma, onları edinme ve yayma serbestliğini de kapsar.

Madde 20: 1. Herkes, barış içinde toplanma ve örgütlenme hakkına sahiptir. 2. Hiç kimse, bir örgüte üye olmaya zorlanamaz.

Madde 21: 1. Herkes, doğrudan ya da serbestçe seçilmiş temsilcileri aracılığıyla ülkesinin yönetimine katılma hakkına sahiptir. 2. Herkesin, ülkesinde kamu hizmetlerinden eşit yararlanma hakkı vardır. 3. Halk iradesi, hükümet otoritesinin temelini oluşturmalıdır; bu irade, genel ve eşit oy hakkı ile gizli ve serbest oylama yoluyla, belirli aralıklarla yapılan dürüst seçimlerle belirtilir.

Madde 22: Herkesin, toplumun bir üyesi olarak, toplumsal güvenliğe hakkı vardır; ulusal çabalarla, uluslararası işbirliği yoluyla ve her Devletin örgütlenme ve kaynaklarına göre herkes insan onuru ve kişiliğin özgür gelişmesi bakımından vazgeçilmez olan ekonomik, toplumsal ve kültürel haklarının gerçekleştirilmesi hakkına sahiptir.

Madde 23: 1. Herkesin çalışma, işini özgürce seçme, adil ve elverişli koşullarda çalışma ve işsizliğe karşı korunma hakkı vardır. 2. Herkesin, herhangi bir ayırım gözetilmeksizin, eşit iş için eşit ücrete hakkı vardır. 3. Çalışan herkesin, kendisi ve ailesi için insan onuruna yaraşır bir yaşam sağlayacak düzeyde, adil ve elverişli ücretlendirilmeye hakkı vardır; bu, gerekirse, başka toplumsal korunma yollarıyla desteklenmelidir. 4. Herkesin, çıkarını korumak için sendika kurma ya da sendikaya üye olma hakkı vardır.

Madde 24: Herkesin, dinlenme ve boş zamana hakkı vardır; bu, iş saatlerinin makul ölçüde sınırlandırılması ve belirli aralıklarla ücretli tatil yapma hakkını da kapsar.

Madde 25: 1. Herkesin, kendisinin ve ailesinin sağlığı ve iyi yaşaması için yeterli yaşama standartlarına hakkı vardır; bu hak, beslenme, giyim, konut, tıbbi bakım ile gerekli toplumsal hizmetleri ve işsizlik, hastalık, sakatlık, dulluk, yaşlılık ya da kendi denetiminin dışındaki koşullardan kaynaklanan başka geçimini sağlayamama

durumlarında güvenlik hakkını da kapsar. 2. Anne ve çocukların özel bakım ve yardıma hakları vardır. Tüm çocuklar, evlilik içi ya da dışı doğmuş olmalarına bakılmaksızın, aynı toplumsal korumadan yararlanır.

Madde 26: 1. Herkes, eğitim hakkına sahiptir. Eğitim, en azından ilk ve temel öğrenim aşamalarında parasızdır. İlköğretim zorunludur. Teknik ve mesleki eğitim herkese açıktır. Yüksek öğrenim, yeteneğe göre herkese eşit olarak sağlanır. 2. Eğitim, insan kişiliğinin tam geliştirilmesine, insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı güçlendirmeye yönelik olmalıdır. Eğitim, bütün uluslar, ırklar ve dinsel gruplar arasında anlayış, hoşgörü ve dostluğu yerleştirmeli ve Birleşmiş Milletlerin barışı koruma yolundaki etkinliklerini güçlendirmelidir. 3. Ana-babalar, çocuklarına verilecek eğitimi seçmede öncelikli hak sahibidir.

Madde 27: 1. Herkes, topluluğun kültürel yaşamına özgürce katılma, sanattan yararlanma ve bilimsel gelişmeye katılarak onun yararlarını paylaşma hakkına sahiptir. 2. Herkesin kendi yarattığı bilim, yazın ve sanat ürünlerinden doğan manevi ve maddi çıkarlarının korunmasına hakkı vardır.

Madde 28: Herkesin bu Bildirgede ileri sürülen hak ve özgürlüklerin tam olarak gerçekleşebileceği bir toplumsal ve uluslararası düzene hakkı vardır.

Madde 29: 1. Herkesin, kişiliğinin özgürce ve tam gelişmesine olanak sağlayan tek ortam olan topluluğuna karşı ödevleri vardır. 2. Herkes, hak ve özgürlüklerini kullanırken, ancak başkalarının hak ve özgürlüklerinin gereğince tanınması ve bunlara saygı gösterilmesinin sağlanması ile demokratik bir toplumdaki ahlak, kamu düzeni ve genel refahın adil gereklerinin karşılanması amacıyla, yasayla belirlenmiş sınırlamalara bağlı olabilir. 3. Bu hak ve özgürlükler, hiçbir koşulda Birleşmiş Milletlerin amaç ve ilkelerine aykırı olarak kullanılamaz.

Madde 30: Bu Bildirgenin hiçbir hükmü, herhangi bir Devlet, grup ya da kişiye, burada belirtilen hak ve özgürlüklerden herhangi birinin yok edilmesini amaçlayan herhangi bir etkinlikte ve eylemde bulunma hakkı verecek şekilde yorumlanamaz.

ÖZET

"Türkiye'de Siyasal Dergilerde İrkçi-Ayrımcı Söylemler" başlığını taşıyan tez; 2009 yılının son üç ayında Türkiye'de yayınlanan siyasal içerikli dergilerde ırkçı-ayrımcı söylemlerin incelenmesini konu edinmektedir. Bu çalışmada, Türkiye'de milliyetçi, İslami ve ulusalcı sol yayın çizgisinde yayın yapan dergilerin farklı bireyleri/grupları ne ölçüde dışladıkları ve ırkçı-ayrımcı söylemlerinin politik çizgilerine göre farklılaşan dergilerde hedef aldıkları gruplar ve kullandıkları söylemsel stratejiler bakımından gösterdiği değişimler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle, ırkçı-ayrımcı söylemlerin kuruluşu ve dolaşıma girme biçimleri ırk, ayrımcılık ve bu kavramlarla ilişkili olan diğer kavramların tanımına da yer verilerek açıklanmıştır. Daha sonra, ayrımcı söylemleri dolaşıma sokma ve yaygınlaştırma konusunda medyanın üstlenmiş olduğu önemli rol ele alınmıştır.

Son olarak ise, 2009 yılının son üç ayında Türkiye'de yayınlanan milliyetçi yayın çizgisindeki dergiler içinden "*Türk Yurdu*", ulusalcı sol yayın çizgisindeki dergiler içinden "*Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*" ve İslamcı yayın çizgisindeki dergiler içinden de "*Baran*" dergisinde yayımlanan haber ve yazıların etnik, dinsel, kültürel ya da cinsiyet bakımından ayrımcılığa maruz kalan kesimlere yönelik ayrımcı dili dolaşıma sokma ve yaygınlaştırma stratejileri içerik ve söylem analizleri ile incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İrkçi-ayrımcı söylemler, milliyetçi, İslami, ulusalcı-sol, siyasal dergiler, medya.

ABSTRACT

The thesis titled "Political Magazines Racist-Discriminative Discourses in Turkey" threads scanning racist-discriminative discourses of the political magazines which are published in the last quarter of 2009 in Turkey. This study tries to find out political magazines which broadcast along the lines of the nationalist, Islamist and left-nationalist what extent excludes different individuals/groups. Another aim of this work is find out racist-discriminative discourses in magazines, which differ according to political lines, how change with their target groups and terms of use discursive strategies. For this purpose firstly, the emergence of racist-discriminative discourses and their forms to circulate are explained with the definition of race, discrimination and also included in the definition of other concepts that are associated with these concepts. Then, discussing the role of the media about how discriminative discourses are recirculation and dissemination through the media.

Finally, published news and articles in the line of nationalist publications in magazines "*Türk Yurdu*", in the line of left-nationalist publications in magazines "*Yeniden-Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk*" and in the line of Islamist publications in magazines "*Baran*", which are in the last quarter of 2009 political magazines published in Turkey, are examined about discriminatory language and dissemination strategies for recirculation with the content and discourse analysis of ethnic, religious, cultural or in terms of gender discrimination.

Key words: Racist-discriminative discourses, nationalist, Islamist, left-nationalist, political magazines, media.